

**T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
ÖZEL HUKUK BİLİM DALI**

**MEDENİ USUL HUKUKUNDA SULH
VE
SULH BENZERİ MÜESSESELER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Barış Mıdık

KOCAELİ 2018

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
ÖZEL HUKUK BİLİM DALI

MEDENİ USUL HUKUKUNDA SULH
VE
SULH BENZERİ MÜESSESELER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Barış Mıdık

Prof. Dr. Ali Cem Budak

KOCAELİ 2018

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
ÖZEL HUKUK BİLİM DALI

Medeni Usul Hukukunda Sulh ve Sulh Benzeri Müesseseler

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Barış Mıdık

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 22/06/2018 / 17

Jüri Başkanı: Prof. Dr. Ali Cem Budak

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Varol Karaşlan

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Fatih Aydemir

Jüri Üyesi: Ünvanı Adı SOYADI (İmza)

Jüri Üyesi: Ünvanı Adı SOYADI (İmza)

(Jüri, Yüksek Lisans için en az üç, Doktora için en az 5 öğretim üyesi ile oluşur.)

KOCAELİ 2018

ÖZET	V
ABSTRACT	VI
KISALTMALAR	VII
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1. SULH KAVRAMI	3
1.1. SULHÜN TARİHÇESİ	3
1.2. SULH KAVRAMI	5
1.3. SULHÜN MADDÎ HUKUKA İLİŞKİN UNSURLARI	12
1.3.1 Taraflar Arasında Bir Hukukî İlişki Olmalıdır	12
1.3.2 Taraflar Arasında Bir Uyuşmazlık veya Tereddüt Hali Bulunmalıdır	13
1.3.3. Taraflar Karşılıklı Fedakârlıkta Bulunmalıdır	14
1.4. SULHÜN USUL HUKUKUNA İLİŞKİN UNSURLARI	16
1.4.1. Genel Olarak Sulhte Usuli Şartlar	16
1.4.1.1. Sulhün Mahkemeye Bildirilmesi	17
1.4.1.2. Tutanak Düzenlenmesi	18
1.4.1.3. Sulh İçin Vekilin Özel Yetkiye Sahip Bulunması	21
1.4.2. Sulhte Yargı Yolu	21
1.4.3. Görev ve Yetki Bakımından Sulh	24
1.5. SULH VE DAVAYA SON VEREN DİĞER TARAF İŞLEMLERİ	25
1.5.1. Sulh ve Feragat	25
1.5.2. Sulh ve Kabul	28
İKİNCİ BÖLÜM	31
2. SULHÜN HUKUKİ NİTELİĞİ, İÇERİĞİ VE TÜRLERİ	31
2.1. SULHÜN HUKUKİ NİTELİĞİ KONUSUNDAKİ TEORİLER	31
2.1.1. Yargılama Hukuku Teorisi	31

2.1.2. Özel Hukuk Teorisi	32
2.1.3. Karma Teori	33
2.1.4. Çift Vakıa Teorisi	34
2.1.5. Kanaatim	35
2.2. SULHÜN KONUSU VE KAPSAMI	39
2.2.1. Sulhün Konusu	39
2.2.2. Sulhün Kapsamı	42
2.3. SULH TÜRLERİ	43
2.3.1. Mahkeme İçi Sulh-Mahkeme Dışı Sulh	43
2.3.2. Kısmi Sulh-Tam Sulh	44
2.3.3. Toplu Sulh	48
2.3.4. Şarta Bağlı Sulh	48
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	51
3. SULHTE KİŞİ, YER VE ZAMAN UNSURU	51
3.1. GENEL OLARAK	51
3.2. DAVA ARKADAŞLIĞI HALİNDE SULH YAPILMASI	54
3.2.1. Mecburi Dava Arkadaşlığı Halinde Sulh Yapılması	54
3.2.2. İhtiyari Dava Arkadaşlığı Halinde Sulh Yapılması	59
3.3. SULHTE ÜÇÜNCÜ KİŞİLERİN DURUMU	62
3.4. BAZI MERCİLER ÖNÜNDE YAPILAN SULHLER	68
3.4.1. İstinabe Olunan Mahkeme veya Naip Hakim Önünde Yapılan Sulh	68
3.4.2. Yasaklı veya Reddedilen Hakim Önünde Yapılan Sulh	70
3.4.3. Keşif Sırasında Sulh Yapılması	72
3.4.4. Tahkim Yargılaması Sırasında Yapılan Sulh	74
3.4.4.1. Tüketici Hakem Heyeti Önünde Sulh	77
3.4.5. İcra Daireleri ve İcra Mahkemeleri Önünde Yapılan Sulh	83
3.5. ZAMAN BAKIMINDAN SULHÜN YAPILMASI	86

3.5.1. Genel Olarak.....	86
3.5.2. Ön İnceleme Aşamasının Sulh Bakımından Önemi	88
3.5.3. Tarafların Hükümden Sonra Sulh Olması	92
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	98
4. SULHÜN SONUÇLARI.....	98
4.1. GENEL OLARAK.....	98
4.2. DAVANIN SONA ERMESİ	101
4.3. SULHÜN KESİN HÜKÜM ETKİSİ	103
4.4. SULHÜN İLAM NİTELİĞİ.....	110
4.5. SULH HALİNDE VERİLECEK KARAR.....	115
4.5.1. Genel Olarak.....	115
4.5.2. Sulhe Göre Karar Verilmesi	115
4.5.3. Karar Verilmesine Yer Olmadığı Kararı	116
4.6. SULH HALİNDE YARGILAMA GİDERLERİ	117
4.7. SULH ÜZERİNE VERİLEN MAHKEME KARARLARINA KARŞI KANUN YOLLARI.....	126
4.8. SULHÜN HÜKÜMSÜZLÜĞÜ	129
4.8.1. Genel Olarak.....	129
4.8.2. Genel Olarak Maddî Hukuka Dayanan Nedenlerle Hükümsüzlük	130
4.8.2.1. İrade Fesadı ve Aşırı Yararlanma Sebebiyle İptal	132
4.8.3. Usul Hukuka Dayanan Nedenlerle Hükümsüzlük.....	141
BEŞİNCİ BÖLÜM	
5. SULHÜN BENZER MÜESSESELERLE KARŞILAŞTIRILMASI	143
5.1. GENEL OLARAK.....	143
5.2. AVUKATLIK KANUNU M.35/A ÇERÇEVESİNDE UZLAŞMA	143
5.3. 659 SAYILI KHK KAPSAMINDAKİ İDARELERİN TARAF OLDUĞU ADLİ UYUŞMAZLIKLARIN SULH YOLUYLA ÇÖZÜLMESİ	151

5.4. TARAFLARIN 6325 SAYILI HUKUK UYUŞMAZLIKLARINDA ARABULUCULUK KANUNU ÇERÇEVESİNDE ANLAŞMASI	161
5.5. CEZA MUHAKEMESİ KANUNU'NA GÖRE UZLAŞTIRMA.....	182
SONUÇ	188
KAYNAKÇA.....	193
ÖZGEÇMİŞ.....	209

ÖZET

Bir davanın tarafı konumunda olan kişilerin, bu davaya sulh yoluyla son vermesi, davanın bir mahkeme kararı ile son bulmasına nazaran bazı avantajlar taşır. Taraflar sulh yoluyla aralarındaki uyuşmazlığa hızlı ve ucuz bir biçimde son verebilirler. Ayrıca bu durumda, tarafların sosyal ilişkilerini muhafaza etmesi, uyuşmazlığın mahkemenin vereceği bir kararla çözümlenmesi ihtimaline kıyasla daha olasıdır. Bunların yanı sıra sulh olan taraflar, aralarındaki uyuşmazlığa ilişkin maddi hukuk kuralları ile bağlı olmaksızın istedikleri şekilde anlaşabilirler. Yani taraflar sulh ile yalnızca hak temelli değil, menfaat temelli çözümler üzerinde de uzlaşabilirler. Bu ise tarafların hareket ve etki alanını artırarak, uyuşmazlığın çözümü bakımından onlara kolaylık sağlar. Bunlara ilaveten; sulhe davanın tarafı olmayan üçüncü bir kişi katılımı, dava konusu olmayan hususların sulh kapsamına alınması ve şarta bağlı sulh yapılması mümkündür (HMK m. 313).

Yukarıda sayılan faydaları nedeni ile davaların sulh yoluyla sonuçlandırılması teşvik edilmelidir. Ne yazık ki, ülkemizde sulh ile sonuçlanan davaların sayısı oldukça azdır. Bu durumun; toplumdaki uzlaşma kültürü eksikliğinden mahkemelerde sulhe teşvikin gereğince yapılmamasına, tarafların sulh ile ilgili yeterince bilinçli olmamasından mevzuattaki sorunlara kadar bir dizi nedeni vardır. Yine yargının içinde bulunduğu iş yükü yoğunluğu bu durumun bir diğer nedenidir. Çünkü tarafların sulhe teşviki için hakimin aktif bir tutum takınması gerekir. Yoğun iş yükü altında çalışan mahkemelerin ise bu görevi gereğince ifa etmesi mümkün görünmemektedir.

Çalışmamızda, faydaları yukarıda sayılan sulh geniş bir incelemeye tabi tutulacak ve sulhün işlevsel hale getirilmesi için bazı önerilerde bulunulacaktır.

ABSTRACT

It is a fact that when the parties of a case end their dispute through a settlement agreement, they obtain some advantages compared to when the case ends with a court ruling. The parties may finish the dispute between them quickly and inexpensively via a settlement agreement. Also, in this case, it is more likely that the parties maintain social relations, in comparison with the possibility that the dispute will be resolved with a court ruling. In addition to these, the parties, who reach a settlement agreement, can agree as they desire, irrespective of the substantive laws applied to the dispute between them. That is, the parties can accept not only right based solutions but also interest-based solutions through settlement agreement. This facilitates the settlement of the dispute by increasing the scope of action and influence of the parties. Additionally; the participation of a third person who is not a party to the case of the defendant, the inclusion of issues which the parties did not bring to the court in the scope of settlement agreement and a peaceful settlement with conditions may be possible (HMK 313).

Considering the above-mentioned benefits, the parties should be encouraged in favour of the settlement of cases via agreement. Unfortunately, the number of cases that resulted by settlement agreement in our country is quite small. There are a number of reasons why the parties do not have resort to conclude a settlement agreement such as lack of reconciliation culture in our society, the fact that the courts do not encourage the parties, lack of awareness of the parties and the problems in the legislation. Yet another reason for this is the intensity of the workload in which the judge is involved. Since the judge needs to take an active attitude to encourage the parties to conclude a settlement agreement, it is not possible for courts operating under heavy workload to perform this task properly.

In this study, the settlement agreement, the benefits of which listed above, will be thoroughly reviewed.

KISALTMALAR

ABD: Ankara Barosu Dergisi

AÜHFD: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

Av. Kan: 1136 sayılı Avukatlık Kanunu

AAÜT: Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi

CMK: 5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu

İK: 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu

İMİK: 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu

İÜHFD: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

USY: Uzlaşma Sağlama Yönetmeliği

HMK: 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu

HUMK: 1086 sayılı Mülga Hukuk Usulü Muhakemeleri Hakkında Kanun

HUAK: 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu

TMK: 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu

TBK: 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu

THKH: 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun

GİRİŞ

Uzunca bir süredir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine artan bir rağbet gösterilmektedir. Bu rağbetin bir yansıması olarak; ulusal ve uluslararası uyuşmazlıkların barışçıl şekilde çözümlenmesine yönelik çeşitli kavram ve kurumlar oluşturulmaktadır. Türk hukukunda da bu eğilime paralel olarak geçmişten bu yana bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerden ilk akla gelenler; 2001 yılında Av. Kan. m. 35/A hükmü gereği avukatlara tanınan uzlaştırma yetkisi, 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu ile 2013 yılında getirilen arabuluculuk kurumu, CMK m. 253 vd. maddeler ile bazı suçlar bakımından uzlaştırma yolunun öngörülmesi ve 659 sayılı KHK ile idarelerin taraf olduğu adli ve idari uyuşmazlıkların sulh yoluyla çözümlenmesine ilişkin sevk edilen hükümlerdir. HMK anlamında yapılan bir mahkeme içi sulh, klasik anlamda bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olarak nitelendirilemez. Fakat alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin temelinde sulh fikri bulunmaktadır. Hem alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin hem de sulhün yegane amacı, uyuşmazlıkların barışçıl, kısa ve ucuz bir şekilde çözümlenmesidir. Bu nedenle, yukarıda değindiğimiz küresel ve ulusal çapta barışçıl uyuşmazlık çözüm yöntemlerine gösterilen rağbet mahkeme içi sulh kurumunun kapsamlı olarak ele alınmasını gerektirmektedir.

Sulh kurumunun kapsamlı olarak incelenmesini gerektiren bir diğer neden; bu konudaki temel eserin 1972 yılında Ergun Önen tarafından yazılan bir doçentlik tezi olması ve o zamandan bu yana konuyla ilgili benzer seviyede bir eserin kaleme alınmamış olmasıdır. Ayrıca bahsedilen süreçte, HUMK yürürlükten kalkmış ve 2011 yılında yürürlüğe giren 6100 sayılı HMK ile sulh kurumu detaylı olarak düzenlenmiştir. Bilindiği gibi, HUMK'un çeşitli maddelerinde sulh kurumunun tali yönlerine ilişkin düzenlemelere yer verilmişti. Bununla birlikte sulhün tanımı, şartları, kapsamı ve sulh halinde yapılacak işlemler gibi temel meselelere ilişkin bu Kanun'da yer alan bir düzenleme yoktu. Söz konusu hususlar, ilmi ve kazai içtihatlar vasıtasıyla şekillenmişti. HMK ise bu ilmi ve kazai içtihatlardan da yararlanarak sulhü

kapsamlı şekilde düzenlemiştir. Bu iki sebep dolayısıyla sulh konusu tekrar ele alınmayı hak etmektedir.

Bu çalışmada -yukarıda açıklanan sebepler dolayısıyla- sulh kurumu; tanımı, tarihçesi, şartları, sonuçları bakımından ele alınacak, kişi, yer ve zaman bakımından sulhün gösterdiği özelliklere değinilecektir. Ayrıca sulhün, HMK'da yer alan diğer davaya son veren taraf işlemleri ile ortak ve farklı yönleri üzerinde durulacaktır. Sonrasında ise sulh ile ilk paragrafta değinilen, diğer bazı kanun ve kanun hükmünde kararnelerde düzenlenmiş sulhe benzer müesseseler mukayese edilecektir. Bu sırada ise sulhün fonksiyonel hale gelmesi için bazı önerilerde bulunulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.SULH KAVRAMI

1.1. SULHÜN TARİHÇESİ

Sulh, geçmiş dönemlerde de uygulama alanı bulmuş, kökü Roma Hukuku'na kadar dayanan kadim bir hukukî kurumdur. Roma Hukuku'nda "*Transactio*" kavramıyla ifade edilen sulh önceleri taraflara dava hakkı veren bir yapıdaydı (Önen, 1972: s.8; Karauz, ty: s.6-7; Rado, 2016: s.125). Fakat zamanla bu durum değişti ve sulh, özel hukuk yönü ağır basan salt bir sözleşme karakterine doğru evrilerek usuli yönünü kaybetti.

Roma Hukuku'nun gelişim sürecinde önemli bir aşama teşkil eden 12 Levha Kanunları sulhü, uyuşmazlığı sona erdiren bir taraf sözleşmesi olarak düzenlemiştir (Önen, 1972: s.8). 12 Levha Kanunları'na göre sulh sözleşmesinin yapılması dava hakkını düşürmektedir. Mevcut bir dava sırasında yapılan sulh sözleşmesi de o davayı sona erdirmektedir. 12 Levha Kanunları'nda haksız fiilden kaynaklanan uyuşmazlıklarda yapılacak sulhlere ilişkin bir hüküm bulunduğu belirtilmektedir (Önen, 1972: s.8).

Modern hukuk sistemlerinde yer alan sulh kurumuna kaynaklık eden bir diğer kavram, Cermen Hukuku'nda yer verilen "*Sühne*" müessesesidir (Karauz, ty: s.6). Roma Hukuku'nda düzenlenen *Transactio*'nun muadili olan *Sühne*, bir hakkın ihlalden kaynaklanan uyuşmazlığın, tarafların anlaşması yoluyla ortadan kaldırılmasıdır. *Sühne* ile *Transactio* arasındaki en önemli fark, bu iki sözleşmesinin konusu bakımından ortaya çıkmaktadır. Geçerli bir *Sühne* yapılabilmesi için bir hakkın ihlali koşulu aranırken *Transactio* açısından böyle bir şart aranmamakta, bir tereddüt veya şüphenin varlığı yeterli sayılmaktadır (Önen, 1972: s.6). Bu bakımdan, modern Türk hukukundaki sulh sözleşmesi, Roma Hukuku'ndan çok Cermen Hukuku'na yakındır.

Cermen Hukuku, mahkeme içi ve mahkeme dışı sulh olmak üzere iki ayrı sulh çeşidi kabul etmekle birlikte, eğer bir yargılamanın varlığı söz konusuysa asıl olan mahkeme içi sulh yapılmasıydı. Mahkeme önünde yapılan sulh, mahkemenin gözetimi altında tutanağa geçirildiği için daha sonra ortaya

çıkabilecek uyuşmazlıkların sonlandırılması açısından da işlev taşıyordu. Bu durum da mahkeme içi sulhün, mahkeme dışı sulhe kıyasla yaygınlık kazanmasını sağladı. Cermen Hukuku'nda yer verilen Sühne, zamanla yargılamaya doğrudan son veren bir özellik kazanarak, neredeyse mahkeme hükmüne eşdeğer bir hukukî kurum haline geldi (Önen, 1972: s.11). Bu şekilde bir anlaşma ile sonlandırılan uyuşmazlığın, ileride yeni bir davanın konusunu oluşturması mümkün değildi. Ayrıca geçerli bir Sühne için, karşılıklı fedakârlık şartı da aranmıyor tarafların uzlaşması yeterli kabul ediliyordu.

İslam Hukuku'nun temel iki kaynağı olan Kur'an ve Sünnet'te sulhü teşvik edici ayet ve hadisler bulunmaktadır. "*Sulh hükümlerin en üstünüdür.*" anlamına gelen "*Essulhü Seyyidülahkam*" şeklindeki hadis, eski hukukumuzda önemli bir yere sahiptir (Karauz, ty: s.7; Berkin, 1969: s.167; Ansay, 1960: s.183). Nisa Suresi'nin 128. ayetinde, karı koca arasındaki geçimsizliklerle ilgili olarak sulhün hayırlı bir yöntem olduğu ifade edilmiştir¹. Söz konusu kaynaklarda yer alan sulh ifadesinin; bir üst kavram olarak, sulh sözleşmesini, mahkeme önünde sulhü ve tarafların sulhe teşvik edilmesini kapsadığı söylenebilir.

Mecelle-i Ahkam-ı Adliye de sulhe yer vermiştir. Mecelle'nin 1531. maddesinde sulhün tanımı şu şekilde yapılmıştır: "*Sulh, bitterazi nizai refeden bir akiddir ki icap ve kabul ile mün'akid olur.*"

Mecelle'de üç farklı sulh türü düzenlenmiştir (İlhan, 2014: s.466). Bu sulh çeşitleri, mahiyet bakımından birbirinden farklılık taşımamaktadır. Söz konusu ayırım, sulhün yapılış şekliyle ilgilidir. Bu sulh türleri; "*an ikrar-ın sulh*", "*an inkar-ın sulh*" ve "*an sükut-ın sulh*" şeklinde ifade edilmektedir². An ikrar-ın sulh, davalının dava konusunu ikrar etmesi halinde yapılan sulhtur. An inkar-ın sulh ise davalının dava konusu şeyi inkar etmesi halinde yapılır.

---

¹ Ayetin çevirisi için bkz: Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Türkçe Meali, <http://www.kuranikerim.com/mdiyanet/nisa.htm>, (E.T, 16.7.2018).

² Bu durum m. 1535'de şu şekilde ifade edilmiştir: "*Sulh üç kısımdır. Kısım-ı evvel, an ikrarın sulhdür ki müddeaaaleyhin ikrarı üzerine vaki olan sulhdür. Kısım-ı sani, an inkarın sulhdür ki müddeaaaleyhin inkarı üzerine vaki olan sulhdür. Kısım-ı salis, an sükutin sulhdür ki müddeaaaleyh ikrar ve inkar etmeyip sükutu üzerine vaki olan sulhdür.*"

Davalının, dava konusunu ne ikrar ne de inkar etmemesi halinde yapılan sulh ise an sükut-in sulh olarak adlandırılır (Karauz, ty: s.8).

1.2. SULH KAVRAMI

Sulh, aralarında hukukî bir ilişkiden kaynaklanan uyuşmazlık ya da tereddüt bulunan tarafların karşılıklı fedakârlıkta bulunarak bu uyuşmazlık veya tereddüde son verdikleri sözleşmedir (Önen, 1972: s.23; Karauz, ty: s.1; Soner, 1977: s.442; Tanrıver, 1996: s.84; Sevig, 1949: s.144; Uluslan, 1971: s.149; Üstündağ, 2000: s.578; Berkin, 1969: s.167; Bilge ve Önen, 1978: s.356). Medeni usul hukuku bakımından ise sulh davaya son veren taraf işlemlerinden birisini ifade eder (Kuru, 2015: s.405; Ermenek, 2009: s.33; Akyol Aslan, 2010: s.36; Karşlı, 2014: s.381; Meriç, 2011: s.202-212; Muşul, 2012: s.443). Buna göre taraflar görülmekte olan bir dava sırasında, mahkeme huzurunda yapacakları bir sulh sözleşmesiyle dava konusu uyuşmazlığı ve davayı sonlandırabilirler. Doktrinde yerleşmiş ayrıma göre bu sözleşmeye “mahkeme içi sulh” adı verilmektedir³ (Önen, 1972: s.2-5; Tanrıver, 1994: s.1, s.334; Karauz, ty: s.15; M. Yıldırım ve N.Yıldırım, 2011: s.429; Muşul, 2012: s.444) Görülmekte olan bir dava dışında ve mahkeme haricinde gerçekleştirilen sulhler ise “mahkeme dışı sulh” olarak adlandırılmaktadır (Önen, 1972: s.1-2; Karauz, ty: s.18; Kuru, 2001: s.3797; Muşul, 2012: s.444). Mahkeme dışında yapılan sulh sözleşmeleri mahkeme içi sulhe dönüştürülmediği sürece medeni usul hukuku bakımından doğrudan bir etki doğurmaz. Dolayısıyla mahkeme dışı sulhler kural olarak görülmekte olan bir davanın sonucunu etkilemez. Fakat bu tür sulhler gerekli şartları taşıdığı takdirde borçlar hukuku anlamında geçerli bir sözleşmenin sonuçlarını doğurur. Usulüne uygun şekilde yapılmış bir mahkeme içi sulh ise bir yargılama hukuku işlemi olmakla birlikte aynı zamanda bir borçlar hukuku sözleşmesi karakteri taşır (Özkan, 2005: s.354; Meriç, 2011: s.207-209; Üstündağ, 2000: s.579). Yargıtay vermiş olduğu bir kararında; hem mahkeme içi ve mahkeme dışı sulh ayrımına hem de usulüne uygun şekilde yapılmış mahkeme içi bir sulhün aynı zamanda borçlar

---

³ Usuli sulh şeklinde bir kullanım için bkz: Alangoya vd 2011: s.429

hukukuna tabi bir sözleşme niteliğinde olacağına şu şekilde değinmiştir⁴: “... **Sulh genellikle iki çeşittir. Mahkeme dışı sulh denen birincisi; maddî hukuk alanına giren bir borçlar hukuku bağıttır. İkincisi ise mahkeme önünde sulhtur.** Bunun karakteri gerek maddî hukuk gerekse yargılama hukukuna özgü koşul ve unsurlarla belirir. Fakat bu karma yapısına rağmen, mahkeme önünde sulh kural olarak bir yargılama hukuku kuruluşudur (kurumudur) ve davayı etkileyen taraf işlemlerindedir. **Mahkeme önündeki sulhun maddî unsurunu teşkil eden taraflar arasındaki sulh sözleşmesi,** bunun mahkemeye bildirilerek tutanağa geçirilmesi ve taraflarla hakim ve tutanak yazıcısı tarafından imzalanması biçimindeki bir yargılama işlemiyle aynı zamanda usuli bir nitelik kazanır. Tutanağa geçirilen sulh metni böylece imzalandıktan sonra artık birtakım hukuksal sonuçlar doğurabilir.” Kararda açıkça ifade edildiği gibi Yargıtay mahkeme içi sulhün çifte karakterli bir işlem olduğunu kabul etmektedir.

Taraflar arasında geçerli bir sulh sözleşmesinin kurulabilmesi için bazı şartların varlığı gerekir. Bunlar, a) mevcut hukukî ilişki şartı b) uyuşmazlık veya tereddüt hali c) karşılıklı fedakârlık şartı olmak üzere üç tanedir (Önen, 1972 s.23-33; Uluşan, 1971 s.150).

Öncelikle doğası gereği sulh sözleşmesinin, sözleşmenin tarafları arasında bir hukukî ilişkinin varlığını gerektirdiğini ifade etmek gerekir. Sulh kelimesi Arapça kökenli bir kelime olup “barış” anlamına gelmektedir (<http://www.tdk.gov.tr/>). Bir barış yapılabilmesi için öncesinde bir çatışma ya da savaşın varlığı gerekir. Dolayısıyla sulh sözleşmesinin kurulabilmesi için de sulhe konu oluşturacak uyuşmazlık ya da tereddüde neden olan bir hukukî ilişki olmalıdır. Bu hukukî ilişki; vekâlet, kira, satış, kefalet gibi bir sözleşme olabileceği gibi haksız fiil yahut sebepsiz zenginleşme de olabilir.

Geçerli bir sulh sözleşmesinin varlığı için gereken ikinci şart, taraflar arasında bir uyuşmazlık ya da tereddüdün bulunmasıdır. Taraflar arasında var olan bir uyuşmazlık sulhe konu oluşturabileceği gibi sadece bir tereddüdün varlığı da yeterlidir (Önen, 1972: s.24). Tereddüt objektif olabileceği gibi

---

⁴ 4.HD, 12.2.1975, 2465/1751, İKİD 1976/186, s. 4633-4634.

sübjektif de olabilir (Önen, 1972: s.26). Hukukî konuların yanında maddî konularda da tereddüt mümkündür (Karauz, ty: s.13). Örneğin taraflar, aralarındaki bir sözleşme hükmünün kapsamı hakkında tereddüde düşebilecekleri gibi bir haksız fiilin gerçekleşme şekli veya tarihi hakkında da tereddüt yaşayabilirler.

Sulh sözleşmesi için gereken üçüncü şart ise karşılıklı fedakârlıktır. Buna göre tarafların sulh olmak için karşılıklı birtakım fedakârlıklarda bulunmaları gerekir. Dolayısıyla sulh sözleşmesi tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir (Yavuz, 2014: s.31; Kocayusufpaşaoğlu, 2010: s.14). Tarafların üstlenmeleri gereken fedakârlık maddî nitelikte olmak zorunda değildir. Sulh sözleşmesinde, uyuşmazlık ya da tereddüdün kaynaklandığı hukukî ilişki kapsamında yer almayan hususlar da bulunabilir (Kuru, 2001: s.3751; Üstündağ, 2000: s. 580).

Yukarıda ifade edilen şartlar geçerli bir sulh sözleşmesinin kurulabilmesi için genel olarak aranan özelliklerdir. Geçerli bir mahkeme içi sulhün söz konusu olabilmesi için ise diğer birtakım şartların da varlığı gerekir. Mahkeme içi sulh ve mahkeme içi sulh bu şartları 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda tanzim edilmiştir. HMK m.313'e göre sulh, görülmekte olan bir dava sırasında tarafların aralarındaki uyuşmazlığı kısmen ya da tamamen ortadan kaldırmak için mahkeme huzurunda yaptıkları sözleşmedir. Mahkeme huzurunda yapılacak bu sulh sözleşmesi ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği uyuşmazlıklara ilişkin davalarda söz konusu olabilir (HMK m. 313/2). Dava konusunun dışında kalan hususlar sulhe dahil edilebileceği gibi şarta bağlı sulh da yapılabilir (HMK m. 313/4). HMK m. 314'e göre ise sulhün hüküm kesinleşinceye kadar her zaman yapılması mümkündür.

HMK m. 154/3,ç'ye göre sulh müzakereleri ile bu müzakerelerin sonuçları tutanağa geçirilir. Tutanağa geçirme işlemi gerçekleştirilirken tarafların beyanları kendilerine okunur ve beyanların taraflara okunarak onaylarının alındığı hususu da tutanağa eklenir. Bu tutanak tarafların ardından hakim ve zabıt katibi tarafından da derhal imzalanır (HMK m.155). Bu şartların yerine getirilmesi, mahkeme içi sulhün usul hukuku bakımından sonuç

doğurabilmesi için zorunludur (Kuru, 2001: s.3753; Önen, 1972: s.116-123 Akil, 2012(a): s.4). Aksi takdirde davaya son veren bir taraf işlemi olarak mahkeme içi sulhün varlığından bahsedilemez. Fakat diğer şartlar gerçekleşmişse borçlar hukuku bakımından geçerli bir sulh sözleşmesinin varlığı söz konusudur.

Usulüne uygun şekilde tutanağa geçirilen bir sulh sözleşmesi ilgili bulunduğu davayı sona erdirir. Böyle bir sözleşme kesin hüküm gibi sonuç doğurur (HMK m.315). Mahkeme taraflar sulhe göre karar verilmesini isterlerse, buna göre; sulhe göre karar verilmesini istemezlerse, karar verilmesine yer olmadığına karar verir (HMK m.315).

Yukarıda ifade edilen şartlara uygun şekilde yapılan bir sulh sözleşmesi İcra ve İflas Kanunu m. 38 gereği ilam mahiyetinde bir belgedir. Dolayısıyla kural olarak böyle bir belgenin, ilamlı icra takibine konu olması mümkündür.

Sulhün tanımı ve şartları ilk kez 6100 sayılı HMK ile mevzuatımıza dahil olmuş olmakla birlikte mahkemelerde, önceden beri sulh uygulamaları vardı. Yukarıda ifade edildiği gibi doktrinde, mahkeme içi ve mahkeme dışı sulh şeklinde ikili bir ayırım yerleşmişti. HMK mahkeme içi sulhü düzenleyerek, mahkeme içi sulhün tanımı, şartları ve sonuçlarına yer vermiştir. Kanun'da mahkeme dışı sulh sözleşmesine ilişkin bir düzenleme ise bulunmamaktadır. Fakat mahkeme dışında yapılan sulh sözleşmesi tutanağa geçirilerek yargılamaya dahil edilebilir ve bu yolla mahkeme içi sulhe dönüştürülür. Yukarıda bahsedilen düzenlemeyle birlikte sulh sözleşmesi kanuni temele kavuşmuş olup bir isimsiz sözleşme olmaktan çıkmıştır⁵ (Karauz, ty: s.39). Bilindiği gibi isimsiz sözleşmeler unsurları ve tabi olacağı kurallar kanunda açıkça düzenlenmemiş sözleşmelerdir (Eren, 2014: s. 207; Yavuz, 2014: s.22-23). Sulh sözleşmesi HMK tarafından tanımlanmak suretiyle isimsiz sözleşme kategorisinden ayrılmıştır.

---

⁵ Karauz eserinde 6100 sayılı HMK'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte sulh sözleşmesinin isimsiz sözleşme olmaktan çıkacağını ifade etmektedir. Şu an HMK yürürlükte olduğu için sulh sözleşmesi isimsiz sözleşme olarak nitelenemez.

Yine yukarıda ifade edildiği üzere HUMK'da sulhe ilişkin ilişkin detaylı bir düzenleme olmamakla birlikte sulhün varlığını dolaylı olarak kabul eden hükümler mevcuttu. Örneğin mahkemeye, davanın her aşamasında tarafları çağırarak onları davanın maddî olguları hakkında dinleme ve sonuç vereceğini umduğu hallerde sulhe teşvik etme olanağı tanınmıştı (HUMK m. 213/1). Yine HUMK m. 236/3' göre sulh müzakereleri sırasında yapılan ikrarlar geçerli sayılmıyordu. Söz konusu hüküm ile aynı içeriğe sahip bir düzenleme HMK m. 188/3'de de yer almaktadır HUMK m. 63'de ise açıkça yetki verilmeyen vekilin sulh olamayacağı ifade edilmişti. HUMK m. 151, HMK m. 154/3'e benzer şekilde sulhün tutanağa geçirilmesini düzenlemiştir. Fakat HMK m. 154/3,ç'de sulh girişiminin başarılı olup olmaması şeklinde bir ayırım yapılmaksızın müzakerelerin tutanağa geçirilmesi gerektiği hükme bağlanmışken HUMK m. 151/2'de sulhün tutanağa geçirilmesi düzenlenmişti.

HUMK'da sulhe ilişkin yer verilen bir diğer düzenleme mahcuz mallara istihkak davası ile ilgilidir. HUMK m. 513'e göre mahcuz mallara istihkak davasında önce tarafların sulhe teşvik edilmesi zorunluydu. Taraflar sulh olmadıkları takdirde dava esastan görülmeye başlıyordu (HUMK m. 515). HUMK m. 514'de ise bu davalarda sulhü teşvik etmek amacıyla, davanın sulh ile sonuçlanması halinde celse masrafının yarıya indirileceği, taraflara duruşmada hazır buldukları için bir şey verilmemesi öngörülmüştür. Buna benzer bir diğer düzenleme ise boşanma davaları bakımından öngörülmüştü. 338 sayılı Kanun ile 1963 yılında yürürlükten kaldırılan, HUMK m. 494 vd. maddelerinde düzenlenen sulh teşebbüsü ile boşanma davalarında, davanın esasına geçmeden önce tarafların uzlaştırılmaya çalışılması esası benimsenmişti. Fakat boşanma davaları bakımından öngörülen bu yöntem, HMK anlamındaki sulhe tekabül etmemektedir. Burada, birbirlerine boşanma davası açan karı ve kocanın son bir kez barıştırılmaya çalışılması söz konusudur. Tarafların karşılıklı fedakarlık yoluyla bir çözüm üzerinde uzlaşmaları gibi bir durum söz konusu değildir. Söz konusu düzenlemeye göre, boşanma veya ayrılık davası açan tarafın, diğer tarafı sulh teşebbüsü için hakim huzuruna çağırması gerekiyor, aksi takdirde dava dinlenmiyordu. Yani HUMK bakımından, boşanma davalarında sulhe teşebbüs bir dava şartı olarak

benimsenmişti. Bu süreç tamamlandıktan sonra davanın esasına geçiliyordu. Günümüzde buna benzer bir hüküm, 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun'un 7. maddesinde yer almaktadır. Buna göre hakim, boşanma davalarında tarafların karşı karşıya olduğu sorunları tespit ederek, gerektiğinde uzman kişilerin yardımı ile bu sorunların çözümü için uğraşacak, sulh sağlanamadığı takdirde yargılamaya devam olunacaktır.

Sulh, davaya son veren diğer taraf işlemleri feragat ve kabulle bazı ortak özellikler taşımakla birlikte temelde bu işlemlerden farklıdır. Öncelikle feragat ve kabul tek taraflı işlemlerdir. Geçerli bir feragat ve kabulün varlığı için karşı tarafın rızası gerekmez (HMK m. 309/2). Sulh ise bir sözleşme olması itibariyle ancak tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade açıklamaları yoluyla yapılabilir (HMK m. 313/1). Yalnızca davacı davasından feragat edebilir ve yalnızca davalı davayı kabul edebilirken, sulh bakımından taraflar arasında bir ayrım yoktur (HMK m. 307, HMK m. 308/1). Yine feragat ve kabul şarta bağlı olarak yapılamaz (HMK m. 309/4). Buna karşın sulhün şarta bağlı olarak yapılması mümkündür (HMK m. 313/4). Bunlar dışında; hüküm kesinleşinceye kadar yapılabilmeleri, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemediği dava ve işlerde yapılamamaları, kesin hüküm gibi hukukî sonuç doğurmaları ve davayı sona erdirmeleri bakımından feragat, kabul ve sulh ortak özellikler gösterirler (HMK m. 310;HMK m. 314, HMK m. 308/2;HMK m. 313/2, HMK m. 311;HMK m. 315/1).

1086 Sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu döneminde sulhün, dava konusuyla ilgisi olmayan hususları içerip içeremeyeceği doktrinde tartışmalıydı. Bir görüşe göre, sulhün kapsamında yer alan hususların dava konusuyla zayıf da olsa bir ilgisi bulunmalıydı (Önen, 1972: s.29). Çünkü sulh, davada görülen uyuşmazlığı ortadan kaldırma amacıyla yapılıyordu. Dava konusuyla hiçbir ilgisi olmayan hususların sulh kapsamına alınabileceğini kabul etmek, bu görüş açısından sulhün varlık amacına aykırıydı. Diğer bir görüşe göre ise sulh, dava konusuyla ilgisi bulunmayan hususları da içerebilirdi (Postacıoğlu, 1975: s.484). HMK m. 313/3'te dava konusunun dışında kalan hususların da sulhün kapsamına dahil edilebileceği açık şekilde düzenlenmiştir.

Bu nedenle HMK'nın ikinci görüşü benimsediğini söylemek yanlış olmayacaktır.

HMK m. 314'e göre sulh, hüküm kesinleşinceye kadar her zaman yapılabilir. Dolayısıyla sulh yalnızca ilk derece yargılaması sırasında değil, kanun yolu aşamasında da yapılabilir (Yılmaz, 2017: s.3053). Bu kapsamda, bölge adliye mahkemesindeki yargılama veya temyiz incelemesi sırasında tarafların davayı sulh yoluyla sonuçlandırmaları mümkündür. Sulhün yapılaş zamanı, bazı hususlar açısından önem taşır. Buna göre sulh ilk duruşmada (yani ön inceleme duruşmasında) yapılırsa karar ve ilam harcının üçte biri alınır eğer daha sonra yapılırsa üçte ikisi alınır (Harçlar Kanunu m. 22). Ayrıca dava, ön inceleme tutanağı imzalanmadan önce sulhle sonuçlanırsa taraflar, Tarife ile belirlenen vekâlet ücretinin yarısına mahkum edilir. Eğer ön inceleme tutanağı imzalandıktan sonra taraflar sulh olursa Tarife'de yer alan vekâlet ücretinin tamamına mahkum edilirler (Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi m. 6).

Mahkeme huzurunda yapılan sulh, diğer sözleşmeler gibi kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine vs. aykırı olamaz (TBK m. 27) (Eren, 2017: s.945). Yine TBK m. 20-25 arasında öngörülen genel işlem şartlarına ilişkin hükümler mahkeme huzurunda yapılan sulhler bakımından da uygulanır. Mahkeme önünde sulhün; hata, hile, ikrah ve aşırı yararlanma iddiasıyla iptali mümkündür (HMK m. 315/2).

Daha önce de değinildiği gibi sulh, mahkeme huzurunda yapılabileceği gibi mahkeme dışında da yapılabilir (Tanrıver, 1994: s.338; Kuru, 2001: s.3747; Pekcanıtez vd 2016: s.484). Mahkeme dışında yapılan sulh sözleşmesi tamamen genel hükümlere tabidir. Mahkeme içi sulh sözleşmesinde, maddî hukuka ait koşulların yanında usul hukukuna ait koşulların da yerine getirilmesi gerekir. Yukarıda belirtildiği üzere, her iki sulh türünde bir sözleşmenin varlığı söz konusu olduğu için her iki sözleşme bakımından da aranan bazı ortak özellikler vardır. Bunlar sulh sözleşmesinin unsurları olarak da ifade edilebilir. Buna göre gerek geçerli bir mahkeme dışı sulh yapılabilmesi, gerekse geçerli bir mahkeme içi sulh yapılabilmesi için şu üç şartın gerçekleşmesi gerekir (Önen, 1972: s.23; Karauz, ty: s.12-15; Özkan,

2005: s.353-354) Tarafların arasında mevcut bir hukukî ilişki olmalıdır. 2) Taraflar arasında, mevcut hukukî ilişkiden kaynaklanan bir uyuşmazlık veya tereddüt hali bulunmalıdır. 3) Taraflar karşılıklı fedakârlıklarda bulunarak aralarındaki uyuşmazlık veya tereddüde son vermelidir. Şimdi sulh sözleşmesinin bu üç unsurunu daha yakından inceleyelim.

1.3. SULHÜN MADDÎ HUKUKA İLİŞKİN UNSURLARI

1.3.1 Taraflar Arasında Bir Hukukî İlişki Olmalıdır

Daha önce değinildiği gibi geçerli bir sulh sözleşmesi yapılabilmesi için sulh olmak isteyen taraflar arasında bir hukukî ilişkinin varlığı gerekir (Önen, 1972: s.23; Tandoğan, 2008: s.14; Tanrıver, 1996: s.85; Ansay, 1960: s.184). Bu hukukî ilişkinin temeli, bir hukukî işlem veya hukukî fiil olabilir (Karauz, ty: s.12). Taraflar satım, kira, vekâlet, bağışlama gibi bir sözleşmeden ya da herhangi bir haksız fiilden kaynaklanan uyuşmazlık hakkında sulh sözleşmesi yapabilirler. Örneğin trafik kazası sonucu yaralanan bir kişi belirli bir miktar ödeme karşılığında dava açmaktan vazgeçerse haksız fiil dolayısıyla yapılan bir sulh sözleşmesinin varlığı söz konusudur. Buna karşılık, satın aldığı mal ayıplı çıkan bir alıcı satıcıyla, cüzi bir fark ödeyerek daha kaliteli bir mal almak konusunda anlaşırsa taraflar, bir sözleşmeden kaynaklanan uyuşmazlık hakkında sulh olmuş olurlar.

Sulh sözleşmesi, kendisinden önce var olan bir hukukî ilişki üzerine bina edildiği için bağımlı bir sözleşmedir (Önen, 1972: s.24). Birçok sözleşme, kendisinden önce herhangi bir hukukî ilişkinin var olup olmamasından bağımsız olarak kurulur (Eren, 2014: s.204). Sulh sözleşmesi ise bir hukukî ilişkiden kaynaklanan tereddüt veya şüpheyi sona erdirmek amacıyla yapıldığı için bu sözleşmenin bağımsız bir karakter taşıması mümkün değildir.

Doktrinde sulh sözleşmesinin, hukukî ilişkinin tarafları arasında yapılmak zorunda olmadığı örneğin, bir borç ilişkisinin alacaklısının üçüncü bir kişiyle de sulh olabileceği ifade edilmiştir (Karauz, ty: s.12). Kanımızca bu halde, sulh sözleşmesi yine hukukî ilişkinin tarafları arasında yapılmaktadır. Çünkü üçüncü kişi alacaklıya karşı bir edim üstlendiğinde alacaklı, borçlunun üçüncü kişinin edimini taahhüt etmesi karşılığında borçluyla sulh olmaktadır.

Borç ilişkisinin alacaklısı ile üçüncü kişi arasında yapılan sözleşme ise sulh sözleşmesinden kaynaklanan farklı bir sözleşme olarak değerlendirilebilir.

Bir mahkeme içi sulh yapıldığı takdirde sulh sözleşmesi, dava konusu hukukî ilişki ile ilgili olacaktır. Fakat dava konusu dışında kalan hususların da sulh sözleşmesine dahil edilmesi mümkündür (HMK m. 313/3). Dava konusu dışında kalan hususların sulh sözleşmesine dahil edilebilmesi, sulh sözleşmesinin tamamen dava dışı bir uyuşmazlığı ortadan kaldırmak amacıyla yapılabilmesi anlamına gelmez. Yani taraflar sulh sözleşmesini, yalnızca mevcut dava ile hiçbir ilgisi olmayan bir konuda düzenleyemezler. Başka bir deyişle taraflar, aralarında yer alan, dava konusundan tamamen bağımsız bir uyuşmazlığı ortadan kaldırmak amacıyla yaptıkları sulh sözleşmesine resmiyet kazandırmak için davanın görüldüğü mahkemeyi kullanamazlar. Bununla birlikte dava konusu hukukî ilişki ile ilgili yapılan sözleşmede, bu hukukî ilişki ile hiç ilgisi olmayan hususlar bağımsız şekilde veya asıl uyuşmazlığı sonlandırmaya yarayan bir araç olarak yer alabilirler.

1.3.2 Taraflar Arasında Bir Uyuşmazlık veya Tereddüt Hali Bulunmalıdır

Tarafların geçerli bir sulh sözleşmesi yapabilmesi için aralarındaki hukukî ilişkiden kaynaklanan bir uyuşmazlık veya tereddütün varlığı gerekir (Özkan, 2005: s.53; Alangoya vd 2011: s.429; Ansay, 1960: s.184; Bilge ve Önen, 1978: s.356). Uyuşmazlık ile kastedilen tarafların hukukî bir mesele hakkında karşılıklı iddialarının birbirini tutmamasıdır. Örneğin yukarıda verdiğimiz örneklerden birine dönersek, trafik kazası sonucu yaralanan kişi 50.000 TL tutarında zararı olduğunu iddia ediyor buna karşılık kazayı yapan şahıs, zararın bu kadar olamayacağını, kazazedeye en fazla 20.000 TL ödeyeceğini ileri sürüyorsa taraflar arasında uyuşmazlık vardır. Bu durumda taraflar aralarındaki uyuşmazlığı mahkemeye başvurarak dava yolu ile çözümlenebilecekleri gibi sulh da olabilirler. Üçüncü biri ihtimal olarak taraflar, dava sırasında sulh sözleşmesi yapabilirler (Zevkliler ve Gökyayla, 2016: s.14). Sulhün yapılması ile uyuşmazlık ortadan kaldırılmış olur.

Yukarıda değinildiği gibi sulh sözleşmesi, yalnızca bir uyuşmazlığın söz konusu olması halinde yapılmaz. Taraflar arasında somut bir uyuşmazlık bulunmasa bile bir tereddüt halinin varlığı sulh yapılabilmesi için yeterlidir (Tanrıver, 1994: s.333; Akil, 2012 (a): s.3). Uyuşmazlık ve tereddüt hali, hukukî veya fiilî bir konuya ilişkin olabilir. Uyuşmazlık veya tereddüt, taraflar arasındaki bir sözleşmenin geçerli olarak doğup doğmadığı, bu sözleşmenin muhtevası ve kapsamı, sona ermesi gibi hususlardan kaynaklanabilir (Önen, 1972: s.25; Eren, 2017: s.941). Bir hukukî ilişkinin esaslı unsurları yanında tali nitelikteki unsurlarının da tereddüde konu olması mümkündür. Örneğin, bir eser sözleşmesinde, taraflar eser bedelinin miktarı hakkında tereddüde düşebileceği gibi kararlaştırılan cezai şart miktarı üzerinde de tereddüde düşülebilir.

Taraflar mevcut veya doğması muhtemel bir uyuşmazlık için sulh sözleşmesi yapabilirler. Geçerli bir sulh sözleşmesi yapılabilmesi için uyuşmazlığın mutlaka sözleşmenin kurulduğu anda doğmuş olması gerekmez (Karauz, ty: s.13; Cideciğiller, 2015: s.141-142). Bir tereddüde dayalı olarak yapılan sulhlerde ise tereddüdün sulh anında mevcut olması gerekir ve yeterlidir. Tereddüdün devamlı olması aranmaz (Önen, 1972: s.26). Şarta bağlı bir hak şüpheli olduğu olduğu ve bu halde tereddüt unsuru sağlandığı için şarta bağlı bir hak sulh sözleşmesine konu olabilir (Önen, 1972: s.26).

Sulh yapılabilmesi için tereddüdün sübjektif nitelikte olması yeterlidir. Hukukî ilişkiye yabancı ve tarafsız durumdaki üçüncü kişilere göre sulhe konu olayda herhangi bir tereddüdün olmaması önemli değildir.

1.3.3. Taraflar Karşılıklı Fedakârlıkta Bulunmalıdır

Sulh sözleşmesi tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir (Uluslan, 1971: s.154; Eren, 2017: s.939; Yavuz, 2016: s.16; Önen, 1972: s.356). Bilindiği gibi tek tarafa borç yükleyen sözleşmelerin aksine tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde taraflar, karşılıklı hak kazanırlar ve borç altına girerler. Aralarında bir hukukî ilişki ve bu hukukî ilişkiden kaynaklanan bir uyuşmazlık yahut tereddüt hali bulunan taraflar, karşılıklı fedakârlıkta bulunmak yoluyla sulh olabilirler (Sevig, 1949: s.145; Meriç, 2011: s.207; Tanrıver, 1994: s.334;

Kuru, 2001: s.3742; Ansay, 1960: s.184; Bilge ve Önen, 1978: s.356). Dolayısıyla karşılıklı fedakârlıkta bulunmak sulh sözleşmesinin kurucu unsurlarından birisidir (Pekcanitez vd 2016: s.484; Bilge ve Önen, 1978: s.356). Geçerli bir sulh sözleşmesinin varlığı için yalnızca bir hukukî ilişki ve o hukukî ilişkiden kaynaklanan uyuşmazlık yahut tereddüdün varlığı değil aynı zamanda bu uyuşmazlık veya tereddüdün karşılıklı fedakârlıkta bulunma yoluyla ortadan kaldırılması gerekir.

Tarafların karşılıklı fedakârlıkları, maddî veya usuli bir konuya ilişkin olabilir. Ayrıca bu edimler, bir şey verme-vermeme veya yapma-yapmama borcu şeklinde tezahür edebilir. Örneğin, karşılık dava açma veya kanun yoluna başvurma hakkından vazgeçilmesi, davanın şimdilik geri alınarak uyuşmazlığın daha sonra açılacak bir davaya bırakılması yahut icra takibinden vazgeçilmesi usuli birer fedakârlıktır (Sevig, 1949: s.146; Önen, 1972: s.33). Bunun yanında taraflardan birinin, borcunun tamamını ikrar etmesi karşılığında diğer taraf borçlunun vadesini uzatabilir. Yahut alacaklının alacağını bir kısmından vazgeçmesi karşılığında borçlunun toplu ödeme yapmayı önermesi mümkündür.

Önen, karşılıklı fedakârlığın, mahkeme önünde sulh bakımından gerekip gerekmediği konusunda, Alman hukuk doktrininde iki farklı görüş bulunduğunu aktarmaktadır⁶. Bu görüşlerden ilkinde göre, karşılıklı fedakârlık mahkeme dışı sulh sözleşmesinin bir unsurudur ve mahkeme içi sulh bakımından zorunlu değildir. Diğer görüşe göre ise mahkeme içi sulh bakımından da taraflar karşılıklı fedakârlıkta bulunmalıdır. Taraflardan yalnızca birinin fedakârlıkta bulunması mahkeme içi sulhe vücut vermez. Hakim görüş ikincisidir. Türk hukuku bakımından, mahkeme içi sulhün aynı zamanda borçlar hukuku anlamında bir sözleşme olduğunu düşündüğümüzde, kanaatimizce ikinci görüş doğrudur. Esasen mahkeme içi sulhün çifte karakterli bir işlem olması da bu anlama gelir. Öte yandan taraflardan yalnızca birinin bir edim üstlenmesi (fedakârlıkta bulunması) halinde bu durum çoğunlukla HMK'da düzenlenen başka kurumların kapsamına girecektir. HMK

---

⁶ Bu iki görüş için bkz: Önen, 1972: s. 28.

m. 307 ve HMK m. 308’de sırasıyla feragat ve kabul düzenlenmiştir. Feragat, davacının talep sonucunun tamamından veya bir kısmından vazgeçmesidir. Kabul ise davalının, davacının ileri sürdüğü talep sonucunun bir kısmına veya tamamına muvafakat göstermesidir. Örneğin, yalnızca davacının alacağına bir kısmından feragat etmesi halinde bu sulh olarak adlandırılmaz (Soy, 2017: s.29). Aynı durum, davalının davayı kabul etmesi bakımından da geçerlidir (Soy, 2017: s.33).

Mahkeme içi sulh bakımından, tarafların sulh sözleşmesi kapsamında üstlendikleri edimlerin dava konusu ile ilgili olması gerekmez⁷ (Bilge ve Önen, 1978: s.357). HMK m. 313/3’e göre dava konusunun dışında kalan hususlar, sulhün kapsamına dahil edilebilir. Söz konusu hükme göre taraflar dava konusu dışındaki uyuşmazlıklarını sulh kapsamında çözebilirler veya dava konusu ile ilgisi olmayan bir edime mevcut uyuşmazlığı ortadan kaldırmak için sulh sözleşmesinde yer verebilirler. Örneğin taşınmaz mülkiyetine ilişkin bir davada, davalı taşınmazın mülkiyetinin davacıya ait olduğunu kabul eder, bunun karşılığında davacı, taşınmazın gelirleriyle davalının çocuğunun üniversite masraflarını karşılayacağını vaat ederse taraflar arasında geçerli bir sulh sözleşmesi kurulmuş olur. Bununla birlikte daha önce belirttiğimiz çekinceyi burada tekrar etmekte yarar bulunmaktadır: Dava konusu uyuşmazlığın çözümlenmesini amaçlamayan ve bu uyuşmazlığa etkili olmayan edimlerden oluşan bir sözleşme, bu sözleşmeye resmiyet kazandırmak amacıyla davanın görüldüğü mahkemede yapılamaz.

1.4. SULHÜN USUL HUKUKUNA İLİŞKİN UNSURLARI

1.4.1. Genel Olarak Sulhte Usuli Şartlar

Mahkeme haricinde yapılan bir sulh sözleşmesi, borçlar hukukuna hakim olan şekil serbestisi ilkesi gereği kural olarak herhangi bir şekle tabi değildir (TBK m. 12). Bu nedenle mahkeme dışı sulh sözleşmesi, yazılı veya

---

⁷ Önen aksi görüştedir. Önen’e göre mahkeme içi sulh bakımından fedakârlığın dava konusu ile ilgili olması gerekir. Yazara göre, “... ister maddî ister usuli mahiyette olsun, fedakârlığın o davanın konusuyla yakından veya uzaktan bir ilişkisinin bulunması gerekir. Aksi halde gayeden uzaklaşmış ve sulhun kapsamı, varlığı için gerekli unsurlarla çelişecek derecede genişletilmiş, dağıtılmış olacaktır.”, Önen, 1972: s. 29. Biz HMK m. 313/3’de yer alan açık ifade gereği günümüzde bu görüşe katılmıyoruz.

sözlü olarak, hazırlar veya hazır olmayanlar arasında yapılabilir. Telefon, bilgisayar gibi elektronik aletler aracılığıyla sulh sözleşmesinin kurulması mümkündür (Önen, 1972: s.114). Mahkeme içi sulh ise HMK tarafından, bazı geçerlilik koşullarına tabi kılınmıştır. Geçerli bir mahkeme içi sulh yapılabilmesi için tarafların sulh beyanları tutanağa yazılmalı, bu beyanlar duruşmada sesli olarak kendilerine okunmalı ve tarafların irade beyanlarının kendilerine sesli olarak okunduğu hususu tutanakta yer almalıdır (HMK m. 154/3,ç). Ardından tutanak, hakim ve zabıt katibi tarafından onaylanmalıdır (HMK m. 155). Bunun yanı sıra mahkeme içi sulh yapılabilmesi için mevcut bir dava ve bu davanın görüldüğü bir mahkemenin varlığı gerekir ki bunlar, işin doğası gereği olması gereken genel nitelikte şartlardır. Mahkeme önünde görülmekte olan bir dava bulunmadığı sürece mahkeme içi sulhün varlığından bahsedilemez (Önen, 1972: s.114; Budak/Karaaslan, 2017: s.288; Tanrıver, 1994: s.334; Muşul, 2012: s.444). Sulhün usuli şartları başlığı altında inceleyeceğimiz konular, öncelikle HMK tarafından sulhe ilişkin öngörülen somut şekil kurallarıdır. Bu kurallardan ilki, sulhün mahkemeye bildirilmesi zorunluluğudur.

1.4.1.1. Sulhün Mahkemeye Bildirilmesi

Kısmen veya tamamen sulh olmak isteyen tarafların, bu yöndeki beyanlarını davanın görüldüğü mahkemeye bildirmeleri gerekir (Karslı, 2014: s.379-380; Bilge ve Önen, 1978: s.358). Söz konusu beyan, sulhün kapsamını ve koşullarını açık şekilde ortaya koymalıdır. Davaya son veren ve icra edilebilen bir taraf işlemi olarak sulhün, muğlak veya çelişkili ifadeler içermemesi büyük önem taşımaktadır. Hakim, kendisine yöneltilen sulhe ilişkin beyanlar yeterince açık değilse taraflara beyanlarını açıklattırmalıdır.

Taraflar, sulhe ilişkin beyanlarını mahkemeye yazılı veya sözlü olarak bildirebilirler (Kuru, 2015: s.556). Duruşma sırasında sulh olmaya karar veren tarafların hakimden, bu husustaki beyanlarının tutanağa geçirilmesini talep etmeleri gerekir. Esasen böyle bir durumda hakim, tutanağa geçirme işlemi re'sen yerine getirmekle yükümlüdür (Akil, 2012 (a): s.4). Dava dışında sulh olan ve bunu yazıya döken tarafların ise sulhe ilişkin yazılı belgeyi mahkemeye sunmaları gerekmektedir (Akil, 2012(a) : s.5).

Tarafların gerçekleştireceği beyan işlemi, sulhe ilişkin ilk usuli adımı oluşturur. Temelinde bir borçlar hukuku sözleşmesi bulunan mahkeme içi sulh bu ilk adım ile usuli bir karaktere bürünmeye başlar (Önen, 1972: s.115). Bu aşamaya kadar yapılanlar daha çok maddî hukuk karakterli işlemlerdir. Sulh müzakereleri mahkeme önünde gerçekleşiyor olsa dahi bu aşamada, borçlar hukukunun kuralları (icap, kabul vs.) geçerlidir.

Mahkeme, kendisine yöneltilen sulh beyanlarını kabul edilebilir nitelikte bulmuyorsa bu beyanları ve tarafların sulh isteğini reddedebilir (Önen, 1972: s.115). Örneğin, taraflar kanuna ve ahlaka aykırı bir şekilde sulh olmak istiyorsa hakim sulh talebini bu şekilde geçerli bir sulh yapılamayacağı için geri çevirmelidir (TBK m. 27). Aksi takdirde sulh sözleşmesi kesin hükümsüz olduğu için yapılan mahkeme içi sulh davayı sonlandırmayacaktır. Mahkemenin tarafların sulh talebini reddetmesi bir ara kararı olduğu için bu karara karşı ancak asıl hükümle birlikte kanun yoluna başvurulabilir⁸. Bununla birlikte hakim, tarafların sulh olmaya yönelik taleplerini neden reddettiğini onlara açıklamalı ve geçerli bir sulh sözleşmesi yapabilmeleri için taraflara yardımcı olmalıdır.

1.4.1.2. Tutanak Düzenlenmesi

Tarafların sulhe ilişkin irade beyanlarının mahkeme huzurunda tutanağa geçirilmesi gerekir. Bu husus HMK m. 154/3,ç'de emredici şekilde düzenlenmiştir. Dolayısıyla tarafların talebi olmaksızın hakim re'sen, sulh için tutanak tutmalıdır. Tutanağa geçirilmesi bakımından, sulhün davayı kısmen veya tamamen sona erdirmesinin bir önemi yoktur.

HUMK'da sulhe ilişkin müstakil bir düzenleme bulunmamakla birlikte bazı maddelerde sulh ile ilgili kurallar bulunuyordu⁹. Bu düzenlemelerden birisi olan, HUMK m. 151/2'ye göre de sulhün tutanağa geçirilmesi gerekliydi. Bununla birlikte başarısızlıkla sonuçlanan sulh müzakerelerinin tutanağa geçirilmesi zorunluluğu yoktu. HMK ise bu konuda

---

⁸ Ara kararlarına karşı ancak asıl hükümle birlikte kanun yoluna başvurulabileceğine dair bkz: Muşul, 1988: s.218-219; Karakurumer, ty: s.17; Karslı, 2014: s.695-696.

⁹ Bu yönde açıklamalar için bkz: Alangoya vd s. 429.

değişiklik yapmış, başarısızlıkla sonuçlansa dahi sulh müzakerelerinin tutanağa geçirilmesi gerektiğini hükme bağlamıştır (HMK m. 154/3,ç). Bu nedenle, taraflar sonunda anlaşamaları bile müzakere süreci tutanağa yansıtılacaktır.

HMK m. 188/3'e göre sulh müzakereleri sırasında yapılan ikrarlar tarafları bağlamaz. Bu nedenle başarısızlıkla sonuçlanan sulh müzakereleri sırasında yapılan ve tutanağa geçirilen ikrarların hukukî değeri yoktur. Buna karşılık, müzakereler başarıyla sonuçlanmış ve taraflar sulh olmuşlarsa tutanaklarda yer alan ikrarlar geçerlidir.

Tarafların sulhe ilişkin beyanları tutanağa geçirilmeden önce bu beyanlar kendilerine hakim ve zabıt katibi tarafından yüksek sesle okunur. Daha sonra tutanağa, beyanlarının kendilerine sesli olarak okunduğu hususu da yazılıp tarafların imzası alınır (HMK m. 154/3ç). Taraflardan biri tutanağa imza atamayacak durumdaysa bu kişinin parmak izi alınır ve tutanağa bu izin hangi parmağa ait olduğu yazılır. Elinde parmak olmayanların ise imza yerine mühür veya özel bir işaret kullanması mümkündür (HMK m. 155/2). Taraflar tarafından imzalanmış tutanak hakim ve zabıt katibi tarafından da imzalanır (HMK m. 155/1).

Tutanağa geçirme işleminin duruşma sırasında yapılması gerekir. Keşif sırasında da tarafların sulh olması mümkündür ve bu durumda da sulh tutanağa geçirilmelidir (Kurtoğlu, 1958: s.254-256; Üstündağ, 2000: s.579).

Tarafların sulhe ilişkin iradeleri tutanağa, hakim tarafından yönlendirilmesi altında zabıt katibi tarafından aktarılır (Tanrıver, 1996: s.89). Tarafların sulhe ilişkin beyanlarının gereğinden uzun olması halinde hakim bu beyanları, anlamda tahrifata yer vermeyecek şekilde özetleyebilir. Fakat böyle bir durumda, hakim tarafından yaptığı özete ilişkin tarafların onayını alması gerekir. Tutanak tutulurken, hakim tarafından izin vermesi halinde taraflar ve taraf vekilleri de zabıt katibini yönlendirebilirler. Böylelikle taraflar sulhte yer alacak ifadeleri bizzat kendileri belirleyebilirler.

Duruşmada yapılan yargılama işlemleri yalnızca tutanaklar vasıtasıyla ispatlanabileceği için tutanağın usulüne uygun şekilde tutulması büyük önem taşır (HMK m. 156). Mahkeme içi sulhün varlığına, kapsamına ve sulhte yer

alan edimlere ilişkin hususlar yalnızca tutanak ile ispat edilebilir. Usulüne uygun şekilde bir tutanak tutulmamışsa, mahkeme içi sulh geçersizdir ve usul hukuku tarafından kendisine bağlanan sonuçları doğurmaz (Kuru, 2001: s.3753). Örneğin, tarafların beyanları kendilerine sesli olarak okunmamışsa, tutanakta tarafların veya hakim ve zabıt katibinden birinin imzası yoksa, tarafların beyanları kendilerine sesli olarak okunmuş olmakla birlikte bu husus tutanakta yer almıyorsa mahkeme içi sulh hüküm ve sonuç doğurmaz. Dolayısıyla bu koşullar, mahkeme içi sulhün geçerlilik şartlarıdır (Kuru, 2016: s.556; Akil, 2012 (a): s.4; Tanrıver, 1994: s.337; Karauz, ty: s.16). HMK’da bu yönde açık bir hüküm bulunmamakla birlikte maddî ve usuli unsurlardan oluşan karma bir işlem olarak mahkeme içi sulh ancak usuli ve maddî koşullarının tamamının yerine getirildiği anda kurulur. Dolayısıyla mahkeme içi sulh, taraflarca imzalanmış tutanağın hakim ve zabıt katibi tarafından onaylandığı anda geçerlilik kazanır. Bununla birlikte mahkeme önünde yapılan sulh taraflarca imzalanmış fakat diğer koşullardan biri yerine getirilmemişse söz konusu sulh mahkeme dışı sulh olarak kabul edilir. Tarafların bu sulh sözleşmesine dayanarak birbirlerinden sözleşmede kararlaştırılan edimlerin ifasını talep etmeleri mümkündür. Fakat bu sulh sözleşmesi, kesin hüküm gibi etki doğurmayacak ve ilamlı icraya konu olamayacaktır.

Tutanağa geçirme işlemi usulüne uygun şekilde gerçekleştirilerek düzenlenen bir sulh, sulh konusu husus için maddî hukuk tarafından aranan şekil şartını yerine getirmiş sayılır (Ansay, 1960: s.208; Arık, 1954: s.146-147; Uluşan, 1971: s.161). Bu nedenle, noter tarafından veya noter huzurunda düzenlenmesi gereken yahut tapuda yapılması gereken sözleşmeler mahkeme içi sulhe konu olabilir. Örneğin taraflar mahkeme içi sulh yoluyla taşınmaz mülkiyetinin devri hakkında geçerli olarak anlaşabilirler. Bu durumda, mahkemede düzenlenen sulhname resmi şeklin yerine geçer ve tarafların tapuda veya noterlikte yeniden anlaşma yapması gerekmez¹⁰. Alacağın temliki,

---

¹⁰ Bu husus iki farklı Yargıtay kararında şu şekilde ifade edilmiştir: “Öte yandan, haricen düzenlenmiş belgenin geçerli sulh (Anlaşma) niteliğini taşıdığı da söylenemez. Zira, tapulu taşınmazlara ilişkin Sulh, ancak Mahkeme önünde yapılırsa geçerli hale gelir (HGK.nun 18.11.1964 gün ve 5/565-647 sayılı kararı). Başka bir anlatımla, Mahkeme huzurunda usulüne göre yapılan sulh, maddî hukuktaki şekil şartlarına bağlı olmaksızın geçerlilik kazanır ve mülkiyetin devri borcunu doğrudan borçlandırıcı işlemin yerine geçer. Öyle ise, davaya konu

kefalet gibi adi yazılı şekle tabi sözleşmelerin mahkeme içi sulh yoluyla yapılabileceği açıktır.

1.4.1.3. Sulh İçin Vekilin Özel Yetkiye Sahip Bulunması

Vekil vasıtasıyla sulh yapılan hallerde mahkeme içi sulhün geçerli olabilmesi için vekilin özel yetkiye sahip olması gerekir (HMK m. 74, TBK m. 504/3). Vekil özel olarak yetkilendirilmemişse sulh olması mümkün değildir. Hakimin vekilin sulh için özel yetkiye sahip olup olmadığını denetlemesi, vekilin özel yetkisi yoksa bu hususun tamamlanması için süre vermesi gerekir. Hakimin denetlemesine rağmen sulh için vekilin özel yetkiye sahip olmadığı gözden kaçırılmışsa müvekkilin bu sulhe daha sonradan icazet vermesi mümkündür. Bu durumda icazet ile sulh kurulduğu andan itibaren geçerli hale gelir. Eğer icazet verilmemişse sulh kesin hükümsüzdür (HMK m. 74, TBK m. 504/3, TBK m. 27).

Sulh özel yetkisi olmayan vekil aracılığıyla yapılmış ve daha sonradan sulhe icazet de verilmemişse bu duruma karşı kanun yoluna başvurulabilir.

1.4.2. Sulhte Yargı Yolu

Yargı yolu bakımından görevsiz bir mahkemede bir dava açılmış ve bu durumun farkına varılmayarak yargılamaya devam edilmiş olabilir. Böyle bir durumda tarafların sulh olması halinde, söz konusu sulhün geçerli bir mahkeme içi sulh olarak kabul edilip edilemeyeceği üzerinde durulması gereken bir husustur.

Davanın yargı yolu bakımından görevsiz mahkemede açılmış olması farklı şekillerde gerçekleşebilir. Örneğin, adli yargı koluna mensup hukuk mahkemelerinde açılması gereken bir dava idari yargıda açılabilmesi gibi idari

---

uyuşmazlığa, sulh koşulları çerçevesinde ve sulha değer verilerek çözüm getirebilme yoluna da gidilemez.”, Y. 1. HD, E. 1992/12675, K. 1992/15438, T. 11.12.1992, Lexpera; “*Taraflar arasında akdolan ve davacının bonolara dayalı alacağından feragat etmesi karşılığında davalıların tapulu bir taşınmaz hissesini davacıya devretmesini öngören adi yazılı sulh sözleşmesi, BK.nun 213 ve Noterlik Kanununun 60/b.3 maddelerinin öngördüğü resmi şekilde yapılmadığı gibi sulh anlaşması mahkeme dışında bağitlanıp mahkemece tasdik veya duruşma tutanağına da geçirilmediği cihetle geçersizdir. Böyle bir sulh uyarınca davacının davalıları taşınmaz payının ferağına hukuken icbar etmesi mümkün olmadığı gibi ferağ şartıyla yapılan feragat de şart gerçekleşmediğinden hükümsüzdür.*”, Y. 11. HD, E. 1991/419, K. 1991/959, T. 15.02.1991, Lexpera.

yargı yolunda açılması gereken bir dava adli yargıda açılabilir. Medeni usul hukukunun inceleme alanını, adli yargıya ait sorunlar oluşturduğu için konumuz bakımından asıl önem taşıyan husus, ikinci ihtimaldir: Yani farklı yargı yolunda açılması gereken bir dava adli yargıda açılırsa, tarafların mahkemede yapacakları sulh, HMK anlamında mahkeme içi sulh olarak kabul edilebilecek midir?

Yanılışlıkla adli yargı kolunda açılmış bir davada yapılan sulhün, kural olarak muteber bir mahkeme içi sulh sayılması gerektiği kanaatindeyiz¹¹. Farklı yargı kolunda açılması gereken bir dava adli yargıda açıldığı ve bu mahkemenin verdiği karar şekli anlamda kesinleştiği takdirde söz konusu karar maddî anlamda kesin hüküm oluşturmakta, bu karara karşı yargılamanın yenilenmesine veya başka bir yola başvurulamamaktadır (HMK m. 303, HMK m. 374 vd.). Nitekim Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2013 yılında vermiş olduğu bir kararında bu hususu açıkça ifade etmiştir¹². Karara konu olan olayda davacın arazisinin bir bölümü davalı İdare tarafından demiryolu yapımı için kamulaştırılmıştır. Davacı, demiryolu yapımı sırasında arazisinin kalan kısmına zarar verildiğini iddia ederek Polatlı Asliye Hukuk Mahkemesi'nde tazminat davası açmış ve dava kısmen kabul edilmiştir. Davalının kararı temyiz etmesi üzerine karar daire tarafından onanmış bunun üzerine yine davalı tarafından karar düzeltme yoluna başvurulmuştur. Daire bu sefer olayda yargı yolu bakımından görevsizlik söz konusu olduğundan dolayı onama kararını kaldırarak ilk derece mahkemesi kararını bozmuştur. İlk derece mahkemesinin kararında direnmesi üzerine Hukuk Genel Kurulu, olayda karar düzeltme sınırı sağlanmadığı halde bu hususun gözden kaçırılarak onama kararının kaldırıldığını ve kararın bozulduğunu, bunun hukuken mümkün olmadığını belirterek direnme kararını doğru bulmuş ve onamıştır. Hukuk Genel Kurulu davanın doğru yargı yolunda açılmasının kamu düzenine ilişkin olmasının da bu durumu değiştirmeyeceğini ifade etmiştir. Sonuç olarak olayda, idari yargıda açılması gereken bir dava adli yargıda açılmış olmakla birlikte karar şekli anlamda kesinleştiği için bu hükme karşı herhangi bir yola

---

¹¹ Aksi görüş için bkz: Önen, 1972: s. 89.

¹² YHGK, E. 2012/4-1646, K. 2013/1373, T. 18.9.2013, Lexpera.

başvurulamamıştır. Bu nedenle, hükmün sürrogatı niteliğinde yani hükme eşdeğer bir taraf işlemi olan mahkeme içi sulhün de yargı yolu bakımından görevsiz bir mahkemede yapılması onu da geçersiz kılmamalıdır.

Fakat bu noktada şu husus akla gelebilir: Sulh olduktan sonra taraflardan biri kanun yoluna başvurur ve yargı yolu bakımından görevsizlik nedeniyle davanın usulden reddine (HMK m. 115/2) karar verilmesini isterse ne olacaktır? Bilindiği gibi sulh olsalar bile tarafların, usul hukukuna ilişkin gerekçelerle kanun yoluna başvurmaları mümkündür. Bu nedenle, taraflar yargı yolu bakımından görevsizlik iddiasıyla kanun yoluna başvurabilir. Kanaatimizce bu halde, davanın doğru yargı yolunda açılması bir dava şartı olsa bile tarafların bu talebi kanun yolu mahkemesi tarafından dikkate alınmamalı ve karar bozulmamalıdır. Çünkü sulh, ilgili bulunduğu davayı sona erdirir ve sulhe karşı kural olarak yalnızca usul hukukuna dayanan nedenlerle kanun yoluna başvurulabilir. Sulh temelde tarafların iradesine dayanan bir maddî hukuk sözleşmesi olduğu için bu sözleşmenin içeriği hakkında kanun yoluna başvurulması mümkün değildir (Ansay, 1960: s.205-207; Sevig, 1949: s.154-155). Bu nedenler ise HMK’da sulhe ilişkin öngörülen prosedürün eksik veya hatalı olarak yerine getirilmesi yahut sözleşmenin geçerliliğini etkileyecek taraf ve dava ehliyeti gibi hususlara ilişkin sorunlardır. Diğer yönler bakımından, mahkeme tarafından bir yargılama yapılmadığı ve tarafların yaptığı anlaşma söz konusu olduğu için karar bozulmamalıdır.

Konuyla olan dolaylı ilgisi dolayısıyla ilk ihtimal üzerinde de kısaca durmak gerekmektedir. Şöyle ki, adli yargı alanında açılması gereken bir davanın, idari yargıda açılmış ve tarafların sulh olmuş olması halinde bu esasen idari yargılama hukukunun çözüm bulması gereken bir sorundur. İdari Yargılama Usulü Kanunu m. 31, feragat, kabul, hakim reddi gibi İYUK’ta hüküm bulunmayan hallerde HMK hükümlerinin idari yargıda uygulanacağını hükme bağlamakta fakat bu maddede sulh ile ilgili bir ibare bulunmamaktadır. Bunun nedeni, idarenin taraf olduğu adli ve idari nitelikte uyuşmazlıkların sulh yoluyla çözümlenmesine ilişkin ayrı bir düzenleme bulunmasıdır. Bu düzenleme, 659 sayılı Genel Bütçe Kapsamındaki Kamu İdareleri ve Özel Bütçeli İdarelerde Hukuk Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Kanun

Hükmünde Kararname'dir. 659 sayılı KHK'da ise (HMK'ya benzer şekilde) yargı yolu bakımından görevsiz bir mahkemede yapılan sulhün geçerliliği ile ilgili herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. HMK, sulh yönünden 659 sayılı KHK'ya göre genel nitelikli bir düzenlemedir. Bu, İYUK m. 31'in İYUK'ta hüküm bulunmayan hallerde HMK hükümlerine atıf yapmasının da gerekçesidir. Bu nedenle, idari yargıda açılması gerekirken adli yargıda açılmış olan davalarda tarafların sulh olması halinde, bu sulhün geçerliliğine ilişkin ileri sürülecek görüşlerin tersi yöndeki ihtimal için de geçerli olabileceği kanaatindeyiz.

1.4.3. Görev ve Yetki Bakımından Sulh

Taraflar, görevsiz veya yetkisiz bir mahkemede yapılan yargılama sırasında geçerli olarak sulh olabilirler (Kuru, 2001: s.3752-3753). Davanın sulh ile sona erdirilmesi bakımından yetkinin kesin olup olmaması da önemli değildir.

Mahkeme içi sulh açısından, hakimin görevi kısıtlı bir denetimle sınırlı olduğu için görev ve yetki kurallarının burada uygulanmasına gerek yoktur (Bulut, 2017: s.116). Görev ve yetkiye ilişkin kurallar, mahkeme tarafından olağan bir yargılama yapıldığı hallerde önem arzeder. Örneğin; yargılamayı görevli mahkemenin gerçekleştirilmesi, görevli mahkeme somut uyuşmazlık hakkında uzmanlık sahibi olacağı için tarafların hak kaybı yaşamamasını temin eder. Sulh halinde ise yargılama yapılmamakta, taraflar anlaşarak davaya son vermektedir.

Doktrinde, genel ve özel mahkemeler arasındaki ilişki bakımından ise farklı bir görüş ileri sürülmüştür. Buna göre, bir yerde özel mahkeme bulunmadığından dolayı özel mahkeme sıfatıyla genel mahkemede görülen dava hakkında taraflar geçerli olarak sulh olabilirler. Fakat genel mahkemede görülmesi gereken bir dava, özel mahkemede açılmışsa bu davada tarafların geçerli olarak sulh olmaları mümkün değildir. Bu görüşün gerekçesi; genel mahkemeler, özel mahkeme bulunmayan yerlerde onların davalarına bakıp bu davalar hakkında hüküm verebilirken özel mahkemelerin iş alanlarının şahıs ve konu bakımından sınırlanmış olmasıdır (Önen, 1972: s.92). Bu nedenle özel

mahkemelerin hakimleri görev alanları dışındaki bir sulhe onay veremezler. Böyle bir sulh ancak mahkeme dışı sulh olarak kabul edilebilir (Önen, 1972: s.92). Görevsiz bir genel mahkeme önünde yapılan sulh ise geçerlidir.

Kanaatimizce yukarıda ifade edilen görüşe katılmak mümkün değildir. Her şeyden önce, genel mahkemelerin özel mahkeme bulunmayan yerlerde özel mahkemelerin iş alanlarına ait davalara bakmaları, genel mahkemelerin o alanda yetkin olmalarından değil pratik zaruretlerden kaynaklanmaktadır. Ülkemizin hemen hemen tüm il ve ilçelerinde genel mahkemeler bulunurken, özel mahkemeler her yerde bulunmamaktadır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak, özel mahkemelerin olmadığı yerlerde uyuşmazlıklar genel mahkemelerde çözülmektedir. Öte yandan, genel mahkemelerin ihtisaslaşma gerektiren alanlarda bilgi sahibi olması zorken, özel mahkemelerin genel hukuk bilgisine sahip olmaları daha makul bir beklentidir. Bu nedenle, söz konusu görüşe katılamıyoruz. Dolayısıyla hem genel mahkemelerin görev alanına giren hem de özel mahkemelerin görev alanına giren davalar bakımından, görevsiz mahkeme önünde yapılan sulh muteber bir mahkeme içi sulhtür.

1.5. SULH VE DAVAYA SON VEREN DİĞER TARAF İŞLEMLERİ

1.5.1. Sulh ve Feragat

Feragat HMK'da, davacının talep sonucundan tamamen veya kısmen vazgeçmesi olarak tanımlanmıştır (HMK m. 307). Feragat ve sulh arasındaki ilk ortak nokta, her ikisinin de davada tasarruf ilkesinin bir yansıması olmasıdır (HMK m. 24) (Meriç, 2011: s.202; Akyol Aslan, 2010: s.36). Davada tasarruf ilkesi gereği hiç kimse kendi lehine olan davayı açmaya veya hakkı talep etmeye zorlanamaz. Ayrıca talep olmadıkça hakim bir davayı inceleyemez ve karara bağlayamaz. Bu özellikleriyle tasarruf yetkisi dava açıldıktan sonra da devam eder. Buna göre davacı ve davalı, davasını takip edip etmemekte ve dava hakkında herhangi bir tasarrufta bulunmakta özgürdür. Bu açıdan feragatte davacı, sulhte ise davacı ve davalı bir araya gelerek davaya son vermekte yani kendilerine tanınan tasarruf yetkisini kullanmaktadırlar. Bu iki kurumun HMK'da davaya son veren taraf işlemi başlığı altında düzenlenmiş

olması da bu durumun bir göstergesidir. Feragat ile sulh arasındaki diğer benzerlikler; her iki taraf işleminin hüküm kesinleşinceye kadar yapılabilmesi, bu işlemlerin kesin hüküm gibi etki doğurması, yazılı veya sözlü olarak yapılabilmesi ve irade fesadı nedeni ile iptallerinin mümkün olması ile her iki işlem için vekilin özel yetkiye sahip olması gerekliliğidir¹³.

Yukarıda açıklananlara ek olarak; feragat ve sulh arasındaki bir diğer önemli benzerlik her iki işlemin çifte karakterli olmasıdır. Feragatin hukukî niteliği konusunda sulhte olduğu gibi farklı teoriler bulunmakla birlikte, kanaatimizce feragat de sulh gibi çifte karakterli bir işlemdir (Akyol Aslan, 2010: s.138). Çünkü feragat de sulh gibi, hem maddî hukuk hem de usul hukuku alanında sonuçlar doğurur. Yani davadan feragat ile davacı, davanın yanı sıra maddî hukuk bakımından davasına dayanak oluşturan hakkını da sona erdirir. Davanın sona ermesi için mahkemenin ayrıca karar vermesi gerekmez. Bu durumda hakimin; feragat nedeniyle konusuz kaldığı için davanın esası hakkında karar verilmesine yer olmadığı yönünde hüküm kurması gerekir¹⁴ (Akyol Aslan, 2010: s.336). Feragat halinde, davanın sona emesi ve hakimin vermesi gereken karar hakkında HMK’da hüküm bulunmasa bile sulh ile feragat arasında bu hususlar bakımından farklı bir uygulamanın oluşturulması için herhangi bir gerekçe yoktur. Tasarruf ilkesi gereği, davaya son veren bir taraf işlemi olarak feragat de sulh gibi uyumsuzluk hakkında yargılama yapılmasını gereksiz hale getirir ve hükmün yerine geçer. Bu nedenle feragat

---

¹³ Bkz:HMK m. 310, HMK m. 314; HMK m. 311, HMK m. 315; HMK m. 309; HMK m. 311, HMK m. 315/2; HMK m. 74.

¹⁴ Kuru ise davanın reddine karar verilmesi gerektiği görüşündedir. Bkz: Kuru, 2016, s. 532-522; Ayrıca bkz: Karşlı, 2014: s.374; Yargı organlarının da feragat halinde davanın reddine dair verdiği kararlar bulunmaktadır:

*“Davacı bir kısım işçilik alacakların tahsiline karar verilmesini istemiştir. Davanın açıldığı gün olan 21.6.2013 tarihinde davacı asil kayıtsız ve şartsız olarak açtığı davadan feragat etmiş, aynı gün mahkemece **davanın feragat sebebiyle** reddine karar verilmiştir.*

Davacı vekili süresinde sunduğu temyiz dilekçesiyle davadan feragatin davalı şirketçe dava dilekçesinde talep edilen tüm hak ve alacaklarının davacıya ödeneceğinin belirtilmesi üzerine gerçekleştiğini, davacının bilgisizliği neticesinde iyiniyetin suistimal edildiğini, davacı asilin netice ve etkilerini bilmeden davadan feragat ettiğini belirterek usul ve yasaya aykırı mahkeme kararının bozulmasını istemiştir.”, Y. 22. HD, E. 2013/29727, K. 2013/20214, T. 30.09.2013, hukuktürk.

davayı konusuz bırakır ve hakimın vereceği bir hüküm gibi davayı sona erdirir (Postacıoğlu, 1975: s.481; Akyol Aslan, 2010: s.336).

Feragat ve sulh arasındaki farklılıklara değinmek gerekirse; öncelikle feragatin tek taraflı bir işlem olduğuna dikkat edilmelidir. Buna karşılık sulh ise bir sözleşme olması itibariyle çift taraflı bir işlemdir. Sulhün çoğu zaman tarafların kısmi feragat ve kabulleri sonucu oluşması mümkünken feragat yalnızca davacının irade beyanına dayanır. Davadan feragat halinde yargılama giderlerine davacı katlanırken sulh halinde iki farklı ihtimal vardır: Taraflar sulh sözleşmesi ile yargılama giderleri hakkında anlaştığı takdirde mahkemenin bu konuda bir karar vermesi gerekmez. Fakat taraflar bu konuda anlaşma yapmazlarsa hakimın, HMK m. 331 gereği yargılama giderlerini tarafların davanın açıldığı sıradaki haklılık durumlarını dikkate alarak paylaştırması gerekir. Bu da duruma göre yargılama giderlerine davacı, davalı veya her ikisinin katlanması gerektiği anlamına gelmektedir. Bunlar dışında iki kurum arasındaki önemli bir fark; sulhün yalnızca tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davalarda mümkün olmasına karşın feragat için bu kuralın geçerli olmamasıdır¹⁵. Örneğin tarafların sulh olma imkanının bulunmadığı babalık davasında, davadan feragat edilmesi mümkündür (Kutoğlu, 2010: s.952 ve s.963).

Daha önce ifade edildiği gibi sulhün şarta bağlı yapılması mümkündür. Buna karşılık kanun koyucu, feragatin şarta bağlı olamayacağı yönünde düzenleme yapmıştır (HMK m. 309/4). Dolayısıyla davacının şarta bağlı bir feragat ile davayı sona erdirmesi mümkün değildir.

---

¹⁵ Postacıoğlu feragat ve kabul bakımından, boşanma davası  rneği üzerinden aynı farka işaret etmekte ve bu farkı şu şekilde açıklamaktadır: “*Feragat ve kabul arasında burada kaydedilen fark şundan ileri gelir: “Feragat tam tesirini kendiliğinden husule getiriyorsa, buna sebep kimsenin dava ikamesine mecbur tutulamıyacağı kaidesidir. Boşanma davasını ikame eden şahıs bu davayı ikameye mecbur olmadığı gibi bundan vazgeçmek selahiyetini de haizdir. Halbuki bu davaya muhatap olan şahsın durumu aynı değildir. Çünkü boşanma karşılıklı rıza ile husule gelemeyeceğinden, kabul, bu bakımdan, davayı neticelendirmek tesirini haiz olamıyacaktır.*”. Aynı şey, feragat ve sulh arasındaki ilişki bakımından da geçerlidir. Bkz: Postacıoğlu, 1975: s.480. Durum bu şekilde olmakla birlikte hakimın sorumluluğu nedeniyle devlet aleyhine açılan tazminat davaları gibi bazı istisnai hallerde davadan feragatin mümkün olmadığı kabul edilmektedir. Bu yönde bkz: Karşlı, 2014: s. 369.

Son olarak; feragat ve sulh arasındaki en önemli farklardan birisi, mahkeme içi sulh ilam mahiyetinde bir belgeyken feragat bakımından bu yönde bir düzenlemenin bulunmayışıdır (İİK m. 38). Dolayısıyla feragatin ilamlı icra hükümlerine göre takibe konulması mümkün değildir. Esasen bu durum feragatin yapısından kaynaklanmaktadır. Çünkü feragat halinde davanın reddine benzer bir sonuç ortaya çıktığı için icra takibine başvurulmasını gerektiren bir durum bulunmamaktadır. Fakat mahkeme, yargılama giderleri hakkında davacı aleyhine karar vereceği için kararın bu kısmının davalı tarafından takibe konulması mümkündür (Budak ve Karaaslan 2017: s.285).

1.5.2. Sulh ve Kabul

Kabul davalının mahkemeye yönelteceği tek taraflı irade beyanıyla, davacının talep sonucuna tamamen veya kısmen muvafakat etmesi kabul olarak adlandırılır (HMK m. 308/1; HMK m. 309/2). Kabul ve sulh arasında; – feragatte de olduğu gibi- kesin hüküm gibi etki doğurmaları, hüküm kesinleşinceye kadar yapılabilmeleri, irade fesadı nedeni ile iptallerinin mümkün olması, sözlü veya yazılı şekilde yapılabilmeleri ile çifte karakterli işlemler olmaları yönünden herhangi bir farklılık bulunmamaktadır¹⁶. Ayrıca kabul de, sulh gibi davayı konusuz bırakır ve ilgili bulunduğu davayı sona erdirir. Dolayısıyla kabul halinde mahkemenin, kabul nedeniyle davanın esası hakkında karar verilmesine yer olmadığı şeklinde karar vermesi gerekir¹⁷ (Budak ve Karaaslan, 2017: s.287). Davalının kabul beyanı sonucu, mahkemenin dava hakkında bir tahkikat yürütmesi gereksiz hale geldiği için mahkeme bu halde davanın kabulüne karar veremez. Çünkü davanın kabulüne karar verebilmesi için mahkemenin, bir yargılama yapması ve bu yargılama faaliyeti neticesinde davalının haksız olduğuna ikna olmuş olması gerekir. Kabul halinde ise kabul beyanı ile birlikte dava sona ereceği için yargılamaya devam edilmesi mümkün olmaz (Budak ve Karaaslan, 2017: s.287).

---

¹⁶ Bkz: HMK m. 311, HMK m. 315; HMK m. 310; HMK m. 314; HMK m. 311, HMK m. 315/2; Kabulün çifte karakterli bir işlem olduğuna dair bkz: Tanrıver, 1996: s.32; Budak ve Karaaslan, 2017: s. 283; Ermenek, 2009: s. 41-43.

¹⁷ Kuru ise mahkemenin, kabul nedeniyle davanın kabulü hükmü vermesi gerektiğini kabul etmektedir. Bkz: Kuru, 2016: s. 546.

Görölmekte olan bir davada, davalının ileri sürölen talep sonucuna geçerli bir şekilde muvafakat gösterebilmesi için dava konusu uyuşmazlığın, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf etmesinin mümkün olduğu uyuşmazlıklardan biri olması gerekir (HMK m. 308/1). Mesela boşanma davasında, davalının kabulü hakimi bağlamaz (TMK m. 184/1). Bu yönden kabul, feragatin aksine sulh ile önemli bir benzerlik taşımaktadır. Dolayısıyla sulhe konu oluşturabilecek uyuşmazlıklar bakımından yapılan açıklamaların kural olarak kabul bakımından da geçerli olması gerektiğini söylemek mümkündür. Örneğin; çekişmesiz yargı işlerinde ve savcının taraf olarak yer aldığı davalarda kabulün hakimi bağlamayacağını söylemek mümkündür (HMK m. 71; HMK m. 382 vd.).

Mahkeme önünde yapılan kabuller, sulhler gibi ilam mahiyetinde bir belgedir ve İİK'nin ilamların icrasına dair hükümlerine tabidir (İİK m. 38).

Kabul ile sulh arasında birkaç temel farklılık bulunduğu söylenebilir: Öncelikle ve açık olduğu üzere; kabul sulhün aksine tek taraflı bir işlemdir. İkinci ve ilk farklılığın doğal bir sonucu olarak; sulhün irade fesadı hallerinin yanı sıra aşırı yararlanmaya dayanılarak da iptal edilmesi mümkünken bunun kabul bakımından mümkün olmayışıdır. Çünkü aşırı yararlanmanın mümkün olması için taraflar arasında bir sözleşmenin bulunması gerekir. Son olarak; feragat gibi kabul de şartta bağlı yapılamazken sulh bakımından bunun mümkün olmasıdır. Bu noktada; feragat ve kabulün şartta bağlı olarak yapılması mümkün olmamakla birlikte bu tür irade beyanlarının bir sulh teklifi olarak değerlendirilebileceği gözden uzak tutulmamalıdır (Budak ve Karaaslan, 2017: s.286; Akyol Aslan, 2010: s.83-84; Kuru, 2016: s.530). Buna göre, görölmekte olan bir dava sırasında şartta bağlı bir feragat veya kabul veya bunlara benzer bir beyanda bulunulduğu takdirde hakimin, somut olayın özelliğine göre bunu bir sulh teklifi olarak kabul etmesi ve tarafları sulh olmaya teşvik etmesi uyuşmazlığın barışçıl bir şekilde çözümlenmesi açısından faydalı olabilir. Buna benzer bir durum, İzmir Bölge Adliye Mahkemesi'nin kararına konu olan bir olayda gerçekleşmiştir¹⁸. Karardan anlaşıldığı kadarıyla

---

¹⁸ İzmir BAM, 4. HD, E. 2017/196, K. 2017/209, T. 16.3.2017, Lexpera.

davacı karı ve koca, sünnet operasyonu sırasında gerçekleşen haksız fiile dayalı olarak operasyonu gerçekleştiren kişiden maddî ve manevî tazminat talebinde bulunmuştur. İleri sürülen maddî tazminat talebinin bir kısmını, davacıların çocuklarının tedavisi için yaptıkları hastane, yol vs. gibi masraflar oluşturmaktadır. Davalı ilk derece mahkemesinde, dava öncesinde davacılara bir miktar ödeme yaptığını açıklamış ve maddî zarar belgelendirildiği takdirde davacılara ödeme yapacağını beyan etmiş ve manevî tazminat talebinin reddini talep etmiştir. Davalı ödeme yapmak için belgelerin ibrazını talep ettiğinden dolayı bu ifadeyi kabul olarak nitelendiremeyiz. Fakat davalının açıkça manevî tazminatın reddini talep ederken, belgelendirilmesi halinde maddî zararı karşılayacağını ifade etmesini -bir sulh teklifi olarak değil- fakat sulh girişimi olarak düşünmek mümkündür. Bu ifadeyi sulh teklifi olarak nitelendirmek zordur, çünkü davalının ifadeleri genel ve soyut bir karakter taşımakta olup, somut bir sulh anlaşması önermekten çok uyuşmazlığın, tarafların iradesiyle çözümüne yönelik aktif ve olumlu bir tavır yansıtmaktadır. Davalının dava açılmadan önce davacıya bir miktar ödemede bulunmuş olması da bunu göstermektedir. Dolayısıyla böyle bir durum, tarafların davayı sulh yoluyla sonlandırması için uygun bir ortam oluşturmaktadır. Bu nedenle hakimin bu tür bir durumda tarafları sulhe teşvik etmesi büyük önem taşımaktadır. Görüldüğü gibi kabul olarak nitelendirilmesi mümkün olmayan bu irade beyanı tarafların sulh yoluyla anlaşması için bir temel oluşturabilir. Ayrıca karardaki olay; hakimin sulhe teşvik faaliyetini ön inceleme aşaması ile sınırlı tutmamasının, yargılamanın herhangi bir aşamasında bu yönde bir imkan gördüğü takdirde aktif olarak devreye girmesinin önemini göstermesi açısından da dikkate değerdir.

İKİNCİ BÖLÜM

2.SULHÜN HUKUKİ NİTELİĞİ, İÇERİĞİ VE TÜRLERİ

2.1. SULHÜN HUKUKİ NİTELİĞİ KONUSUNDAKİ TEORİLER

Doktrinde mahkeme önünde yapılan sulhün hukukî niteliği konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bunlar; yargılama hukuku teorisi, özel hukuk teorisi, karma teori ve çift vakıa teorisidir. Özel hukuk teorisi, özel hukuk teorisine sıkı sıkıya bağlı olanlar ve kısmen usul hukuku teorisine yaklaşanlar olmak üzere ikiye ayrılabilir. Şimdi sırasıyla, mahkeme önünde sulhün hukukî karakterini açıklamaya çalışan bu teorileri inceleyelim.

2.1.1. Yargılama Hukuku Teorisi

Bu teoriye göre, mahkeme önünde yapılan sulh ile özel hukukta yer alan sulh sözleşmesi arasında yalnızca isim benzerliği bulunmaktadır. Mahkeme önünde yapılması nedeniyle sulh, tamamen usul hukukuna ait bir sözleşmedir¹⁹. Dolayısıyla mahkeme önünde sulhün, doğması, geçerliliği, içeriği ve tabi olacağı hukuk rejimi sadece usul hukuku kurallarına göre belirlenecektir. Özel hukuk alanında ortaya konan ilke ve kuralların yalnızca o alandaki hukukî işlemler için uygulanabileceğini, usul hukukuna müdahale edemeyeceğini savunan bu görüşe göre mahkeme önünde sulh, sadece usul hukuku tarafından geliştirilen kurallara tabi olmalıdır²⁰.

Öte yandan mahkeme önünde yapılan sulh, davaya son veren bir taraf işlemi olması nedeniyle bir mahkeme hükmünün yerine getireceği fonksiyonu

---

¹⁹ Bu hususta açıklama için bkz: Karauz, ty: s.15-16; Tanrıver, 1994: s.335; Akil, 2012 (a): s.3; Tanrıver, 2018: 1073.

²⁰ Bu hususta açıklama için bkz: Soy, 2017: s.7; Tanrıver, 2018: s.1074.

eda etmektedir. Sulhün bu şekilde bir fonksiyona sahip olması onun onun münhasıran medeni usul hukukuna ait bir kurum olduğunu göstermektedir²¹.

Yargılama hukuku teorisi, mahkeme önünde yapılan sulhün maddî hukuk alanında meydana getirdiği etkileri açıklayamamaktadır.

2.1.2. Özel Hukuk Teorisi

Bu görüşe göre sulh bir maddî hukuk işlemidir²². Özel hukuk teorisi kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Özel hukuk teorisine sıkı sıkıya bağlı olanlara göre, sulh münhasıran bir özel hukuk sözleşmesidir²³. Sulh sözleşmesinin, görülmekte olan davaya herhangi bir etkisi yoktur²⁴. Sulh halinde davaların sona ermesinin nedeni tarafların davanın takibinden vazgeçmeleridir²⁵.

Sulh münhasıran bir özel hukuk sözleşmesi olduğu için sulhün doğumu, geçerliliği, etkileri, sona ermesi gibi hususlar yalnızca maddî hukuk kurallarına tabi olacaktır. Dolayısıyla sulhe usul hukuku kuralları uygulanmayacaktır.

Sulhün hukukî niteliği konusunda özel hukuk teorisini öne çıkarmakla birlikte sulhün, usul hukuku ile olan ilişkisini reddetmeyen bir görüş de doktrinde ileri sürülmüştür²⁶. Buna göre, sulh temelde bir özel hukuk sözleşmesidir ve her sözleşme gibi maddî hukuk kurallarına tabidir. Fakat bu durum, sulhün usul hukuku alanında da bazı sonuçlar ortaya çıkarmasını engellemez. Yani sulh, usuli ve maddî olmak üzere çift yönü olan fakat maddî hukuk yönü ağır basan bir sözleşmedir. Usul hukukuna ilişkin bazı etkiler doğurması sulhün temelde bir borçlar hukuku sözleşmesi olmasına engel değildir.

---

²¹ Bu hususta açıklama için bkz: Önen, 1972: s.35.

²² Bu hususta açıklama için bkz: Bilge ve Önen, 1978: s.357.

²³ Bu hususta açıklama için bkz: Cidecigiller, 2015: s.134.

²⁴ Bu hususta açıklama için bkz: Akil, 2012 (a): s.3.

²⁵ Bu hususta açıklama için bkz: Tanrıver, 1994: s.335.

²⁶ Bu hususta açıklama için bkz: Meriç, 2011: s.207.

2.1.3. Karma Teori

Sulhün hukukî niteliği konusunda hakim görüş karma teoridir (Önen, 1972: s.36). Karma teoriye göre sulh; usul hukuku ve maddî hukuk yönü bulunan, her iki hukuk alanına ait çifte karakterli bir işlemdir (Alangoya vd 2011: s.429). Dolayısıyla sulh, hem maddî hukuk hem de usul hukuku kurallarına tabi olacaktır.

Çifte karakterli bir işlem olan sulhün, maddî hukuk yönünü, bu işlemin bir sözleşme niteliğinde olması oluşturur. Tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanları ile kurulabilen sulh bu yönüyle bir maddî hukuk işlemidir (Tanrıver, 1994: s.336). Diğer yandan bir maddî hukuk işlemi olarak sulh sözleşmesi, görülmekte olan dava üzerinde doğrudan etkiye sahip değildir. Dava dışında yapılan bir sulh sözleşmesinin mahkemeye verilerek tutanağa geçirilmesi gerekir. Yine dava sırasında yapılan bir sulh sözleşmesi ancak mahkeme tarafından tutanağa geçirme, sulh beyanlarının mahkeme huzurunda sesli olarak okunması gibi usuli işlemlerin tamamlanmasıyla mevcut davayı etkiler. Bütün bunlar, sulhün aynı anda hem usul hukuku hem de maddî hukuka ait özellikler gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Bu görüş gereğince sulh bir maddî hukuk işlemi olması itibariyle kanuna, ahlaka, kamu düzenine, kanunun emredici hükümlerine aykırı olamaz (TBK m. 27; Atalı, 2017: s.2035). Mahkeme önünde yapılmış ve hakim tarafından onaylanmış olsa dahi böyle bir sulh sözleşmesi geçersizdir. Genel işlem şartlarına ilişkin TBK m. 20-25 hükümleri sulh sözleşmesi bakımından uygulama alanı bulacaktır. Usuli yönden, geçerli bir mahkeme içi sulhün söz konusu olabilmesi için yukarıda değindiğimiz gibi sulhün tutanağa geçirilmesi ayrıca hakim ve zabıt katibi tarafından onaylanması gerekir (HMK m. 154/3,ç; HMK m. 155/1). Söz konusu koşullara uygun olarak düzenlenen sulh sözleşmesi, İİK m. 38 gereği ilam mahiyetindedir. Dolayısıyla bunlar kural olarak davayı sona erdirir, kesin hüküm gibi sonuç doğururlar ve icra edilebilme imkanına sahiptirler. Bütün bu sayılanlar, sulhün usuli yönünü oluşturmaktadır.

Doktrinde karma teori taraftarlarının, sulhün usuli veya maddî yönüne ağırlık veren yahut bu iki hukuk alanının sulh üzerinde eşit derecede etkili olduğunu ileri sürenler olmak üzere üçe ayrıldığı ifade edilmiştir²⁷.

2.1.4. Çift Vakıa Teorisi

Bu teoriye göre mahkeme içi sulh, karma teoride ifade edildiği gibi çifte karakterli bir işlemdir. Mahkeme içi sulhün, hem usul hukuku hem de maddî hukuk yönü bulunmaktadır (Tanrıver, 1996: s.88). Fakat karma teoriden farklı olarak, çift vakıa teorisine göre mahkeme içi sulhün maddî hukuk ve usul hukuku yönü birbirinden bağımsızdır²⁸. Dolayısıyla aslında bir dava sulh ile sona erdirilmek istendiğinde iki farklı işlemin varlığı söz konusu olmaktadır²⁹. Mahkeme içi sulh, saf usuli karakterde bir işlem olarak medeni usul hukukuna ait bir kurumdur. Sulh sözleşmesi ise münhasıran maddî hukuk alanına dahildir.

Saf bir usuli işlem olarak mahkeme içi sulh, sulh sözleşmesi maddî hukuk yönünden geçersiz olsa dahi davaya son verir. Aynı şekilde mahkeme içi sulhün geçersiz olması, maddî hukuk yönünden gerekli koşulları sağlayan bir sulh sözleşmesinin geçerliliğini etkilemez. Yani mahkeme içi sulhün, usul hukuku kuralları gereği geçersiz olması ve davaya son vermemesi, bu sözleşmenin taraflara maddî hukuk yönünden bir hak sağlamasına veya onları borç altına sokmasına engel değildir.

Çift vakıa teorisi, sulhün maddî ve usuli yönlerini keskin çizgilerle birbirinden ayırmakla, mahkeme içi sulhün yanılma, aldatma, korkutma gibi nedenlerle iptaline izin vermez³⁰. Bu ise hukuk mantığına ve sağduyuya aykırıdır (Tanrıver, 1994: s.336; Tanrıver, 2018: s.1076). Mahkeme önünde yapılmış olsa dahi aldatma ile gerçekleşen bir sulhün davaya son verdiğini kabul etmek mümkün değildir.

---

²⁷ Bu hususta açıklama için bkz: Önen, 1972, s. 37.

²⁸ Bu hususta açıklama için bkz: Akil, 2012 (a): s.3.

²⁹ Bu hususta açıklama için bkz: Soy: 2017: s.11.

³⁰ Bu hususta açıklama için bkz: Tanrıver, 1996: s.88.

2.1.5. Kanaatim

Mahkeme önünde yapılan sulhün hukukî niteliği konusundaki görüşümüzü belirtmeden önce bu hususta ileri sürülmüş teorileri kısaca değerlendirmek gerekir. Öncelikle, yargılama hukuku teorisi, sulhün maddî hukuk sahasında ortaya çıkardığı sonuçları açıklayamamaktadır (Soy, 2017: s.7). Mahkeme önünde yapılan sulh sözleşmesi, taraflara maddî hukuk bakımından hak sağlama veya onları borç altına sokma gücüne sahiptir. Üstelik bu sonuç, sulh için HMK'da öngörülen usuli koşulların gerçekleşmesine gerek kalmadan ortaya çıkmaktadır. Bu durum, mahkeme önünde yapılan sulhün temelde bir özel hukuk sözleşmesi olmasının sonucudur (Atalı, 2017: s.2035). Söz konusu usuli koşullar yerine getirilmeden mahkeme önünde yapılan bir sulh; kesin hüküm etkisine sahip olmamakta ve icra edilememektedir. Fakat kesin hüküm etkisi ve icra kabiliyeti sulhün yargılama hukuku alanına dair sonuçlarıdır. Dolayısıyla bu iki etkinin ortaya çıkmaması, sulhün maddî hukuk yönüne zarar vermez. Bu nedenle sulhün, münhasıran yargılama hukuku alanına ait bir kurum olduğunu ileri sürmek mümkün değildir (Tanrıver, 1996:87). Eğer öyle olsaydı HMK'da yer alan usuli koşullar yerine getirilmeden yapılan bir sulh sözleşmesinin maddî hukuk bakımından hiçbir etkiye sahip olmaması gerekirdi. Fakat yukarıda değindiğimiz gibi durum bu şekilde değildir.

Sulhün yalnızca bir özel hukuk sözleşmesi olduğunu savunan, müfrit özel hukuk teorisi olarak adlandırabileceğimiz yaklaşım, yargılama hukuku teorisi ile benzer olarak –fakat farklı yönde- mahkeme içi sulhün usul hukuku alanında ortaya çıkardığı etkileri açıklayamamaktadır (Önen, 1972: s.40-41). Mahkeme önünde yapılan sulhün; davaya son veren bir taraf işlemi olması, kural olarak kesin hüküm gibi etki doğurması ve İİK m. 38 gereği ilam mahiyetinde olması bu teori ile izah edilememektedir (Soy, 2017: s.12). Öte yandan bu teoriye göre davayı sona erdiren sulh değil, tarafların davanın takibinden vazgeçme yönünde gösterdikleri iradedir (Soy, 2017: s.8). Fakat mahkeme önünde sulh olan tarafların, sulh sözleşmesi yapmak ve ardından davanın takibinden vazgeçmek gibi iki farklı iradeye sahip olduklarını varsaymak güçtür (Önen, 1972: s.41). HMK'da sulh, davaya son veren bir taraf

işlemi olarak düzenlenmiştir. Buna göre, sulh olmak isteyen taraflar, tek bir iradeyle hem aralarındaki uyuşmazlığı çözmek hem de davayı sona erdirmek istemektedirler. Kaldı ki, mevcut yargılamamızda taraflar önce mahkeme önünde sulh olup daha sonra da davanın geri alınması, davanın takipsiz bırakılması, davadan feragat vs. yollara başvurmamaktadırlar. Mahkeme sulh yapıldıktan sonra, tarafların talebine göre ya sulh sözleşmesine göre karar vermekte ya da karar verilmesine yer olmadığı kararı verilmektedir (HMK m. 315/1).

Mutedil özel hukuk teorisi olarak ifade edebileceğimiz diğer yaklaşım daha tutarlıdır. Bu görüş, sulhün temelde bir maddî hukuk sözleşmesi olduğundan hareket etmekte fakat bu durumun onun usul hukukuna ilişkin sonuçlar doğurmasına engel olmadığını ileri sürmektedir (Meriç, 2011: s.207; Akil, 2012 (a): s.3). Dolayısıyla bu teori çerçevesinde, sulhün kesin hüküm gibi sonuç doğurması ve icra kabiliyetine sahip olması normal karşılanmaktadır. Ayrıca usuli koşullar yerine getirilmiş olsa dahi sulh sözleşmesi maddî hukuk yönünden geçersiz olduğunda, yargılama hukuku bakımından geçerli bir mahkeme içi sulhün varlığından bahsedilemez. Fakat tersi bir durumda, yani sulh sözleşmesi geçerli olmakla birlikte usuli koşullar yerine getirilmediğinde söz konusu sulh sözleşmesi, maddî hukuk sahasında varlığını korumaktadır. Bu durumun, mutedil özel hukuk teorisinin, sulhün özel hukuk yönüne ağırlık veren yaklaşımı lehine bir delil olarak zikredilebileceği akla gelebilir. Fakat özel hukuk sahasında geçerliliğini koruyacak olan bu sulh sözleşmesi, kesin hüküm etkisi doğurmayacak ve icra edilemeyecektir. Dolayısıyla böyle bir ihtimalde, mahkeme içi sulhün usul hukukuna ilişkin sonuçları ortaya çıkmayacaktır. Bu nedenle, mutedil özel hukuk teorisinin yanlış değil fakat eksik bir teori olduğunu ileri sürebiliriz. Çünkü bu teori mahkeme içi sulhün, usul hukukuna ilişkin sonuçlarını kabul etmekle birlikte, bu sonuçlara zemin sağlayamamaktadır. Karma teoride ise sulh, aynı zamanda bir yargılama işlemi olarak kabul edildiği için sulhün usul hukukuna ilişkin etkileri mantıklı bir şekilde temellendirilebilmektedir (Meriç, 2011: s.207; Karauz, ty: s.16).

Sulhün, usul hukuku ve maddî hukuk bakımından birbirinden bağımsız iki ayrı işlemi içerdiğini iddia eden çift vakıa teorisinin doğru

olamayacağı açıktır. Bu teori bakımından, söz konusu iki işlemin farklı hukuk alanlarına ait kurallara tabi olması gerekir. Oysa bu görüş kabul edildiği takdirde sağduyuya ve hukuk mantığına aykırı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Yukarıda verdiğimiz örneği tekrarlayacak olursak, bu görüşün tabii bir sonucu sulhün; yanılma, aldatma ve korkutma gibi nedenlerden dolayı iptal edilememesidir. Mahkeme içi sulhün; maddî hukuk ve usul hukuku yönü birbirinden bağımsız olduğuna göre maddî hukuka ait bu irade fesadı halleri sulhün usul hukuku alanında ortaya koyduğu sonuçları etkilememelidir. HMK m. 315/2, sulhün irade bozukluğu ve aşırı yararlanma hallerinde iptal edilebileceğini ifade ederek çift vakıa teorisinin tam tersi yönde bir tavır almıştır³¹.

Nihayet bizim katıldığımız görüş olan karma teori, sulhün maddî hukuk ve usul hukuku yönünü tam olarak açıklamaktadır. Buna göre, mahkeme önünde yapılan sulh, bir yargılama hukuku ve maddî hukuk işlemi olarak kendine özgü bir bileşimden oluşur (Tanrıver, 1994: s.336). Mahkeme önünde sulhte, maddî ve usuli unsurlar birleşerek maddî hukuk ve usul hukuku alanında etki doğuran tek bir işlem oluştururlar. Söz konusu işlemin maddî unsurlarına maddî hukuk kuralları, usuli unsurlarına ise usul hukuku kuralları uygulanır (Sevig, 1949: s.149-154). Dolayısıyla mahkeme önünde sulh sözleşmesini yapan tarafların ehliyetsiz olması, sözleşmenin kanuna, ahlaka, kamu düzenine aykırı olması, sözleşmenin genel işlem şartı içeren hükümler taşıması, irade fesadı halleri gibi hususlar maddî hukukun ilgili kurallarına tabi olacaktır. Mahkeme önünde sulhün usuli yönünü oluşturan; tarafların beyanlarının kendilerine okunması ve tutanağa geçirilmesi, bu tutanağın hakim ve zabıt katibi tarafından onaylanması, vekilin sulh için özel yetkiye sahip olması zorunluluğu gibi hususlar ise ilgili usul hukuku kurallarına tabi olacaktır.

Mahkeme önünde sulhün, iki farklı hukuk alanına ait kurallara tabi olması onun –çift vakıa teorisinde ileri sürüldüğü gibi- hukuken birbirinden bağımsız iki farklı işlemden oluştuğunu göstermez. Nasıl ki bazı hallerde, bir

---

³¹ HMK m. 315/2 tam olarak şu şekildedir: “İrade bozukluğu ya da aşırı yararlanma hallerinde sulhun iptali istenebilir.”

karma sözleşmeye uygulanacak hukuk kuralları belirlenirken, bu sözleşmenin bünyesinde barındırdığı sözleşmelere ait farklı kurallar dikkate alınmakla birlikte, bu hal söz konusu işlemin hukuk alanında harice karşı iki –veya daha çok- sözleşme olarak yorumlanmasına yol açmıyorsa benzer bir durum mahkeme içi sulh bakımından da geçerlidir (Eren, 2017: s.871; Zevkliler ve Gökyayla, 2016: s.18).

Sulh ile ilgili HMK hükümleri incelendiği takdirde Kanun'un karma teoriyi benimsediğini söylemek yanlış olmayacaktır. HMK m. 313/1'de sulh, görülmekte olan bir davada, tarafların aralarındaki uyuşmazlığı kısmen veya tamamen sona erdirmek amacıyla, mahkeme huzurunda yapmış oldukları sözleşme olarak tanımlanmıştır. HMK m. 315/1'e göre ise sulh, ilgili bulunduğu davayı sona erdirmeye ve kesin hüküm gibi hukukî sonuç doğurma özelliğine sahiptir. Ayrıca irade bozukluğu ya da aşırı yararlanma hâllerinde mahkemeden sulhün iptalinin istenmesi mümkündür (HMK m. 315/2).

HMK m. 313/1 hükmü ile Kanun Koyucu öncelikle sulhün bir sözleşme olduğunu ifade etmiş ve görülmekte olan dava sırasında yapılan sulhün dava konusu uyuşmazlığı sonlandıracağı belirtilmiştir. HMK m. 315/1, bir adım daha ileri giderek sulhün ilgili bulunduğu davayı sona erdirmeye özelliğine sahip olduğunu vurgulamaktadır. Yani HMK m. 313/1'de sulhün, dava konusu uyuşmazlığı ortadan kaldırmaya yönelik bir sözleşme olduğu ifade edilirken, HMK m. 315/1'de bu işlemin, ilgili bulunduğu davayı sona erdireceği açıklanmaktadır. Söz konusu iki hüküm birlikte değerlendirildiğinde, HMK'nın sulhe ilişkin düzenlemelerinin karma teori ile uyum içinde olduğu görülmektedir. Bu hükümlere göre, tek bir işlem olarak sulh, hem maddî hukuk bakımından uyuşmazlığı hem de usul hukuku bakımından ilgili bulunduğu davayı sona erdirmekte ve kesin hüküm gibi etki doğurmaktadır. Ayrıca bu etkilere sahip olan mahkeme içi sulh, irade fesadı nedeni ile iptal edilebilmektedir. Dolayısıyla sulhe ilişkin HMK hükümleri, karma teorinin izlerini taşımaktadır.

2.2. SULHÜN KONUSU VE KAPSAMI

2.2.1. Sulhün Konusu

HMK m. 313/2'ye göre sulh, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri uyuşmazlıkları konu alan davalarda yapılabilir. Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyeceği uyuşmazlıkları konu olan davalarda, geçerli olarak sulh yapılamaz (Sevig, 1949: s.148; Atalı, 2017: s.2033). Kural olarak, özel hukuk uyuşmazlıklarının önemli bir kısmı, hukukumuzda taraf iradelerine ve sözleşme özgürlüğüne verilen önem nedeniyle tarafların sulh olmasına uygundur (Eren, 2017: s.18-20; Tandoğan, 2008: s.9-13). Fakat özellikle re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı davalar ve çekişmesiz yargı işleri ile HMK m. 70/3 gereği Cumhuriyet savcısının taraf olarak yer aldığı davalar üzerinde tarafların serbestçe tasarrufta bulunması mümkün değildir. Çekişmesiz yargı işleri bakımından da kural olarak re'sen araştırma ilkesi uygulanır (HMK m. 385/2). Bilindiği gibi, yargılama hukukumuzda kural olarak taraflarca getirilme ilkesi uygulanır. Buna göre dava malzemesini (vakıa ve deliller) yargılamaya taşıma görevi taraflara aittir (HMK m. 25). Kanunda öngörülen istisnalar dışında hakim, kendiliğinden vakıa veya delil toplayamaz. Aksi bir tutum hakim reddine yol açabilir (HMK m. 34). Re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda ise hakim tarafların yargılamada ileri sürmediği vakıa ve delilleri de araştırmak ve incelemekle yükümlüdür. Ayrıca re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı dava ve işlerde; iddia ve savunmanın değiştirilmesi yasağının uygulanmayacağı, delil sözleşmesi yapılamayacağı, tarafların birbirlerine yemin teklif edemeyeceği, isticvap hükümlerinin uygulanmayacağı ve ikrarların hakimi bağlamayacağı ifade edilmektedir³². Buraya kadar yapılan açıklamalardan anlaşılacağı gibi re'sen araştırma ilkesine tabi davalar tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davalar değildir. Bu nedenle re'sen araştırma ilkesine tabi davalarda sulh yapılamaz. Dolayısıyla bu tür davalara konu teşkil eden uyuşmazlıklara taraflar sulh yoluyla son veremez (Ansay, 1943: s.6; Cidecigiller,2015: s.136-137). Çekişmesiz yargı işlerinde tarafların sulh olamamalarının bir diğer nedeni; bu

---

³² Re'sen araştırma ilkesi hakkında bkz: Özmumcu, 2014, s. 145-171.

işlerde davacı ve davalı olmak üzere iki taraf bulunmaması veya ihlal edildiği iddia edilen sübjektif bir hakkın varlığının söz konusu olmamasıdır (Önen, 1972: s.44; Aras, 2017: s.24-27).

Ayrıca mahkeme içi sulh; çifte karakterli bir işlem olduğu için, sulhün konusunun borçlar hukukuna ilişkin genel hükümler bakımından da ele alınması gerekir. Her sözleşme bakımından aranan; sözleşme konusunun belirli veya belirlenebilir olması, kanuna ve ahlaka aykırı olmaması, imkansız olmaması gibi şartlar mahkeme içi sulh bakımından da geçerlidir. Söz konusu şartlara aykırı şekilde yapılan bir sulh, hakim tarafından onaylanmış dahi olsa hükümsüzdür.

Hangi davalar bakımından tarafların sulh olabileceklerini çeşitli hukuk alanları bakımından değerlendirmek gerekirse; öncelikle borçlar ve ticaret hukuku alanındaki davalarda kural olarak sulh yapılabileceğini belirtmek gerekir. Borçlar hukuku ve ticaret hukuku alanlarında, taraflar çoğunlukla uyuşmazlık üzerinde serbestçe tasarruf edebilmektedirler.

Aile hukuku alanında yer alan davaların büyük kısmında; tam veya sınırlı olmak üzere re'sen araştırma ilkesi geçerlidir³³ (Ercan, 2014: 264). Dolayısıyla aile hukuku alanında, tarafların dava konusu uyuşmazlık üzerinde serbestçe tasarrufta bulunması çoğunlukla mümkün değildir. Bu nedenle aile hukuku alanında, tarafların sulh olma imkanı kısıtlıdır (Önen, 1972: s.45; Kuru, 2001: s.3794-3797). Örneğin; soybağının reddi ve babalık davasında, evliliğin butlanı gibi konularda taraflar sulh olamazlar. Bu davalar kamu düzenine ilişkindir ve bu davalarda re'sen araştırma ilkesi uygulanır (Özmumcu, 2014: s.158). Soybağına ilişkin davalarda uygulanacak yargılama usulünü düzenleyen TMK m. 284 şu şekildedir: “*Soybağına ilişkin davalarda, aşağıdaki kurallar saklı kalmak kaydıyla Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu uygulanır: 1. Hâkim maddî olguları re'sen araştırır ve kanıtları serbestçe takdir eder. 2. Taraflar ve üçüncü kişiler, soybağının belirlenmesinde zorunlu*

---

³³ Bu kapsamda boşanma davaları, çoğunlukla re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı davalara örnek olarak gösterilmektedir. Bu konuda bkz: Kuru, 2001: s. 1924, Karılı, 2014: s. 261; Kuru, Baki, İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku (Medeni Usul Hukuku), Legal Yayınları, 2016 İstanbul, s. 299.

olan ve sağlıkları yönünden tehlike yaratmayan araştırma ve incelemelere rıza göstermekle yükümlüdürler. Davalı, hâkimin öngördüğü araştırma ve incelemeye rıza göstermezse, hâkim, durum ve koşullara göre bundan beklenen sonucu, onun aleyhine doğmuş sayabilir.” Görüldüğü gibi TMK m. 284, soybağına ilişkin davaların taşıdığı önem nedeniyle bu davalarda re’sen araştırma ilkesinin uygulanacağını hüküm altına almıştır. HMK m. 292’ye göre ise “Uyuşmazlığın çözümü bakımından zorunlu ve bilimsel verilere uygun olmak, ayrıca sağlık yönünden bir tehlike oluşturmamak şartıyla, herkes, soybağının tespiti amacıyla vücudundan kan veya doku alınmasına katlanmak zorundadır. Haklı bir sebep olmaksızın bu zorunluluğa uyulmaması hâlinde, hâkim incelemenin zor kullanılarak yapılmasına karar verir. Üçüncü kişi tanıklıktan çekinme hakkı bulunduğunu ileri sürerek bu yükümlülüğten kaçınamaz.” HMK m. 292 TMK m. 284’den daha da ileri gitmekte, hakime soybağının tespiti amacıyla taraflar üzerinde zor kullanma hakkı dahi tanımaktadır.

Boşanma davasında, re’sen araştırma ilkesinin sınırlı şekilde uygulanacağı kabul edilmektedir (Ercan, 2014: s. 265-266; Erdönmez, Pekcanitez Usul, C. I, s. 808)³⁴. Buna rağmen kural olarak tarafların, boşanma davasında sulh olması mümkün değildir. Çünkü boşanma davasında, tarafların ikrarları hakimi bağlamaz (TMK m. 184/3). Ayrıca hakim, boşanma veya ayrılık davasına temel teşkil eden vakıaların gerçekliğine kanaat getirmediğçe bunları ispatlanmış sayamaz (TMK m. 184/1). Dolayısıyla boşanma davaları, tarafların anlaşması ile sona eremez. Fakat, boşanmanın fer’i sonuçlarına ilişkin ise bu sonuçlar, tarafların serbestçe tasarruf edebileceği hususlara ilişkin olduğu sürece sulh yapılabilir. TMK m. 184/5’de, boşanma veya ayrılığın fer’i sonuçlarına ilişkin anlaşmaların hakimin onayı olmadan geçerli olmayacağı hükme bağlanmıştır. Buna göre tarafların üzerinde tasarruf etmesinin mümkün

---

³⁴ Boşanma davalarına ilişkin yargılama usulünü düzenleyen TMK m. 184 şu şekildedir:

“Boşanmada yargılama, aşağıdaki kurallar saklı kalmak üzere Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununa tâbidir: 1. Hâkim, boşanma veya ayrılık davasının dayandığı olguların varlığına vicdanen kanaat getirmediğçe, bunları ispatlanmış sayamaz. 2. Hâkim, bu olgular hakkında gerek re’sen, gerek istem üzerine taraflara yemin öneremez. 3. Tarafların bu konudaki her türlü ikrarları hâkimi bağlamaz. 4. Hâkim, kanıtları serbestçe takdir eder. 5. Boşanma veya ayrılığın fer’i sonuçlarına ilişkin anlaşmalar, hâkim tarafından onaylanmadıkça geçerli olmaz. 6. Hâkim, taraflardan birinin istemi üzerine duruşmanın gizli yapılmasına karar verebilir.”

olduğu, boşanmanın fer'i sonuçları üzerinde hakimın onayıyla mahkeme içi sulh sözleşmesi yapması mümkündür. Tarafların boşanmanın fer'i sonuçları üzerinde tasarruf etmesinin mümkün olup olmadığı her bir sonuç bakımından ayrıca ele alınmalıdır. Boşanmanın mali sonuçları üzerinde kural olarak sulh olunabileceği söylenebilir (Akkaya, 2017: s. 524-525; Kazancı, 2016: s. 774; Gençcan, 2018: s. 836-837).

Bir konuda sulh yapılıp yapılamayacağını belirlerken, hukukumuzda asıl olanın sözleşme özgürlüğü olduğunu dikkate almak gerekir. Bu nedenle, açık bir hükümlerle yasaklanmayan ve tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebildiği her konuda sulh yapılması mümkündür.

2.2.2. Sulhün Kapsamı

Dava sırasında yapılan bir sulhün kapsamı genellikle, mahkeme önünde görülmekte olan uyuşmazlıkla sınırlı olacaktır. Bu durum, mahkeme içi sulhe yüklenen fonksiyonun doğal bir sonucudur. Bununla birlikte taraflar anlaşılırsa dava dışı hususları sulhün kapsamına dahil edebilirler (HMK m. 313/3). Buna göre taraflar mahkeme içi sulhte dava dışı hususlara, dava konusu asıl uyuşmazlığı çözmek veya dava konusu uyuşmazlıkla birlikte başka bir uyuşmazlığı sonuçlandırmak için yer verebilirler. Örneğin, ödünç sözleşmesinden kaynaklanan bir alacak davasında, tarafların aralarında gerçekleşmiş haksız fiile ilişkin sulh olmaları mümkündür. Böyle bir durumda, davacının haksız fiile ilişkin talebini dava dilekçesiyle talep etmiş olup olmamasının önemi yoktur. Bu durum, iddia ve savunmanın değiştirilmesi yasağı kapsamına girmez.

HUMK döneminde, mahkeme içi sulhün kapsamı ile ilgili çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bu konuda ileri sürülen görüşler özetle şu şekildedir (Önen, 1972: s.50): 1) Dava konusuna yabancı olan hususun barışsal bir anlaşmaya uygun olması gerektiği. 2) Söz konusu hususun dava konusu uyuşmazlığın çözümü için gerekli veya faydalı olması. 3) Sulh kapsamına dahil edilecek husus ile dava konusu uyuşmazlık arasında bir bağlantı bulunması. 4) Dava konusuna yabancı olan hukukî ilişkilerin de sulh kapsamında yer alabileceği. HMK m. 313'te dava dışı hususların sulh kapsamına alınabileceği hüküm altına alınmıştır. Belirtmek gerekir ki, HMK'nın benimsediği

yaklaşımın HUMK döneminde hakim görüş durumunda olduğu ifade edilmektedir (Önen, 1972: s.50, Ansay, 1960: s.185; Üstündağ, 2000: s.580). Sulh kapsamına dava dışı hususlar dahil edilebilse dahi, bu hususların dava konusu ile asgari bir ilişkisi olması yahut bu hususun davanın çözümlenmesi için faydalı veya gerekli olması gerekir. Çünkü mahkeme içi sulhün taraflar açısından ciddi sonuçları vardır. Dava konusu olan hususlar bakımından, taraflar sulh için yeterli hazırlık ve düşünme imkanı bulabilecekken dava konusu dışındaki hususlar bakımından bu mümkün olmayabilir. Bu nedenle dava konusu ile hiçbir ilgisi olmayan hususların sulh kapsamına alınmaması gerekir.

Taraflar, dava konusu uyuşmazlığa son vermek için yaptıkları sulh sözleşmesiyle dava konusu olmayan başka bir uyuşmazlığı da sonlandırabilirler. Fakat dava konusu uyuşmazlık mahkeme tarafından görülmeye devam ederken, tarafların yalnızca dava dışı bir uyuşmazlığa ilişkin mahkeme önünde sulh yapmaları mümkün değildir. Bu husus, HMK m. 313/3'ün metninden de anlaşılmaktadır. Şöyle ki, HMK m. 313/3, "*Dava konusunun dışında kalan hususlar da sulhun kapsamına dahil edilebilir.*" şeklindedir. Söz konusu maddede, "*dava konusunun dışında kalan hususlar da*" ifadesine yer verilerek sulhün esasen dava konusu uyuşmazlık hakkında yapılacağı vurgulanmıştır.

2.3. SULH TÜRLERİ

2.3.1. Mahkeme İçi Sulh-Mahkeme Dışı Sulh

Sulh ile ilgili yapılan en önemli ayrımlardan bir tanesi mahkeme içi ve mahkeme dışı sulh ayrımıdır. Sulh; tarafların karşılıklı, birbirine uygun irade beyanları ile kurulan bir sözleşme olduğu ve kural olarak şekle bağlı olmadığı için mahkeme içinde veya dışında yapılabilir (Bilge ve Önen, 1978: s.357; Berkin, 1969: s.167). HMK, mahkeme içi sulhü düzenlemiş mahkeme dışı sulh ile ilgili herhangi bir hükme yer vermemiştir. Bu nedenle mahkeme dışı sulh tamamen genel hükümlere tabi olacaktır (Alangoya vd 2011: 431; Bilge ve Önen, 1978: s.357. Bununla birlikte mahkeme dışında yapılan sulh, mahkemeye verilerek mahkeme içi sulhe dönüştürülebilir (Tanrıver, 1996:

s.90-91; Berkin, 1969: s.168; Muşul, 2012: s.444). Tezimizin konusunu mahkeme içi sulh oluşturduğu için, mahkeme dışı sulh bu çalışmada ayrıntılı olarak incelenmeyecektir.

2.3.2. Kısmi Sulh-Tam Sulh

Dava konusunun bölünebilir nitelikte olduğu hallerde taraflar, uyuşmazlığın bir kısmına veya tamamına ilişkin sulh sözleşmesi yapabilirler³⁵. İlk halde; kısmi sulhün, diğer halde ise tam sulhün varlığı söz konusudur (Önen, 1972: s.51-52; Soy, 2017: s.21; Cideciğiller, 2015: s.148-149). HMK m. 313/1 tarafların, uyuşmazlığın bir kısmı veya tamamı üzerine sulh sözleşmesi yapabileceklerini açıkça hükme bağlayarak kısmi sulhe kanuni bir temel tanımıştır.

Tarafların, kısmi sulh yapabilmeleri için dava konusu uyuşmazlığın bölünebilir nitelikte olması gerekir. Dolayısıyla dava konusunun bölünemediği hallerde tarafların kısmen sulh olmaları mümkün değildir. Örneğin, hukuken daha küçük birimlere ayrılması mümkün olmayan bir taşınmaza ilişkin davada, tarafların taşınmazın belli bir kesimi için sulh olması mümkün değildir. Fakat 10.000 TL üzerinden açılan bir alacak davasında, taraflar 5.000 TL bakımından sulh olup kalan kesim bakımından davaya devam edebilirler.

Tarafların, kısmen sulh olmaları halinde davanın sulh olunan kısmı sona erer. Bu andan itibaren dava, uyuşmazlığın kalan kısmı bakımından görülmeye devam eder. Tarafların tam sulh yapmaları halinde ise uyuşmazlık bütünüyle ortadan kalkar ve çekişmeli bir nokta kalmaz (Tanrıver, 1994: s.334; Soy, 2014: s.21). Gerek maddî hukuk alanına ait uyuşmazlık gerekse yargılama giderlerinin hangi taraf yükleneceği sulh sözleşmesiyle belirlenmiştir. Dolayısıyla mahkemenin söz konusu dava bakımından herhangi bir işlem yapmasına gerek kalmaz. Bu durumda mahkeme, sulh sözleşmesine göre karar verecek veya karar verilmesine yer olmadığı kararı verecektir (HMK m. 315/1).

---

³⁵ HMK m. 313/1'in olmadığı HUMK döneminde de kısmi sulh yapılabiliyordu, Bkz: Tanrıver, 1996: s. 85.

Davacının, birden fazla asli nitelikte talebini aynı davalıya karşı tek bir dava ileri sürmesi mümkündür (HMK m. 110). Bu durum hukukumuzda, objektif dava birleşmesi olarak adlandırılır (Bulut, 2017: s.7-8). Objektif dava birleşmesi halinde, davacı ve davalı bu taleplerden biri hakkında sulh olurlarsa bu sulhün, tam sulh olarak adlandırılması gerekir. Çünkü bu halde, görünüşte tek bir dava bulunmakla birlikte aslında talep sayısınca birbirinden bağımsız dava bulunmaktadır (Aksoy, 2015: s.204). Dolayısıyla tarafların söz konusu taleplerden biri hakkında yapacakları sulh sözleşmesi, müstakil bir davayı sona erdiren tam bir sulhtür (Soy, 2017: s.22).

Terditli olarak açılan bir davada, tarafların asıl talep bakımından sulh olmaları halinde yine tam sulhün varlığı söz konusudur. Çünkü terditli davalarda davacı, talepleri arasında aslilik-ferilik ilişkisi kurmaktadır (HMK m.111/1). Asıl talep esastan reddedilmedikçe mahkeme feri talebi inceleyememektedir (HMK m. 111/2). Bu nedenle, davaya rengini veren asıl talep hakkında yapılan sulhün tam sulh olarak kabul edilmesi doğaldır.

Asıl dava devam ederken karşı dava veya karşı dava devam ederken asıl dava üzerinde sulh olunması, tam sulh olarak kabul edilmelidir. Asıl ve karşı davada ileri sürülen talepler arasında takas veya mahsup ilişkisinin bulunması yahut bu davaların birbirleriyle bağlantılı olması söz konusu davaların bağımsızlığını zedelemeyiz (HMK m. 132/1.b). HMK m. 134, asıl davanın sona ermesinin karşı davanın görülmesine engel olmayacağını ifade ederek bu bağımsızlığı vurgulamıştır. Bu nedenle, söz konusu davalardan birinin sulh ile sonuçlandırılması halinde tam bir sulh vardır.

Tarafların, sulh sözleşmesiyle aralarındaki uyuşmazlığı tamamen sonlandırmaları fakat yargılama masrafları ile ilgili bir düzenleme yapmamaları mümkündür. Bu durumda, davaya konu olan uyuşmazlık tümüyle ortadan kalkmakla birlikte mahkemenin yargılama giderleri hakkında bir karar vermesi gerekmektedir. Bu nedenle, böyle bir sulh tam sulh olarak adlandırılmaz. Çünkü tam sulhün, ilgili bulunduğu davayı sona erdirmesi gerekir. Bu halde ise mahkemenin masraflar hakkında bir karar vermesi gerekmektedir. Dolayısıyla böyle bir sulhün kısmi sulh olarak adlandırılması gerektiği kanaatindeyiz (Önen, 1972: s.53-54).

Doktrinde, tarafların uyuşmazlığın çözümünü mahkemeye bırakarak yalnızca yargılama masrafları hakkında kısmen sulh olup olamayacakları tartışılmıştır (Önen, 1972: s.54). Önen, bu şekilde bir sulh sözleşmesi yapılamayacağı kanaatindedir (Önen, 1972: s.54). Çünkü mahkeme, esas meseleyi çözmüşse yargılama giderleri hakkındaki kararına da uyuşmazlığa ilişkin verdiği hükümde yer verecektir (HMK m. 326). Yazara göre, dava feragat veya kabul nedeni ile sonuçlanmışsa kural olarak yargılama giderleri feragat eden veya kabul beyanında bulunan taraf üzerinde bırakılacağı için bu durumda da sulhe konu oluşturacak bir mesele bulunmayacaktır (HMK m. 312/1). Kanaatimizce tarafların yalnızca yargılama giderleri hakkında sulh olabilmeleri mümkündür. HMK'nın sulhe ilişkin düzenlemelerinde bunu yasaklayan bir hüküm bulunmamaktadır. Diğer yandan, tarafların tam sulh yoluyla hem uyuşmazlığı sonlandırıp hem de yargılama giderlerine kimin ne oranda katlanacağını belirleme hakkı bulunduğuna göre kısmi sulh yoluyla yalnızca yargılama giderlerine ilişkin düzenleme yapma hakları da bulunmaktadır. Bu noktada, asıl uyuşmazlık ve yargılama giderleri hakkında mahkemenin bir hüküm vermiş olması taraflara engel teşkil etmez. Çünkü HMK m. 314/1'e göre sulh, hüküm kesinleşinceye kadar her zaman yapılabilir. Kaldı ki, tarafların mahkeme dışı sulh yoluyla kesin hükmün sonuçlarını dahi ortadan kaldıracabileceği kabul edilmektedir (Kuru, 2001: s.3801-3802). Taraflara bu imkanın tanındığı bir hukuk düzeninde, kesinleşmemiş bir ilk derece mahkemesi hükmünün sulh yoluyla değişikliğe uğraması evleviyetle mümkündür. Aynı hususlar, feragat ve kabul hali bakımından da geçerlidir.

Tarafların kısmen sulh olmaları halinde, söz konusu sulh sözleşmesinin davanın devam eden kısmına ne gibi etkilerinin olabileceği açıklığa kavuşturulması gereken bir husustur. Örneğin, taraflardan biri kısmi sulh sözleşmesinde farkında olmaksızın, dava temeli ile ilgili bir hususta ikrarda bulunursa bu ikrar, davanın devam eden kısmını nasıl etkileyecektir³⁶? Doktrinde, kısmi sulh kapsamında yer alan ikrarların sulh müzakereleri

---

³⁶ Belirtmek gerekir ki, burada ikrara ilişkin yer verilen açıklamalar, tarafların sulh sözleşmesinde bu yönde bir beyanda bulunmuş olma ihtimallerine binaen yapılmaktadır. Yoksa çoğu zaman, sulh sözleşmesi yalnızca tarafların üzerinde uzlaştıkları çözümü yansıtır. Vakıalara ilişkin bilgi içermez.

sirasında yapılan ikrarlar gibi kabul edilmesi gerektiği ileri sürülmüştür (Görgün, 2016: s.325). Buna göre nasıl sulh müzakereleri sırasında yapılan ikrarlar tarafları bağlamıyorsa, kısmi sulhte yer alan ikrarlar da davanın devam eden kesimi bakımından geçerli olmamalıdır³⁷. Kanımızca bu görüşe katılmak mümkün değildir. Sulh müzakereleri sırasında yapılan ikrarların geçerli kabul edilmemesinin nedeni, taraflara özgür bir müzakere ortamı sunmaktır. Böylelikle taraflar, müzakere sırasında söyledikleri şeylerin aleyhlerine kullanılabileceği gibi bir korkuya kapılmadan uyuşmazlık hakkında serbestçe konuşabileceklerdir. Kısmi sulh bakımından ise bu şekilde bir gerekçenin varlığı söz konusu değildir. Ayrıca sulh müzakereleri sırasında yapılan ikrarların geçerli olmayacağı HMK tarafından özel olarak düzenlenmiş, kısmi sulh ile ilgili benzer bir hükme Kanun'da yer verilmemiştir. Sonuç olarak; tarafların kısmen sulh olması halinde, uyulması gereken usuli prosedür yerine getirilmişse sulh sözleşmesinde yer alan ikrarlar mahkeme içi ikrar olarak kabul edilecek ve ikrar edilen husus çekişmeli olmaktan çıkacaktır³⁸. Dolayısıyla davanın devam eden kısmı da bu durumdan etkilenecektir. Fakat bu, kısmi sulh yapılmadan önce gerçekleşen ikrarların geçerli olacağı anlamına gelmemektedir. Yalnızca kısmi sulh sözleşmesinde yer alan ikrarlar geçerli

---

³⁷ HMK m. 188/3, sulh müzakereleri sırasında yapılan ikrarların geçerli olmayacağını şu şekilde ifade etmektedir: “*Sulh görüşmeleri sırasında yapılan ikrar tarafları bağlamaz.*”

³⁸ Mahkeme içi ikrarı düzenleyen HMK m. 188/1 şu şekildedir: “*Taraflar veya vekillerinin mahkeme önünde ikrar ettikleri vakıalar, çekişmeli olmaktan çıkar ve ispatı gerekmez.*” Belirtmek gerekir ki, HMK m. 154/3.ç'ye göre sulh gibi ikrar beyanının da ikrarda bulunana okunup, onun onayı alınarak tutanağa yazılması gerekir. Yargıtay'a göre bu husus ikrarın geçerlilik şartıdır. Fakat mahkeme içi sulh için de aynı prosedür zorunlu olduğu için bu halde aynı işlemin iki kez tekrarlanmasına gerek yoktur. Mahkeme içi sulh, usulüne uygun şekilde yapılmışsa sözleşmede yer alan beyan, geçerli bir mahkeme içi ikrardır. İkrarın taraflara okunarak tutanağa geçirilmesinin ve ikrarda bulunanın bu tutanağı imzalamasının ikrarın geçerlilik şartı olduğuna dair bir Yargıtay kararı şu şekildedir: “*02.02.2011 tarihli duruşma tutanağında, “davacı tarafın iddia ettiği işler aradaki ilişkinin sona ermesinden önce yapılmış olup bedeli ödenen işlerdir” şeklinde davalı vekilinden sadır olduğu belirtilen ifadeler yazılmıştır. Davalı vekili, davaya konu işlerin davacı tarafından yapıldığına dair ikrarı bulunmadığını, duruşma tutanağındaki beyanlarının hatalı ve eksik yazıldığı ve gerçek beyanının fatura içeriği imalâtların dava dışı A. Firması tarafından yapıldığı ve bedellerinin bu firmaya ödendiği şeklinde olduğunu savunmuştur. Bu beyanın yapıldığı 02.02.2011 duruşma tarihinde yürürlükte bulunan 1086 Sayılı HUMK'nın 151/son maddesinde iki tarafın ikrar, sulh ve feragatine taalluk eden kısımların huzurunda okunarak imza ettirileceği hükmü mevcuttur. Davalı yanın söz konusu beyanı mahkemenin de kabulünde olduğu gibi maddî vakıanın ikrarı niteliğinde olup, huzurda okunarak davalı vekiline imza ettirilmediği ve davalı vekili de kabul etmediğinden bu beyanın fatura konusu işlerin davacı tarafından yapılp teslim edildiğinin ikrarı mahiyetinde olduğunun kabulü mümkün değildir.*”, Y. 15. HD, E. 2013/2451, K. 2014/2075, T. 26.03.2014, Lexpera.

olacaktır. Yoksa sadece sulh müzakeresi sırasında yapılan ikrarlar yine kullanılamaz.

Diğer yandan, mahkeme önünde yapılan bir kısmi sulhte, tarafların imzaları ile hakim ve zabıt katibinin onayı bulunmaktadır. Söz konusu belge, ispat hukuku bakımından bir resmi senettir (HMK m. 204) (Meriç, 2011: s.211). Taraflar sulh sözleşmesinde, kendi aleyhlerine bir ifadeye yer vermişse bu belge ispat için kullanılabilir.

2.3.3. Toplu Sulh

Doktrinde, davacı ve davalının yapacakları tek bir mahkeme önünde sulh ile görülmekte olan diğer davalarını da sona erdirip erdiremeyecekleri tartışılmış ve buna toplu sulh adı verilmiştir (Önen, 1972: s.55-56). Daha açık bir anlatımla böyle bir durumda sorun, tarafların belirli bir dava hakkında sulh olurken bu sulh ile diğer davalarını da sonlandırıp sonlandıramayacaklarıdır. Geçerli bir mahkeme içi sulhün varlığı için taraflar arasında mevcut bir davanın olması ve sulhün bu davanın görüldüğü mahkeme önünde yapılması gerektiği dikkate alındığında kanımızca farklı mahkemelerde görülen davalar bakımından bu mümkün değildir. Fakat böyle bir sulh yapılırsa bu, diğer davalar bakımından bir mahkeme dışı sulh olarak kabul edilir ve taraflar bu sulhü mahkeme içi sulhe dönüştürebilirler. Objektif dava birleşmesi halinde ise taleplerden birinin incelenmesi sırasında tüm taleplere ilişkin yapılan sulhün, diğer talepler bakımından da mahkeme içi sulh olarak kabul edilmesi gerekir. Çünkü bu halde, taleplerin tamamı aynı mahkeme önünde incelenmektedir. Aynı sonucun; ihtiyari dava arkadaşlığı, birleştirilen ve asıl-karşı davalar bakımından da kabulü doğru olacaktır. Dolayısıyla biz hukukumuzda, aynı taraflar arasında farklı mahkemelerde görülen davalar bakımından toplu sulhün mümkün olmadığı kanaatindeyiz. Fakat objektif dava birleşmesi, ihtiyari dava arkadaşlığı, davaların birleştirilmesi ve asıl dava-karşı dava hallerinde toplu sulh yapılması mümkündür (Önen, 1972: s.55).

2.3.4. Şarta Bağlı Sulh

Mahkeme önünde yapılan sulhün özünü bir özel hukuk sözleşmesi oluşturduğu için taraflar, şarta bağlı olarak sulh olabilirler. Tarafların şarta

bağlı olarak sulh olabilecekleri, HMK m. 313/4'te açık olarak hükme bağlanmıştır³⁹. Buna göre taraflar, sulh sözleşmesi kapsamında üstlendikleri edimleri tekil olarak şarta bağlayabilecekleri gibi bütün olarak sulh sözleşmesini de şarta bağlayabilirler (Karauz, ty: s.83; Tanrıver, 1994: s.346; Soy, 2017: s.26).

Bir sözleşmenin şarta bağlanması; onun hüküm ifade etmesi veya sona ermesinin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği belirsiz olan bir olguya bırakılmasıdır (Kılıçoğlu, 2017: s.947). İlk halde; geciktirici koşul, ikinci halde bozucu koşulun varlığı söz konusudur (TBK m. 170 vd.)⁴⁰. TBK m. 176'ya göre bir koşul, hukuka veya ahlaka aykırı bir amaç için konulmuşsa bu koşula bağlanan sözleşme kesin olarak hükümsüz olmaktadır. Bu nedenle, mahkeme içi sulhün bağlanacağı koşullar hukuka, ahlaka, kamu düzenine vs. aykırı olmamalıdır (TBK m. 27).

HMK m. 313/4'te geciktirici ve bozucu koşul arasında herhangi bir ayırım yapılmamış, genel olarak sulhün şarta bağlanabileceği ifade edilmiştir. Bu nedenle sulhün geciktirici veya infisahi koşula bağlanması önünde bir engel yoktur. Şarta bağlı olarak yapılmış olsa dahi sulh ilgili bulunduğu davayı sona erdirir (HMK m. 315/1). Yalnızca bu halde mahkemenin, taraflar istese dahi sulhe göre karar vermesi mümkün değildir. Esasen şarta bağlı hüküm verilip verilemeyeceği tartışmalıdır. Hakim görüşe göre şarta bağlı hüküm verilemez⁴¹. Bununla birlikte, doktrinde şarta bağlı hüküm verilebileceğini savunan görüşler de bulunmaktadır. Kanaatimizce olması gereken hukuk bakımından, şarta bağlı hüküm ve/veya bazı Yargıtay kararlarında görülen eş zamanlı mahkumiyet şeklindeki hususlara ilişkin bir düzenleme yapılması

---

³⁹ HUMK döneminde de şarta bağlı sulh yapılabileceği kabul ediliyordu. Bkz: Bilge ve Önen, 1978: s. 357; Ansay, 1960: s. 185; Üstündağ, 2000: s.579-580; Berkin, 1969: s. 167.

⁴⁰ Aynı mefhumu karşılamak için TBK'nda "koşul", HMK'da ise "şart" ifadesi kullanılmıştır. Kanaatimizce her iki Kanun'da aynı ifadeyi kullanmak daha doğru olurdu.

⁴¹ Akil, 2012: s. 10-15; Kuru, 2001: s. 3759; "Mahkeme önünde sulh şarta bağlı olarak yapılabilir. Sulh sözleşmesinin şarta bağlı olarak yapılmış olması halinde, mahkemenin, böyle bir sulh sözleşmesine dayanarak esas hakkında karar (hüküm) vermesi imkansızdır. Çünkü şarta bağlı hüküm verilemez. Taraflar şarta bağlı şekilde sulh olmakla, davaya son vermek istediklerinden, başka bir deyişle davanın takibinden vazgeçtiklerinden (HMK.m.123), bu halde mahkemenin "karar verilmesine yer olmadığına" biçiminde bir kararla davayı sonuçlandırması gerekir (HMK.m.315,1).", Y. 14. HD, E. 2014/8488, K. 2014/9004, T. 3.7.2014, Lexpera.

gerektiği söylenebilir. Çünkü özellikle tüketicilerden kaynaklanan uyuşmazlıklarda, TKHK’ndan kaynaklanan seçimlik haklarını kullanmak isteyen tüketicilerin açtığı davalarda “eş zamanlı mahkumiyet” şeklinde ifade edilen kararlar verilmektedir⁴². Örneğin, bir araç satım sözleşmesinden dönüp parasını iade almak isteyen tüketicinin, öncelikle aracı icra dairesi aracılığıyla satıcıya teslim etmesi gerektiği yönünde kararlar verilmektedir. Bu şekilde, satıcının parayı iade ettiği halde aracı teslim alamama ve bu yüzden tekrar dava açmak zorunda kalmaması sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu ve buna benzer kararlara dayanak teşkil eden kaygıların yersiz olduğunu söylemek mümkün değildir. Diğer yandan mahkeme kararlarının taşınması gereken açıklık ve kesinlik ile şarta bağlı hükümlerin ne şekilde icra edileceğine ilişkin İİK’da açık düzenlemelerin bulunmayışı da karşıt yönde yer alan haklı kaygılardır. Biz halihazırda şarta bağlı karar verilebileceğini kabul etmenin, bu hususta açık bir düzenleme olmadığı için dava ve icra aşamasında karışıklıklara yol açabileceği görüşündeyiz. Ayrıca böyle bir olanağın kabulü, maddî anlamda kesin hüküm bakımından da sorunlar doğurabilir. Belirtmek gerekir ki, Yargıtay’ın şarta bağlı hüküm kurulamayacağı yönünde de birçok kararı bulunmaktadır⁴³. Bu nedenle mahkeme bu durumda, sulh nedeniyle karar verilmesine yer olmadığı yönünde hüküm kuracaktır (HMK m. 315/1).

Şarta bağlı sulhün kesin hüküm etkisi, bu sulhün ilamlı icraya konu olup olamayacağı gibi hususlar sulhün sonuçlarına ilişkin bölümde ele alınacaktır.

---

⁴² Bkz: Budak, Budak ve Karaaslan, s. 269-270.

⁴³ Şarta bağlı hüküm verilip verilemeyeceği hakkındaki tartışmalar için bkz: Güneysu, 2014: s. 120 vd; Buran, 2005: s. 112-116; Karakurumer ty, s. 123-128; Postacıoğlu, 2011: s. 203-219; Kaniti 1962, s. 165-178; Akil, 2012 (a): s. 11-15; Tanrıver, 1998: s. 45-50; Şarta bağlı hüküm verilemeyeceği yönündeki bazı kararlar için bkz: Yılmaz, 2017: s. 2917-2918.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.SULHTE KİŞİ, YER VE ZAMAN UNSURU

3.1. GENEL OLARAK

Bir davada sulh olabilecek kişiler kural olarak o davanın taraflarıdır (Görgün vd, 2017: s.627; Kuru, 2016: s.554; Önen, 1976: s.26; Cidecigiller, 2015: s.139). Davanın taraflarının, sulh olabilmek için bazı niteliklere sahip olması gerekir. Buna göre sulh olmak isteyen tarafların, taraf (hak) ve dava (fiil) ehliyeti bulunmalıdır (HMK m. 50, HMK m. 51). Tarafların taraf ve dava ehliyetine sahip olması esasen bir dava şartı olup, davanın esasına geçilebilmesi için de aranan özelliklerdir.

Taraf ve dava ehliyeti, medeni hukuktaki hak ve fiil ehliyetine göre belirlenir. TMK m. 8'e göre her insanın hak ehliyeti vardır ve insanlar haklara ve borçlara ehil olma noktasında eşittirler. TMK m. 10'a göre ise ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı olmayan her ergin kişinin fiil ehliyeti vardır. Dolayısıyla bu özelliklere sahip olan kişiler, taraf ve dava ehliyetine sahip olacak ve mahkeme önünde sulh olabileceklerdir.

Fiil ehliyeti bakımından, tam ehliyetlilerin mahkeme içi sulh sözleşmesine taraf olmalarında bir sorun yoktur. Ayırt etme gücü bulunan kısıtlı ve küçükler ise yasal temsilcilerinin rızasıyla sulh olabilirler. Çünkü ayırt etme gücüne sahip küçük ve kısıtlılar, yasal temsilcilerinin rızası olmaksızın kendilerini borç altına sokma yeteneğinden mahrumdurlar (TMK m. 16). Fakat kişiye sıkı sıkıya bağlı hakların kullanılması bakımından yasal

temsilcilerin rızası aranmaz. Ayırt etme gücü bulunan küçük ve kısıtlıların, aile hukuku alanında yer alan davaları çoğunlukla bizzat açabilecekleri için bu davalarda sulh olabilecekleri düşünülebilir. Fakat genellikle bu davalar, dava konusu üzerinde serbestçe tasarruf imkanı söz konusu olmadığı için sulh olmaya uygun değildir (HMK m. 313/2). Bununla birlikte, kişilik haklarının ihlali nedeniyle açılan manevi tazminat davası gibi tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği ve kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardan kaynaklanan davalarda, ayırt etme gücü bulunan küçük ve kısıtlılar yasal temsilcilerinin rızası olmaksızın sulh olabilirler (Karauz, ty: s.58; Soy, 2017: s.119; Yarıyan, 2013: s.104-105; Öztan, 2017: s.268-269; Dural ve Öğüz, 2017: 93-95; Akipek vd, s.324-325). Benzer şekilde, bir meslekle uğraşmasına izin verilen küçük ve kısıtlılar, meslekleriyle ilgili konularda dava ve sulh olma ehliyetine sahiptirler (TMK m. 359, TMK m. 453).

Yukarıda değinildiği gibi geçerli bir mahkeme içi sulh, görülmekte olan davanın tarafı durumunda olan kişilerin katılımıyla gerçekleştirilebilir. Mevcut davanın tarafları; uyuşmazlığı ortadan kaldırmak ve dava konusu üzerinde bir uzlaşmaya varmak için sulh yaparlar. Fakat bazen dava sırasında, dava konusunun mülkiyeti el değiştirebilir. Bu nedenle, dava konusunun dava sırasında, davacı veya davalı tarafından devredilmesi halinde sulhün taraflarının kimler olacağı açıklığa kavuşturulmalıdır.

Dava konusunun devri HMK m. 125’de düzenlenmiştir. HMK m. 125/1’e göre davanın açılmasından sonra davalı tarafından, dava konusu 3. bir kişiye devredilirse davacının iki seçimsel hakkı vardır. Davacı bu halde, mevcut davadan vazgeçerek, davasını dava konusunu devralan kişiye karşı devam ettirebilir yahut mevcut davayı aynı davalıya karşı tazminat davasına dönüştürebilir. Davacı, dava konusunu devralmış kişiye karşı davasına devam eder ve bu davayı kazanırsa dava konusunu devreden ve devralan yargılama giderlerinden müteselsilen sorumlu olur. HMK m. 125/2’ye göre ise dava konusu şey, davacı tarafından dava sırasında devredilirse devralan mevcut davada davacı yerine geçer. Bu kanundan kaynaklanan, zorunlu bir taraf değişikliğidir.

Davalı, dava konusunu devreder ve davacı devredene karşı davasına tazminat davası olarak devam etmek isterse sulhün taraflarının, davacı ve dava konusunu devreden olacağı açıktır. Bu durumda, mahkeme içi sulh dava konusunu oluşturan tazminat talebine ilişkin olacaktır⁴⁴. Davacının davasına tazminat davası olarak devam etmesi halinde, davacı ve dava konusunu devralanın sulh olması ve bu sulh ile davanın sona ermesi mümkün değildir. Çünkü dava konusunu devralan, mevcut davanın tarafı değildir. Dolayısıyla devralan, kural olarak dava hakkında sulh olamaz. Bununla birlikte davacı, mevcut davadan vazgeçer ve dava konusunu devralan kişiye karşı davaya devam ederse davacı ve devralan mahkeme içi sulhe taraf olabilirler. Bu şekilde taraflar, devredilmiş olsa dahi dava konusu şey hakkında sulh olup, davayı sona erdirebilirler.

Dava sırasında davacı, dava konusunu devrettiği takdirde devralan, mevcut davanın davacısı olacağı için davalı ile dava konusu şey hakkında sulh olabilir. Bu sulh ile dava sona erer.

Görüldüğü gibi dava konusunun devri halinde ancak devirden sonra davanın tarafı konumunda bulunan kişiler mevcut dava ile ilgili olarak sulh olabilirler. Zira davanın tarafları onlardır. Ayrıca Türk hukukunda dava konusunun devredilmesinin davaya ve taraflara etkisi bakımından devri davada dikkate alan teori benimsenmiştir (Börü, 2012: s.114-119). Yani dava konusunun devredilmesi halinde bu devir davayı etkiler ve dava sonunda verilen hüküm dava konusunu devralan bakımından kesin hüküm etkisi taşımaz (Börü, 2012: s.117). Sulh ile dava sona erdiği ve sulhe kesin hükmün sonuçları bağlandığına göre bu sonuçların sulh bakımından da geçerli olması doğaldır. Ek olarak, HMK m. 303/4'e göre kesin hüküm etkisi hüküm kesinleştikten sonra cüzi halef konumunu elde eden kişiler bakımından ortaya çıkar. Bu nedenle dava sırasında dava konusunun devri halinde, davanın yeni (veya

---

⁴⁴ Davalı yargılama sırasında dava konusunu devreder ve davacı davasına tazminat davası olarak devam ederse, tarafların tazminat davasına ilişkin yaptıkları mahkeme içi sulhün, dava konusunu devralan bakımından nasıl bir etkisinin olacağı üzerinde durulması gereken bir husustur. Fakat bu husus, daha çok sulhe bağlanan kesin hüküm etkisinin kapsamı ile ilgili bir meseledir. Bu nedenle bu konuya ileride değinilecektir.

duruma göre aynı) tarafları arasında yapılacak sulh devreden hakkında sonuç doğurmaz.

3.2. DAVA ARKADAŞLIĞI HALİNDE SULH YAPILMASI

3.2.1. Mecburi Dava Arkadaşlığı Halinde Sulh Yapılması

Dava arkadaşlığı, HMK m. 57 ve devamında düzenlenmiştir. Dava arkadaşlığı, en kaba haliyle, muhtelif nedenlerden dolayı bir davanın davacı, davalı veya her iki tarafını birden fazla kişinin oluşturması şeklinde tanımlanabilir (Ulukapı, 1990: s.1). HMK, mecburi ve ihtiyari olmak üzere iki tür dava arkadaşlığına yer vermiştir (HMK m. 57-60).

Mecburi dava arkadaşlığı, maddî hukuk açısından bir hakkın birden fazla kişi tarafından birlikte kullanılması yahut birden fazla kişiye karşı birlikte ileri sürülmesi ve tamamıyla ilgili tek bir hüküm verilmesi gereken hallerde söz konusu olur (HMK m. 59). Doktrinde ve Yargıtay kararlarında dava konusunun bölünemediği hallerde mecburi dava arkadaşlığının söz konusu olacağı vurgulanmıştır (Arslan vd 2017: s.541; Ulukapı, 1990: s.94-98). Örneğin, birden fazla kiralayan, kiracıya karşı açacakları kira bedelinin tahsili davasında ihtiyari dava arkadaşı olmakla birlikte kiralananın tahliyesi amacıyla dava açmak veya takip yapmak isterlerse mecburi dava arkadaşlarıdır⁴⁵. Bu ve benzeri durumlarda mecburi dava arkadaşlığının kabul edilmiş olmasının amacı, aynı konuda çelişkili kararlar verilmesinin önüne geçmek ve usul ekonomisi ilkesini hayata geçirmektir (Budak ve Karaaslan, 2017: s.101). Önemle belirtmek gerekir ki, dava konusunun bölünemediği durumlar, mecburi dava arkadaşlığının söz konusu olduğu hallerin önemli bir kısmını teşkil eder fakat mecburi dava arkadaşlığı hükümleri yalnızca dava konusunun bölünemediği hallerle sınırlı olarak uygulanmaz. Başka bir deyişle, dava konusunun bölünememesi bir davada mecburi dava arkadaşlığı hükümlerinin

---

⁴⁵ Bu yönde bir Yargıtay kararı şu şekildedir: “Tarafların karşılıklı iddia ve savunmalarına, dayandıkları belgelere, temyiz olunan kararda yazılı gerekçelere, esasen kiralayanların iki kişi olduğuna, kiralayanlar arasındaki zorunlu dava arkadaşlığı kuralına uyulmadan takip yapılıp, dava açılmış bulunduğu göre yerinde bulunmayan temyiz itirazlarının reddiyle usul ve kanuna uygun kararın ONANMASINA ve aşağıda yazılı temyiz giderinin temyiz edenden alınmasına, 25/2/2016 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.”, Y. 6. HD, E. 2015/10313, K. 2016/1355, T. 25.2.2016, Lexpera.

uygulanıp uygulanmayacağını belirlemek bakımından tek kriter değildir⁴⁶. Bu hususta değerlendirme yaparken HMK m. 59 hükmünün dikkate alınması gerekir.

Mecburi dava arkadaşları ancak tüm dava arkadaşlarının katılımıyla dava açabilir. Mecburi dava arkadaşları aleyhine dava açılması da davanın, tüm dava arkadaşlarına yöneltilmesiyle mümkündür (HMK m. 60). Mecburi dava arkadaşlarının, yargılama sırasında birlikte hareket etmeleri gerekir ve tek başlarına usul işlemi yapmaları mümkün değildir (HMK m. 60). Bu nedenle, geçerli bir mahkeme içi sulh yapılabilmesi için mecburi dava arkadaşlarının hepsinin sulh sözleşmesinde yer alması gerekir (Yılmaz, 2017: 3051). Mecburi dava arkadaşlarından biri veya birkaçının davanın diğer tarafı ile geçerli bir şekilde sulh olması mümkün değildir (Görgün vd 2017: s.411; Budak, Budak ve Karaslan, 2017: s.108; Arslan vd 2017: s.543).

HMK m. 60'da mecburi dava arkadaşlarının birlikte hareket etmesi gerektiği ifade edilmekle birlikte duruşmada hazır bulunan dava arkadaşlarının yaptıkları usul işlemlerinin diğer dava arkadaşları bakımından da geçerli olacağı belirtilmiştir. Fakat bu usul işlemlerinin geçerli olabilmesi için diğer dava arkadaşlarının, usulüne uygun bir şekilde davet edilmiş oldukları halde o duruşmaya gelmemiş olmaları gerekmektedir. HMK m. 60'a dayanarak dava arkadaşlarından biri veya birkaçı geçerli şekilde mahkeme içi sulh yapamaz. HMK m. 60'da, usulüne uygun şekilde davet edildiği halde duruşmaya gelmemiş olan dava arkadaşlarının yokluğunda, diğer dava arkadaşlarının *usul işlemlerini* yapabileceği ifade edilmektedir. Dolayısıyla bu şekilde yapılabilecek olan işlemler, salt usul hukuku işlemleridir. Feragat, kabul, sulh

---

⁴⁶ Nitekim Yargıtay önüne gelen bir davada, kiralaanın külli halefi konumundaki mirasçılarının aralarında elbirliği mülkiyeti söz konusu olduğu için kira alacağı ve temerrüt nedeniyle tahliye davasında davacılar arasında mecburi dava arkadaşlığı bulunduğunu hükme bağlamıştır. Hatta bu kararda davadan önce davalıyı temerrüde düşürmek için çekilen ihtarın da tüm mirasçılarının katılımıyla çekilmesi gerektiği, ihtarname mirasçılardan biri tarafından çekildiği için davanın reddedilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Görüldüğü gibi bu halde para alacağı bölünebilir bir alacak olduğu halde mirasçılar arasında zorunlu dava arkadaşlığı bulunmaktadır. Karar için bkz: Y. 6. HD, E. 2015/3251, K. 2015/4014, T. 21.04.2015, Lexpera.

gibi maddî hukuk yönünden sonuçlar doğuran çifte karakterli işlemler HMK m. 60'da belirtilen yolla yapılamazlar⁴⁷.

Hukukumuzda mecburi dava arkadaşlığının tipik iki örneği, adi ortaklık sözleşmesi ve miras ortaklığı hallerinde söz konusu olmaktadır. Adi ortaklık, iki veya daha fazla sayıda kişinin bir amacı gerçekleştirmek amacıyla mal ve emeklerini birleştirmesidir (TBK m. 620/1). TBK m. 620/2'ye göre bir ortaklık, kanunla belirlenen başka bir ortaklığın kapsamına girmiyorsa adi ortaklık olarak kabul edilir. Adi ortaklığın TTK'da yer alan ticaret şirketlerinin aksine tüzel kişiliği yoktur (Pulaşlı, 2017: s.11; Bahtiyar, 2017: s.29; Şener, 2017: s.9-10; Narin, 2010: s.3).

Adi ortaklıkta, ortaklar adi şirkete ait mal, hak ve alacaklar üzerinde iştirak halinde maliktirler (TBK m. 638/1). İştirak halinde mülkiyette malikler, belirli bir malvarlığı üzerinde yaygın olarak malik buldukları ve adi şirketin tüzel kişiliği olmadığı için adi şirket ortakları, adi şirketin taraf bulunduğu uyuşmazlıklarda kural olarak mecburi dava arkadaşı olurlar (TMK m. 701/2). Bu nedenle adi şirket ortaklarının taraf olduğu davalarda, ortaklar hep birlikte sulh olmak zorundadır (HMK m. 60). Kural bu olmakla birlikte adi şirket aleyhine açılacak davalar bakımından yorum yaparken TBK m. 638/3'ün de dikkate alınması gerekir. TBK m. 638/3'e göre ortaklar, aksi kararlaştırılmamışsa şirket borçlarından müteselsilen sorumludurlar. Buna göre ortaklığa ait bir para borcu söz konusuysa, ortaklardan her birine karşı borcun tamamı veya sorumlu olduğu miktar nedeniyle bağımsız bir dava açılabilir. Dolayısıyla bu halde ortaklar, pasif ihtiyari dava arkadaşıdır (HMK m. 57). Fakat para borcu dışında bir borcun varlığı söz konusuysa kural olarak ortaklar mecburi dava arkadaşıdır (HMK m. 59). Dolayısıyla adi şirketin davalı konumunda bulunduğu, para alacağına ilişkin bir davada, davalılardan her biri sorumlu olduğu borç kesimi için sulh olabilecekken, para alacağı dışındaki davalarda kural olarak bu mümkün değildir. Adi şirket ortaklarının davacı konumunda olduğu para alacağına ilişkin bir davada ise tarafların ihtiyari dava

---

⁴⁷ Bu yönde açıklama için bkz: HMK m. 60'ın Hükümet Gerekçesi.

arkadaşı olması mümkün değildir⁴⁸. Çünkü adi şirket alacakları bakımından, TBK m. 638/3'e benzer şekilde bir müteselsil alacaklılık öngörülmemiştir. Bu nedenle adi şirket ortakları, ortaklığa ait para alacağı üzerinde iştirak halinde maliktirler. Sonuç olarak, adi ortaklığın davacı olduğu para alacağına ilişkin bir davada, para alacağı bölünebilir bir edim olmasına rağmen ortaklar arasında zorunlu dava arkadaşlığı vardır ve ortaklar davalı ile ancak hep birlikte sulh olabilirler⁴⁹ (Kuru, 2016: s.487; Ulukapı, 1990: s.117-118). Bu noktada örneğin, adi şirketin 3. bir kişiyle yaptığı satış sözleşmesinin tüm ortaklar lehine hak doğurduğu ve bu durumun HMK m. 57/2'nin kapsamına girebileceği akla gelebilir. Fakat HMK m. 57/1, ihtiyari dava arkadaşlığının mümkün olduğu hallerden birini, dava konusu olan hak veya borcun elbirliği ile mülkiyet dışındaki bir sebeple ortak olması olarak belirlemiştir. Söz konusu hükmün zıt anlamından, elbirliği ile mülkiyetin söz konusu olduğu hallerde ihtiyari dava arkadaşlığının mümkün olmadığı sonucu ortaya çıkar. Adi şirket ortakları da ortaklığa ait alacak hakkı üzerinde elbirliği ile malik oldukları ve TBK m. 638/3'e benzer bir hüküm burada bulunmadığı için yukarıda açıklanan örnekte mecburi dava arkadaşlığı hükümleri uygulama alanı bulacaktır.

Mecburi dava arkadaşlığının söz konusu olduğu diğer tipik hal, miras ortaklığıdır⁵⁰ (Kuru, 2016: s.482-483; Postacıoğlu, 1975: s.298-301). Miras ortaklığı, miras bırakanın ölümü ve birden çok mirasçının bulunması halinde kendiliğinden kurulan, kanundan kaynaklanan ve tüzel kişiliği bulunmayan bir ortaklıktır (TMK m. 640). Ölümle birlikte miras bırakana ait mal, hak, alacak ve borçlar yani tereke mirasçılara intikal eder (TMK m. 599). Mirasçılar bu tereke üzerinde elbirliği ile malik olurlar (TMK m. 640/2). Miras paylaşılana

---

⁴⁸ Yargıtay vermiş olduğu bir kararında; eser sözleşmesinden kaynaklanan para alacağının tahsili için icra takibine girişen ve devamında itirazın iptali davası açan adi şirket ortağı davacının takibi ve davayı tek başına açamayacağı, olayda zorunlu dava arkadaşlığının söz konusu olduğu, davaya diğer ortakların da dahil edilmesi gerektiği, itirazın iptali davası icra takibinin bir parçası olduğu için dava bakımından diğer ortaklardan alınan muvafakatin icra takibine de teşmil edileceği yönünde hüküm kurmuştur. Karar için bkz: Y. 15. HD, E. 2016/1774, K. 2017/1668, T. 11.4.2017, Lexpera.

⁴⁹ Ulukapı olması gereken hukuk bakımından adi şirketin alacaklı konumunda olduğu, bölünebilir edimlere ilişkin hallerde Kanun tarafından, davacılar arasında müteselsil alacaklılık öngörülmesi gerektiği kanaatindedir.

⁵⁰ Miras ortaklığında mirasçılar arasındaki dava arkadaşlığına ilişkin bkz: Topuz, Gökçen ve Topuz, Seçkin, 2008: s. 60-67

kadar tereke, miras ortaklığı tarafından yönetilir. Tereke borçlarından dolayı mirasçılar müteselsil olarak sorumluyken tereke alacakları bakımından böyle bir düzenleme yoktur (TMK m. 641).

Miras ortaklığının tüzel kişiliği olmadığı ve ortaklar tereke kapsamındaki malvarlığı değerleri üzerinde iştirak halinde malik oldukları için miras ortaklığı tarafından veya miras ortaklığına karşı açılacak davalarda kural olarak mecburi dava arkadaşlığı söz konusudur (HMK m. 59). Fakat miras ortaklığına karşı açılacak para alacağına ilişkin davalarda ortaklar, ortaklığın borçlarından müteselsilen sorumlu oldukları için pasif ihtiyari dava arkadaşlarıdır (HMK m. 57). Miras ortaklığının davacı konumunda olduğu para alacağına ilişkin davalarda, adi ortaklığa benzer şekilde, ortakların ihtiyari dava arkadaşı olması mümkün değildir (Ulukapı, 1990: s.128). Miras ortaklığı bakımından da, müteselsil alacaklılık öngören bir hükmün varlığı söz konusu değildir.

Yukarıda açıklananların dışında, istisnai olarak bazı davalar mirasçılardan biri tarafından açılabilir. Bunlar terekedeki hakların korunması için ve gecikmesinde sakınca bulunan hallerde açılan davalardır (TMK m. 640/4). Bu hallerde, mirasçıların hep birlikte hareket etme zorunluluğuna bağlı olarak ortaya çıkacak gecikme nedeniyle terekenin zarara uğramaması için her mirasçıya tek başına dava açma hakkı tanınmaktadır⁵¹ (Ayan, 2016: s.304-305; Öztan, 2017: s.439; Hatemi, 2017: s.159; Topuz ve Topuz, 2008: s.61-62). Fakat Yargıtay içtihatlarına göre bu halde dahi davanın yürütülmesi diğer mirasçıların davaya katılımı ile veya miras ortaklığına temsilci atanması ile mümkündür⁵² (Budak, Budak ve Karaaslan, 2017: s.106-107). Bu nedenle

---

⁵¹ Örneğin taşınmaza yönelik müdahalenin men'i için mirasçılardan biri dava açabilir.; Ayrıca bkz: TMK m. 640'ın gerekçesi.

⁵² Bu husus bir Yargıtay kararında şu şekilde açıklanmıştır: “Somut olayda davacılar, dava konusu çekişmeli taşınmaz bölümünün babalarından geldiğini bildirerek dava açmışlar, keşif sırasında da aralarında bir taksim yapılmadığı beyan edilmiştir. Muris ...'ın ölüm tarihi itibarıyla terekesinin elbirliği hükümlerine tabi olduğu ve davacıların da tereke adına talepte bulunduğu dosya kapsamında sabittir. Elbirliği mülkiyet hükümlerine tabi bulunan bir terekede, terekeye ilişkin tüm tasarruf işlemlerinin 4721 sayılı Yasa'nın 640. ve 702. maddeleri uyarınca tüm mirasçılar tarafından birlikte yapılması zorunlu olup tasarrufi işlem niteliğindeki davanın da tüm mirasçılar tarafından birlikte yapılması gerekir. Bir mirasçının özellikle acele hallerde miras şirketinin menfaatini korumak için bütün mirasçılar adına yalnız başına dava açması mümkün ise de, bu şekilde açılan bir dava tüm mirasçıların katılımı

mirasçılardan biri tarafından dava açılabilen bu gibi hallerde sulhün yalnızca davayı açan ortak tarafından yapılması mümkün değildir. Fakat terekeyi yönetmek üzere bir tereke temsilcisinin atanmış olduğu hallerde, tereke temsilcisi mirasçılara karşı açılan davalarda onları temsil eder ve mirasçılar adına dava açabilir ve takip yapabilir (TMK m. 593/2). TMK m. 593/2 gereği bu temsilci, gereken hallerde davadan feragate, davayı kabule, tahkime başvurmayaya ve sulhe yetkilidir. Bu nedenle temsilci mirasçılar adına görülmekte olan bir davada geçerli bir mahkeme içi sulh yapabilir.

Sonuç olarak miras ortaklığına karşı açılan para alacağı davaları dışında, mirasçılardan ancak hep birlikte mahkeme önünde sulh olabileceklerini söylemek mümkündür (Ulukapı, 1990: s.248; Ayan, 2016: s.303). Mirasçılardan biri veya birkaçı diğer taraf ile geçerli olarak bir mahkeme içi sulh yapamaz (Önen, 1972: s.67-68; Öztan, 2017: s.439-441). Böyle bir sulh yapılsa bile bu ancak mahkeme dışı sulh olarak kabul edilebilir (Önen, 1972: s.67-68). Mirasçılardan tek başına dava açabildiği istisnai hallerde de bu kural geçerlidir. Söz konusu hallerde, mirasçılara dava açma hakkının tanınmış olması pratik bazı zaruretlerden kaynaklanmaktadır. Davayı sona erdirip kesin hüküm gibi etki doğuracak ve diğer mirasçılardan hukukî durumlarını etkileyecek mahkeme içi sulh mirasçılardan yalnız biri veya birkaçı tarafından yapılamaz. Tereke temsilcisi ise TMK m. 593/2’de açıkça öngörüldüğü için mirasçılar adına sulh olabilir.

3.2.2. İhtiyari Dava Arkadaşlığı Halinde Sulh Yapılması

İhtiyari dava arkadaşlığının HMK m. 57 ve m. 58’de düzenlendiğini daha önce ifade etmiştik. HMK m. 57’ye göre üç halde ihtiyari dava

---

sağlanmadan yürütülemez. Bu halde, diğer mirasçılardan davaya katılımının sağlanması, muvafakatlerinin alınması ya da terekeye temsilci atanması gerekir. Dosya arasına alınan muris ....'a ait nüfus kayıtlarının incelenmesinde murisin davacı mirasçılarında dışında hayatta olan anneleri ....'ın da bulunduğu ve davalı ....'nin terekeye göre üçüncü kişi durumunda olduğu anlaşılmaktadır. Hal böyle olunca, davacı tarafa anneleri ....'ın davaya katılımının veya terekeye temsilci atanmasının sağlanması için süre verilmeli...”, Y. 16. HD, E. 2015/7013, K. 2016/8742, T. 3.11.2016, Lexpera; Ayrıca uygulamada genel olarak, mirasçılardan birisinin terekedeki hakları için dava açması halinde dava hemen reddedilmemekte diğer mirasçılardan davaya dahil edilmesi veya terekeye temsilci atanması için süre verilerek dava şartı eksikliği giderilmeye çalışılmaktadır (HMK m. 115/2). Ayrıca bu yönde 1982 tarihli bir içtihadı birleştirme kararı bulunmaktadır. Bkz: YİBGK, E. 1982/3, K. 1982/2, T. 11.10.1982, Lexpera.

arkadaşlığı söz konusu olur. Bunlar sırasıyla şu şekildedir: 1) Dava konusu olan hak ya da borcun, elbirliği mülkiyeti dışındaki bir sebeple ortak olması, 2) Ortak bir işlem yoluyla davacı veya davalıların hepsi yararına bir hak doğmuş olması veya kendilerinin bu şekilde borç altına girmeleri, 3) Dava temelini oluşturan vakıa ve hukukî sebeplerin aynı ya da birbirine benzer nitelikte olması.

Yukarıda sayılan hallerden birinin varlığı halinde ihtiyari dava arkadaşlığı hükümleri uygulama alanı bulacaktır. Buna göre ihtiyari dava arkadaşlığının söz konusu olduğu hallerde, ihtiyari dava arkadaşları birbirlerinden bağımsız olarak veya hep birlikte dava açabilecektir. Benzer şekilde ihtiyari dava arkadaşlarından biri veya tamamı aleyhine dava açılabilir (HMK m. 57). İhtiyari dava arkadaşlığında davalar birbirinden bağımsızdır ve bu nedenle dava arkadaşları birbirinden bağımsız olarak hareket eder (HMK m. 58). Bu durumda davaların birlikte görülmesinin temel nedeni usul ekonomisinin sağlanmasıdır.

İhtiyari dava arkadaşlığında her bir dava bağımsız olduğu için dava arkadaşları yargılama işlemlerini ayrı ayrı yaparlar (Yılmaz, 2017: s.1274-1275). Bu nedenle, ihtiyari dava arkadaşlarından her biri davanın diğer tarafı ile diğerlerinden bağımsız olarak mahkeme önünde sulh olabilir (Ulukapı, 1990: s.343; Görgün vd 2017: s.410; Arslan vd 2017: s.539; Yılmaz 2017: 3050). Ayrıca ihtiyari dava arkadaşları, tek bir mahkeme içi sulh ile birbirinden bağımsız olan fakat aynı mahkeme önünde görülen tüm bu davaları da sonlandırabilirler. Daha önce değinildiği gibi bu durumda toplu sulhün varlığı söz konusudur.

İhtiyari dava arkadaşlarından biri veya birkaçının davanın diğer tarafı ile mahkeme önünde sulh olması halinde bu sulh, yalnızca sulhe taraf olan kişiler bakımından geçerlidir. Kural olarak diğer dava arkadaşları bu sulhten etkilenmez. Dolayısıyla bu halde, diğer dava arkadaşlarının davaları görülmeye devam eder. Durum, medeni usul hukuku bakımından bu şekilde olmakla birlikte maddî hukuk bakımından farklıdır. Şöyle ki, müteselsil alacaklılık ve müteselsil borçluluk hallerinde alacaklı veya borçlulardan birinin davanın diğer tarafı ile yaptığı sulh sözleşmesi maddî hukuk bakımından önemli sonuçlar

doğurabilir. Borçlu, aktif ihtiyari dava arkadaşı konumunda olan müteselsil alacaklılardan biri ile sulh olur ve borcunun tamamını yerine getirirse diğer alacaklılara karşı da borcundan kurtulmuş olur. Çünkü TBK m. 169/2'ye göre, borçlu alacaklılardan birine karşı yaptığı ifayla bütün alacaklılara karşı borcundan kurtulur. Dava sırasında, böyle bir ihtimalin gerçekleşmesi halinde bu sulhün diğer alacaklıların davası bakımından nasıl bir etki doğuracağı açıklığa kavuşturulmalıdır. Bu konuda HMK'da bir düzenleme olmadığı ve TBK m. 169/2 bir maddî hukuk düzenlemesi olduğu için teorik olarak diğer dava arkadaşlarının davalarının devam edeceği söylenebilir. Fakat müteselsil alacaklılardan birinin tamamen tatmin edilmesi yoluyla yapılan sulh TBK m. 169/2 gereği diğer alacaklılara karşı da borcu sona erdiren bir nedendir. Bu nedenle, söz konusu halde medeni usul hukuku bakımından bir itirazın varlığı söz konusudur. Dosya kapsamında bulunan ve davanın açılmasından sonra ortaya çıkan bu itiraz, taraflar tarafından iddia ve savunmanın değiştirilmesi yasağına tabi olmadan ileri sürülebileceği gibi mahkeme de bu itirazı re'sen dikkate almalıdır (İ. Ercan, 2014: s.22). Borçlu müteselsil alacaklılardan biri ile sulh olur fakat bu sulh alacaklının tamamen tatmin edilmesine yönelik bir içeriğe sahip olmazsa borcun varlığı diğer alacaklılar bakımından devam eder ve herhangi bir itirazın varlığı söz konusu olmaz (TBK m. 169/2).

Müteselsil borçlulardan biri ile alacaklının dava sırasında sulh olması halinde durum yukarıdakine benzerdir. Sulh yoluyla alacaklı tamamen tatmin ediliyorsa diğer borçluların da alacaklıya karşı borcu sona erer (TBK m. 166/1). Eğer sulh sözleşmesi, alacaklının tamamen tatmini sonucunu doğurmuyorsa diğer borçluların borcu karşılanmayan kısım bakımından varlığını sürdürür (Canbolat, 2008: s.77-78; Eren, 2017: s.835 ve s.843). Bu durumda diğer borçlular sulh olan borçlunun iç ilişkide payına düşen miktar kadar borçlarından kurtulurlar (Canbolat, 2008: s.78). Buna göre pasif ihtiyari dava arkadaşı konumunda olan müteselsil borçlulardan biri ile alacaklı mahkeme önünde sulh olursa bu diğer davaları kural olarak sona erdirmez. Fakat bu sulh, borcun ortadan kaldırdığı kısmı için müteselsil alacaklılıkta olduğu gibi mahkeme tarafından re'sen dikkate alınması gereken bir itirazdır.

Mecburi dava arkadaşlığına ilişkin yapılan açıklamalarda değinildiği gibi toplumsal ve ticari hayatta yoğun olarak rastlanan adi ortaklık ve miras ortaklığı hallerinde ihtiyari dava arkadaşlığının varlığı söz konusu olabilmektedir. Adi ortaklık ve miras ortaklığına karşı açılan para alacağına ilişkin davalarda adi şirket ortakları ve mirasçılar ihtiyari dava arkadaşı olmaktadır (TBK m. 638/3, TBK m. 641, HMK m. 57). Çünkü adi şirket ortakları ve miras ortaklığını oluşturan mirasçılar, adi şirket ve miras ortaklarının borçlarından dolayı müteselsilen sorumludurlar. Buna karşılık; adi şirketin ve miras ortaklığının alacaklı olduğu haller bakımından bu yönde bir düzenleme yoktur. Bu nedenle adi şirket ve miras ortaklığının alacaklı olduğu hallerde, bu bir para alacağı olsa dahi mecburi dava arkadaşlığının varlığı söz konusu olacaktır (Ulukapı, 1990: s.118 ve s.128). Toparlamak gerekirse, adi şirkete ve miras ortaklığına karşı açılacak para alacağı dışındaki davalarda ortaklar ve mirasçıların hep birlikte sulh olması gerekir (Budak, Budak ve Karaaslan, 2017: s.108; Görgün vd 2017: s.411). Ortaklar ve mirasçılardan birinin karşı taraf ile yaptığı sulh, mahkeme tarafından onaylansa dahi geçerli bir mahkeme içi sulh niteliği kazanmaz. Para alacağına ilişkin davalarda ise ihtiyari dava arkadaşlığı söz konusu olduğu için davalılardan birinin davacı taraf ile tek başına sulh olması mümkündür. Adi şirket ortakları ve mirasçıların davacı konumunda olduğu davalarda ise ortaklar ve mirasçılar davalı taraf ile ancak davacı taraftaki herkesin katılımıyla sulh olabilirler.

3.3. SULHTE ÜÇÜNCÜ KİŞİLERİN DURUMU

Davaya son veren bir taraf işlemi niteliğinde olan mahkeme içi sulhün kural olarak, davacı ve davalı olmak üzere iki tarafı bulunur. Mahkeme içi sulh, görülmekte olan bir davaya kısmen veya tamamen son vermek amacıyla söz konusu taraflar arasında yapılır. Mahkeme içi sulh sözleşmesi bakımından, üçüncü kişilerin durumu ele alınırken konuyla ilgili akla gelebilecek ilk hususlardan birisi davacı veya davalı taraftan birinin yer almadığı bir sulh sözleşmesinin, HMK anlamında bir mahkeme içi sulh olarak kabul edilebilir edilemeyeceğidir (Önen, 1972: s.80-81). Kanaatimizce bu, mahkeme içi sulhün tanımı gereği mümkün değildir. Daha önce birçok kez ifade edildiği gibi mahkeme içi sulh sözleşmesi, HMK'da davaya son veren bir taraf işlemi olarak

düzenlenmiştir. Bu nedenle, davanın taraflarından birinin iştirak etmediği bir sulh sözleşmesinin o kişiye ilişkin bir davayı sona erdirebileceği düşünülemez. Öte yandan bu borçlar hukukunun temel ilkelerinden biri olan sözleşmelerin nispiğine de aykırıdır. Dolayısıyla geçerli bir mahkeme içi sulhün varlığından bahsedebilmek için davacı ve davalının sulh sözleşmesine mutlaka iştirak etmesi gerekir (Önen, 1972: s.81).

Konuyla ilgili üzerinde durulması gereken bir diğer husus, mahkeme içi sulhe davacı ve davalı dışında birisinin katılıp katılamayacağıdır. HMK'nın sulhe ilişkin maddelerinde bu meseleyle ilgili doğrudan bir düzenleme yoktur. Fakat mahkeme içi sulhün kapsamını düzenleyen HMK m. 313/3 bize Kanun Koyucu'nun, sulh hakkındaki genel yaklaşımına ilişkin bir fikir verebilir. HMK m. 313/3'e göre dava konusunun dışında kalan hususlar, mevcut davayla ilgili olsun veya olmasın mahkeme içi sulh sözleşmesinde yer alabilir. Görüldüğü gibi mahkeme içi sulhün kapsamı bakımından Kanun Koyucu, özgürlükçü bir yaklaşıma sahiptir. Ayrıca mahkeme içi sulhte temel amaç, taraflar arasındaki davayı sona erdirmektir. Sulhe üçüncü bir kişinin iştiraki halinde bu iştirak, söz konusu amaca zarar vermediğine ve bu durum HMK tarafından yasaklanmadığına göre bu şekilde yapılan bir sulhü geçerli bir mahkeme içi sulh olarak kabul etmek gerekir. Bu, HMK m. 313/3'e hakim olan anlayışa da daha uygundur. Buna göre üçüncü bir kişi mahkeme içi sulh sözleşmesine, müteselsil veya müşterek borçlu yahut alacaklı ya da taraflardan birine aynı yahut şahsi teminat veren kişi olarak katılabilir. Aynı zamanda sulh sözleşmesi ile üçüncü kişi yararına edim kararlaştırılabilir.

Yukarıda ulaşılan bu sonuç, borçlar hukukunun temel ilkelerden birisi olan ve anayasal bir temeli de bulunan sözleşme özgürlüğü ile de uyumludur (AY m. 48, TBK m. 26). Anayasa m. 48'e göre herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetine sahiptir. TBK m. 26'ya göre ise bir sözleşmenin içeriği kanunda öngörülen sınırlara uymak kaydıyla özgürce belirlenebilir. Sözleşmenin içeriğinin belirlenmesine ilişkin bu hüküm, sözleşmenin tarafının serbestçe seçilmesini de kapsar (Kocayusufpaşaoğlu vd 2017: s.505; Antalya, s.73-75; Nomer, s.74-78; Kılıçoğlu, 2017: s.113; Örs, 2004: s.14; Şahin, 2008: s.14; Bulut, 2012: s.4; Şenol, 2016: s.717). Ek olarak Anayasa m. 13 gereği,

temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması, yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde ifade edilen sebepler nedeniyle ve ancak kanunla gerçekleştirilebilir. Bu sınırlamaların, temel hak ve hürriyetlerin özüne dokunmaması gerekir. Üçüncü bir kişinin mahkeme içi sulhe iştiraki, kanun tarafından yasaklanmadığına göre sözleşme özgürlüğü çerçevesinde mümkündür⁵³(Kuru, 2001: s.3749; Ansay, 1960: s.185; Üstündağ, 2000: 580; Bilge ve Önen, 1978: s.357).

Mahkeme içi sulhe davacı ve davalı dışında üçüncü bir kişinin taraf olabileceği kabul edildiği takdirde karşımıza çıkacak bir diğer sorun şudur: Sulhe iştirak etmek isteyen kişinin bu iştirakte hukukî bir yararı olmak zorunda mıdır? Diğer bir deyişle, sulhe katılmak isteyen üçüncü kişinin görülmekte olan dava ile bir ilgisi olmalı mıdır? Yoksa görülmekte olan dava ile hiçbir ilgisi olmayan birisi mahkeme içi sulh sözleşmesinde yer alabilir mi? Kanaatimizce yukarıda, sözleşme özgürlüğüne ve HMK m. 313/3'e ilişkin yaptığımız açıklamalar gereği görülmekte olan dava ile hukuken bir ilgisi olmayan kişiler de mahkeme içi sulhe taraf olabilmelidir. Bu nedenle, mahkeme içi sulhe üçüncü kişi olarak, yalnızca asli /fer'i müdahilin ve davanın kendisine ihbar edildiği kişilerin taraf olabileceğini kabul eden görüşe katılmıyoruz⁵⁴. Fakat bunun, asli ve fer'i müdahilin taraflar arasında yapılan mahkeme içi sulhe iştirak edemeyeceği anlamına gelmediği açıktır.

Mahkeme içi sulhe üçüncü kişilerin katılımından bahsedildiğinde, ilk akla gelecek olan asli ve fer'i müdahilin sulhe iştiraki çeşitli şekillerde gerçekleşebilir. Asli ve fer'i müdahale hallerinde gerçekleştirilecek mahkeme içi sulhü incelemeden önce medeni usul hukukuna ait bu iki kurumu sırasıyla kısaca açıklamak sonra bu kurumların sulh ile olan ilişkisini ele almak gerekir.

Bilindiği gibi asli müdahale, bir kişinin mevcut bir davanın konusunu oluşturan mal veya hak üzerinde kısmen veya tamamen hak iddia ederek

---

⁵³ Yargıtay HGK, konuya ilişkin verdiği bir kararda müdahalenin men'i davasında yapılan mahkeme içi sulhe katılan dava dışı üçüncü kişinin, sözleşme ile bağlı olduğu için yeniden dava açmasının mümkün olmadığına hükmetmiştir (YHGK, E. 565/D-5, K. 647, T. 18.11.1964, ABD, S. 1, 1965, s. 46), Kuru, Muhakeme Usulü

⁵⁴ Bu görüş için bkz: Önen, 1972: s. 82.

görülmekte olan davanın taraflarına aynı mahkemede farklı bir dava açmasıdır (HMK m. 65/1). Bu dava, ilk yargılamada hüküm verilinceye kadar açılabilir (HMK m. 65/1). Asli müdahale davası ile asıl dava birlikte görülür ve bu davalar birlikte karara bağlanır (HMK m. 65/2). Asli müdahale davası bakımından, asıl davanın davacı ve davalısı mecburi dava arkadaşı konumundadır. Söz konusu mecburi dava arkadaşlığı kanundan kaynaklanan bir zorunluluktur ve bu durum şekli anlamda mecburi dava arkadaşlığı olarak da adlandırılmaktadır. (Ulukapı, 1990: s.166-170). Şekli anlamda mecburi dava arkadaşlığında ise ihtiyari dava arkadaşlığı hükümleri uygulanır (Kuru, 2016: s.484). Asli müdahale davası ile ilgili bu kısa açıklamadan sonra asli müdahale ve sulh ilişkisine gelecek olursak, asli müdahilin birkaç farklı şekilde mahkeme içi sulhe taraf olabileceği söylenebilir. İlk olarak asli müdahil, asli müdahale davasının davacısı olarak asıl davanın tarafları ile mahkeme önünde sulh olabilir. Bu durumda, asli müdahale davası sona erer. Asıl dava ise kural olarak görülmeye devam eder. İkinci olarak asli müdahil, asıl davanın tarafları arasında yapılan mahkeme içi sulhe katılabilir. Söz konusu sulh, asıl davayı sona erdirmekle birlikte asli müdahale davasının varlığını etkilemez. Üçüncü olarak asli müdahil, asli müdahale davasının davalıları konumunda olan asıl davanın davacı ve davalısı ile ayrı ayrı sulh olabilir. Çünkü asli müdahale davasında, asıl davanın tarafları arasında şekli bakımdan mecburi dava arkadaşlığının varlığı söz konusudur ve bu halde ihtiyari dava arkadaşlığı hükümleri uygulanır (Budak, Budak ve Karaaslan, 2017: s.106). Son olarak gerek asli müdahilin, asli müdahale davasının davalıları konumunda olan asıl davanın tarafları ile yapacağı sulh ile gerekse asıl davada yapılacak sulh ile her iki davanın (asıl dava ve asli müdahale davası) aynı anda sona erdirilebileceği söylenebilir. Çünkü bu halde her iki dava aynı mahkemede görülmektedir ve dava konusu şey ortaktır. Fakat bu durumda, sulhe ilişkin iki farklı tutanak tutulması daha doğru olacaktır. Her iki davanın tarafları farklı olacağı için aksi bir tutum karışıklıklara yol açabilir.

Fer'i müdahale, üçüncü bir kişinin davayı kazanmasında hukukî yararı olan taraf yanında mevcut davaya katılmasıdır (HMK m. 66/1). Asli müdahalenin aksine fer'i müdahale halinde ayrı bir davanın açılması söz

konusu değildir. Bu durumda sadece görülmekte olan dava sonucunda verilecek hükümden hukuken etkilenecek olan üçüncü bir kişinin davaya katılımı söz konusudur. Örneğin, müteselsil kefile karşı açılan bir davaya asıl borçlu müdahale edebilir. Çünkü söz konusu dava sonunda verilecek hüküm, kefil ile asıl borçlu arasında rücu ilişkisinin oluşmasına neden olabilecektir.

Müdahale talebinde bulunan üçüncü kişinin bir dilekçe ile davanın görüldüğü mahkemeye başvurması gerekir. Bu dilekçede üçüncü kişi, müdahale sebebinin ve bunun dayanaklarını ayrıca davaya yanında katılmak istediği tarafı bildirir (HMK m. 67/1). Mahkeme müdahale dilekçesini davanın taraflarına tebliğ eder ve müdahale talebi hakkında bir karar verir. Gerek görüldüğü takdirde tarafların ve müdahale talebinde bulunan kişinin mahkemeye çağrılarak dinlenmesi mümkündür (HMK m. 67/2).

Yukarıda açıklanan süreç sonunda mahkeme üçüncü kişinin başvurusunu kabul ederse söz konusu kişi davanın taraflarından birinin yanında ve ona yardımcı olmak üzere davada yer alma hakkı kazanır. Müdahil davayı ancak katıldığı noktadan itibaren takip edebilir (HMK m. 68/1). Dolayısıyla fer'i müdahale talebinin kabul edilmiş olması davada o ana kadar gerçekleştirilmiş olan işlemlerin tekrarını gerektirmez (Karslı, 2014: s.308). Fer'i müdahil, davaya katıldığı andan itibaren, usul kuralları çerçevesinde, davaya yanında katıldığı tarafın lehine olan iddia ve savunma vasıtalarını ileri sürebilir. Davaya yanında katıldığı tarafın, işlem ve açıklamalarına aykırılık teşkil etmeyen her türlü usul işleminin müdahil tarafından yapılması mümkündür (HMK m. 68/1). Fakat müdahilin feragat, kabul ve sulh gibi çifte karakterli olan ve dava konusu şey üzerinde tasarruf yetkisinin varlığını gerektiren işlemleri yapması mümkün değildir (Pekcanitez, 1992: s.147; Türk, 2013: 102).

Fer'i müdahil, davanın tarafı ve dava konusu mal veya hak üzerinde tasarruf yetkisine sahip olmadığından dolayı diğer taraf ile bizzat kendisi sulh olamamakla birlikte, müdahilin davacı ve davalı arasında yapılacak mahkeme

içi sulhe katılmasının önünde hukuken bir engel yoktur⁵⁵ (Önen, 1972: s.82). Genel bir ilke olarak sözleşme özgürlüğü ve bu konuda yasaklayıcı bir kuralın bulunmaması bunu gerektirir. Hatta müdahilin, kendi hukukî durumunu etkileme ihtimali bulunan bulunan bir davada yapılacak sulhe katılmasının yararlı olduğu söylenebilir. Çünkü davanın barışçıl bir yöntem olan sulh ile sonuçlandırılmış olması, fer'i müdahil ile müdahilin davaya yanında katıldığı taraf arasında rücu ilişkisinin doğmasına engel değildir, rücu ilişkisinin doğması bakımından önemli olan alacaklının kısmen veya tamamen tatmin etmiş olmasıdır (Işık, 2014: s.111). Fakat bu halde fer'i müdahilin de davaya yanında katıldığı tarafın kusuru (sulh olması) nedeniyle iddia veya savunmalarını ileri süremediğini iddia etmesi mümkündür (Işık, 2014: s.221). Bu durumda rücu sorununun, başka bir davaya bırakılması yerine mevcut davada yapılacak mahkeme içi sulhte çözümlenmesi usul ekonomisi açısından daha uygundur (HMK m. 30).

Mahkeme içi sulhün üçüncü kişilere bakan bir diğer yönü sözleşmede bu kişiler lehine bir edime yer verilip verilemeyeceğidir. Mahkeme huzurunda yapılan sulh, borçlar hukuku bakımından bir sözleşme niteliğinde olduğu için bu hususta TBK hükümlerine bakmak gerekir. TBK m. 129'da açıkça üçüncü kişi yararına sözleşme yapılabileceği ifade edilmiştir. Buna göre kendi adına sözleşme yapan bir kişi, sözleşmeye üçüncü kişi lehine bir edim koyabilir (Tanrıver, 1994: 347). Kural olarak bu halde, edimin üçüncü kişiye ifası sözleşmeyi yapan kişi tarafından talep edilecektir (TBK m. 129/1). Fakat tarafların amacına veya örf ve adete uygun düştüğü takdirde üçüncü kişi veya üçüncü kişinin haleflerinin de edimin ifasını istemesi mümkündür (TBK m. 129/2). Edimin ifasını isteme hakkının kullanılmak istendiği borçluya bildirildikten sonra alacaklı borçluyu ibra edemez ve borcun kapsam ve niteliğini değiştiremez (TBK m. 129/2). Lehine edim kararlaştırılan üçüncü kişinin, TBK m. 129/2 gereği edimin ifasını talep etme hakkının varlığı halinde tam üçüncü kişi yararına sözleşmenin varlığından bahsedilir (Tanrıver, 1994: s. 347). Buna karşılık, tarafların amacı veya örf ve adet üçüncü kişinin edimin

---

⁵⁵ Pekcanitez, fer'i müdahilin sulhte taraf olamayacağı ancak müdahale giderleri ile sınırlı olarak yine fer'i müdahil konumunda sulhe iştirak edebileceği kanaatindedir. Bkz: Pekcanitez s. 147.

ifasını talep etmesine olanak sağlamıyorsa eksik üçüncü kişi yararına sözleşmenin varlığı söz konusudur (Tanrıver, 1994: s.348). Dolayısıyla TBK m. 129 hükmü dikkate alındığında mahkeme içi sulhte üçüncü bir kişi lehine edime yer verilebileceği ortaya çıkar⁵⁶ (Cidecigiller, 2015: s.149-150; Soy, 2017: s.23-24).

TBK m. 129 hükmünün yanı sıra üçüncü kişinin mahkeme içi sulhe aktif bir süje olarak katılabildiği bir sistemde sözleşmede üçüncü kişi lehine edime yer verilebilmesi de normaldir. Aynı şekilde mahkeme içi sulhte üçüncü kişi aleyhine edime de yer verilebilir⁵⁷ (Cidecigiller, 2015: s. 149-150; Soy, 2017: s.23-24) Fakat bu durumda, üçüncü kişinin bu durumu onaylamış olması gerekir (Önen, 1972: s.86).

3.4. BAZI MERCİLER ÖNÜNDE YAPILAN SULHLER

3.4.1. İstinabe Olunan Mahkeme veya Naip Hakim Önünde Yapılan Sulh

Daha önce geçerli bir mahkeme içi sulhün ancak davanın görüldüğü mahkeme huzurunda yapılabileceği ifade edilmişti. Bununla birlikte dava dışında yapılan bir sulh sözleşmesinin tutanağa geçirilerek mahkeme içi sulhe dönüştürülmesi de mümkündür. Kural bu olmakla birlikte tarafların istinabe edilen mahkeme huzurunda sulh olmaları halinde bu sulhün geçerli bir mahkeme içi sulh olarak kabul edilmesi gerekir. İstinabe mahkemesi önünde yapılacak sulh, sulhün davanın görüldüğü mahkeme huzurunda yapılması zorunluluğunun bir istisnasıdır.

Tarafların istinabe edilen mahkeme huzurunda sulh olması halinde bu sulhün geçerli sayılmasının nedeni, doktrinde kullanılan bir ifadeyle istinabe mahkemesinin davanın görüldüğü mahkemenin “...adeta bir devamı, uzatılmış bir eli gibi...” mülahaza edilmesidir (Önen, 1972: s.93; Tanrıver, 1994: s.339). Yargılamaya dair bir işlemin gerçekleştirilmesi için yardımı talep edilen

---

⁵⁶ Bu durumda, üçüncü kişinin İİK m. 38 gereği ilam mahiyetinde olan sulhün icrasını talep edip edemeyeceği daha sonra, ilgili bölümde tartışılacaktır.

⁵⁷ Aksi görüş için bkz: Önen, 1972: s. 86.

istinabe hakimi, asıl davadan bağımsız, farklı bir yargılama yürütmemektedir (Tanrıver, 1996: s.93). Aksine asıl dava mahkemesine yardımcı olmak için ve onun adına bazı usuli işlemleri yerine getirmektedir. Söz konusu işlemler yapıldıktan sonra dava hakkında asıl değerlendirmeyi yapacak ve nihai hükmü verecek olan mahkeme davanın görüldüğü mahkemedir. Bu nedenle istinabe mahkemesi önünde yapılan mahkeme içi sulhü geçersiz kabul etmek için herhangi bir neden yoktur.

Davanın görülmekte olduğu mahkemenin huzurunda yapılacak sulhlere ilişkin aranan maddî ve usul hukukuna ait koşullar istinabe mahkemesi önünde yapılacak sulh bakımından da geçerlidir. Bu nedenle örneğin, dava konusuyla hiçbir ilgisi olmayan bir hususun müstakilen istinabe mahkemesi önünde yapılacak sulhe konu oluşturması mümkün değildir (Tanrıver, 1996: s.92-93). Sulhün tutanağa geçirilmesi, tarafların sulhe ilişkin beyanlarının kendilerine sesli olarak okunması gibi usuli koşullar burada da yerine getirilmek zorundadır.

Belirtmek gerekir ki, dava dışında yapılan bir sulh sözleşmesinin istinabe mahkemesi huzurunda tutanağa geçirilerek mahkeme içi sulhe dönüştürülmesi mümkündür. Fakat bu imkan, istinabe mahkemesinin görevi devam ettiği süreyle sınırlı olmak üzere kullanılabilir.

Birden fazla hakimle çalışan mahkemelerde, mahkeme başkanı yargılamaya ilişkin bazı işlemlerin yapılmasını hakimlerden birine bırakabilir. Bu hakime, naip hakim adı verilmektedir (Boşça, 2008: s.16; Akcan, 2003: s.68). İstinabe ile naip hakim tayini birbirinden farklı şeylerdir (Boşça, 2008: s.16-17; Akcan, 2003: s.68-80). İstinabe halinde başka bir mahkemeden yardım istenirken naip hakim tayini halinde mahkeme üyelerinden biri belirli yargılama işlemlerinin yapılması için görevlendirilir ve bu hakim mahkeme adına yargı yetkisini kullanır (Boşça, 2008: s.16 vd; Akcan, 2003: s.68). Böyle bir durumda tarafların, yalnızca naip hakim nezarinde yapacakları bir mahkeme içi sulh ile davayı sonlandırıp sonlandıramayacakları tartışılabilir. Kanaatimizce sulh müzakerelerinin yalnızca naip hakim nezarati ve yönlendirmesiyle gerçekleşmesinde mahzur yoktur. Fakat mahkeme önünde yapılacak sulhe son şeklinin verilmesi ve bu sulhün tutanağa geçirilmesi

sirasında tüm hakimlerin duruşmada yer alması ve sulh tutanağını onaylaması gerekir⁵⁸. Çünkü toplu mahkemelerde bazı yargılama işlemlerinin yapılması naip hakime bırakılsa da kural olarak nihai karar tüm hakimlerin katılımıyla verilir (HMK m. 295/2; HMK m. 296; 5235 Sayılı Kanun m. 5/4)⁵⁹. Mahkeme huzurunda yapılan sulh de davaya son veren bir taraf işlemi olarak hükmün sürrogatı niteliğindedir. Dolayısıyla dava hakkındaki nihai kararı naip hakim tek başına veremeyeceği gibi yalnızca naip hakimin onayıyla da geçerli bir mahkeme içi sulh yapılamaz.

3.4.2. Yasaklı veya Reddedilen Hakim Önünde Yapılan Sulh

Hakimin yasaklılık ve ret sebepleri HMK m. 34 ve devamında düzenlenmiştir. Yasaklılık sebeplerinden birinin varlığı halinde davanın o hakim huzurunda görülmesi mümkün değildir. HMK m. 353/1.a'ya göre de hakkında yasaklılık sebeplerinden biri bulunan bir hakimin dava hakkında

---

⁵⁸ Aksi görüş için bkz: Önen, 1972: s. 93; Boşça, 2008, s. 22; Tanrıver, 1994: s. 339-340.

⁵⁹ Hukukumuzda asliye ticaret mahkemeleri konusu para ile ölçülebilen davalarda değeri 300.000 TL'yi aşmak kaydıyla önüne gelen uyuşmazlıklara heyet halinde bakmaktadır. Ayrıca dava değerine bakılmaksızın asliye ticaret mahkemesince heyet halinde görülecek diğer dava ve işler 5235 Sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Bölge Adliye Mahkemelerinin Kurulu, Görev Ve Yetkileri Hakkında Kanun m. 5/3' de belirtilmiştir:

“Asliye ticaret mahkemesi kurulan yerlerde bu mahkemelerde bir başkan ile yeteri kadar üye bulunur. Konusu parayla ölçülebilen uyuşmazlıklarda dava değeri üç yüz bin Türk lirasının üzerinde olan dava ve işler ile dava değerine bakılmaksızın;

1. İflas, (...) (1) iflasın kaldırılması, iflasın kapatılması, konkordato ve yeniden yapılandırılmadan kaynaklanan iş ve davalara,

2. 13/1/2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununda hâkimin kesin olarak karara bağlayacağı işler ile davalara,

3. Şirketler ve kooperatifler hukukundan kaynaklanan genel kurul kararlarının iptali ve butlanına ilişkin davalara, yönetim organları ve denetim organları aleyhine açılacak sorumluluk davalarına, organların azline ve geçici organ atanmasına ilişkin davalara, fesih, infisah ve tasfiyeye yönelik davalara

4. 12/1/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununa ve 21/6/2001 tarihli ve 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununa göre yapılan tahkim yargılamasında; tahkim şartına ilişkin itirazlara, (...)hakemlerin seçimi ve reddine yönelik davalar ile yabancı hakem kararlarının tanıma ve tenfizine yönelik davalara, ilişkin tüm yargılama safhaları, bir başkan ve iki üye ile toplanacak heyetçe yürütülür ve sonuçlandırılır. Heyet hâlinde bakılacak davalarla ilgili olmak üzere, dava açılmadan önce veya açıldıktan sonra talep edilen ihtiyati haciz ve ihtiyati tedbirler de heyet tarafından incelenir ve karara bağlanır. Bu fıkrafta belirtilen dava ve işler dışında kalan uyuşmazlıklar mahkeme hâkimlerinden biri tarafından görülür ve karara bağlanır. Başkan ve üye hâkimler arasında dağılıma ilişkin esaslar, işlerde denge sağlanacak biçimde mahkeme başkanı tarafından önceden tespit edilir.”

Sulh ve asliye hukuk mahkemeleri ise tek hakimlidir (5235 Sayılı Kanun m. 5/2).

karar vermiş olması halinde, bölge adliye mahkemesi ilk derece mahkemesi kararını kaldırarak dava dosyasını ilk derece mahkemesine kesin olarak gönderir. Davaya bakan hakim hakkında ret sebeplerinden birinin varlığı halinde ise hakimin reddi söz konusu olmazsa dava görülmeye devam eder.

Hakkında yasaklılık sebeplerinden birinin varlığı söz konusu olan hakimin huzurunda yapılan bir sulh kural olarak HMK anlamında geçerli bir mahkeme içi sulh olarak kabul edilemez⁶⁰ (Önen, 1972: s.95). Kanun koyucu, yasaklı hakimin davada tarafsız kalamayacağını kabul ederek böyle bir hakimin davayı incelemesi ve dava hakkında karar vermesini hukuk devleti ilkesi bakımından doğru bulmamıştır. Böyle bir durum istinaf sebebi yapılmasa dahi bölge adliye mahkemesi tarafından re'sen dikkate alınacaktır (HMK m. 353/1.a, HMK m. 355). Mahkeme huzurunda yapılan sulh ile dava sona erdirildiği ve bu sulhe kesin hükme ait sonuçlar bağlandığı için yasaklı hakimin onayıyla yapılan sulh HMK bakımından geçerli olmayacak ve usul hukukuna dair bir sonuç doğurmayacaktır.

Doktrinde, HMK m. 35 gereği hakimin yasaklılığı halinde iptal edilen işlemlerin mahkeme tarafından yapılan işlemler olduğu, bu nedenle taraf usul işlemi niteliğinde olan mahkeme içi sulhün yasaklı hakim önünde yapılabileceği ifade edilmiştir (Soy, 2017: s.79-80). Fakat HMK'da, hakime tarafları sulhe teşvik zorunluluğu getirildiği ve sulh müzakereleri sırasında hakimin aktif bir tutum takınarak sulhün gerçekleşmesi için çaba harcaması gerektiği düşünüldüğünde kanaatimizce bu görüşün kabulü mümkün değildir. Buna karşı, tarafların birçok kez hakimin aktif müdahalesi olmaksızın sulh oldukları hatta dava dışında anlaşarak, anlaştikları hususları mahkeme huzurunda tutanağa geçirdikleri ileri sürülebilir. Fakat bu hallerde dahi, tarafların ileri sürdükleri talepler ve uzlaşmak istedikleri konuların sulhe elverişli olup olmadığı, sözleşmenin kanuna, ahlaka vs. aykırılığı gibi hususları değerlendirecek ve gerekirse sulh talebini reddedecek yahut taraflara nasıl geçerli şekilde sulh olabilecekleri ile ilgili yardımcı olacak olan hakimdir. Ayrıca her somut olayda hakimin sulhün yapılmasına ne kadar müdahil olduğunu

---

⁶⁰ Bu konudaki tartışmalar için yine bkz: Önen, 1972: s.93-95.

tespit etmek zordur. Sonuç olarak sulh, bir taraf usul işlemi olsa dahi hakime tarafların sulh ile davaya son vermesi bakımından bazı görev ve yetkiler verilmiştir. Bu nedenle taraflar, hakkında yasaklılık sebebi bulunan hakim huzurunda sulh olamazlar.

Yasaklı hakim önünde yapılan sulh, HMK açısından geçerli olmamakla birlikte söz konusu sulhün maddî hukuk bakımından geçerliliği önünde herhangi bir engel yoktur. Dolayısıyla yasaklı hakim önünde yapılan sulh kural olarak mahkeme dışı sulh niteliğindedir. Bu sulhün, aynı mahkeme ve davada hakkında yasaklılık sebebi bulunmayan bir hakim önünde tutanağa geçirilerek mahkeme içi sulhe dönüştürülmesi mümkündür.

Yasaklı hakim önünde yapılan sulhün aksine taraflar, hakkında red sebebi bulunan hakimi reddetmemişler ve bu hakimin huzurunda sulh olmuşlarsa söz konusu işlem HMK açısından geçerli bir mahkeme içi sulhtür (Önen, 1972: s.94). Kanun koyucu ret sebeplerini, yasaklılık sebepleri kadar ağır görmemektedir. Örneğin, ret sebeplerinden birinin varlığı halinde bölge adliye mahkemesinin, ilk derece mahkemesi kararını kaldırarak dosya hakkında kesin gönderme kararı verebilmesi, ilk derece yargılaması sırasında ret talebinde bulunulmuş olmasına rağmen bu talebin reddedilmiş olması haline münhasırdır (HMK m. 353/1.a.2).. Ayrıca ret talebinde bulunmak süreye bağlanmıştır ve süresi içinde talepte bulunulmadığı takdirde dava mevcut hakim huzurunda görülmeye devam eder (HMK m. 38/1). Bütün bu nedenler dolayısıyla tarafların hakkında red sebebi bulunan hakim huzurunda sulh olmaları mümkündür.

3.4.3. Keşif Sırasında Sulh Yapılması

Keşif, hakimin uyuşmazlık konusu hakkında duyu organları vasıtası ile bizzat inceleme yapmasıdır (HMK m. 288/1). Bu inceleme mahkeme salonunda yapılabileceği gibi uyuşmazlık konusu şeyin bulunduğu yerde de yapılabilir (HMK m. 288/1). Keşif vasıtasıyla hakim, uyuşmazlığa konu oluşturan husus hakkında bizzat bilgi toplayacağı için keşif delili yargılamının doğrudanlık ilkesine uygun yürütülmesi ve maddî gerçeğin tespiti bakımından

büyük önem taşır (Ege, 2013: s.89; Düzgün, 1992: s.6-8; A.S. Arslan, 2011: s.42).

Konuyu somutlaştırmak için keşif yapılabilecek hallere bazı örnekler verilebilir. Örneğin, trafik kazasından kaynaklanan bir tazminat davasında hakim kazanın gerçekleştiği yere gidip incelemelerde bulunabilir ve bu inceleme sırasında tarafları dinleyebilir. Yine taşınmazlara ilişkin davalarda maddî gerçeğe uygun kararlar verilebilmesi için taşınmazın hakim tarafından bizzat görülüp incelenmesi önemlidir. Bu inceleme sırasında gerekirse bilirkişiden de yararlanılabilir (HMK m. 288/1).

Yukarıda örnek olarak verilen incelemeler sırasında tarafların sulh olmak istemesi mümkündür. Keşfin mahkeme dışında gerçekleştirildiği hallerde, inceleme sırasında yapılan sulhün HMK bakımından geçerli bir mahkeme içi sulh olduğunu kabul etmek gerekir⁶¹(Soy, 2017: s.72; Cidecigiller, 2015: s.157; Üstündağ, 2000: s.579). Söz konusu hallerde, her ne kadar mahkeme dışında bir inceleme gerçekleştiriliyor olsa bile keşif mahkemenin yürüttüğü yargılama işleminin bir parçasıdır. Yalnızca fiili zorunluluklar nedeniyle yargılamaya ait bu kesitin mahkeme salonu dışında yerine getirilmesi gerekmektedir. Söz konusu inceleme sırasında tarafların beyanları tutanağa geçirilir ve hakim ile zabıt katibi tarafından onaylanırsa bu sulh ile mahkeme salonunda yapılan sulh arasında herhangi bir fark söz konusu olmaz (Kurtoğlu, 1958: s.254). Keşif incelemesinin mahkeme salonunda gerçekleştirildiği hallerde ise sulhün geçerliliğini tartışmaya gerek olmadığı açıktır.

Birden fazla hakimle çalışan mahkemelerde, mahkeme başkanı keşfin yapılmasını mahkeme üyelerinden birine bırakmışsa yalnızca bu hakimin onayı bulunan bir tutanak HMK bakımından geçerli bir mahkeme içi sulhün varlığına vücut vermez⁶². Çünkü daha önce değindiğimiz gibi çok hakimli mahkemelerde, dava hakkındaki nihai karar bütün mahkeme üyelerinin katılımıyla verilir (5235 Sayılı Kanun m. 5/4). Bu nedenle davayı sona erdirmeye

---

⁶¹ Y. 14. HD, E. 2016/14988, K. 2017/95, T. 10.1.2017, Lexpera.

⁶² Aksi görüş için bkz: Önen, 1972: s. 97-98.

özelliğine sahip olan mahkeme içi sulh, yalnızca hakimlerden birinin onayıyla gerçekleşmez. Bu durumda keşif sırasında yapılan sulhün mahkeme dışı sulh olarak nitelendirilmesi mümkündür. Dolayısıyla bu sulh, tüm hakimlerin olduğu bir duruşmada tutanağa geçirilerek mahkeme içi sulhe dönüştürülebilir..

3.4.4. Tahkim Yargılaması Sırasında Yapılan Sulh

HUMK döneminde Kanun'da, hakem huzurunda sulh yapılabileceğine dair herhangi bir hüküm bulunmamasına rağmen tarafların tahkim yargılaması sırasında sulh olabileceği fikri kabul görmüştür (Tanrıver, 1994: s.340; Kuru, 2001: s.3753; Ansay, 1943: s.207). HUMK'da genel olarak, mahkeme içi sulhe dair de HMK'da olduğu gibi detaylı düzenlemelerin olmadığı, sulh kurumunun yargı kararları ile kabul edildiği düşünüldüğünde bu yaklaşımın kendi içinde tutarlı olduğu görülür. Ayrıca doktrinde, devlet yargılamasının alternatiflerinden birisi konumunda olan tahkim yoluna başvuran tarafların, sulh olmaya devlet yargılamasını tercih edenlere kıyasla daha meyilli olacakları ifade edilmiştir (Önen, 1972: s.98) Gerçekten de tahkim yoluna, yargılamayı daha kısa sürede bitirmek, uyuşmazlığın alenileşmesini engellemek gibi saiklerle başvuran tarafların sulh olma olasılığı daha yüksektir. Bu durumun nedeni, tarafların tahkim yargılaması sırasında yapacakları sulh ile söz konusu amaçlara daha kolay ulaşabilecek bir konumda olmalarıdır. Bu düşüncelere paralel olarak tarafların tahkim yargılaması sırasında sulh olabileceği HMK m. 434'te açıkça ifade edilmiştir.

HUMK döneminde durum yukarıda açıklandığı şekilde olmakla birlikte hakem huzurunda yapılan sulhün icra edilebilmesi için yetkili mahkeme tarafından onaylanması gerektiği kabul ediliyordu (Tanrıver, 1994: s.340). Hatta Önen, icra kabiliyetini mahkeme içi sulhü karakterize eden özelliklerden birisi olarak gördüğü için hakem önünde yapılan sulhü mahkeme dışı bir sulh olarak kabul etmiş, bu sulhün ancak yetkili mahkeme tarafından onaylandıktan sonra geçerli bir mahkeme içi sulh olarak kabul edilebileceğini ifade etmiştir⁶³. Bununla birlikte Tanrıver'e göre, tahkim yargılaması sırasında

---

⁶³ Önen'in aynı zamanda tarafların tahkim yargılaması sırasında sulh olmalarının mümkün olduğuna yönelik ifadeleri bulunmaktadır. Tarafların, tahkim yargılaması sırasında sulh (bir medeni usul hukuku kurumu olarak sulh) olabileceklerini fakat bu sulhün mahkeme içi sulh

yapılan sulh yapıldığı andan itibaren geçerli bir mahkeme içi sulhtür ve yargılamayı sona erdirir (Tanrıver, 1994: s.340). Fakat bu sulhün, icra kabiliyetinin kazanması yani sonuçlarından birini doğurması yetkili mahkeme tarafından onaylanmasına bağlıdır (Tanrıver, 1994: 340).

HMK yürürlüğe girmeden önceki dönemde, hakem huzurunda yapılan sulhlerin mahkeme onayına tabi tutulması HUMK m. 536'ya dayandırılıyordu. HUMK m. 536'ya göre hakemlerin verdikleri kararların icra edilebilmesi için hakim tarafından onaylanması gerekiyordu. Mülga Kanun döneminde, söz konusu düzenleme, tahkim yargılamasının sulh ile sonuçlandırılması bakımından da kıyasen uygulanmaktaydı. Fakat HMK'da hakem kararlarının icra edilebilmesi için hakim tarafından onaylanmaları gerektiğine yönelik bir hüküm bulunmamaktadır. Hakem kararları mahkemenin vermiş olduğu bir karar gibi icraya koyulabilmekte, hakem kararına karşı iptal davası açılmış olması dahi kural olarak icrayı durdurmamaktadır (HMK m. 439/4). Bu nedenle artık hakem önünde yapılan sulhün, yetkili mahkeme tarafından onaylanmasına gerek yoktur. Taraflarca ve hakem tarafından imzalanan sulh, HMK anlamında geçerli bir mahkeme içi sulh olarak kabul edilecek ve yargılamaya son verecektir (Ayan, 2017: s.102-103; Konuralp, 2011: s.201; Sarısözen, 2017: 117).

Sulh müzakereleri ve sulhün tutanağa geçirilmesi sırasında mahkemeye düşen yükümlülükler, sulhün tahkim yargılaması sırasında yapılması halinde hakem tarafından yerine getirilecektir (Önen, 1972: s.98). Dolayısıyla hakem, uyuşmazlık konularının net olarak belirlenmesini, sulh müzakerelerinin düzgün yürütülmesini sağlamakla yükümlüdür. Ayrıca hakem, dava konusunun sulhe uygun olup olmadığı, sulh sözleşmesinde yer alan hükümlerin geçersizliğinin söz konusu olup olmayacağı gibi konularda ve diğer hususlarda aktif olarak görev almak zorundadır.

---

olarak kabul edilemeyeceğini ifade etmek ilk bakışta çelişkili görünmektedir. Bu takdirde tarafların hakem önünde geçerli olarak sulh olabileceklerini söylemek mümkün gözükmemektedir. Eğer bu söylenirse daha sonra söz konusu sulhün icra edilemediği için geçerli bir mahkeme içi sulh olarak kabul edilemeyeceğini söylemek "*aslında tarafların hakem önünde sulh olamayacakları*" anlamına gelmektedir. Bu nedenle, Önen'in hakem önünde yapılabileceğini kabul ettiği sulhün, mahkeme dışı sulh olduğunu düşünüyoruz. Bkz: Önen, 1972: s.98-99.

Taraflar, sulh müzakereleri sonucunda bir anlaşmaya varırsa tahkim yargılaması sona erer (HMK m. 434). Bu durumda tarafların sulh kapsamında yer alan talepleri tahkime elverişli bir konuya ilişkin ve ahlaka, kamu düzenine aykırı değilse sulh, hakem kararı olarak tespit edilir (HMK m. 434). Bu noktada, tahkime elverişlilik bakımından değerlendirme yapılırken HMK m. 408'in dikkate alınması gerekir. HMK m. 408'e göre taşınmaz mallar üzerindeki aynı haklardan ve uyuşmazlığa taraf olan kişilerin iradelerine tabi olmayan işlerden kaynaklanan hususlar tahkime elverişli değildir. Bu nedenle bu konularda tahkime başvurulamaz. Söz konusu hallerde, her nasılsa tahkime başvurulmuş ve taraflar hakem önünde sulh olmuş olsa dahi bu, geçerli bir mahkeme içi sulh olarak kabul edilemeyecektir (HMK m. 434, HMK m. 408). Bu nedenle örneğin, taraflar mahkeme önünde taşınmazın aynına ilişkin geçerli olarak sulh olabilecekleri ve mahkeme önünde yapılmakla bu sulh resmi şekil şartını yerine getirmiş sayılacağı halde aynısı hakem yargılaması bakımından mümkün olmayacaktır. Böyle bir durumda tahkim sırasında yapılan sulh, mahkeme dışı sulh olarak kabul edilecek ve taraflar bunu genel mahkemelerde görülen bir dava sırasında mahkeme içi sulhe dönüştürme imkanına sahip olacaklardır. HMK m. 408'de ifade edilen iki tarafın iradelerine tabi olmayan işler ise sulh bakımından genel olarak aranan, dava konusunun tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyeceği hususlara ilişkin olmaması gerektiği şeklindeki şart ile benzerdir.

Mahkeme huzurunda ve hakem önünde yapılan sulh arasındaki önemli bir fark bu hallerde verilecek kararlara ilişkindir. HMK m. 315/1 gereği mahkeme huzurunda yapılan sulhlerde, taraflar iki farklı şekilde karar verilmesini isteyebilir. İlk olarak taraflar sulh sözleşmesine göre hüküm verilmesini isteyebilir. Bu durumda hakim, sulh sözleşmesinde yer alan hususları kararına geçirir. İkinci olarak taraflar mahkemeden, karar verilmesine yer olmadığı kararı verilmesini isteyebilir. Bu halde mahkeme vereceği kararda, tarafların sulh sözleşmesi yaparak davaya son verdiklerini bu nedenle karar verilmesine yer olmadığını belirtir. HMK m. 434'e göre ise taraflar tahkim yargılaması sırasında sulh olursa, sulh sözleşmesi kapsamındaki hususlar hakem kararı olarak tespit edilecektir. Bu noktada aklı, HMK m.

315/1'in kıyasen tahkim yargılaması bakımından uygulanıp uygulanmayacağı gelebilir. HMK m. 444'e göre aksine hüküm bulunmadıkça HMK'nın diğer hükümleri tahkim yargılamasında uygulanmaz, bu yargılamada Kanun'un tahkime ilişkin düzenlemeleri dikkate alınır. Dolayısıyla HMK m. 315/1'in tahkim yargılaması sırasında yapılacak sulhler bakımından uygulanması mümkün değildir. Çünkü bu yönde bir hüküm bulunmamaktadır. Dolayısıyla sulh mahkeme huzurunda yapıldığı takdirde sulhe göre veya karar verilmesine yer olmadığı yönünde karar verilebilecekken, hakem önünde yapıldığında sulh hükümleri hakem kararı olarak tespit edilecektir⁶⁴.

Taraflar yargılama giderlerini sulh kapsamı dışında bırakmışlarsa hakemin vereceği kararda taraflara yüklenecek yargılama gideri miktarını da belirlemesi gerekir (HMK m. 442/5).

3.4.4.1. Tüketici Hakem Heyeti Önünde Sulh

Tahkim yargılaması sırasında sulh yapılması ile ilgili önemli bir mesele tarafların tüketici hakem heyetlerinde sulh olup olamayacağıdır. Günümüzde tüketiciyi koruma politikası gereği birçok uyuşmazlık tüketici hakem heyetleri ve tüketici mahkemeleri önünde görülmektedir. Bu nedenle söz konusu merciler önünde sulh yapılıp yapılamayacağı önem taşımaktadır. Tüketici mahkemeleri önünde sulh yapılabileceği açıktır ve bu husus konumuzla doğrudan ilgili değildir. Tüketici hakem heyetleri bakımından ise tüketici mevzuatında incelediğimiz kadarıyla sulhe ilişkin doğrudan bir hüküm bulunmamaktadır. Tüketici hakem heyetleri önünde, HMK m. 313 ve İİK m. 38 anlamında sulh yapılmasının mümkün olup olmadığı ele alınırken üzerinde durulması gereken temel iki husus şunlardır: 1) Tüketici hakem heyetleri bir mahkeme veya HMK anlamında bir tahkim organı mıdır? 2) Tüketici hakem heyetlerinin gerçekleştirdiği faaliyet bir dava olarak adlandırılabilir mi? Çünkü mahkeme huzurunda görülmekte olan bir davanın varlığı, HMK m. 313 ve devamı anlamında sulh yapılabilmesi için zorunludur. Ayrıca HMK m. 434'e göre tahkim yargılaması sırasında da sulh yapılabilir.

---

⁶⁴ Aksi görüş için bkz: Özbay ve Korucu, 2016: s. 131.

Kanaatimizce tüketici hakem heyetlerinin bir mahkeme olmadığı açıktır (Budak, 2015: s.79; Tutumlu, 2016: s.39; 2015: s.44; Ermenek, 2013: s.571-588; Erişir, 2015: s.472-480). Heyet üyelerinin hakim olmaması hatta heyete üye olabilmek için hukukçu olma zorunluluğunun bulunmaması bunu göstermektedir. Üstelik bu heyetler Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'na bağlıdır. Anayasa Mahkemesi de bir kararında, tüketici hakem heyetlerini mahkeme olarak kabul etmemiş ve bu nedenle heyetlerin somut norm denetimi yoluna başvuramayacağını kabul etmiştir⁶⁵

65

“İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN: Isparta Tüketici Sorunları Hakem Heyeti

...

III - İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince yapılan ilk inceleme toplantısında, başvuru kararı ve ekleri, ilk inceleme raporu, itiraz konusu kural ve bunların gerekçeleri ile diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Anayasa'nın 152. maddesinin birinci fıkrasına göre; “Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır”.

Buna paralel olarak düzenlenen 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 28. maddesine göre de,

“Bir davaya bakmakta olan mahkeme:

- 1. O dava sebebiyle uygulanacak bir kanunun veya kanun hükmünde kararnamenin hükümlerini Anayasaya aykırı görürse, bu yoldaki gerekçeli kararı; veya,*
- 2. Taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa tarafların bu konudaki iddia ve savunmalarını ve kendisini bu kaniya götüren görüşünü açıklayan kararı;*

Dosya muhtevasını mahkemece bu konu ile ilgili görülen belgelerin tasdikli örnekleri ile birlikte Anayasa Mahkemesi Başkanlığına gönderir”.

Buna göre, görülmekte olan davada uygulanacak kuralı Anayasaya aykırı görerek veya tarafların Anayasa'ya aykırılık savlarını ciddi bularak Anayasa Mahkemesi'ne başvuracak merciin bir “mahkeme” olması zorunludur.

Anayasa'nın 9. maddesinde, yargı yetkisinin Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılacağı öngörülmüş, 138-158. maddelerinde “Genel Hükümler” ve “Yüksek Mahkemeler” başlıkları altında yargı ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Bu maddelerde Yüksek Mahkemeler ile bunların başında buldukları yargı düzenleri sayılmış ve mahkemeler ile hakimlik ve savcılık mesleğinin temel kuralları belirlenmiştir.

Yargı yetkisini Türk Milleti adına kullanacak olan bir merciin mahkeme olarak kabul edilmesi için kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usullerinin yasayla düzenlenmesi, karar organlarının hakimlerden teşekkül etmesi, yargılama tekniklerini uygulayarak ve genelde dava yolu ile uyuşmazlıkları ve anlaşmazlıkları çözümlenmekle görevli olması, görev yapan üyelerin atanmalarının, hak ve ödevlerinin, emekliye ayrılmalarının, Anayasa'nın öngördüğü mahkemelerin bağımsızlığı ve hakim teminatı esaslarına göre düzenlenmiş olması ve

Diğer yandan, tüketici hakem heyetlerinin HMK'daki anlamıyla bir ihtiyari tahkim organı olmadığı da açıktır. HMK'da düzenlenmiş olan ihtiyari tahkime –adından da anlaşılacağı üzere- başvuru zorunluluğu yoktur. Ayrıca tahkim yönteminin temelinde yatan, taraf iradelerine verilen önem gereği ihtiyari tahkimde taraflar; yargılama usulünü, esasa uygulanacak hukuku ve hakemleri seçebilmektedirler⁶⁶. Bu özelliklerin hiçbiri tüketici hakem heyetleri bakımından mevcut değildir. Buna paralel olarak doktrinde, tüketici hakem heyetlerinin bir mecburi tahkim organı olduğu ileri sürülmektedir⁶⁷(Ermenek, 2013: s.581; Uluç, 2012: s.5; Aras, 2009: s.62). Bu bağlamda, bir görüşe göre, tüketici hakem heyeti önündeki yargılamaya HMK'nın tahkime ilişkin hükümlerinin kıyasen uygulanması gerekir (Tekin, 2011). Bu sonuç, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un gereğidir. 6502 sayılı TKHK m. 83/1'e göre TKHK'da hüküm bulunmayan hallerde genel hükümler uygulanır. Tahkim ile ilgili genel hükümler ise HMK m. 407-444 arasında düzenlenmiştir. Buna göre HMK m. 434 gereği tüketici hakem heyeti önünde sulh olunması mümkündür⁶⁸.

Kanaatimizce tüketici hakem heyetlerini bir mecburi tahkim organı olarak niteleseک dahi bu heyetlerin görev alanına giren konularda HMK'nın tahkime ilişkin hükümlerini kıyasen uygulamak doğru olmaz (Budak, 2015:

Anayasa'da sayılan ve başında bir yüksek mahkemenin bulunduğu yargı düzenlerinden birinde yer alması gereklidir.

Tüketici Sorunları Hakem Heyeti ise, 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un değişik 22. maddesine göre, illerde Sanayi ve Ticaret İl Müdürü veya görevlendireceği bir memur, ilçelerde kaymakam veya görevlendireceği bir memur başkanlığında, belediye, baro, ticaret ve sanayi odası ile esnaf ve sanatkar odası ve tüketici örgütlerinden seçilerek görevlendirilecek beş kişiden oluşmaktadır.

Buna göre, Tüketici Sorunları Hakem Heyetleri, yargı organlarının ve mensuplarının Anayasa'da belirtilen niteliklerine sahip değildirlir.

Bu nedenlerle başvuran Tüketici Sorunları Hakem Heyeti "mahkeme" niteliği taşımadığından, itirazın başvuranın yetkisizliği nedeniyle reddi gerekir.", 27.12.2007 tarihli ve 26739 sayılı RG.

⁶⁶ HMK m. 412, HMK m. 416, HMK m. 424.

⁶⁷ THH'lerinin hukukî niteliğinin mecburi tahkime yoluna *benzediğine* dair bkz: Zevkliler ve Özel, Ankara 2016: s. 466

⁶⁸ HMK m. 434 şu şekildedir:

"Tahkim yargılaması sırasında taraflar uyuşmazlık konusunda sulh olurlarsa, tahkim yargılamasına son verilir. Tarafların talebi, ahlâka veya kamu düzenine aykırı değilse ya da tahkime elverişli olan bir konuya ilişkin ise sulh, hakem kararı olarak tespit edilir."

s.79-80). Çünkü yukarıda da açıklandığı gibi ihtiyari tahkime temel özelliklerini veren olanakların hiçbiri tüketici hakem heyetleri bakımından geçerli değildir. Her iki faaliyetin “*tahkim*” olarak nitelendirilmesi HMK’nın ilgili hükümlerinin tüketici hakem heyetleri bakımından kıyasen uygulanması için yeterli bir gerekçe değildir. Hakkında hüküm bulunmayan bir konuda başka bir kanun hükmünü uygulamak için her iki kanunun koruma altına aldığı veya düzenlediği hukukî değer ya da alanın bazı temel ortak niteliklere sahip olması gerekir.

Yukarıda sorduğumuz ikinci soruya gelirse, tüketici hakem heyeti önünde gerçekleştirilen faaliyetin dava benzeri bir faaliyet olarak kabul edilmesi gerektiğini düşünüyoruz⁶⁹(Ermenek, 2013: s.586). Bu görüşümüzü temellendirebilmek için öncelikle davanın ne anlama geldiği kısaca açıklanmalıdır. Genel bir tanımla dava, aralarında belirli bir konuda uyuşmazlık bulunan tarafların bu hususta yargı organlarından nihai hukukî himaye talep etmesidir (Budak, Budak ve Karaaslan, 2017: s.2-3). Nihai hukukî himayeden anlaşılması gereken, başvuru yargı organının vereceği karar ile uyuşmazlığın temelli ve bağlayıcı olarak ortadan kalkmasıdır (Budak, Budak ve Karaaslan, 2017: s.3). Bu tanım ışığında konuya bakmak gerekirse, tüketici hakem heyetlerine başvurunun, taraflar arasında gerçekleşmiş maddî hukuka ilişkin sübjektif bir hak ihlali iddiasına –bir uyuşmazlığa- dayandığı açıktır. Tüketici hakem heyeti bu iddia ile ilgili bir karar vermekte ve bu karar ilam mahiyetinde bir belge olarak kabul edilmektedir (TKHK m. 70/2). Karara karşı, tüketici mahkemesine itiraz edilmiş olması kural olarak kararın icrasını durdurmamaktadır (TKHK m. 70/3). Ayrıca parasal açıdan belirli sınırların altındaki tüketici uyuşmazlıkları bakımından tüketici mahkemesinde dava açılmamakta, önce tüketici hakem heyetine başvurulması gerekmektedir (TKHK m. 68/1). Yani heyet bu uyuşmazlıklar bakımından normal bir mahkemeye benzer şekilde “*görevli merci*” statüsündedir. Ayrıca heyet, yapılan başvuruları sonuçlandırırken uyuşmazlığa ilişkin maddî hukuk kurallarını uygulamaktadır. Üstelik tüketici hakem heyetinin tarafları dinleme

---

⁶⁹ Yazar konuyla ilgili şu ifadelere yer vermektedir: “Ayrıca, bu kararların ilâmlı icra hükümlerine göre infazı da mümkün olduğuna göre bu faaliyetin yargısal bir nitelik gösterdiği ve hatta bir dava olduğundan tereddüt edilmemelidir.”

ve teknik konularda bilirkişi görevlendirme yetkisi bulunmaktadır (THHY m. 18 ve m.19) Bu nedenler dolayısıyla, tüketici hakem heyetinin gerçekleştirdiği faaliyeti dava benzeri bir faaliyet, kendine özgü bir yargılama olarak adlandırabiliriz (Budak, 2015: m.80).

Buraya kadar yaptığımız değerlendirmelerden çıkan sonuç, tüketici hakem heyetlerinin bir mahkeme olarak kabul edilemeyeceği fakat bu heyetlerin gerçekleştirdiği faaliyetin birçok açıdan normal bir dava ile ortak özellikler taşıdığıdır. Buna göre tüketici hakem heyetleri, yapılan başvuru üzerine taraflar arasındaki uyuşmazlık ile ilgili kendine özgü bir yargılama yapmakta, bu uyuşmazlık hakkında bağlayıcı ve nihai bir karar vermektedir. Tüketici hakem heyetleri tarafından gerçekleştirilen faaliyetin yargılama olarak adlandırılması, bu heyetlerin uyuşmazlık çözümünde hangi usul kurallarını uygulayacağı bakımından önemli sonuçlar doğurur. Buna göre, tüketici hakem heyetleri önüne gelen bir uyuşmazlık çözümlenirken HMK'nın yargılamaya ilişkin kuralları bu heyetlerin kuruluş amacı ve niteliği ile çatışmadığı sürece kıyasen uygulanabilir (Budak, 2015: m.80). TKHK m. 83/1'de genel hükümlere yapılan atıf da bu görüşü destekler mahiyettedir. Tarafların tüketici hakem heyeti önünde sulh olması ise bu heyetlerin kuruluş amacı ve niteliği ile çatışmamaktadır. Küçük çaptaki uyuşmazlıkların usul ekonomisine en uygun şekilde çözümlenmesi ve yargının iş yükünü hafifletme amacı güden tüketici hakem heyetleri önündeki yargılamaya sulh ile son verilmesi, bu amaçların daha iyi bir şekilde yerine getirilmesini sağlar (Zevkliler ve Özel, 2016: s.465).

Bu noktada, tüketici hakem heyetlerinin bir mahkeme olmamasının bu heyetler önünde sulh yapılamayacağı anlamına gelmediğini düşünüyoruz. Her ne kadar sulh için mahkeme huzurunda görülmekte olan bir davanın varlığı aransa bile, bu kural devlet mahkemeleri dışındaki uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin şimdiki kadar yaygın olmadığı bir dönemde benimsenmiştir. Günümüzde ise devlet bizatihi kendi eliyle, mahkemelere alternatif olarak yeni uyuşmazlık çözüm birimleri kurmakta ve normalde mahkemelerde görülmesi gereken davaları bu birimlerin görev alanına dahil ederek, uyuşmazlıkların - mahkemelerde olduğu gibi- bu yolla bağlayıcı bir şekilde son bulmasını

amaçlamaktadır⁷⁰. Ayrıca söz konusu kuralın hukuk doktrinine yerleştiği dönemde dahi, bir mahkeme olmasa bile genel olarak tahkim yargılaması sırasında yapılan sulhler mahkeme onayından geçmek şartıyla muteber kabul edilmişti. Geçmişte bu konuda mahkeme onayı aranması normaldi. Çünkü hakem kararlarının icra edilebilmesi için de mahkemenin onayı gerekiyordu. Günümüzde ise bu zorunluluk kaldırılmıştır. Bu yüzden taraflar, tahkim yargılaması sırasında hakemlerin katılımıyla yaptıkları sulhü doğrudan icraya koyabilirler. Durum bir mahkemenin bulunmadığı tahkim yargılaması için bu şekildeyken, bir uyuşmazlık hakkında nihai ve bağlayıcı bir karar veren tüketici hakem heyetleri bakımından da aynı sonucu kabul etmek doğru olur. Fakat yaptığımız bu değerlendirme, tüketici hakem heyetinin bir tahkim organı olduğu varsayımına dayanmamaktadır. Yukarıda açıkladığımız gibi bizce tüketici hakem heyetleri bir tahkim organı değildir. Yalnızca HMK anlamında geçerli bir sulh yapılabilmesi için, uyuşmazlığın bir mahkeme önünde görülmesine ilişkin şartın nasıl düşünülmesi gerektiği tahkim örneği üzerinden daha iyi anlaşılmaktadır.

Bunlara ek olarak; HMK anlamında geçerli bir sulh yapılabilmesi için mahkeme huzurunda görülmekte olan bir davanın varlığına ilişkin kuralın, mahkeme içi sulh ile mahkeme dışı sulhü birbirinden ayırmak için ihdas edildiği de ileri sürülecek bir görüştür. Bilindiği gibi tarafların mahkeme dışında yaptıkları sulhün kural olarak görülmekte olan bir davaya etkisi olmaz. Ayrıca bu konuda daha önemli bir husus şudur ki, taraflar aralarında bir dava bulunmamakla birlikte sulh olup, bir mahkemeden bu sulhün tutanağa geçirilmesini talep edemezler. İşte söz konusu kuralın, bu anlamda düşünülmesinin daha doğru olacağı ve bu düşüncenin de bizi aynı sonuca götürebileceği kanaatindeyiz.

Daha önce pek çok kez ifade ettiğimiz gibi Kanun'da yer almamasına rağmen sulh geçmişte, hukuk düzenimiz tarafından tarafların irade özerkliğine ve tasarruf yetkisine tanınan etkinin doğal bir sonucu olarak kabul görmüştür.

---

⁷⁰ Bu konuda, 2012 yılında kabul edilip, 2013 yılında yürürlüğe giren 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu, 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu ile bazı uyuşmazlıklar bakımından arabuluculuğa başvurunun zorunlu hale getirilmesi, 2001 yılında Av. Kan. m. 35/A ile getirilen avukatın uzlaştırma yetkisi gibi birçok örnek bulunmaktadır.

Bu düşünce tahkim bakımından da sulhün kabul edilmesini kolaylaştırmıştır. Aynı düşüncelerin, tüketici hakem heyetleri açısından da geçerli olduğu tartışmadan uzaktır.

Sonuç olarak, bir uyuşmazlık hakkında tüketici hakem heyetine başvuru yapılması halinde taraflar, heyet önünde sulh olabilirler. HMK’da belirtilen diğer usuli koşulları taşıması kaydıyla bu sulh ilam mahiyetinde bir belge olarak kabul edilir. Yani heyet üyeleri ve tarafların imzasını ve tüketici mevzuatına göre gerekli olabilecek diğer usuli koşulları taşıması kaydıyla bu belge ilamlı icraya konu olabilir. Bu durumda, uyuşmazlık ortadan kalktığı için tüketici hakem heyetinin davanın esası hakkında bir karar vermesi gerekmez. Heyet kural olarak, karar verilmesine yer olmadığı kararı verir (Tüketici Hakem Heyetleri Yönetmeliği m. 22/8). Fakat taraflar isterse hakem heyetinin, sulh sözleşmesine göre karar vermesi gerekir (HMK m. 315). Ayrıca tüketici hakem heyetinin, sonuç alabileceğini düşünüyorsa tarafları sulhe teşvik etmesi önünde de engel yoktur. Hatta çoğu zaman küçük miktarlar içeren bu uyuşmazlıklarda, tarafların sulh olma imkanının daha fazla olduğu ve bu nedenle sulhe teşvikten sonuç almanın daha kolay olacağı ileri sürülebilir.

3.4.5. İcra Daireleri ve İcra Mahkemeleri Önünde Yapılan Sulh

Bazı hallerde taraflar icra takibi sırasında sulh olmak isteyebilir. Bu durumda, takibin hangi aşamada olduğuna bağlı olarak icra dairesi yahut icra mahkemesi önünde sulh sözleşmesi yapılması gündeme gelebilir. Söz konusu merciler önünde yapılacak sulhün, HMK bakımından geçerli bir mahkeme içi sulhe vücut verip vermeyeceği, üzerinde durulması gereken bir husustur. Bu kısımda söz konusu hususlar sırasıyla incelenecektir.

Öncelikle, icra daireleri önünde yapılacak sulhler, geçerli bir mahkeme içi sulh olarak kabul edilemez (Karşlı, 2014: s.383). Her şeyden önce icra dairesi bir mahkeme değildir (Soy, 2017: s.76). Mahkeme içi sulh, adından da anlaşılacağı üzere ancak bir mahkeme huzurunda yapılabilir. İkinci olarak mahkeme içi sulh yapılabilmesi için mevcut bir davanın varlığı gerekir. Oysa icra dairesinin herhangi bir davaya bakması söz konusu olamaz (Soy, 2017: s.76). İcra dairesi yalnızca İİK ve diğer mevzuat tarafından kendisine yüklenen

cüz'i ve külli icraya ilişkin görevleri yerine getirir. Durum bu şekilde olmakla birlikte bu tür sulhler, maddî hukuka ilişkin geçerlilik koşullarını sağladığı takdirde mahkeme dışı sulh olarak kabul edilebilir. Ayrıca bu tür bir sulh sözleşmesi kullanılarak icra mahkemesinden İİK m. 33'e göre ilamlı icra takibinin geri bırakılması talep edilebilir. Çünkü bu halde sulh ile borç itfa veya imhal edilmekte ve bu sulh icra tutanağıyla kayıt altına alınmaktadır⁷¹. İlamlı icranın yanı sıra ilamsız icrada da söz konusu sulhün, ödeme emrine itiraz yoluyla ileri sürülmesi mümkündür (İİK m. 62 vd.). Fakat icranın geri bırakılması veya ödeme emrine itiraz yoluyla bu sulhlerin ileri sürülebilmesi için tarafların sulh kapsamında takibi sonlandırmamış olmaları gerekir. Eğer sulh ile birlikte takibe de derhal son verilmişse bu işlemlere gerek kalmayacaktır.

Doktrinde icra daireleri önünde yapılan sulhlerin geçerli olacağına yönelik görüşler bulunmaktadır (Ansay, 1943: s.207). Bu görüşe gerekçe olarak icra dairesinde düzenlenen kefaletlerin İİK m. 38'e göre ilam mahiyetinde belge sayılması gösterilmektedir (Ansay, 1943: s.207). Fakat kanaatimizce bu, icra dairesi önünde yapılan sulhleri mahkeme içi sulh saymak için yeterli bir gerekçe değildir. Mahkeme içi sulhü karakterize eden koşullardan ikisi, taraflar arasında mevcut bir davanın olması ve sulhün kural olarak davanın görüldüğü mahkeme huzurunda yapılması zorunluluğudur. İcra dairesi önünde yapılan sulhler bakımından bu koşullar –yukarıda açıkladığımız gibi- mevcut değildir. Ayrıca İİK m. 38'de sınırlayıcı bir sayımın varlığı söz konusudur. Dolayısıyla ilam mahiyetinde belgeleri yorum yoluyla genişletmek doğru olmaz (Karşlı, 2014: s.383). Bu nedenler dolayısıyla söz konusu görüşe katılamıyoruz.

---

⁷¹ İcra dairesi önünde yapılan sulh, icra emrinin tebliğinden önceki bir dönemde gerçekleşmişse icranın geri bırakılmasının icra emrinin tebliğinden itibaren yedi gün içinde istenmesi gerekir (Bkz: İİK m. 33/1). Sulh, icra emrinin tebliğinden sonraki bir aşamada yapılmışsa icranın geri bırakılması her zaman istenebilir (Bkz: İİK m. 33/2). Bunların birlikte paraların paylaşılması aşamasına kadar talepte bulunulmamışsa borçlu istirdat davası açmak zorunda kalacaktır (Bkz: İİK m. 33/4). Yargıtay konuya ilişkin bir kararında, itfa veya imhale ilişkin bir ibare içermeyen sulh sözleşmesine dayanılarak icranın geri bırakılamayacağına hükmederek Antalya 2. İcra Hukuk Mahkemesi'nin kararını bozmuştur. Söz konusu sözleşmeyi göremediğimiz için kararın doğruluğu hakkında tam bir kanaate varamıyoruz. Fakat karar genel olarak, sulhe dayanılarak icranın geri bırakılması yoluna başvurulabileceği yönündedir. Bkz: Y. 12. HD, E. 2011/24429, K. 2012/8637, T. 20.3.2012, Lexpera.

İcra mahkemeleri önünde yapılacak sulhlerin de, kural olarak mahkeme içi sulh sayılamayacağını söylemek mümkündür⁷² (Önen, 1972: s.101). Çünkü icra mahkemeleri, hukuk düzeni içerisinde yer alan özel mahkemelerden biri olmasına karşın çoğunlukla HMK anlamında tam bir yargılama yapmamaktadırlar (Sunar, 2002: s.219-223 ve s.370 vd.)⁷³. Yani icra mahkemelerinin baktığı işler çoğunlukla bir dava değildir. Ayrıca icra mahkemelerinin verdikleri kararlar kural olarak kesin hüküm oluşturmaz, takip hukukuyla sınırlı olmak üzere etki doğururlar (Sunar, 2002: s.282-289). Bununla birlikte istisnai olarak, icra mahkemelerinin tam bir yargılama yaptığı ve verdiği kararların kesin hüküm oluşturduğu haller bulunmaktadır. Örneğin, mahcuz mala istihkak davasında (İİK m. 96 vd.) ve şikâyet üzerine ihalenin feshi talebinin reddine ilişkin verilen kararların maddî anlamda kesin hüküm etkisine sahip olduğu kabul edilmektedir (Uyar, 2006: s.337-339). Bu hallerde icra mahkemesi bir davaya bakmakta ve HMK çerçevesinde genel bir yargılama yapmaktadır. Bu nedenle söz konusu hallerde icra mahkemeleri önünde yapılacak sulhün HMK anlamında geçerli bir mahkeme içi sulh olarak kabul edilmesi gerekir.

Görülmekte olan bir dava sonucunda verilen hüküm dava kanun yolu aşamasındayken icra takibine konulur ve taraflar takip sırasında icra mahkemesi huzurunda sulh olurlarsa bu bir mahkeme dışı sulhtür. Çünkü

---

⁷² Aksi yönde bkz: Soy, 2017: s. 77, Yazar icra mahkemesinin önüne gelen uyuşmazlıklarda sınırlı inceleme yapıyor olmasının bu mahkemeler önünde sulh yapılamayacağı anlamına gelmediğini ifade etmektedir. Biz de bu görüşe katılmakla birlikte icra mahkemeleri bakımından asıl sorunun bu mahkemelerin çoğu zaman HMK anlamında bir davaya değil, icra-iflas hukukuna özgü yargılamalara bakması olduğunu düşünüyoruz.

⁷³ “Üyelerden Asım Erkan ve Abdurrahman Şeref Hocaoğlu, olayda, Anayasa'nın 151 ve 44 sayılı Kanununun 27 nci maddeleri uyarınca, bakılmakta olan bir dâva bulunmadığı, icra tetkik mercii'nin de Anayasa'nın 151 inci maddesinde yazılı mahkeme olmadığı ve böylece 251 sayılı Kanun gereğince karar vermek durumunda olan hâkimin iptal isteğinde bulunmağa yetkili bulunmadığı görüşünü savunmuşlardır.

İcra tetkik mercii görevini yapanlar hâkim sıfatını taşımaktadırlar. Bu nitelikleri İcra ve İflâs Kanununun çeşitli maddelerinde ve özellikle 4 üncü maddesinde açıklanmıştır. Bu maddede "icra ve iflâs dairelerine karşı yapılan şikâyetlerle itirazların tetkik mercii ..... bulunan yerlerde müstakil icra hâkimleri ile muavinleri ..... dir." denilmektedir. İcra hâkimleri kendilerine sunulan şikâyet ve itirazları, belli usule uyarak yargılamakta ve objektif hukuk kurallarını bu şikâyet ve itirazlara uygulamak suretiyle bunları kesin hükme bağlamaktadırlar. Bu fonksiyonu gören icra tetkik mercilerinin mahkeme olarak kabul edilmeleri gerekir.”, E. 1965/25, K. 1965/57, T. 26.10.1965, 8.12.1965 tarih ve 12171 sayılı RG.

sulhün davaya bakan mahkeme huzurunda yapılması gerekir. Böyle bir ihtimalin gerçekleşmesi halinde ise görülmekte olan bir dava bulunmakla birlikte sulh başka bir mahkeme önünde yapılmaktadır. Bununla birlikte ilamsız takip yoluna başvurulmuş ise yani taraflar arasında görülen bir dava yoksa icra mahkemesi önünde geçerli olarak sulh olunabileceğini kabul etmek uygun olur. Bu durumda görülmekte olan bir dava olmadığı için icra mahkemesi önünde sulh olunması karışıklığa yol açmaz. Her ne kadar icra mahkemesi önünde bir dava görülmemekte ise de taraflar arasında bir uyuşmazlığın var olduğu açıktır ve bu ihtimalde taraflar sulh ile aralarındaki bu uyuşmazlığa son vermek istemektedirler. Bu ise HMK'nın sulhe ilişkin hükümlerinin konulma amacı ile uyum içindedir. Söz konusu anlaşma bir mahkeme huzurunda yapılacağı için icra daireleri önünde sulh yapılmasının kabul edilmesi halinde ortaya çıkabilecek bazı mahzurlar burada söz konusu olmayacaktır. Bu nedenlerle böyle bir durumda icra mahkemeleri önünde sulh olunamayacağı şeklindeki genel kurala bir istisna tanımak doğru olur.

3.5. ZAMAN BAKIMINDAN SULHÜN YAPILMASI

3.5.1. Genel Olarak

HMK M. 314'e göre sulh hüküm kesinleşinceye kadar her zaman yapılabilir⁷⁴. Dolayısıyla taraflar ilk derece yargılaması sırasında veya kanun yolları aşamasında sulh olabilirler. Tarafların sulh olması bakımından yargılamanın hangi aşamada olduğunun önemi yoktur. Dilekçeler teatisi, ön inceleme, tahkikat, sözlü yargılama aşamalarından herhangi birinde tarafların sulh olması mümkündür. Ayrıca sulhün mahkeme salonunda yapılması zorunluluğu da bulunmamaktadır. Yargılamaya ilişkin mahkeme dışında yürütülen bir işlem sırasında da taraflar sulh olabilirler. Daha önce değindiğimiz gibi keşif sırasında sulh yapılması bu duruma örnektir.

Taraflar hüküm verilmeden önce sulh olmak isterlerse bu sulh ilk derece mahkemesi önünde yapılır. Tarafların ilk derece mahkemesi hüküm verdikten sonra, davanın esası hakkında yargılama yapan bölge adliye

---

⁷⁴ HMK m. 314 gibi açık bir hüküm bulunmayan HUMK döneminde de davanın her aşamasında tarafların sulh olabileceği kabul ediliyordu. Bkz: Alangoya vd, 2011: s. 429.

mahkemesi önünde de sulh olması mümkündür (Akkaya, 2008: s.355-357). Çünkü bu halde BAM bir olay mahkemesi olarak davayı görmekte ve uyuşmazlık hakkında doğrudan bir karar vermektedir. Bu nedenle sulhün de bölge adliye mahkemesinde yapılması gerekir. Bu durumda taraflar doğrudan bölge adliye mahkemesi önünde sulh olacaklar veya mahkeme dışında sulh olup bu sulhün bölge adliye mahkemesi önünde tutanağa geçmesini sağlayacaklardır. Belirtmek gerekir ki, sulh HMK m. 357’de sayılan, istinaf aşamasında yapılması yasaklanmış işlemlerden biri değildir. HMK M. 357/1’e göre istinaf aşamasında karşı dava açılması, davanın ıslah edilmesi, HMK m. 166/1 hükmü saklı kalmak üzere davaların birleştirilmesi mümkün değildir. Ayrıca bölge adliye mahkemesince re’sen göz önüne alınacaklar dışında ilk derece yargılaması sırasında ileri sürülmeyen iddia ve savunmalar istinaf aşamasında ileri sürülemez ve bu aşamada yeni delillere dayanılmaz. Görüldüğü gibi söz konusu maddede davaya son veren taraf işlemleri sayılmamıştır. Bu nedenle dava istinaf aşamasında iken sulh yapılabileceği hususunda tereddüt bulunmamaktadır. HMK m. 360’a göre aksine hüküm bulunmadığı sürece ilk derece mahkemesinde uygulanan yargılama usulü bölge adliye mahkemesi bakımından da uygulama alanı bulacaktır. Buna göre ilk derece mahkemesi önünde yapılacak sulhe ilişkin düzenlemeler bölge adliye mahkemesi bakımından da uygulanacaktır. Taraflar ilk derece yargılaması ve istinaf aşaması sırasında sulh olabilecekleri gibi temyiz incelemesi sırasında da sulh olabilirler (HMK m.314).

Taraflarca ilk derece yargılaması sonucunda verilecek hükümden sonra sulh olunması halinde yapılacak işlem ve verilecek kararlara ilişkin Yargıtay’ın HUMK döneminden beri süregelen ağırlıklı uygulaması, hükmün bozularak gerekli kararın verilmesi için dosyanın ilk derece mahkemesine gönderilmesi gerektiği yönündedir⁷⁵. Söz konusu durum ve uygulamanın

---

⁷⁵ Bu yönde bir karar şu şekildedir: “Hükümün kesinleşmesinden önceki herhangi bir aşamada sulh yapılabilir. Ancak, hükümden sonra ortaya çıkan ve temyiz incelemesine usulen engel oluşturan sulh hakkında bir karar verme yetkisi ise hükmü veren mahkemeye aittir. SONUÇ: Yukarıda açıklanan nedenlerle, mahkemece sulh sözleşmesi hakkında bir karar verilmek üzere hükmün HUMK’nun 428. maddesi gereğince BOZULMASINA, peşin alınan temyiz harcının istek halinde temyiz edene iadesine, 6100 sayılı HMK’nun Geçici Madde 3 atfıyla 1086 sayılı HUMK’nun 440. maddesi gereğince kararın tebliğinden itibaren 15 günlük süre içinde karar

değerlendirilmesi sulh yapılması halinde verilecek kararlara ilişkin bölümde ele alınacaktır.

3.5.2. Ön İnceleme Aşamasının Sulh Bakımından Önemi

Sulhün yargılamanın her aşamasında yapılması mümkün olmakla birlikte ön inceleme aşamasının sulh bakımından ayrı bir önemi bulunmaktadır. HMK ile yargılama sistemimize dahil olan ön inceleme aşamasında, hakime tarafları sulhe teşvik yükümlülüğü getirilmiştir (HMK m. 137 vd). Bu nedenle, davanın sulh ile sona ermesi bakımından hakimin rolü yadsınamayacak kadar önem taşımaktadır (Tangal, 2016: s.105-106; Yıldız, 2013: s.76-77).

HMK m. 137'ye göre dilekçeler teatisinden sonra ön inceleme yapılır. Ön incelemede hakim, hazırlık işlemlerini yapar, dava şartları ile ilk itirazları inceler ve uyuşmazlık konularının neler olduğunu detaylı olarak tespit eder (HMK m. 137/1). Daha sonra mahkeme, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği bir uyuşmazlığın varlığı söz konusuysa tarafları sulhe veya arabuluculuğa teşvik eder. Söz konusu teşvikin sözde değil gerçek bir teşvik olması gerekir. Bunun için mahkemenin dava dosyasına hakim olması ve uyuşmazlık konularını belirleme hususunda ciddi bir tutum sergilenmesi gereklidir (Yıldız, 2013: s.76). Belirtmek gerekir ki, hakim yalnızca ön inceleme aşamasında değil davanın uygun gördüğü herhangi bir başka aşamasında da tarafları sulhe teşvik edebilir. Ön incelemeye ilişkin düzenlemeler hakime yargılamanın belirli bir anında sulhe teşvik zorunluluğu getirmiştir, diğer aşamalarda tarafların sulhe teşvikini yasaklamamıştır. Bu nedenle hakim sonuç alabileceğine kanaat getirdiği herhangi bir zaman tarafları sulhe teşvik edebilir.

HMK'da sulhe teşvik kurumuna yer verilmiş olmakla birlikte bu teşvikin şekli ve kapsamı hususunda açıklık yoktur. Bu yüzden hakimin sulhe teşvik kapsamında neler yapması gerektiği ve neleri yapıp yapamayacağı tartışılmalıdır. Yukarıda değinildiği gibi öncelikle sulhe teşvikin gerçek anlamda bir teşvik olması gerekir. Hakimin taraflara yalnızca sulh olun demesi

---

düzeltilme yolu açık olmak üzere, 30.05.2017 gününde oybirliği ile karar verildi.”, Y. 3. HD, E. 2017/7640 , K. 2017/8514, T. 30.5.2017, Lexpera.

veya sulh olma imkanlarının bulunduğunu hatırlatması gerçek bir teşvik mahiyetinde değildir.

Hakim sulhe teşvik kapsamında dava hakkındaki geçici hukukî kanaatini açıklayabilir⁷⁶ (Budak ve Karaaslan, 2017: s.196). O ana kadar dava dosyasına dahil olmuş iddia, savunma ve deliller çerçevesinde davanın olası sonucu hakkında taraflara bilgi verebilir. Bu bilgilendirme taraflara kendi konumlarını değerlendirme imkanı verecek ve taraflar sulhün kendileri için yararlı olup olmayacağını değerlendireceklerdir. Bu kapsamda örneğin hakim tarafından yapılacak açıklamalara veya mevcut dosya içeriğine göre hukukî durumunun zayıf olduğunun farkına varan taraf dava sonucunda verilecek hükümle daha büyük bir zarara uğrama ihtimalini düşünerek karşı tarafa çeşitli tavizler önerebilir (Çelikoğlu, 2012: s.45). Davanın diğer tarafı da uzun bir yargılama süreci yerine uyuşmazlığı bu şekilde sonlandırmayı tercih edebilir. Bununla birlikte davanın ilerleyen aşamalarında yapılacak yargılama faaliyeti (örneğin keşif veya bilirkişi incelemesi) ile haklılığının ortaya konacağını düşünen tarafın sulhe sıcak bakmaması daha doğaldır. Bu durumda hakime düşen yargılamaya devam etmektir. Hakim tarafları sulh olmaları için zorlayamaz.

Dava hakkındaki geçici hukukî kanaatini açıklayan hakimin taraflara ne şekilde sulh olabilecekleri ile ilgili önerilerde bulunması mümkündür⁷⁷ (Çelikoğlu, 2012: s.44). Bu şekilde hakim, tarafların sulh olması için onlara yardımcı olmakta yani tarafları sulhe teşvik etmektedir. Söz konusu teşvik yapılırken hakimin taraflara eşit davranması, bir tarafın lehine tutum takınmaması gerekir.

---

⁷⁶ Hakimin dava hakkındaki geçici hukukî kanaatini açıklaması (ya da kanaatini taraflara belli etmesi) ve bunun hukukî dinlenme hakkı ile ilişkisi hakkında açıklamalar için bkz: Ülkü, 2013, s. 70-88; Karaaslan, 2013: s. 210-214.

⁷⁷ İngiliz yargılama hukukunda tarafların birbirlerine dava öncesinde veya dava sırasında belirli şartlara uyarak resmi sulh önerilerinde bulunabileceği ifade edilmektedir. Öneri karşı tarafça kabul edilmediği ve dava sonucunda verilen hüküm öneriden daha ağır sonuçlar içerdiği takdirde öneriyi kabul etmeyen taraf bazı yaptırımlarla karşılaşabilmektedir. Bu şekilde uyuşmazlıkların sulh yoluyla çözümlenmesi olasılığı artırılmaya çalışılmaktadır. İngiliz hukukuna benzer bir düzenlemenin bizim hukukumuz bakımından da mümkün olabileceğine dair bkz: Göksu, 2014: s. 278-312.

Bilindiği gibi ön inceleme aşamasında hakim, davanın ilk duruşmasını yani ön inceleme duruşmasını gerçekleştirir. Tarafların sulhe teşviki söz konusu duruşmada yapılacaktır. Hakimin teşvikten sonuç alabilmesi için öncelikle tarafları, dilekçelerinde ileri sürdükleri iddia ve savunmalar ile davanın geneli hakkında dinlemesi daha uygun olur. Her ne kadar hakim dosya üzerinden yapacağı inceleme ile dava hakkında belirli bir kanaate ulaşacaksa da tarafların bizzat hakim tarafından dinlenmesi doğrudanlık ilkesi bakımından daha doğrudur (A. Arslan, 2011: s.47). Ayrıca bu şekilde hakim, tarafların dilekçelerinde eksik veya çelişkili olarak ifade ettikleri iddia ve savunmalar ile dava dosyasından tam olarak anlaşılamayan hususların netleşmesini sağlayacaktır (Karaaslan, 2013: s.157-158). Sulhe teşvikin söz konusu işlemler yapıldıktan sonra gerçekleştirilmesi, teşvikten olumlu sonuç alınması ihtimalini artıracaktır. Fakat burada açıklanan işlemler ön incelemenin mahiyetine uygun bir şekilde yapılmalıdır. Tarafların dinlenmesinden kastımız, dava hakkında esaslı bir yargılamaya girilmesi değildir. Sulhe teşvikin ön inceleme aşamasında bir zorunluluk olarak düzenlenmesi, uyuşmazlık hakkında yargılama faaliyetine girişmeden önce tarafların dostane bir şekilde davaya son vermelerini sağlamaktır.

Hakimin tarafları sulhe teşvik ederken aktif bir tutum takınması kanaatimizce hakimin tarafsızlığını zedelemesini (Budak ve Karaaslan, 2017: s.196). Bu durumda hakim, Kanun tarafından kendisine yüklenen sulhe teşvik görevi gereği dava hakkındaki kanaatini açıklamakta ve taraflara sulh önerilerinde bulunmaktadır (Budak ve Karaaslan, 2017: s.196). Yani bu halde hakim, kanunen gerekmediği halde dava hakkındaki görüşünü bildirmiş değildir (HMK m. 36). Bununla birlikte uygulamada, sulhe teşvik bakımından aktif bir tutum takınmanın hakimin tarafsızlığına zarar vereceği düşünüldüğü için bu konuda çekimser kalınabilmektedir. Fakat hakimin aktif katılım göstermediği bir teşvik prosedürünün HMK'nın öngördüğü teşvik süreci ile uyum içinde olması mümkün değildir. TMK m. 1'e göre kanunlar özü ve sözüyle birlikte deşindiği her konuda uygulanır. Bu çerçevede tarafların gerçekten sulhe teşvik edildiğinden bahsetmek için hakimin, ön inceleme

aşamasında aktif bir tavır takınması gerekir. Aksinin kabulü, Kanun'un amacına aykırıdır.

HMK m. 140/4'e göre kural olarak ön inceleme tek duruşmada tamamlanır. Fakat hakim, tarafların sulh olma ihtimalinin bulunduğunu düşünüyorsa bir defaya mahsus olmak üzere yeni bir ön inceleme duruşması tarihi belirleyebilir (HMK m. 140/2). Taraflar sulh olmayacaklarını ifade etseler dahi hakim tarafların sulh olma ihtimali bulunduğunu düşünüyorsa yeni bir ön inceleme duruşması tarihi belirleyip, taraflara süre verebilir. Taraflar duruşma sırasında sulh olmayacaklarını bildirirler bile geçen zaman içinde fikirleri değişebilir. Ayrıca HMK m. 140/2, hakime gerek gördüğü takdirde yeni bir ön inceleme duruşması yapma yetkisi vermiştir. Bunun için tarafların talepte bulunmasını aramamıştır.

HMK m. 154/3,ç'e göre sulh müzakereleri ile müzakere sonuçlarının mahkeme tutanağına geçirilmesi gerekir. Hakimin tarafları sulhe teşviki ve sulh müzakereleri başarısız olmuş olsa dahi bu hususların tutanakta kayıt altına alınması zorunludur. Yargılamanın ilerleyen aşamaları bu tutanak esas alınarak yürütülecektir. Dolayısıyla sulh müzakerelerinin düzgün bir şekilde tutanağa bağlanması büyük önem taşımaktadır. Söz konusu müzakereler sırasında uyuşmazlığın mahiyeti ve özellikleri, dava bakımından önem taşıyan çekişmeli vakıalar ve olaya uygulanacak hukuk normları netleşeceği için yargılamanın bu çerçevede sürdürülmesi hak arama özgürlüğü ve usul ekonomisinin hayata geçirilmesi bakımından önemlidir (An. M. 36, HMK m. 30).

Taraflar görülmekte olan bir davayı sulh ile sonuçlandırmak isteseler bile sulh müzakereleri sırasında açıkladıkları hususların aleyhlerine kullanılacağını düşünüp çekimser kalabilirler. HMK m. 188/3 bu ihtimale karşı getirilmiş bir düzenlemedir. HMK m. 188/3'e göre sulh müzakereleri sırasında yapılan ikrarlar tarafları bağlamaz. Fakat medeni usul hukukunda avukatla temsil zorunluluğu bulunmadığı da düşünüldüğünde tarafların bu hükümden haberdar olmamaları olasılığı bulunmaktadır. Bu noktada hakim, tarafları sulhe teşvik ederken onları HMK m. 188/3 hakkında bilgilendirmeli, sulh müzakereleri sırasında açıkladıkları hususların aleyhlerine sonuç doğurmayacağını taraflara açıklamalıdır. Taraflar avukatla temsil ediliyor olsa

dahi hakimin bu bilgilendirmeyi yapması mümkün ve gereklidir. Söz konusu yükümlülük, hakimin tarafları sulhe teşvik zorunluluğundan kaynaklanmaktadır.

3.5.3. Tarafların Hükümden Sonra Sulh Olması

HMK m. 314'e göre hüküm kesinleşinceye kadar davanın her aşamasında sulh yapılması mümkündür. Hüküm verilene kadar yapılacak olan sulhleri hakim tutanağa geçirerek onaylayacaktır. Fakat HMK'da hüküm verildikten sonra sulh yapılması halinde, bu sulhü tespit ve tevsik edecek mahkemenin hangisi olacağı açıklanmamıştır. Bununla birlikte, 06.08.2015 tarihli ve 29437 sayılı Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Cumhuriyet Başsavcılıkları İdari ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik'in 215. maddesinde konuyla ilgili düzenleme bulunmaktadır. *“Karar verilmiş dosyalara ilişkin işlemler”* başlıklı söz konusu hükme göre, hükmün kesinleşmesinden önce davadan feragat, davayı kabul veya sulh halinde hakimin dosya üzerinden bu konuda ek karar vermesi gerekir. Bu durumda, taraflarca kanun yoluna başvurulmuş olsa bile sırf feragat, kabul veya sulh nedeniyle dosyanın kanun yolu incelemesine gönderilmesi mümkün değildir. Yönetmelikte yer alan hükmün başlığından, düzenlemenin mahkemece dava hakkında karar verilmesinden sonra yapılacak sulhleri hedeflediği anlaşılmaktadır. Bu düzenlemeye göre, mahkeme davanın esası hakkında bir karar vermiş ve taraflar bu karardan sonra sulh olmuşsa mahkemenin el çektiği davayı tekrar açarak dava hakkında ek bir karar vermesi gerekmektedir. Bu noktada, düzenlemenin açık ifadesi gereği dava dosyasının üst mahkemede olmasının önemi yoktur.

Yukarıda açıklanan yönetmelik hükmünün bazı açılardan problem taşıdığını ifade etmek gerekir. Öncelikle bu tür bir düzenlemenin yönetmelikte yer alması hatalıdır. Söz konusu düzenleme çok temel bir yargılama kuralına istisna getirmektedir. Bu kural; davanın esası hakkında nihai kararını veren mahkemenin bu kararını ortadan kaldırarak dava hakkında yeni bir karar verememesidir (Budak, Budak ve Karaaslan, 2017: s.271; Görgün vd, 2017: s.655; Güneysu, 2014: s.106-107). Bu yönüyle düzenleme, yargılama usulüne ilişkin temel bir konuda değişiklik yapmaktadır. Oysa AY m. 142/1'e göre,

mahkemelerin yargılama usulleri ancak kanunla düzenlenebilir. Ayrıca yargılama kuralları, anayasa tarafından tanınan bir temel hak olan hak arama özgürlüğünü belli kural ve şartlara bağlamakta yani bu hakkı sınırlamaktadır. AY m. 13'e göre ise temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması ancak kanun yoluyla yapılabilir. Bu bakımdan da söz konusu düzenlemenin bir yönetmelikte yer alması doğru değildir.

Yönetmeliğin 215. maddesi ile ilgili bir diğer problem, maddeye göre hükümden sonra sulh yapılması halinde verilecek kararın dosya üzerinden verilecek olmasıdır. Bu husus, sulhün geçerlilik şartları ile çelişkilidir. Yukarıda açıklandığı üzere hukuken geçerli bir mahkeme içi sulhün doğması için, hakimin taraflara beyanlarını sesli olarak okuması ve bu işlemin yapıldığını tutanağa geçirerek sulhü onaylaması gerekir. Ek kararın dosya üzerinden verilmesi halinde ise bu şartın yerine getirilmesi mümkün değildir. Bu noktada, kanun tarafından sulhe ilişkin getirilen bir geçerlilik şartının yönetmelik hükmü ile bertaraf edilmesi kabul edilemez. Bu nedenle, karar verilmesinden sonra sulh olunması halinde de hakim tarafları mahkemeye davet ederek, sulhe ilişkin koşulları yerine getirmelidir.

Belirtmek gerekir ki, Yönetmelik'in 215. maddesine ilişkin sorunları ortadan kaldıracak nitelikte bir düzenleme HMK Tadil Komisyonu'nun değişiklik tasarısında yer almaktadır. Yönetmelikte yer alan düzenlemeden daha kapsamlı ve daha açık olan bu değişiklik teklifinde, hüküm kesinleşinceye kadar sulh yapılabileceğine yönelik HMK m. 314'e iki fıkra daha eklenmesi öngörülmektedir. Maddeye eklenmesi öngörülen fıkralar şu şekildedir⁷⁸:

“(2) Sulh, hükmün verilmesinden sonra yapılmışsa, taraflarca kanun yoluna başvurulmuş olsa dahi, dosya kanun yolu incelemesine gönderilmez ve ilk derece mahkemesi veya bölge adliye mahkemesince sulh doğrultusunda ek karar verilir.

---

⁷⁸ Söz konusu fıkralar, 09.06.2017 tarihli Hukuk Muhakemeleri Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Taslağı Karşılaştırma Cetveli'nden alınmıştır. Karşılaştırma cetveline şu adresten erişilebilir: <http://www.adalet.gov.tr/Tasarilar/HMK-TASARI-İKİLİ-TABLO.pdf>.

(3) *Sulh, dosyanın temyiz incelemesine gönderilmesinden sonra yapılmışsa Yargıtay temyiz incelemesi yapmaksızın dosyayı sulh hususunda karar verilmek üzere hükmü veren mahkemeye gönderir.*”

Görüldüğü gibi tasarının ikinci fıkrasında, Yönetmelik hükmünün daha açık bir ifadesine yer verilmiştir. Üçüncü fıkra ise Yönetmelik hükmünde yer almayan yeni bir düzenleme mevcuttur. Söz konusu fıkra yasalaştığı takdirde, aşağıda açıklanacak olan, hükümden sonra sulh yapılması halinde kıyasen uygulanan bir İBK'nın sulh açısından artık uygulanmasına gerek bırakmayacaktır. Ayrıca bu durumda, yukarıda açıkladığımız AY m. 142/1 ve m. 13'e aykırılık hali ortadan kalkacaktır.

Yargıtay'ın hüküm verildikten sonra sulh yapılması halinde ne şekilde işlem yapılacağı ve karar verileceğine ilişkin farklı kararları bulunmaktadır. Yargıtay bazı kararlarında, yukarıda açıklanan yönetmelik hükmüne dayanarak mahkemenin dosya hakkında ek karar vermesi gerektiğini içtihat etmektedir⁷⁹. Diğer bazı kararlarda ise hükümden sonra sulh olunması halinde, mahkemenin gerekli kararı verebilmesi için Yargıtay'ın, esasa girmeden ilk derece mahkemesi kararını bozarak dosyayı ilk derece mahkemesine göndermesi gerektiği ifade edilmektedir⁸⁰. Her bir kararda açıkça ifade edilmemekle

---

⁷⁹ “Taraflar arasında imzalanan sulh protokolü başlıklı belgenin sunulduğu tarihte yürürlükte bulunun Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yönetmeliğinin 57. maddesi ve 06.08.2015 tarihli ve 29437 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren, Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılıkları İdari ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmeliğin 215. maddesinde “Hükümün kesinleşmesinden önce davadan feragat, davayı kabul veya sulh halinde, hakim dosya üzerinden bu konuda ek karar verir. Taraflarca kanun yoluna başvurulmuş olsa dahi sırf bu nedenlerle dosya istinaf veya temyiz incelemesine gönderilmez.” düzenlemesi yer almaktadır. Anılan sebeple, hükümden sonra ortaya çıkan davadan sulh beyanının mahkemece ek kararlar değerlendirilip karara bağlanması için dosyanın mahkemesine iadesine karar vermek gerekmiştir. Yukarıda açıklanan sebeple, dava dosyasının MAHKEMESİNE İADESİNE, 25.01.2016 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.”, Y. 22. HD, E. 2016/1246, K. 2016/1979, T. 25.1.2016, Lexpera.

⁸⁰ “Davalı vekili, 16.05.2017 tarihli dilekçesi ile karşı taraf ile sulh olduğuna dair sözleşme yapıldığını bildirmiştir. Sulh, HMK'nun 313. maddesinde; görülmekte olan bir davada, tarafların aralarındaki uyuşmazlığı kısmen veya tamamen sona erdirmek amacıyla, yapmış oldukları bir sözleşme olarak tanımlanmıştır. Aynı yasanın 315. maddesinde ise; sulhun ilgili bulunduğu davayı sona erdireceği ve kesin hüküm gibi sonuç doğuracağı açıklanmıştır. Hükümün kesinleşmesinden önceki herhangi bir aşamada sulh yapılabilir. Ancak, hükümden sonra ortaya çıkan ve temyiz incelemesine usulen engel oluşturan sulh hakkında bir karar verme etkisi ise hükmü veren mahkemeye aittir. SONUÇ: Yukarıda açıklanan nedenlerle, mahkemece sulh sözleşmesi hakkında bir karar verilmek üzere hükmün HUMK'nun 428. maddesi gereğince BOZULMASINA, peşin alınan temyiz harcının istek halinde temyiz edene iadesine, 6100 sayılı HMK'nun Geçici Madde 3 atfıyla 1086 sayılı HUMK'nun 440. maddesi

birlikte, bu yöndeki kararların çoğunluğu eski tarihli bir İBK'na dayandırılmaktadır. Bu durumda mahkeme dava hakkındaki nihai kararını verdiği için yeni bir karar vermesi mümkün görülmemektedir. Bu ikinci yöndeki kararlara göre, dosya kendisine gönderilen ilk derece mahkemesi sulh ile ilgili gerekli kararı verecektir.

Yukarıda Yargıtay'ın kararlarına dayanak yaptığı ifade edilen İBK'na konu olayda, ilk derece mahkemesi dava hakkındaki hükmünü vermiş, karar temyiz edilmiş, temyiz aşamasında hükmün verilmesiyle tebliği arasında on yıllık zamanaşımı süresinin dolduğu, kararın temyiz incelemesinin yapılamayacağı ileri sürülmüştür⁸¹. Söz konusu kararda, hükmün verilme anı ile tebliği arasında on yıllık süre geçtiğini fark eden Yargıtay'ın karar hakkında bir inceleme yapamayacağı, olayda zamanaşımını kesen bir sebep bulunup bulunmadığının karşı taraftan sorularak tahkik edilmesi gerektiği gerekçesiyle karar usulen bozulmuştur. Hükümden sonra sulh yapılması halinde de, İBK'nda olduğu gibi, hükümden sonra ortaya çıkan ve temyiz aşamasında incelenmesi mümkün olmayan bir durum ortaya çıkmaktadır. Buna göre İBK'nı hükümden sonra sulh yapılması haline uyguladığımız takdirde, temyiz aşamasında sulh olan tarafların bunu Yargıtay'a bildirmeleri ve Yargıtay'ın sulh hakkındaki işlemlerin yapılması ve gerekli kararın verilmesi için ilk derece mahkemesi kararını usulen bozması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Burada üzerinde durulması gereken husus, İBK'na konu olan olayda temyiz kanun yoluna başvurulduğu ve zamanaşımı iddiasının bu aşamada ileri sürülmüş olduğudur. Buna göre söz konusu İBK, dava dosyasının temyize gönderilmiş olduğu hallerde uygulanabilir. Fakat ilk derece mahkemesi karar vermiş ve taraflar kanun yoluna başvuru süresi içinde sulh olmuş veya kanun yoluna başvuru dilekçesi vermiş olmakla birlikte dava dosyası hala ilk derece mahkemesinde ise yukarıda değinilen Yönetmelik'in 215. maddesi gereği mahkeme dava hakkında ek karar vermelidir. Çünkü mezkur maddede açıkça,

---

gereğince kararın tebliğinden itibaren 15 günlük süre içinde karar düzeltme yolu açık olmak üzere, 30.05.2017 gününde oybirliği ile karar verildi.”, Y, 3.HD, E. 2017/7640, K. 2017/8514, T. 30.5.2017, Lexpera.

⁸¹ YİBGK, E. 1939/15, K. 1940/70, T. 11.4.1940, Lexpera.

kanun yoluna başvurulmuş olsa dahi sırf bu nedenle dosyanın üst mahkemeye gönderilemeyeceği ifade edilmektedir. Dolayısıyla Yönetmelik hükmü ile İBK'nın yukarıda değinilen iki zamansal aşama söz konusu olduğu takdirde çelişmediği ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte taraflar, temyiz incelemesi sırasında sulh olurlarsa İBK uygulanmalıdır. Çünkü İBK kanunlar gibi bağlayıcı olduğundan dolayı Yönetmelik hükmüne nazaran önceliklidir (Yargıtay Kanunu m. 45). Bu nedenle, böyle bir durumda Yönetmelik hükmü uygulanamaz. Dolayısıyla taraflar, dava temyiz aşamasında iken sulh olurlarsa kararın bozulması ve sulhün dikkate alınması için mahkemeye gönderilmesi gerekir. Esasen bu durumda, İBK ya da Yönetmelik hükmünün uygulanması arasında fiilî bir fark olmayacaktır. Yalnızca İBK uygulanırsa, karar usulen bozularak gönderilecek, mahkeme yeniden nihai bir karar verecektir. Yönetmelik uygulanırsa ek karar verilmesi için dava dosyası mahkemeye iade edilecektir⁸².

Dikkat edilirse buraya kadar olan açıklamalar, daha çok temyiz kanun yolu göz önüne alınarak yapılmıştır. Bunun nedeni istinaf kanun yolunun yargılama sistemimize yeni dahil oluşu ve mezkur içtihatların ve İBK'nın istinaf yürürlüğe girmeden önce ortaya çıkmış olmasıdır. Ayrıca hukukumuzda benimsenen sınırlı istinaf sistemi gereği, bölge adliye mahkemeleri yalnızca denetim mahkemesi değil aynı zamanda ilk derece mahkemeleri gibi, davanın esası hakkında yargılama yapabilen bir hüküm mahkemesidir ve istinaf aşamasında davaya son veren taraf işlemlerinin yapılması mümkündür (HMK m. 357)⁸³. Bu nedenle, taraflar istinaf incelemesi sırasında sulh olmak isterlerse

---

⁸² “Taraflar arasında imzalanan sulh protokolü başlıklı belgenin sunulduğu tarihte yürürlükte bulunun Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yönetmeliğinin 57. maddesi ve 06.08.2015 tarihli ve 29437 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren, Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılıkları İdari ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmeliğin 215. maddesinde “Hükmün kesinleşmesinden önce davadan feragat, davayı kabul veya sulh halinde, hakim dosya üzerinden bu konuda ek karar verir. Taraflarca kanun yoluna başvurulmuş olsa dahi sırf bu nedenlerle dosya istinaf veya temyiz incelemesine gönderilmez.” düzenlemesi yer almaktadır. Anılan sebeple, hükümden sonra ortaya çıkan davadan sulh beyanının mahkemece ek kararlarla değerlendirilip karara bağlanması için dosyanın mahkemesine iadesine karar vermek gerekmiştir. Yukarıda açıklanan sebeple, dava dosyasının MAHKEMESİNE İADESİNE, 25.01.2016 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.”, Y. 22. HD, E. 2016/1246, K. 2016/1979, T. 25.1.2016, Lexpera.

⁸³ Hukukumuzda sınırlı istinaf sisteminin benimsendiğine dair bkz: Akkaya, 2008: s.73-75; Çiftçi, 2016: s.516-562.

bunu bölge adliye mahkemesi önünde yapacaklardır. Dolayısıyla istinaf mahkemesinin sulh dikkate alınarak karar verilmesi için dosyayı ilk derece mahkemesine göndermesi kural olarak söz konusu değildir.

Toparlamak gerekirse, taraflar ilk derece mahkemesi veya bölge adliye mahkemesi önünde sulh olabilirler. Bu hallerde, sulhe göre veya karar verilmesine yer olmadığı yönünde karar verecek mahkeme sulhün yapıldığı mahkemedir. Taraflar ilk derece mahkemesi aşamasında, hüküm verildikten sonra sulh olur ve dava dosyası halen mahkemede bulunmakta ise kararı veren mahkemenin dava hakkında ek karar vermesi gerekir. Aynı mantığı bölge adliye mahkemesinin, dava hakkında nihai bir karar verdiği hallere uygulamak mümkündür. Bu hallerde de, bölge adliye mahkemesi dava hakkında ek karar verecektir. Bununla birlikte bölge adliye mahkemesi kararına karşı temyiz başvurusunda bulunulmuş ve dosya Yargıtay'da iken sulh olunursa, Yargıtay'ın kararı bozarak gerekli işlemler için duruma göre bölge adliye mahkemesine ya da ilk derece mahkemesine göndermesi gerekir (HMK m. 373). Fakat bölge adliye mahkemesinin henüz davanın esası hakkında bir incelemeye girişmemiş olduğu hallerde, İBK gereği ek karar vermek yerine dosyayı ilk derece mahkemesine göndermesi daha uygun olacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.SULHÜN SONUÇLARI

4.1. GENEL OLARAK

Görülmekte olan bir davanın tarafları, aralarındaki uyuşmazlığa mahkeme huzurunda anlaşarak son verdikleri takdirde bu durumun yargılama hukuku açısından bazı sonuçları olacaktır. Kural olarak dava, mahkemenin yapacağı yargılama ve bu yargılama sonucunda vereceği karar ile sona ermekle birlikte tarafların sulh olması halinde istisnai bir halin varlığı söz konusudur. Bu hal, maddî hukuk ile yargılama hukuku arasındaki ilişkiden ve yargılama hukukunun amacından kaynaklanmaktadır. Bilindiği gibi yargılama hukukunun en önemli amaçlarından birisi, taraflara maddî hukuk tarafından tanınan hakların yerine getirilmesidir (M. Yıldırım, 2006: s.87). Dolayısıyla taraflar davaya konu olan uyuşmazlık hakkında uzlaştıkları takdirde, bu durumun yargılamayı etkilemesi de doğaldır. Bu doğrultuda, hukuk düzeni tarafından mahkeme önünde yapılan sulh sözleşmesine bazı usuli sonuçlar bağlanmıştır.

Mahkeme huzurunda yapılan sulhün ilk sonucu, ilgili bulunduğu davayı sona erdirmesidir (HMK m. 315/1). Buna göre taraflar sulh olarak, görülmekte olan ve sulhe konu oluşturan davayı sonlandırırlar. Tarafların sulh ile davayı sona erdirebilmeleri medeni usul hukukuna hakim olan ilkelere, tasarruf ilkesinin sonucudur (Meriç, 2011: s.202-206). Sulhün davayı sonlandırması için kural olarak mahkemenin bir karar vermesine gerek yoktur. Çünkü HMK m. 315/1’de açıkça “*sulh ilgili bulunduğu davayı sona erdirir*” ifadesine yer verilerek, davayı sona erdirenin sulh üzerine mahkemenin vereceği karar değil sulh olduğu açıklığa kavuşturulmuştur. Dolayısıyla davanın sona erme anı, mahkeme içi sulh sözleşmesinin geçerli bir şekilde kurulduğu andır. Mahkeme tarafından verilecek karar verilmesine yer olmadığı kararı, bu durumu tevsik edecek usuli nitelikte bir karardır. Açıklanan nedenlerle HUMK döneminde, tarafların sulh olması halinde davanın sona erme anına ilişkin ortaya çıkan görüş ayrılıklarının bu düzenlemeyle ortadan

kalktığı kanaatindeyiz⁸⁴. Bununla birlikte bazen taraflar, dava konusu uyuşmazlık hakkında tamamen anlaştıkları halde, yargılama giderleri meselesini hakimin kararına bırakmak isteyebilirler. Bu halde sulh ile uyuşmazlık ortadan kalkmakla birlikte dava son bulmamaktadır (Önen, 1972: s.130). Bu nedenle, böyle bir durumun varlığı halinde davayı sona erdiren mahkemenin vereceği karar olacaktır. Ayrıca taraflar sulh olmakla birlikte, HMK m. 315/1'e gereği mahkemeden, sulh hükümlerinin karara geçirilmesini talep etmişlerse davayı sona erdiren sulh değil yine mahkemenin vereceği karardır (Tanrıver, 2012: s.30-31). Çünkü bu halde taraflar davanın sona ermesi için, yaptıkları sulh sözleşmesini yeterli görmemekte, mahkemeden sulhü kararına geçirmesini talep etmektedirler.

Sulhün ikinci sonucu, kesin hüküm gibi etki doğurmasıdır (HMK m. 315/1). Sulhün kesin hüküm gibi etki doğuracağına ilişkin düzenlemenin ne şekilde anlaşılması gerektiği ve sulhe bağlanan kesin hüküm etkisinin kapsamı tartışmalıdır (Tanrıver, 1994: s.343; Kuru, 2001: s.3783-3787; Soy, 2017: s.147-156). Bir görüşe göre sulh yalnızca şekli anlamda kesin hüküm etkisine sahiptir. Dolayısıyla taraflar sulh oldukları takdirde yargılama sona erer ve sulhün kesin hüküm etkisine sahip olması sulhün içeriğine karşı kanun yoluna başvurulamamasını ifade eder. Diğer bir görüşe göre ise sulh, maddî anlamda kesin hüküm etkisine de sahiptir. Dava sulh ile sonuçlandırıldığı takdirde tarafların birbirlerine karşı aynı davayı, tekrar açması mümkün değildir. Belirtmek gerekir ki, HUMK döneminde sulhün kesin hüküm gibi etki doğuracağına ilişkin açık bir düzenleme olmamakla birlikte feragat ve kabule ilişkin HUMK m. 95 hükmü sulh bakımından kıyasen uygulanmaktaydı⁸⁵. Dolayısıyla söz konusu tartışmaların HUMK döneminde yapıldığı, HMK'da açık hüküm bulunduğu için bu tartışmaların son bulduğunu söylenemez. Bu konudaki tartışmalara ve görüşümüze aşağıda yer verilecektir.

Mahkeme huzurunda yapılan sulhün üçüncü sonucu, sulhün İİK m. 38'e göre ilam mahiyetinde bir belge olması ve ilamlı icraya konulabilmesidir.

---

⁸⁴ Bu tartışmalar için bkz: Önen, 1972: s.128-142.

⁸⁵ HUMK m. 95/1 şu şekildeydi: “*Feragat ve kabul, kati bir hükmün hukukî neticelerini hasil eder.*”

Buna göre mahkeme huzurunda düzenlenen sulhün onaylı bir örneğinin davanın taraflarına verilmesi gerekir (HMK m. 301, kıyasen). Nüshanın verilmesi için harçların ödenmiş olması aranmaz (HMK m. 302/1, kıyasen). Hukukumuzda kural olarak hükümler kesinleşmeden icra edilebildiği için sulh üzerine kanun yoluna başvurulmuş olması, tarafların icra takibi yapmasına engel değildir (Bkz: HMK m. 350; Bkz: HMK m. 367).

Sulh halinde uyumsuzluk ve dava tarafların uzlaşmasıyla sona ermesine rağmen mahkemenin yine de bir karar vermesi gerekir (HMK m. 315/1). Buna göre, mahkeme ya sulh sözleşmesine göre ya da sulh nedeniyle karar verilmesine yer olmadığı yönünde karar verecektir (HMK m. 315/1). Hakimin sulh sözleşmesine göre karar verebilmesi için tarafların bu yönde talepte bulunması zorunludur. Bazı Yargıtay kararlarında, hakimin taraflara HMK m. 315/1’de yer alan iki alternatiften hangisini seçtiğini sorması gerektiği ifade edilmektedir⁸⁶. Doktrindeki hakim görüşüne göre, sulh şartına bağlı olarak yapılmışsa sulhe göre karar verilemez (Soy, 2017: s.143; Budak ve Karaaslan, 2017: s.288; Kuru, 2016: s.557).

Sulh halinde ortaya çıkan bir diğer sorun tarafların sulh üzerine kanun yoluna başvurup başvuramayacağıdır. Bu konuda, tarafların sulh üzerine kanun yoluna başvuramayacağı fakat sulh sözleşmesinin iptalini dava edebileceği, tarafların kanun yoluna başvurabileceği fakat bu başvurunun yalnızca usul hukukuna dair nedenlere dayanabileceği, mahkeme sulh sözleşmesine göre karar verirse bu karara karşı usule ve esasa dayanan nedenlerle kanun yoluna başvurulmasının mümkün olduğu yönünde görüşler bulunmaktadır (Soy, 2017: s.156-162). Son olarak, tarafların sulh olması halinde bu durumun yargılama masrafları ve harçlar bakımından da birtakım etkileri söz konusu olmaktadır.

---

⁸⁶ “H.M.K’nun 315. maddesi uyarınca sulh, ilgili bulunduğu davayı sona erdirir ve kesin hüküm gibi hukukî sonuç doğurur. Mahkeme, taraflar sulhe göre karar verilmesini isterlerse, sulh sözleşmesine göre; sulhe göre karar verilmesini istemezlerse, karar verilmesine yer olmadığına karar verir. Bu itibarla taraflar arasında düzenlenen protokolün sulh sözleşmesi niteliğinde olup olmadığı belirlendikten sonra, mahkemece H.M.K’nun 315. maddesi uyarınca taraflardan sulh sözleşmesine göre karar verilmesini isteyip istemedikleri sorularak sonucuna göre hüküm kurulması gerektiği gözetilmeden davacı tarafın beyanı alınmadan davanın konusu kalmadığından bahisle karar verilmesine yer olmadığına dair hüküm kurulması, doğru görülmüştür.”, Y. 5. HD, E. 2014/20193, K. 2014/31383, T. 24.12.2014, Lexpera.

Çalışmamızın bu kısmında, yukarıda açıklanan genel çerçeve içerisinde sulhün sonuçları ele alınacaktır.

4.2. DAVANIN SONA ERMESİ

Tarafların sulh yoluyla dava konusu uyuşmazlık ve yargılama giderleri hakkında anlaşmaya varması halinde görülmekte olan dava son bulur (HMK m. 315/1). Dava konusu uyuşmazlık hakkında sulh olan fakat yargılama giderleri ile ilgili bir belirleme yapmayan taraflara hakim, yargılama giderleri hakkında sulh olabileceklerini hatırlatmalı, taraflar sulh olmazsa yargılama giderleri hakkında karar vererek davaya son vermelidir (Atalı, 2017: s.2037-2038). Tarafların uyuşmazlık hakkında kısmen sulh olması halinde dava da kısmen sona erer.

HUMK döneminde tarafların sulh yoluyla davaya son veremeyeceği, bir davanın ancak mahkeme tarafından hüküm verilmesi halinde son bulacağı yönünde görüşler savunulmuştur⁸⁷ (Kuru, 2001: s.3758). Buna göre tarafların sulh olması halinde davaya konu oluşturan uyuşmazlık sona erer. Dava ise şeklen devam eder. Davanın son bulması için mahkemenin bir karar vermesi gerekir. Daha önce ifade ettiğimiz gibi HMK m. 315/1'in açık ifadesi gereği günümüzde, davayı sona erdiren sulh sözleşmesi olduğunu ifade etmekte mahzur yoktur. Üstelik sulh HMK'da, "*davaya son veren taraf işlemleri*" başlığı altında düzenlenmiştir. Ayrıca HUMK döneminde de, davayı sona erdiren bizzat sulh olduğunu ifade eden yazarlar olmuştur (Tanrıver, 1994: s. 342-343; Önen, 1972: s.134; Ansay 1960: s.184; Üstündağ, 2000: s.578; Berkin, 1969: s.168). Söz konusu görüşün temel gerekçesi, İİK m. 38 ve HUMK m. 95/1'dir. Şöyle ki, bu görüşe göre sulh halinde davayı sona erdiren sulh değil karar olmuş olsaydı İİK m. 38'de sulhlerin ilam mahiyetinde belge sayıldığına yönelik bir düzenlemeye yer verilmesi gerekmezdi (Tanrıver, 1996: s.96). Bu durumda, dava mahkemenin verdiği karar ile son bulduğu ve mahkeme kararı ilamlı icraya konulacağı (İİK m. 24) için sulhün icra edilebileceğine yönelik bir düzenleme gereksiz ve ilamlı icra sistemi ile çelişik

---

⁸⁷ Bu görüş için bkz: Önen, 1972: s. 132-135, Belirtmek gerekir ki Önen davanın sulh ile sona ereceği görüşündedir. Bkz: s. 134

olurdu (Atalı, 2017: s.2036). Maddede icra takibi bakımından esas alınan işlem sulh olduğuna göre davayı sona erdiren bu sulh sözleşmesidir. HUMK m. 95/1’de yer alan feragat ve kabulün kesin hüküm gibi etki doğuracağına ilişkin düzenleme de benzer şekilde yorumlanmıştır. Buna göre, tarafların sulh olması halinde davayı mahkemenin vereceği karar sona erdiriyor olsaydı, bu karar kanun yollarından geçerek kesin hüküm teşkil edeceği için sulhün kesin hüküm oluşturacağına yönelik bir düzenleme anlamsız olurdu. Bunlara sulhün hükmün tamamlayıcısı değil, hüküm yerine geçen bir taraf işlemi olduğu şeklindeki gerekçe de eklenebilir.

HMK m. 315/1’in açık hükmü gereği davayı sona erdiren sulh olmakla birlikte, tarafların mahkemeden sulh sözleşmesine göre hüküm verilmesini talep etmeleri halinde durum farklıdır. Bu halde davayı sona erdirenin mahkemenin vereceği karar olduğunu kabul etmek gerekir (Tanrıver, 2012: s.30-31). Çünkü bu durumda taraflar karşılıklı anlaşma yoluyla, uyuşmazlık hakkında ne şekilde hüküm kurulması gerektiğini belirlemektedirler. Mahkeme de bu belirleme doğrultusunda bir karar vermektedir. Doktrinde bu konuyla ilgili olarak, tarafların sulhe göre karar verilmesini talep etmeleri halinde, davayı sona erdirenin sulh değil karar olacağı dikkate alınarak, bu durumda sulhün irade fesadı nedeniyle iptal edilemeyeceğinin HMK’ya eklenmesi gerektiği ifade edilmiştir (Tanrıver, 2012: s.30-31). Bizce bu durumda, bir yargılama yapılmadığı ve mahkeme kararı yalnızca irade fesadına uğramış bir sözleşmeye dayandığı için sulh iptal edilebilmelidir.

Sulh halinde davanın sona ermesini, ilk derece yargılamasının sona ermesi olarak anlamak gerekir. Çünkü ileride görüleceği gibi sulhe karşı usul hukukuna dayanan nedenlerle kanun yoluna başvurulması mümkündür. Yine herhangi bir karışıklığa yol açmamak için, mahkeme karar vermeden sulh icraya koyulamamalıdır.

Taraflar sulh olmuş ve mahkemeden sulhe göre karar verilmesini talep etmemişlerse mahkeme; sulh nedeniyle davanın konusuz kaldığı, karar verilmesine yer olmadığı yönünde usuli bir karar verecektir (HMK m. 315/1). Bu ihtimalde, mahkemenin bir karar vermesi davaya son verenin bu karar

olduğu anlamına gelmez. Söz konusu karar, tamamen tespit ve tevsik amacı taşıyan, şekli nitelikte bir karardır (Soy, 2017: s.147).

Davanın taraflarının şarta bağlı olarak sulh olması halinde yine yargılama sona erer (HMK m. 315/1). Fakat bu halde mahkeme, sulhe göre karar veremez (Tanrıver, 2012: s.101).

4.3. SULHÜN KESİN HÜKÜM ETKİSİ

Sulhe bağlanan kesin hüküm etkisini anlamak ve açıklayabilmek için öncelikle kesin hükme dair bazı temel hususlara değinilmesi zorunludur. Bu nedenle sulhe bağlanan kesin hüküm etkisinin niteliği konusunda açıklamalarda bulunmadan önce aşağıda kesin hüküm kavramı ile ilgili bazı temel açıklamalarda bulunulacaktır.

Kesin hüküm kurumu HMK m. 303'de düzenlenmiştir. HMK m. 303'e göre bir davaya ait şekli anlamda kesinleşmiş bir hüküm tarafları, dava sebebi ve talep sonucu aynı olan diğer davalar bakımından maddî anlamda kesin hüküm oluşturur. Esasen maddî ve şekli anlamda kesin hüküm şeklinde iki farklı kurum bulunmamaktadır. Bu kavramlar, kesin hükmün iki farklı yönünü ifade etmektedir (Budak, Budak ve Karaaslan, 2017: s.273)

HMK m. 303/1'de ifade edildiği üzere şekli kesin hüküm, maddî anlamda kesin hükmün ön koşuludur. Dolayısıyla bir mahkeme kararının maddî anlamda kesin hüküm etkisine sahip olabilmesi için o kararın öncelikle şekli anlamda kesinleşmiş olması gerekir. Şekli anlamda kesinleşme birkaç farklı şekilde gerçekleşebilir. İlk derece mahkemeleri ve bölge adliye mahkemelerinin aleyhine kanun yolu öngörülmeyen, verildiği anda kesin olan kararları bakımından şekli kesinleşme, kararın verildiği anda gerçekleşmiş olacaktır. Aleyhine kanun yolu öngörülen fakat tarafların gerekli süre içinde bu kanun yoluna başvurmadıkları hallerde, başvuru süresinin dolmasıyla kararlar kesinleşir. Taraflar bir karar aleyhine kanun yoluna başvurmuşsa kanun yolu incelemesinin nihai olarak sona erdiği anda karar şekli anlamda kesinleşecektir (Karşlı, 2014: s.533). Şekli anlamda kesinleşme ile dava tamamen son bulur. Mahkemenin bu aşamadan sonra, davaya geri dönerek uyuşmazlık hakkında yeni bir işlem yapması veya karar vermesi mümkün değildir. Şekli anlamda

kesinleşen bir hükmün incelenmesi ve değiştirilmesi ancak koşulları varsa yargılamanın yenilenmesi halinde söz konusu olur (HMK m. 375).

HMK m. 114/1.i'ye göre bir konuda kesin hüküm olmaması olumsuz bir dava şartıdır. Bir hususta dava açılabilmesi ve bu davanın esastan incelenebilmesi için o hususun aynı taraflar arasında daha önce kesin hükmeye bağlanmamış olması gereklidir. Böyle bir durumun varlığı halinde açılmak istenen ikinci dava, dava şartı yokluğundan dolayı usulden reddedilecektir (HMK m. 115/2). Bu durum, maddî anlamda kesin hükmün bir sonucudur.

Kesin hükme bağlanan bir diğer sonuç, söz konusu hükmün aynı taraflar arasında görülecek başka bir davada kesin delil etkisi göstermesidir (Ulukapı: 1990: s.393). Örneğin, A'nın B'ye karşı açtığı haksız fiile dayanan maddî tazminat davasında mahkeme B'yi tazminata mahkum etmişse bu hüküm, A'nın B'ye karşı açacağı manevi tazminat davasında kesin delil teşkil eder. Dolayısıyla bu durumda, haksız fiilî şartlarının bulunup bulunmadığı tekrar inceleme konusu yapılmaz.

Kesin hüküm kurumu, davaların sonsuza kadar uzamasını önleyerek toplumsal barışın korunması ve düzenin sağlanması bakımından kritik bir işlev görmektedir (İyilikli, 2016: s.33-39). Medeni usul hukukunda kesin hüküm kurumu bulunmasaydı mahkemelerin yargılama yapmasının ve toplumda yaşayan bireylerin dava açmasının bir anlamı olmazdı. Çünkü böyle bir durumda taraflar daha önce görülmüş ve sonuca bağlanmış davaları tekrar uyuşmazlık konusu yapabilirlerdi. Böyle bir durum ise hukuk düzeni bakımından birçok sorun doğururdu. Bütün bu nedenler dolayısıyla kesin hüküm kurumu kamu düzeninden kabul edilmektedir (İyilikli, 2016: s.36-37).

Kesin hüküm hakkındaki bu genel açıklamadan sonra, sulhün kesim hüküm etkisine gelebiliriz. HMK m. 315/1'de sulhün kesin hüküm teşkil edeceği değil kesin hüküm gibi etki doğuracağı ifade edilmiştir. Dolayısıyla sulhe bağlanan kesin hüküm etkisinin kapsam ve sınırlarının tayininde sulhün bir sözleşme olduğu unutulmamalı, hatalı bir değerlendirme ile kesin hükme

bağlanan tüm sonuçların sulh sözleşmesi bakımından da geçerli olacağı düşünülmemelidir⁸⁸.

Sulhe bağlanan kesin hüküm etkisi ile ilgili tartışılan ilk husus, sulhün yalnızca şekli anlamda mı kesin hüküm teşkil edeceği yoksa sulhün maddî anlamda kesin hüküm etkisine de sahip olup olmayacağıdır. Bir görüşe göre mahkeme huzurunda yapılan sulh yalnızca şekli anlamda kesin hüküm teşkil eder (Soy, 2017: s.152-153). Yani sulhün kesin hüküm etkisi, sulh üzerine davanın şeklen son bulmasını, mahkemenin artık yargılama ile ilgili bir işlem yapamamasını ve sulhe karşı kanun yoluna gidilememesini ifade eder. Maddî anlamda kesin hüküm etkisi ise, mahkeme kararlarına tanınan bir ayrıcalıktır. Bir devlet organı olan ve yargılama faaliyeti ile kişilerin haklarını elde etmesini sağlayan mahkemelere, sahip olduğu bu özellikler nedeniyle ihtilaflı bir husustaki kanuni gerçekliği tespit etme olanağı verilmiştir. Sulh halinde ise bir yargılama yapılmamakta taraflar, karşılıklı anlaşma yoluyla davaya son vermektedir. Dolayısıyla bu görüşe göre, hem işlemi yapanların mahkeme değil taraflar olması nedeniyle hem de bir yargılama faaliyeti değil sözleşme söz konusu olduğu için sulhün maddî anlamda kesin hüküm etkisine sahip olması mümkün değildir (Önen, 1972: s.148-149; Soy, 2017: s.152-153). Ayrıca irade fesadı ve aşırı yararlanma hallerinde iptalinin istenebiliyor olması sulhün maddî anlamda kesin hüküm etkisine sahip olamayacağını göstermektedir (HMK m. 315/2). Fakat mahkeme huzurunda yapılan sulhün bir def'i olarak ileri sürülmesi mümkündür ve bu def'i kesin hüküm itirazına benzer nitelikte bir savunma olarak kabul edilmektedir⁸⁹ (Önen, 1972: s.151).

Doktrinde ileri sürülen diğer görüşe göre ise sulh maddî anlamda kesin hüküm etkisine sahiptir (Kuru, 2001: s.3783-3786). Mahkeme huzurunda yapılan sulh mahkeme kararları gibi davayı sonlandırmakta ve icra

---

⁸⁸ Bu çerçevede bir değerlendirme yapmak HUMK döneminde daha kolaydı. Çünkü maddî anlamda kesin hükmü düzenleyen HUMK m. 237 "*kaziye-i muhkeme*" ifadesini kullanırken, sulh bakımından kıyasen uygulanan feragat ve kabule ilişkin HUMK m. 95 hükmü "*kati hüküm*" ifadesini kullanıyordu. Bu konuda bkz: Tanrıver, 1996, s. 96-97; Fakat HMK m. 315/1'de yer alan "gibi" ifadesinden de aynı sonuca varılabilir.

⁸⁹ Sevig ise mahkeme önünde yapılmış olsa dahi sulhün bir sözleşme olması dolayısıyla kesin hüküm etkisi kazanamayacağını, mahkemenin önüne gelen uyuşmazlığın daha önce sulh ile sona erdirildiğine yönelik def'iyi reddetmesinin haksız olmadığını ifade etmiştir. Bkz: Sevig, 1949: s. 155.

edilebilmektedir (HMK m. 315/1; İİK m. 38). Bu nedenle sulhü, kesin hüküm bakımından mahkeme kararlarından farklı bir kategoride düşünmenin makul bir gerekçesi yoktur (Soy, 2017: s.155).

Tarafların şarta bağlı olarak sulh olması halinde, bu sulhün maddî anlamda kesin hüküm etkisine sahip olmayacağı kabul edilmektedir⁹⁰.

Yukarıda açıkladığımız gibi sulhün kesin hüküm etkisi ile ilgili tartışılan temel mesele, sulhün şekli anlamda kesin hükmün yanında maddî anlamda kesin hüküm etkisi gösterip göstermeyeceğidir. Yani sulhün şekli anlamda kesin hüküm etkisi göstermesi tartışılmamaktadır. Sulh halinde bir yargılama yapılmadığı için sulhün, şekli anlamda kesin hüküm etkisine sahip olması normal karşılanmaktadır. Fakat bu durumda sulhe ilişkin usuli nedenlere dayanılarak kanun yoluna başvurulması mümkün görülmektedir⁹¹.

Kanaatimizce sulhün şekli anlamda kesin hüküm oluşturacağı yönündeki görüşe katılmak mümkün değildir. Çünkü yukarıda değindiğimiz gibi, tarafların mahkeme önünde sulh olması halinde, usuli nedenlere dayanılarak kanun yoluna başvurulması doktrinde ve Yargıtay kararlarında kabul edilmektedir⁹². Bizce de hak arama özgürlüğünün engellenmemesi bakımından bu görüşün kabulü zorunludur. Aksi durumda hakimın, sulh sırasında yaptığı usuli işlemlerin denetimi gerçekleştirilemez. Fakat, usuli nedenlerle de olsa sulhe karşı kanun yoluna başvurunun mümkün olduğu görüşü ile sulhün şekli anlamda kesin hüküm etkisine sahip olacağı görüşünü aynı anda kabul etmek tutarlı değildir. Buna karşı, sulhe bağlanan şekli

---

⁹⁰ “Sulh anlaşması şarta bağlı olarak yapılmış olması halinde, mahkemenin, böyle bir sulh anlaşmasına dayanarak esas hakkında karar (hüküm) vermesi imkânsızdır. Çünkü şarta bağlı hüküm verilemez. Taraflar şarta bağlı şekilde sulh olmakla, davaya son vermek istediklerinden, başka bir deyimle davanın takibinden vazgeçtiklerinden bu halde, mahkemenin “karar verilmesine yer olmadığına” biçiminde bir kararla davayı sonuçlandırması gerekir. Şarta bağlı olan sulh ve böyle bir sulh üzerine mahkemenin vereceği karar, maddî anlamda kesin hüküm teşkil etmez. Çünkü böyle bir sulh ve mahkeme kararı ile, taraflar arasındaki uyuşmazlık (esastan) son bulmuş değildir. (Prof. Dr. Baki Kuru, Prof. Dr. Ramazan Arslan, Prof. Dr. Ejder Yılmaz-Medeni Usul Hukuku, sh.397,398)”, Y. 10. HD, E. 2012/22845, K. 2012/24939, T. 07.12.2012, Lexpera; Alangoya vd, 2011: s. 430.

⁹¹ Bu konu sulh üzerine verilen mahkeme kararlarına karşı kanun yolu bölümünde daha detaylı olarak ele alınacaktır.

⁹² Bu konu sulh üzerine verilen mahkeme kararlarına karşı kanun yolu bölümünde daha detaylı olarak ele alınacaktır.

anlamda kesin hüküm etkisinin sulhün içeriğine karşı kanun yoluna başvurulamayacağını ifade ettiği ileri sürülebilir. Fakat bizce, sulhün içeriğine karşı kanun yoluna başvurulamayacağını kabul etmek için şekli anlamda kesin hüküm kavramını kullanmaya gerek yoktur. Sulh halinde bir yargılama değil, taraflar arasındaki bir sözleşmenin varlığı söz konusu olduğu için bu işlemin içeriğine karşı kanun yoluna başvurulmaması işin tabiatı gereği böyledir. Şekli anlamda kesin hüküm ise; bir *yargı kararına* karşı başvurulacak olağan kanun yolu bulunmamasını yahut bu yolların tüketilmiş olduğunu ifade eder. Bu konuda ileri sürülebilecek bir diğer itiraz, şekli anlamda kesin hüküm etkisine sahip olan sulhlerin HMK anlamında tüm geçerlilik şartlarını taşıyan bir sulh sözleşmesi olduğu, geçerlilik şartlarından biri veya birkaçı bulunmayan sulhlerin ise hükümsüz olduklarından dolayı bu sulhlere karşı kanun yoluna başvurulmasının normal karşılanması gerektiğidir. Fakat böyle bir itirazın gözden kaçıracağı husus şu olacaktır: Geçerli bir sulh sözleşmesinin yapıldığı hallerde dahi tarafların usul hukukuna dayanan nedenlerle kanun yoluna başvurması mümkündür. Bu başvuruya karşı, huzurunda sulh yapılan mahkemenin talebi, verildiği anda kesin olan kararlarda olduğu gibi doğrudan reddetme olanağı bulunmamaktadır (HMK m. 346, HMK m. 366). Son olarak şunu eklemek gerekir, kanun yolu incelemesi sonucunda sulhün geçerlilik şartlarından birisinin eksik olduğu ortaya çıkarsa bu, mahkeme içi sulhün hükümsüzlüğünü ortaya koyacak ve davanın sona ermesini engelleyecektir. Örneğin, dava konusu uyuşmazlığın tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyeceği bir konuya ilişkin olduğu ortaya çıkarsa artık mahkeme içi sulhün dava üzerinde bir etkiye sahip olması düşünülemez. Yani kanun yolu incelemesinin, sulh sözleşmesinin içeriğine, varlığına dair bazı hususları da etkilemesi her zaman ihtimal dahilindedir. Bu açıdan da sulhün şekli anlamda kesin hüküm etkisine sahip olduğunu kabul etmek mümkün gözükmemektedir.

Sulhün maddî anlamda kesin hüküm etkisine sahip olup olmayacağı meselesine gelirse, kural olarak sulhün maddî anlamda kesin hüküm etkisine sahip olması önünde engel yoktur (HMK m. 315/1)⁹³. Daha önce ifade edildiği

---

⁹³ Önemle belirtmek gerekir ki, burada maddî anlamda kesin hükümden kastedilen, aynı konuda aynı taraflar arasında yeni bir dava açılmamasıdır. Sulhün, kesin hükmün kesin delil etkisi karşısındaki durumu ise ileride alınacaktır.

gibi dava sırasında yapılan sulh, mahkemelerin verdiği kararlar gibi davayı sona erdirir ve icra edilirler. Dolayısıyla mahkeme huzurunda yapılan sulhlerin, mahkeme kararlarının aksine maddî anlamda kesin hüküm teşkil etmeyeceği ileri sürülemez. Bu noktada, sulhün irade fesadı nedeniyle iptal edilebilmesinin onun maddî anlamda kesin hüküm oluşturmayacağı yönünde değerlendirilemeyeceğini de ifade etmek gerekir. Mahkemeler tarafından verilen ve kanun yollarından geçerek kesinleşen hükümler dahi belirli durumlarda yargılamanın yenilenmesi yoluyla ortadan kalkmaktadır (HMK m. 375). Fakat bu durum şekli bakımından kesinleşmiş mahkeme kararlarının, maddî anlamda kesin hüküm etkisine sahip olmayacağı şeklinde yorumlanmamaktadır. Sulh için de benzer bir halin varlığı söz konusudur. Kaldı ki, hiçbir hukuk kuralının istisnasız şekilde uygulanması mümkün değildir.

Meseleyi bir başka açıdan değerlendirmek gerekirse, sulhün maddî anlamda kesin hüküm etkisine sahip olması irade özerkliği ve tasarruf ilkesi ile de uyumlu olacaktır (HMK m. 24). Taraflar mahkemeye, aralarındaki uyuşmazlığa nihai olarak son vermek amacıyla ve son çare olarak başvururlar. Ayrıca uyuşmazlıkların yargılama aracılığıyla nihai olarak son bulması, kamu düzeniyle de ilgilidir. Kesin hüküm kurumu bu gerekliliklerin bir sonucudur. Bu çerçevede, aralarındaki uyuşmazlığa nihai olarak son verme amacıyla mahkemeye başvuran tarafların, aynı mahkeme önünde sulh olmaları halinde bu sulhün maddî anlamda kesin hüküm etkisine sahip olmayacağını ifade etmek tarafların mahkemeye başvurmakta amaçlarına dolayısıyla tasarruf ilkesine aykırıdır. Bu nedenle, sulhün maddî anlamda kesin hüküm etkisine sahip olacağını kabul etmek daha doğru bir tavır olacaktır.

Yukarıda yapılan açıklamalar ışığında, tarafların mahkeme önünde sulh olarak davaya son vermeleri halinde aynı taraflar arasında aynı davanın bir daha görülemeyeceğini söylemek mümkündür. Taraflardan biri aynı vakıalara ve talep sonucuna dayanarak sözleşmenin diğer tarafına karşı bir dava açmak isterse bu dava, dava şartı yokluğundan dolayı usulden reddedilecektir (HMK m. 114/1.i; HMK m. 115). Burada tamamlanabilecek bir dava şartı eksikliği söz konusu olmadığı için hakim süre veremez (HMK m. 115/2). Ayrıca söz

konusu eksiklik davanın her aşamasında, re'sen dikkate alınacak ve ileri sürülebilecektir (HMK m. 115).

Taraflarca şarta bağlı olarak sulh olunması halinde, bu sulh de kural olarak maddî anlamda kesin hüküm gibi sonuç doğurur. Tarafların aynı konuda birbirlerine karşı dava açması mümkün değildir (HMK m. 315/1). Fakat taraflar, (örneğin bir icra takibi sırasında) sözleşmenin bağlandığı geciktirici şartın gerçekleşmediği veya infisahi şartın gerçekleştiği yönündeki iddialarına dayanarak, sulhün hükümsüzlüğüne yönelik dava açabilirler. Taraflar aynı davada, mahkeme tarafından geciktirici koşulun gerçekleşmediği veya infisahi şartın gerçekleştiği tespit edildiği takdirde sulh konusu uyuşmazlığın tekrar görülmesini talep edebilirler. Bu nedenle, şarta bağlı sulhün uyuşmazlığı esastan çözümlendiğini söylemek mümkün değildir. Doktrinde de buna uygun olarak, şarta bağlı sulhün davayı sona erdireceği fakat kesin hüküm gibi etki doğurmayacağı ifade edilmiştir (Alangoya vd 2011: s. 430-431). Yukarıda açıklandığı kapsamda anlaşılması koşuluyla, biz de bu görüşe katılıyoruz.

Sulhün kesin hüküm etkisi bağlamında ele alınması gereken bir başka husus, sulhün kesin delil teşkil edip etmeyeceğidir. Sulhün kesin delil teşkil etmesinden kasıt, sulhe ilişkin tutanağın kesin delil teşkil edip etmeyeceği değildir. Burada kastedilen, kesin hükmün bir sonucu olan kesin delil etkisidir. Daha önce verdiğimiz örneği tekrarlayacak olursak, A B'ye karşı açtığı haksız fiile dayalı maddî tazminat davasını kazanmış ve B tazminata mahkum olmuş ise A'nın B'ye daha sonra açacağı manevi tazminat davasında haksız fiilin varlığı tekrar tartışma konusu yapılmayacaktır. Bu durum, kesin hükmün kesin delil etkisinden kaynaklanmaktadır. Bu etkiye, kesin hükmün olumlu etkisi de denmektedir (Budak, Budak ve Karaaslan, 2017: s.274). Kanaatimizce kural olarak sulhün, kesin hükmün kesin delil etkisine sahip olması mümkün değildir⁹⁴ (Budak ve Karaaslan, 2017: s.289). Çünkü kesin hükmün varlığı halinde bu hükmün kesin delil etkisine sahip olmasının nedeni, mahkemenin dava konusu husus hakkında bir yargılama yapmış ve karar vermiş olmasıdır. Böylelikle, örneğin haksız fiilin varlığı bir adli hakikat haline gelmekte ve daha

---

⁹⁴ Aksi görüş için bkz: Kuru, s. 3785.

sonra tekrar tartışılmamaktadır. Davanın sulh ile sonuçlanması halinde ise mahkemenin tespit ettiği bir adli hakikatin varlığı söz konusu değildir. Dolayısıyla mahkeme içi sulh ile sona eren dava konusu uyuşmazlığın; farklı bir davada karar verilebilmesi için tekrar incelenmesi gerekirse bu hususta mahkeme içi sulhün kesin delil etkisinden bahsedilemez. Mahkemenin önceki davada sulh ile sona ermiş uyuşmazlık hakkında yargılama yapması gerekir. Bununla birlikte taraflar mahkeme huzurunda sulh olmuş ve mahkemeden bu sulhe göre karar verilmesini talep etmişlerse artık davanın esası hakkında verilmiş bir hüküm bulunacağı için sulhün değil, bu hükmün kesin delil etkisinden bahsedilmesi akla gelebilir. Fakat bu halde de, kesin hükmün kesin delil etkisinden bahsedilemez. Çünkü mahkeme bir yargılama yapmamış, yalnızca sulh sözleşmesinin muhtevasını kararına geçirmiştir.

Mahkeme içi sulh, kesin delil etkisine sahip olmamakla birlikte sulhe ilişkin tutanağın kesin delil olması mümkündür. HMK m. 204/1'e göre, ilamlar ve düzenleme şeklindeki noter senetleri sahteliği ispat edilene kadar kesin delil hükmündedirler. Sulh halinde bu hüküm, sulhe ilişkin tutanak bakımından da kıyasen uygulanır. Dolayısıyla sulhe ilişkin tutanak, taraflardan biri aleyhine bir irade beyanı içerdiği takdirde, bu taraf aleyhine bir kesin delil mahiyetindedir. HMK m. 204'de düzenleme şeklindeki noter senetlerinin kesin delil olarak kabul edildiği düşünüldüğü takdirde, mahkemede düzenlenen sulh tutanağının kesin delil oluşturması tabiidir.

4.4. SULHÜN İLAM NİTELİĞİ

İİK m.38'e göre mahkeme huzurunda yapılan sulhler ilam mahiyetinde belgedir. Dolayısıyla bu belgeler ilamlı icraya konu oluşturabilir (İİK m. 24 vd.). Kanun koyucu, bu düzenleme ile sulhü icra edilebilirlik yönünden mahkeme kararları ile aynı düzeyde kabul etmiştir. İİK'da bu şekilde bir düzenlemeye yer verilmiş olmasının önemi büyüktür. Her şeyden önce bu düzenleme, kanun koyucunun irade özerkliğine ve tasarruf ilkesine verdiği önemi göstermektedir. Diğer yandan sulhün icra edilebileceği kabul edilmeseydi, tarafların davayı sulh ile sonuçlandırması için makul bir gerekçesi bulunmazdı. Bu durumda, mahkeme içi sulh ile mahkeme dışı sulh arasında önemli bir fark bulunmamış olurdu. Taraflar sanki mahkeme dışında sulh

olmuş gibi karşı taraftan üstlendiği edimin ifasını talep eder, edim ifa edilmezse TBK'da kendisine verilen haklarını kullanırdı. Edimin aynen ifasını talep eden taraf, bunu sağlamak için tekrar dava açmak zorunda kalır ve bu davada verilen hükmü ilamlı icraya koyabilirdi. İİK m. 38 ile bu durum engellenmiş, taraflara salt bir borçlar hukuku sözleşmesinden farklı olarak sulhün icrasını gerçekleştirme olanağı tanınmıştır.

Mahkeme huzurunda yapılan sulhlerin ilamlı icraya koyulabilmesi için infaza elverişli bir içeriğe sahip olmaları gerekir. Bilindiği gibi bir eda hükmünü içeren mahkeme kararları icraya koyulabilir (Tanrıver, 1996: s.99). Tespit hükümleri ve inşai hükümler; verme, yapma veya yapmama şeklinde bir edim içermedikleri için infaza elverişli değildir. Bu hükümlerin yalnızca yargılama giderlerine ilişkin bölümleri ilamlı icranın konusunu oluşturabilir. Dolayısıyla sulhün de icraya koyulabilmesi için eda hükümlerine benzer şekilde edimler içermesi gerekir. Aksi takdirde sulh icraya koyulamaz. Fakat bu tür sulhlerde, taraflar yargılama giderlerini de sulh kapsamına almışlarsa bu kısımlar bakımından ilamlı icraya başvurulması mümkündür.

Taraflar dava sırasında sulh olmakla birlikte, mahkemeden bu sulhe göre karar verilmesini talep etmişlerse icraya koyulacak olan sulh değil, mahkemenin vereceği karardır. Dolayısıyla bu halde, sulhe ilişkin tutanak ilamlı icranın konusunu oluşturmaz. Aksi takdirde aynı konuda, mahkeme hükmü ve sulhün ayrı ayrı icraya konulması gibi garip bir sonuç ortaya çıkacaktır.

Mahkeme huzurunda yapılan sulhün icraya koyulabilmesi için mahkemenin, ilamlarda olduğu gibi taraflara sulhe ilişkin tutanağın bir nüshasını vermesi gerekir (HMK m. 301). Davanın tarafları bu nüshaları kullanarak ilamlı icra yoluna başvurabilir. Sulh tutanağının birer nüshasını taraflara veren mahkeme, sulhün aslını ise mahkemede saklayacaktır.

Taraflar sulh olmuşlar ve sulhe göre karar verilmesini talep etmemişlerse, sulh tutanağının hakim ve zabıt katibi tarafından imzalanması ve mahkemenin karar verilmesine yer olmadığı kararı ile birlikte ilamlı icra yoluna başvurabilir (HMK m. 315/1, İİK m. 38). Her ne kadar dava sulh ile

sonuçlansa dahi uygulamada karışıklığa yol açılmaması için mahkeme kararı alınmadan icra takibi yapılamaz.

İhtiyari dava arkadaşlığı halinde dava arkadaşlarından her biri bu sulhü, bağımsız olarak icraya koyabilir yahut dava arkadaşlarından yalnızca birine karşı sulh icra edilebilir (HMK m. 57). Mecburi dava arkadaşlığının söz konusu olduğu hallerde ise bu mümkün değildir. Taraflar sulhü hep birlikte icraya koyacaklar veya sulh dava arkadaşlarının tamamına karşı icraya koyulacaktır (HMK m. 59). Davada ihtiyari veya mecburi dava arkadaşlığının söz konusu olması halinde bu durum takip bakımından da ihtiyari veya mecburi takip arkadaşlığına yol açacaktır.

Sulhe üçüncü kişinin taraf olması halinde bu kişinin sulhün icrasını talep edip edemeyeceği doktrinde tartışılmıştır (Tanrıver, 1994: s.347-348; Cidecigiller, 2015: s.162-163; Önen, 1972: s.155-157). Kanaatimizce bu durumda, üçüncü kişi sulhün icrasını talep edebilmelidir. Bu noktada, sulhün icrasını yalnızca davanın taraflarının isteyebileceği şeklindeki görüşe katılmıyoruz (Önen, 1972: s.156). Çünkü üçüncü kişinin karma bir sözleşme olan mahkeme içi sulhe katılımını kabul etmek, onun bu sözleşmenin maddî hukuka ve usul hukukuna ilişkin tüm sonuçlarından yararlanabilmesini gerektirir. İcra edilebilirlik, sulhün usul hukukuna ilişkin bir sonucu olduğuna göre üçüncü kişinin bu olanaktan mahrum kılınması makul bir gerekçeye dayanmamaktadır. Diğer yandan para borcu ikrarını içeren düzenleme şeklindeki noter senetleri, istinaf ve temyiz kefaletnameleri ile icra dairesindeki kefaletler ilam mahiyetinde belge olarak kabul edilmiştir ve bu belgeler ilamların icrası hakkındaki hükümlere tabidir (İİK m. 38). Tüm bu hallerde yer alan belgeler, bir dava sırasında ve mahkeme önünde düzenlenmemekle beraber taraflar bu belgeleri icraya koyabilmektedirler. Yani bu hallerde, bir dava söz konusu olmadığı halde belgenin tarafları onun icrasını talep edebilmektedir. Dolayısıyla sulh halinde de bu belgenin yalnızca davanın tarafları bakımından ilam mahiyetinde olacağı ve yalnızca onlar bakımından ilamların icrası hakkındaki hükümlere tabi olacağı savunulamaz. Nasıl ki sayılan diğer hallerde, taraflar arasında bir dava ilişkisi olmamasına rağmen düzenlenen belge ilam mahiyetinde kabul ediliyorsa, sulhe üçüncü kişinin

katılımı halinde üçüncü kişi bakımından benzer bir durumun varlığı söz konusudur. Sonuç itibariyle, kural olarak üçüncü kişi sulhün icrasını talep edebilir ve üçüncü kişiye karşı sulh icra edilebilir.

Üçüncü kişinin sulhün icrasını talep etmesi veya üçüncü kişiye karşı sulhün icra edilebilmesi, bu kişinin sulhe taraf olması halinde halinde mümkündür. üçüncü kişi sulhe taraf olmamış, taraflar sulh sözleşmesi kapsamında üçüncü kişi lehine veya aleyhine bir edim kararlaştırmışlarsa durum farklıdır. Öncelikle üçüncü kişi sözleşmeye taraf olmadığı halde, sulh ile bu kişi aleyhine bir edim getirilemeyeceği ve dolayısıyla bu kişiye karşı takip yapılamayacağı aşikardır. Sözleşmelerin nisbiliği ilkesi gereği kişilerin, üçüncü kişiler aleyhine borç doğuran anlaşmalar yapmaları mümkün değildir. Bu nedenle bu tür anlaşmaların üçüncü kişiye karşı icraya koyulmasından da bahsedilemez. Fakat taraflar sulh sözleşmesinde üçüncü kişi lehine bir edime yer vermişlerse bu durumda üçüncü kişi yararına sözleşme söz konusu olduğu için TBK'nın ilgili hükümlerine bakılmalıdır. TBK m. 129'a göre üçüncü kişi lehine bir edim kararlaştırılan sözleşmelerde taraflar, bu edimin üçüncü kişiye karşı ifa edilmesini talep edebilir. Sözleşmenin amacı ile örf ve adete uygun düştüğü takdirde doğrudan üçüncü kişinin de sözleşmenin ifasını talep etmesi mümkündür. İİK'da konuyla ilgili bir hüküm bulunmadığı için söz konusu düzenleme icra hukuku bakımından kıyasen uygulanabilir (Soy, 2017: 182-183). Buna göre, sulh sözleşmesinde üçüncü kişi lehine bir edim kararlaştırılmışsa kural olarak bu edimin icra dairesi aracılığıyla üçüncü kişiye karşı yerine getirilmesini talep edecek olanlar, sözleşmenin taraflarıdır. Fakat taraflar sözleşmeye, üçüncü kişinin edimi talep edebileceğini açıkça yazmış veya bu durum sözleşme hükümlerinin yorumlanmasından anlaşılıyor ya da örf-adet gereği uygun görülüyorsa üçüncü kişi edimin ifası için icra takibi başlatabilecektir⁹⁵.

Medeni usul hukukunda, mahkemeler tarafından verilen nihai kararların icra edilebilmesi için kural olarak kesinleşmeleri gerekmez (HMK m. 350, HMK m. 367). Bu kuralın istinası; kişiler, aile hukuku ve taşınmazın

---

⁹⁵ Aksi görüş için bkz: Önen, 1972: s. 156-157.

aynına ilişkin davalarda verilen kararlardır. Bu hallerde, verilen kararların icra edilebilmeleri için kesinleşmeleri gerekir. Ayrıca bazı özel kanunlarda, diğer bazı kararlar bakımından kesinleşme şartı öngörülmüştür⁹⁶. Sulh, istisnai olarak öngörülen söz konusu davalardan birinde yapıldığı takdirde icra takibi yapılabilmesi için kesinleşme şartının aranıp aranmayacağı önemli bir husustur. Bu noktada, sulh ile dava sona erdiği ve sulhün içeriğine karşı kanun yoluna başvuru imkanı bulunmadığı için zaten şekli anlamda kesinleşmenin gerçekleşmiş olacağı ileri sürülebilir. Fakat sulhün içeriğine karşı kanun yoluna başvurulamamakla birlikte taraflar, usuli nedenlerle kanun yoluna başvurabilir (Atalı, 2017: s.2036). Örneğin, taraflardan birinin beyanlarının tutanağa eksik geçirildiğini iddia etmesi mümkündür. Bu nedenle, böyle bir durum söz konusu olduğu takdirde sulh icraya koyulamamalıdır. Yine taraflar, sulhe göre hüküm verilmesini talep etmişlerse bir mahkeme hükmünün varlığı söz konusu olacağı bu kararın kesinleşmesi aranır.

Şarta bağlı sulh yapılması halinde, bu sulhün ilamlı icraya konulması mümkün değildir⁹⁷. Bu durumda söz konusu belge, ilam mahiyetinde bir belge olarak kabul edilemez (Muşul, 2012: s.443; Atalı, 2017: s.2037; Yılmaz 2016: s.206; Kuru, 2013: s.895; Uyar vd 2014: s.752). Fakat bu belge, ilamsız icraya konulabilir. Kendisine karşı ilamsız icra yoluna başvuru taraf, şarta ilişkin bir itirazda bulunursa diğer tarafın itirazın icra mahkemesinde kaldırılması veya itirazın iptali yoluna başvurusu gerekir (İİK m. 67-68).

Sulh temelde bir borçlar hukuku sözleşmesi olsa dahi, icra takibi aşamasında TBK m. 97 hükmünün uygulanması mümkün değildir (Tanrıver, 1996: s.99). Tarafların icra takibi sırasında böyle bir olanağının bulunduğu kabul edildiği takdirde, yine şarta bağlı bir icra söz konusu olur ki, İİK'da böyle bir yol öngörülmemiştir. Buna göre, taraflardan her biri mahkeme içi sulh sözleşmesinde karşı taraf aleyhine belirlenmiş edimi diğer taraftan bağımsız olarak ilamlı icraya koyabilir (Tanrıver, 1996: s.99).

---

⁹⁶ Bu konuda açıklamalar için bkz: Tanrıver, 1996: s. 151-161.

⁹⁷ Aksi yönde bir görüş: Tanrıver, 1996: s. 101.

Belirtmek gerekir ki, şarta bağlı sulhün ilam mahiyetinde bir belge olarak kabul edilmemesi ve ilamlı icraya konulamaması; şarta bağlı hüküm yasağı ile yakından ilgilidir. Bu nedenle bu konuya, şarta bağlı sulh yapılması halinde bu sulhe göre karar verilip verilemeyeceği ile ilgili açıklamada bulunulurken daha detaylı olarak değinilecektir.

4.5. SULH HALİNDE VERİLECEK KARAR

4.5.1. Genel Olarak

Daha önce ifade edildiği gibi sulh üzerine kural olarak, sulhe göre veya karar verilmesine yer olmadığı şeklinde, iki tür karar verilmesi mümkündür (HMK m. 315/1). Sulhe göre karar verilmesi için, tarafların bunu talep etmiş olması ve sulhün şarta bağlı şekilde yapılmamış olması gerekir. Taraflar sulhe göre karar verilmesini talep etmemişse veya sulh şarta bağlı ise mahkeme, sulh nedeniyle karar verilmesine yer olmadığı kararı verir. Şimdi bu kararları daha yakından inceleyelim.

4.5.2. Sulhe Göre Karar Verilmesi

Sulh olan taraflar, mahkemeden sulhe göre karar verilmesini talep ettikleri takdirde mahkeme sözleşme hükümlerini kararına geçirecektir (HMK m. 315/1). Bu durumda mahkeme, taraflardan her birinin kendi aleyhine olarak yer verdiği edimleri karşı taraf lehine hükme dönüştürecektir. Bu halde taraflar, sulhün değil hükmün icrasını talep edebilir. Sulhe göre karar verilmesi halinde davayı sona erdiren sulh değil, mahkemenin verdiği karardır (HMK m. 315/1).

Mahkemenin sulhe göre karar verebilmesi için, tarafların her ikisinin bu yönde talebi bulunmalıdır. Taraflardan biri, sulhe göre karar verilmesini talep etmekle birlikte karşı taraf bunu kabul etmiyorsa sulhe göre karar verilmesi mümkün değildir. HMK m. 315/1’de “*taraflar*” ibaresine yer verilmiştir. Dolayısıyla sulhe göre karar verilebilmesi için davanın tarafları bu hususta uzlaşmış olmalıdır. Ayrıca bir sözleşme olarak sulhün temelinde bulunan, karşılıklı uzlaşma düşüncesi de bunu gerektirir. Sulhe üçüncü bir kişinin taraf olması halinde, sulhe göre karar verilebilmesi için bu kişinin talebi

gerekli değildir. Yukarıda açıklandığı üzere, bu hususta tarafların anlaşmış olması yeterlidir.

Mahkemenin sulhe göre karar verebilmesi için gereken bir diğer şart, sulhün şarta bağlanmamış olmasıdır (Akil, 2012(a): s.15). HMK'da yer alan açık hüküm gereği sulh şarta bağlanabilir. Fakat doktrinde çoğunlukla, şarta bağlı sulh yapılması halinde bu sulhe göre karar verilemeyeceği ifade edilmektedir⁹⁸ (Muşul, 2012: s.446; Akil, 2012 (a): s.15; Atalı, 2017:s.2037; Görgün vd 2017: s.630; Kuru, 2016: s.557). Bu görüşün gerekçesi, medeni usul hukukunda şarta bağlı hüküm verilmesinin kabul edilmemiş olmasıdır⁹⁹. Şarta bağlı hüküm yasağı ise temelde, mahkeme kararlarının şüphe ve tereddüde yol açmayacak şekilde açık olması gerekliliğine (HMK m. 297) ve bu hükümlerin icrasına yönelik bir düzenlemenin İİK'da yer almamasına dayandırılmaktadır (Güneysu, 2014: s.120-121). Bu nedenler dolayısıyla şarta bağlı sulh yapılması halinde taraflar talep etse dahi bu sulhe göre karar verilmesi mümkün değildir (Alangoya vd 2011: s.430-431)

Üçüncü kişinin sulhe katılımı halinde, taraflar mahkemeden sulhe göre karar verilmesini talep ederse bu kararda üçüncü kişi aleyhine veya lehine bir edime yer verilemez. Yargılama sistemimiz gereği davada hüküm ancak davanın tarafları hakkında verilebilmektedir. Fakat üçüncü kişi, davaya fer'i müdahil sıfatıyla katılırsa fer'i müdahale giderleri ile sınırlı olarak böyle bir imkanın varlığı söz konusudur (HMK m. 328). Bu hususun üzerinde, sulh halinde yargılama giderlerine ilişkin bölümde durulacaktır.

4.5.3. Karar Verilmesine Yer Olmadığı Kararı

Taraflar davayı sulh ile sona erdirmiş ve mahkemeden sulhe göre karar verilmesini talep etmemişse mahkeme, sulh nedeniyle karar verilmesine yer olmadığı yönünde bir karar verecektir. Bu karar, davanın esası ile ilgili olmayan yalnızca tespit ve tevsik amacı taşıyan nihai bir karardır (Güneysu,

---

⁹⁸ Aksi yönde görüş için bkz: Budak ve Karaaslan, 2017: s. 288.

⁹⁹ Şarta bağlı hüküm verilir verilemeyeceği hakkındaki tartışmalar için bkz: Güneysu, 2014: s. 120 vd; Buran, 2005: s. 112-116; Karakurumer ty, s. 123-128; Postacıoğlu, 2011: s. 203-219; Kaniti 1962, s. 165-178; Akil, 2012 (a): s. 11-15; Tanrıver, 1998: s. 45-50; Şarta bağlı hüküm verilemeyeceği yönündeki bazı kararlar için bkz: Yılmaz, 2017: s. 2917-2918.

2014: s.144-147). Taraflar sulh olmakla birlikte, sulhü şarta bağlamışlarsa mahkeme bu anlaşmaya göre karar veremeyeceği için yine karar verilmesine yer olmadığı kararı verilmelidir.

Mahkemenin sulhe göre karar verdiği hallerin aksine, bir davada karar verilmesine yer olmadığı kararı verilmişse dava sulh ile sona erer (HMK m. 315/1). Bu halde, sulhün içeriğine karşı kanun yoluna başvurulamaz. Yalnızca usuli nedenlerle sulhe karşı kanun yoluna başvurulması mümkündür. Söz konusu kararın, usuli bir karar olmasından dolayı uyuşmazlığın esası hakkında kesin hüküm teşkil etmesi mümkün değildir.

Taraflardan biri sulhe göre karar verilmesini talep ediyor fakat diğer taraf bunu kabul etmiyorsa verilecek olan karar, karar verilmesine yer olmadığı yönündedir. Çünkü yukarıda açıklandığı üzere, sulhe göre karar verilebilmesi için tarafların bu hususta uzlaşmış olması gerekir. Bu uzlaşma sağlanamadığı takdirde, açıklanan şekilde usuli bir karar verilmesi gerekir.

4.6. SULH HALİNDE YARGILAMA GİDERLERİ

Taraflar yargılama giderlerini sulh kapsamına almışsa, giderler bu anlaşmaya göre ödenir (Yılmaz, 2017: s.3056). Fakat dava konusu uyuşmazlık hakkında sulh olan taraflar, yargılama giderleri hakkında bir anlaşmaya varmamış olabilirler. Bu durumda mahkemenin yargılama giderleri hakkında bir karar vermesi gerekir (Bilge ve Önen, 1978: s.358). Mahkeme yargılama giderleri hakkında karar vermeden önce taraflara yargılama giderleri bakımından sulh olabileceklerini hatırlatmalıdır. Davanın esası hakkında sulh olan tarafların yargılama giderleri bakımından uzlaşmaya varması olasılık dahilindedir. Ayrıca bu hatırlatma temelini, hakime tanınan sulhe teşvik yetkisinden almaktadır. Daha önce ifade edildiği gibi Kanun, ön inceleme aşamasında hakime sulhe teşvik zorunluluğu getirmiş fakat hakimi zamansal olarak bu aşamayla sınırlamamıştır. Hakimin hatırlatması üzerine taraflar yargılama giderleri üzerinde sulh olmak istemeyebilir veya sulh olmayı başaramayabilirler. Bu halde mahkeme yargılama giderlerini hükme bağlamalıdır.

HMK m. 326'a göre yargılama giderleri davada haksız çıkan tarafa yükletilir. Davanın kısmen kabulü halinde, yargılama giderleri taraflar arasında, kabul ve reddedilen kısma göre paylaşılır. Sulh halinde, bir yargılama yapılmadığı ve taraflardan hangisinin haklı olup olmadığı belirlenmediği için bu kural sulh halinde yargılama giderlerini hükme bağlamak için yeterli değildir. Bu nedenle, konuyla ilgili olabilecek diğer düzenlemelere başvurulmalıdır. HMK'da yer alan ve davaya son veren diğer taraf işlemleri olan feragat ve kabul halinde, yargılama giderlerinin nasıl paylaşılacağına ilişkin özel düzenleme bulunmakla birlikte sulhe ilişkin hükümlerde bu yönde bir düzenleme yoktur. Buna göre, feragat ve kabul halinde feragat edilen ve kabul edilen kısım bakımından yargılama giderlerine, davadan feragat eden davacı ve davayı kabul eden davalı katlanmaktadır (HMK m. 312/1). Doktrinde, kısmi kabul ve feragatten oluştuğu için sulh halinde feragat ve kabule ilişkin hükümlerin yargılama giderleri bakımından kıyasen uygulanması gerektiği ifade edilmektedir. Bununla birlikte HMK m. 331'de davanın konusuz kalması halinde yargılama giderlerinin ne şekilde hükme bağlanacağı açıklanmıştır. Söz konusu hükme göre, davanın konusuz kaldığı hallerde mahkeme tarafların, davanın açıldığı tarihteki haklılık durumlarını gözeterek yargılama giderlerini paylaşacaktır. Bu noktada, karşımıza konuyla ilgili uygulanması muhtemel iki farklı düzenleme çıkmaktadır. Eğer feragat ve kabule ilişkin düzenleme sulh bakımından kıyasen uygulanacak olursa hakim, davanın açıldığı sırada hangi tarafın haklı olduğunu araştırmayacak, tarafların sulh kapsamındaki karşılıklı tavizlerini gözeterek yargılama giderlerini taraflar arasında bu çerçevede paylaşacaktır¹⁰⁰. Fakat HMK m. 331 uygulanacak olursa, mahkeme sulhteki karşılıklı fedakârlık oranlarıyla bağlı olmaksızın tarafların davanın açıldığı sıradaki haklılık oranlarını araştıracaktır.

Yukarıda açıklandığı üzere, söz konusu düzenlemeler sulh halinde hükmedilecek yargılama giderleri bakımından bizi farklı sonuçlara götürmektedir. Bu nedenle, öncelikle sulh halinde bu düzenlemelerden

---

¹⁰⁰ Bu yönde bkz: Özkan, 2012, s. 274-275; Kuru, 2001: s. 3766; Atalı, 2017: s. 2038; Bilge ve Önen, 1978: s. 358.

hangisinin uygulanacağı açıklığa kavuşturulmalıdır. Sulh halinde yargılama giderlerinin, feragat ve kabule ilişkin hükümlere göre tespit edilmesi gerektiği yönünde bazı gerekçeler ileri sürülebilir. Öncelikle sulh, çoğunlukla tarafların kısmi kabul ve feragatlerinden oluşmaktadır (Görgün vd 2017: 628; Atalı, 2017: s.2033). Sulh de feragat ve kabul gibi davaya son veren bir taraf işlemi niteliğindedir ve bu kurumlar HMK'da aynı başlık altında birlikte düzenlenmiştir. Öte yandan, bir kurum olarak sulhün kanunda düzenlenmemiş olduğu HUMK döneminde, feragat ve kabule ilişkin hüküm ve yargı kararları sulh bakımından kıyasen uygulama alanı bulmuştur¹⁰¹. Bu yönde ileri sürülen bir diğer gerekçe ise tarafların sulhte üstlendiği edimlerle, üstlendikleri edim oranında haksızlıklarını kabul etmiş sayıldıklarıdır (Önen, 1972: s.164). Tüm bu gerekçeler kısmen doğruluk payı taşımakla birlikte kanaatimizce yeterli değildir. Çünkü HMK m. 331 açıkça davanın konusuz kalması nedeniyle esası hakkında hüküm verilmeyen durumlarda yargılama giderlerinin ne şekilde hükme bağlanacağını düzenlemektedir. Ayrıca HMK m. 315/1'e göre taraflar sulhe göre karar verilmesini istemezlerse hakim, sulh nedeniyle dava konusuz kaldığı için karar verilmesine yer olmadığı yönünde karar vermektedir. Dolayısıyla tarafların sulh olması halinde, uyuşmazlık sona erdiği ve dava konusuz kaldığı için yargılama giderleri HMK m. 331'e göre paylaşılmalıdır (Umar, 2014: s.930-931; Görgün vd 2017: s.651-652; Tanrıver, 2018: s.1082). Ayrıca tarafların sulh kapsamında üstlendiği edimlerle, o edim oranında haksızlıklarını kabul ettiklerini varsaymak güçtür. Sulh bir sözleşmedir ve taraflar bir sözleşme yaparken birçok farklı nedenle çeşitli oranlarda edimler üstlenebilir. Üstelik dava konusunun veya tarafların sulh kapsamında üstlendiği edimlerin maddî bir değer taşımadığı hallerde bu kuralı uygulamak mümkün olmamaktadır. Bunlara ilaveten, yargılama giderlerini doğrudan tarafların sulh kapsamındaki fedakârlık oranlarını dikkate alarak paylaşmak sulhün kapsam dışı bırakılan yargılama giderlerine teşmili anlamına gelir ki bu tasarruf ilkesine aykırıdır (HMK m. 24). Hakim yargılama giderlerini tarafların başlangıçtaki haklılık oranlarını araştırmaksızın belirlediği takdirde fiilî olarak, kısmi sulh tam bir sulhe dönüşecektir. Çünkü taraflar yargılama giderleri

---

¹⁰¹ Örneğin, feragat ve kabulün kesin hükmün sonuçlarını ortaya çıkaracağı yönündeki HUMK m. 95 hükmü sulh için kıyasen uygulanmıştır. Bu yönde bkz: Tanrıver, 1994: s. 342-343.

hakkında sulh olacak olsaydı büyük ihtimalle aynı orana göre anlaşılardı. Fakat taraflar bu şekilde yapmamışlar, kısmen sulh olmak istemişlerdir. Sonuç olarak, konuyla ilgili özel hüküm bulunduğu için feragat ve kabule ilişkin düzenlemenin kıyasen uygulanması mümkün değildir. Dolayısıyla sulh halinde, hakim tarafların davanın açıldığı andaki haklılık durumunu araştırarak ve yargılama giderleri hakkında buna göre karar verecektir. Bununla birlikte, mahkemeden sulhe göre karar verilmesi talep edilmişse mahkeme yargılama giderlerini tarafların karşılıklı tavizlerine göre belirleyebilir. Fakat bu belirlemenin hukukî gerekçesi feragat ve kabule ilişkin düzenleme değil, HMK m. 326'dır. Mahkeme bu halde, tarafların isteği üzerine sulhe göre karar verdiği için yargılama giderlerine ilişkin de bu hükme paralel şekilde hüküm kurmalıdır. Ayrıca mahkeme tarafların davanın açıldığı sıradaki haklılık durumlarını belirleyemezse, tarafların sulh kapsamındaki karşılıklı fedakârlıklarını esas alarak yargılama giderleri hakkında karar verebilir (Umar, 2014: s.931). Böyle bir durumda, sulhte yer alan karşılıklı fedakârlık oranlarının tarafların davanın açıldığı sıradaki haklılık durumunu gösterdiği kabul edilmektedir (Umar, 2014: s.931).

Sulh halinde yargılama giderlerinin HMK m. 331'e göre belirlenmesi, aslında sulh ile sona ermiş uyuşmazlık hakkında tahkikata devam edilmesini gerektirdiği için eleştirilebilir. Çünkü davanın açıldığı anda kimin haklı olduğunu belirlemek için yapılacak tahkikat yargılamayı uzatacaktır. Bu yönde bir eleştiri doğru olmakla birlikte, kanaatimizce olan hukuk bakımından durum bu şekildedir. Olması gereken hukuk bakımından, yargılamanın uzamasını engelleyecek farklı bir düzenlemenin yapılması daha faydalı olacaktır. Fakat olan hukuk bakımından ortaya çıkabilecek bu tehlike, hakimin taraflara, yargılama giderleri hakkında da sulh olabileceklerini hatırlatırken bu durumu açıkça belirtmesi yoluyla ortadan kaldırılabilir. Taraflar buna rağmen yargılama giderleri ile ilgili bir anlaşmaya varmazsa hakim, HMK m. 331'i uygulamalıdır. Hakimin bu konuda yapacağı kapsamlı bilgilendirme, tarafların yargılama giderleri hakkında da sulh olmasını kolaylaştıracaktır.

HMK m. 331'e göre yargılama giderleri tespit edilmeye çalışılırken, tarafların uyuşmazlığın ne kadarı hakkında sulh olduğu dikkate alınmalıdır.

Taraflar dava konusu uyuşmazlığın tamamı bakımından sulh olmuşsa sorun yoktur. Fakat taraflar uyuşmazlığın bir kısmı üzerinde sulh yapmışlarsa yargılama giderlerinin sulh olunan kısma göre belirlenmesi gerekir. Bu durumda, dava değerinin tamamı dikkate alınarak yargılama giderleri hakkında karar verilemez.

Bilindiği gibi yargılama giderleri birkaç farklı kalemden oluşmaktadır. Bunlar genel olarak; harçlar, vekâlet ücreti ve bunların dışında kalan, yargılamaya dair bazı işlemlerin yapılması ve bu şekilde yargılamanın yürütülmesini sağlayan dar anlamda yargılama giderleri şeklinde sıralanabilir. Hukuk sistemimiz davanın taraflarını sulhe teşvik etmek amacıyla söz konusu yargılama giderleri ile ilgili çeşitli düzenlemelere yer vermiştir. Örneğin, Harçlar Kanunu m. 22'ye göre taraflar davanın ilk duruşmasında sulh olursa normalde hükmedilecek olan karar ve ilam harcının üçte birine hükmedilir. Eğer taraflar ilk duruşmadan sonra sulh olursa, bu takdirde normalde alınacak olan karar ve ilam harcının üçte ikisi alınır. Buna göre tarafların ön inceleme duruşmasında sulh olması, davanın daha sonraki bir aşamasında sulh olmalarına nazaran daha faydalıdır. Fakat taraflar daha sonra sulh olsa dahi karar ve ilam harcının yalnızca üçte ikisi alınabilecektir. Taraflar kanun yolu aşamasında sulh olsa dahi HK m. 22 gereği karar ve ilam harcının tamamı alınmaz. Bilindiği gibi bir yargılama gideri olarak karar ve ilam harcı, HMK m. 326 gereği davada haksız çıkan taraftan alınır. Yukarıda açıkladığımız gibi sulh halinde, davada kimin haklı veya haksız çıktığı belirlenmediği ve yargılama giderlerine ilişkin HMK m 331 hükmü uygulanacağı için karar ve ilam harcının kimden tahsil edilmesi gerektiği de bu hükme göre belirlenmelidir. Buna göre sulh halinde, karar ve ilam harcının kimde alınacağı da kural olarak tarafların davanın açıldığı tarihteki haklılık oranları araştırılarak belirlenecektir. Ayrıca sulh halinde ödenecek harçların, sulh olunan miktara göre tayin edilmesi gerekmektedir (HK m. 43).

Tarafları sulhe teşvik etme amacı taşıyan bir diğer düzenleme Avukatlık Asgari Ücret Tarife'sinde yer almaktadır. AAÜT m. 6'ya göre davanın ön inceleme tutanağı imzalanıncaya kadar sulh ile sona ermesi halinde

AAÜT'e göre belirlenecek vekâlet ücretinin yarısına hükmolunmalıdır¹⁰². Tarafların ön inceleme tutanağı imzalandıktan sonra sulh olması halinde ise vekâlet ücretinin tamamına hükmolunur. Bu düzenleme, davanın belirli bir aşamadan önce sulh ile sona ermesi halinde, haksız olan tarafa yüklenecek vekâlet ücretini yarıya indirerek tarafları sulhe teşvik etmeye çalışmaktadır. Fakat söz konusu düzenlemenin, gerçekte bu amaca ne kadar elverişli olduğu sorgulanabilir. Çünkü Avukatlık Kanunu m.164/5'e göre dava sonunda tarifeye dayanarak karşı taraf yüklenecek avukatlık ücreti avukata aittir ve bu ücret iş sahibinin borcu nedeniyle takas - mahsup edilemez ve haczedilemez. Ayrıca Av. Kan. m. 166/2'ye göre avukat sözleşme ile kararlaştırılan ve mahkeme tarafından takdir edilen vekâlet ücretinden dolayı kendi çalışması sonucunda müvekkilin muhafaza ettiği ve kazanmış olduğu mallar ile ilam gereğince diğer taraftan tahsil edilecek para üzerinde rüçhan hakkına sahiptir. Dolayısıyla burada iş sahibi ile vekil arasında bir menfaat çatışmasının varlığından bahsedilebilir. Buna karşılık, HMK m. 330 gereği vekil ile takip edilen davalarda tarifeye göre hesaplanacak vekâlet ücretinin taraf lehine hükmedildiği dolayısıyla bir menfaat çatışmasının bulunmadığının söylenmesi mümkündür. HMK m. 330 ve Av. Kan. 164/5, m. 166 arasındaki ilişki ve vekâlet ücretinin aidiyeti konusundaki teorik tartışmaları¹⁰³ bir yana koyup uygulamaya bakmak gerekirse, uygulamada çoğunlukla mahkeme tarafından hükmedilecek vekâlet ücreti avukatlara ait olmaktadır. Bu nedenle, davanın ön inceleme tutanağı imzalanıncaya kadar sulh ile sonuçlanması halinde bu durumun davayı yürüten vekilin menfaatlerine aykırılık oluşturması mümkündür. Dolayısıyla bu şartlar altında, AAÜT m. 6'nın kendisinden beklenen amacı yerine getirmesi mümkün gözükmemektedir.

Davaya fer'i müdahale halinde ise yukarıda açıklandığı gibi iki ihtimalin varlığı mevcuttur. Fer'i müdahil sulhe katılmış ve sulh ile fer'i müdahale giderleri hakkında anlaşmaya varılmışsa tarafların ve müdahilin bu anlaşmaya uyması gerekir. Fakat fer'i müdahale giderleri hakkında bir

---

¹⁰² Çalışmada 2018 yılı için geçerli olan AAÜT dikkate alınmıştır.

¹⁰³ Bu tartışmalar için bkz: Yılmaz, 1984/2: s. 222-223; Şimşek, ty 0(6), s. 535-561; Türkmen 2009: s.127-131; Somuncuoğlu, 2015: s.167-170; Karaaslan, 2017: s. 293.

anlaşmaya varılmamışsa hakim bu konuda hüküm kuracaktır. Söz konusu giderler bakımından da hakimin öncelikle taraflara sulh olabileceklerini hatırlatması yerinde olur. Taraflar sulh olmadığı takdirde görev hakime düşmektedir.

HMK m. 328'e göre davaya fer'i müdahil olarak katılan kişi, davaya yanında katıldığı taraf davada **haksız** çıkarsa yalnızca müdahale giderlerinden sorumlu olur. Fer'i müdahilin davaya yanında katıldığı tarafın davayı kazanması halinde ise müdahale giderleri diğer tarafa yükletilir. Bununla birlikte, davayı lehine davaya müdahale edilen kişi kazanmış olsa dahi, üçüncü kişinin davaya müdahalesine bu kişinin hal ve hareketleri neden olmuşsa, hakim müdahale giderlerinin bir kısmı veya tamamını davayı kazanan tarafa yükletebilir (HMK m. 328). Daha önce değindiğimiz gibi tarafların sulh olması halinde bir yargılama yapılmamakta dolayısıyla taraflarda hangisinin haklı hangisinin haksız olduğu ortaya çıkmamaktadır. Bu nedenle mahkeme, fer'i müdahale giderleri bakımından da HMK m. 331 hükmünü dikkate almalıdır. Buna göre, fer'i müdahale giderleri hakkında hüküm verirken mahkeme tarafların davanın açıldığı tarihteki haklılık durumlarını araştırmalıdır. Davanın açıldığı tarih itibariyle, lehine müdahalede bulunulan tarafın haklı olduğu anlaşılırsa fer'i müdahale giderleri diğer tarafa yükletilecektir. Fakat davanın açıldığı tarihte, lehine müdahalede bulunulan tarafın haksız olduğu ortaya çıkarsa giderlerden fer'i müdahil sorumlu olacaktır. Ayrıca davayı lehine müdahalede bulunulan taraf kazanmakla birlikte, gerekmediği halde davaya müdahalede bulunulmasına bu kişi yol açmışsa, hakim müdahale giderlerini kısmen veya tamamen davayı kazanan tarafa yükleyebilecektir. Fer'i müdahale giderleri dışında, müdahilin diğer yargılama giderlerinden sorumlu tutulması mümkün değildir (Önen, 1972: s.167). Fakat taraflar ve müdahil, sulh sözleşmesiyle bu yönde bir anlaşmaya varmışlarsa fer'i müdahil diğer yargılama giderlerinden sorumlu tutulabilir.

Sulh halinde yargılama giderlerine ilişkin bir diğer düzenleme Av. Kan. m. 165'tir. Av. Kan. m. 165, tarafların sulh olması halinde davayı takip eden vekilin çaba ve emeğini garanti altına almaya çalışmaktadır. Söz konusu düzenlemeye göre, "*İş sahibinin birden çok olması halinde bunlardan her biri,*

sulh veya her ne suretle olursa olsun taraflar arasında anlaşmayla sonuçlanan ve takipsiz bırakılan işlerde her iki taraf avukat ücretinin ödenmesi hususunda müteselsil borçlu...” kabul edilmektedirler. Buna göre sulh halinde taraf vekillerinin mahkeme tarafından takdir edilen vekalet ücretini, davacı ve davalı taraftan herhangi birinden talep etmesi mümkündür. Önemle belirtmek gerekir ki, Av. Kan. m. 165 hükmü yalnızca mahkeme tarafından hükmedilecek vekalet ücreti bakımından uygulanır¹⁰⁴. İş sahibinin vekili ile arasında kararlaştırdığı avukatlık ücreti bakımından bu hükümler uygulanmaz. İş sahibi ile vekil arasındaki sözleşme, sözleşmelerin nispiyeti ilkesi gereği yalnızca onları bağlar (Önen, 1972: s.) Fakat Yargıtay kararları genellikle aksi yöndedir¹⁰⁵. Yargıtay çoğunlukla Av. Kan. m. 165 hükmünün akdi vekalet

¹⁰⁴ Aksi görüş için bkz: Özkan, 2013: s. 288-289; Aydın, 2004: s. 70; Güner, 2015, s. 741-743.

¹⁰⁵ “*Dava, ödenmeyen vekalet ücreti alacağına tahsili talebine ilişkindir. Davacının, davalılardan İ.'in vekili olarak diğer davalı aleyhine işe iade ve işçilik alacağı davalarını takip ettiği, yine icra takiplerini başlattığı ancak davalıların aralarında 09.04.2013 tarihli protokol düzenleyerek sulh oldukları dosyadaki bilgi ve belgelerden anlaşılmaktadır. Mahkemece ise, davacının muhatabının davalılardan İ. olduğu, diğer davalı ... A.Ş.'den vekalet ücreti alacağı talep edemeyeceği gerekçesiyle, ... A.Ş. aleyhine açılan alacak davasının reddine karar verilmiştir.*”

Avukatlık Kanunu'nun 165. maddesinde “... Sulh veya her ne suretle olursa olsun taraflar arasında anlaşmayla sonuçlanan ve takipsiz bırakılan işlerde her iki taraf avukat ücretinin ödenmesi hususunda müteselsil borçlu sayılırlar.” hükmü mevcuttur. Kanun'un bu hükmüne göre, avukatın ücretinden vekil edenin hasmının sorumlu olabilmesi için, avukatın takip ettiği davanın taraflarının aralarındaki ihtilafı sulh yolu ile ve her şekilde olursa olsun anlaşarak sonuçlandırmaları ve takipsiz bırakmaları gerekir. Sulhun, anlaşmanın duruşmada olması veya yazılı bir metne dayanması gerekmez. Olayların gelişiminden böyle bir sonucun olduğunun anlaşılması dahi yeterlidir. Kaldı ki, davalı taraflar arasında 09.04.2013 tarihli sulhe dair protokol düzenlenmiştir. Ayrıca, asıl borç avukatın vekil edenine ait olup, yasadan kaynaklanan müteselsil sorumluluk sebebiyle avukata ödeme yapan hasım bunu asıl borçlu olan avukatın vekil edenine, sulh sözleşmesinde, anlaşmalarında aksine bir hüküm yok ise riücu hakkının olduğu da gözden kaçırılmamalıdır.”

Bu açıklamalardan sonra somut olaya bakıldığında, davacının vekil edeni davalı işçi ile vekil edenin hasmının anlaşarak uyuşmazlığı sona erdirdikleri, davacı avukatın azlinin haksızlığı ile vekalet ücretine hak kazandığı sabit olup, mahkemenin de kabulü bu yöndedir. Hal böyle olunca, Avukatlık Kanunu'nun 165. maddesi gereği, davacının hakettiği vekalet ücreti alacağından davalılardan ... A.Ş.'nin de müteselsilen sorumlu olduğu düşünülmeksizin, yamılgılı değerlendirmeye yazılı şekilde, ... A.Ş. hakkındaki davanın reddine karar verilmiş olması usul ve yasaya aykırı olup, bozmayı gerektirir.”, E. 2015/ 23569, K. 2017/ 11154, T. 15.11.2017, hukuktur; “Avukatlık Kanununun 164.maddesinde “taraflar arasında yazılı bir ücret sözleşmesi bulunmadığı hallerde değeri para ile ölçülebilen dava ve işlerde asgari ücret tarifeleri altında kalmamak koşulu ile ücret itirazlarını incelemeye yetkili mercii tarafından davanın kazanılan bölümü için avukatın emeğine göre ilamin kesinleştiği tarihteki müddeabihin değerinin %10 u ile %20 si arasında bir miktarın avukatlık ücreti olarak belirleneceği”, Avukatlık Yasasının 165.maddesinde ise, “sulh veya her ne suretle olursa olsun taraflar arasında anlaşma ile sonuçlanan ve takipsiz bırakılan işlerde her iki taraf, avukatlık ücretinin ödenmesi hususunda avukata karşı müteselsilen sorumludurlar.” şeklinde düzenleme mevcut olup, dava sulh ile sonuçlandığında, avukat müvekkilinden aralarındaki ücret

ücretini de kapsadığı yönünde kararlar vermektedir. Yukarıda değindiğimiz gibi, biz bu görüşe katılmıyoruz. Çünkü Av. Kan. m. 165 hükmünde, “*avukat ücreti*” ifadesi yer almakta, bu ücretin akdi vekalet ücreti olduğu ayrıca tasrih edilmemektedir. Oysa genel bir kurala istisna getirmek için ayrı ve açık bir düzenleme yapılması zorunludur. Bu hüküm ile bir sözleşmenin yalnızca o sözleşmeye taraf olan kişileri bağlayacağı şeklindeki temel ilkeye istisna getirilmek istenmişse, bunun madde metninde açıkça gösterilmiş olması gerekirdi. Ancak bu şekilde, sulh sözleşmesinin tarafları, diğer tarafın vekili ile olan ücret sözleşmesinden müteselsilen sorumlu tutulabilirdi. Ayrıca TBK m. 162’ye göre de, iradi olanlar hariç müteselsil borçluluk halleri ancak kanunda yer verilmesi şartıyla söz konusu olabilir. Konuya sistematik yorum ilkesi açısından baktığımızda ise, avukatın hapis hakkını düzenleyen Av. Kan. m. 166’da “...sözleşme ile kararlaştırılan ve hakim tarafından takdir olunan ücretinden dolayı...” denilerek akdi vekalet ücreti ve karşı vekalet ücretinin maddede ayrı ayrı belirtildiğini görürüz. Ayrıca bir önceki hüküm olan 164.

---

sözleşmesinde kararlaştırılan miktarı isteyebileceği gibi davada sulh olunan miktara göre karşı tarafa yükletilen vekalet ücretini de isteyebilir. (Bkz. HGK'nun 16.2.1994 T. 28/06/20161993/13-810 E., 1994/60 K. sayılı kararı) Müteselsil sorumluluk gereğince aynı sorumluluk, müvekkille sulh olan karşı taraf için de geçerlidir. Avukatla müvekkili arasında ücret sözleşmesi bulunmaması (veya sözleşmenin geçersiz olması) halinde ise, müvekkilin ve müvekkille sulh anlaşması yapan hasmın, sulholunan miktar üzerinden, Avukatlık Kanununun 164/ son maddesinde düzenlenen (hasma tahmili gereken vekalet ücretinden) ve Avukatlık Kanununun 164/4. maddesinde düzenlenen (müvekkilin avukata ödemesi gereken) vekalet ücretinden müteselsilen sorumlu olduklarının kabulü gerekir. Bu yasal düzenlemeler kapsamında somut uyuşmazlık değerlendirildiğinde, Davacı avukat tarafından davalı ...'in vekili sıfatıyla takip ettiği 2. Aile Mahkemesi'nin 2010/568 Esas sayılı ve 3. Aile Mahkemesi'nin 2010/591 Esas sayılı “katılım alacağı” talebine dair davalardan davalı taraflar arasında yapılan 02.08.2012 tarihli anlaşma protokolü çerçevesinde sulh olunarak, bu sulh protokolüne göre davalıların karşılıklı feragat etmek suretiyle davaların sonuçlandırıldığı anlaşılmaktadır. Davacı avukat ile davalı arasında vekalet ücret sözleşmesi bulunmadığından, öncelikle sulh olunan miktar tespit edilerek, vekalet ücretinin de buna göre belirlenmesi gereklidir. Davalılar arasında yapılan 02.08.2012 tarihli anlaşma protokolüne göre tarafların sulh olduğu miktarın tespiti mümkündür. Davalıların sulh olmaları nedeniyle, vekalet ilişkisine konu dava dosyalarındaki sulh olunan miktara göre davalı ...'e sağlanan menfaatin, daha az bir miktar olduğunu ispat edilmesi durumunda vekalet ücretinin bu miktar üzerinden ancak bu hususun ispat edilememesi halinde ise söz konusu davaların müddeabihî üzerinden ayrı ayrı Avukatlık Asgari Ücret Tarifesine göre nispi hesaplanacak ücretin altında olmamak üzere Avukatlık Kanunu' nun 164.maddesine göre %10'u ile % 20 arasında bir miktarın akdi vekalet ücreti olarak ve Avukatlık Asgari Ücret Tarifesine göre yapılacak hesaplama göre karşı yasal vekalet ücretinin hesaplanması ve bu bedellerden davalıların müteselsilen sorumlu tutulmaları gerektiği de kabul edilmelidir. Hal böyle olunca mahkemece davalılar arasında yapılan 02.08.2012 tarihli sulh protokolüne göre sulh olunan miktarın tespitine yönelik yapılacak inceleme ve değerlendirme sonucuna göre bir hüküm kurulması gerekirken, eksik incelemeye dayalı olarak hüküm tesisi usul ve yasaya aykırı olup, bozmayı gerektirir.”, E. 2015/ 22054, K. 2016/ 15710, T. 28.06.2016, hukuktürk.

madde içerisinde, akdi ve karşı vekalet ücretine ilişkin ayrı kurallar sevk edilmiştir. Bu maddelerde, iki kavram ayrı şekilde kullanılmışken 165. maddede bu şekilde bir kullanımın olmaması maddeye ilişkin bir belirsizlik oluşturmaktadır. Bir konuda genel kuralın mı yoksa istisna kuralının mı uygulanacağına ilişkin tereddütlü durumlarda ise temel bir yorum ilkesi olarak; istisnalar dar yorumlanır kuralı geçerli olur (Gözler, 2012: s. 32-40). Bu nedenle, sulh halinde taraflar yalnızca mahkemece hükmedilecek karşı vekalet ücretinden müteselsilen sorumlu olmalıdırlar.

Yargıtay'ın Av. Kan. m. 165'in akdi vekalet ücretini kapsadığına yönelik görüşünü, sulhün gerçekleşme ihtimaline etkisi bakımından ayrıca değerlendirmek gerekir. Bu görüş kabul edilecek olursa, diğer birçok düzenlemeyle teşvik edilmeye çalışılan ve yargılamanın mahkeme hükmüyle sonuçlanmasına nazaran bazı avantajlara sahip olduğu ifade edilen sulhün gerçekleşme ihtimali önemli ölçüde düşer ki uygulamada sulh ile sonuçlanan dava sayısı zaten azdır. Bu görüş kabul edildiği takdirde, sulh olmak isteyen tarafların, diğer tarafın avukatı ile arasındaki ücret sözleşmesini incelemesi ve sulhe buna göre karar vermesi gerekecektir. Çünkü taraflardan biri avukatına ücretini ödemediği takdirde, bu durum diğer taraf açısından ağır sonuçlar doğuracaktır. Taraflara diğer tarafın avukatı ile olan ücret sözleşmesini inceleme şeklinde fiili bir yükümlülük getirmek ise sulhün gerçekleşmesini oldukça zora sokar.

4.7. SULH ÜZERİNE VERİLEN MAHKEME KARARLARINA KARŞI KANUN YOLLARI

Tarafların davaya sulh ile son vermeleri halinde kanun yoluna başvurulup başvurulamayacağı önemli bir meseledir. Kanun yoluna başvuru hakkı, taraflara bir alt mahkemenin kararını üst mahkemeye denettirmek imkanı tanınması yönüyle, hak arama özgürlüğünün gereğidir (AY m. 36). Bu nedenle, genel bir yorum ilkesi olarak bir mahkeme kararına karşı kanun yoluna gidilemeyeceği açıkça belirtilmemişse kural olarak o karar üst mahkeme denetimine açıktır. Kanun yoluna başvuru bakımından genel durum bu şekilde olmakla birlikte sulhte durum farklıdır. Çünkü tarafların sulh olması halinde, mahkeme bir yargılama yapmamaktadır. Dolayısıyla üst mahkeme tarafından denetlenecek bir yargılama işleminin varlığı söz konusu değildir. Ayrıca

sulh, ilgili bulunduğu davayı sona erdirmekte ve kesin hüküm gibi etki doğurmaktadır (HMK m. 315). Bu nedenle, tarafların sulh olması halinde, sulh sözleşmesinin içeriğine karşı kanun yoluna başvurulması mümkün değildir (Soy, 2017: 160; Üstündağ, 2000: s.578; Berkin, 1969: s.168). Bir maddî hukuk işlemi olarak sulh sözleşmesinin içeriği tarafların tasarrufundadır. Tarafların irade ve sözleşme özgürlüğünün mahkemeler tarafından denetlenmesi/sınırlanması ise kural olarak mümkün değildir.

Daha önce sulhün hukukî niteliği konusunda HMK'nın karma teoriyi benimsemiş olduğunu açıklamıştık. Bilindiği gibi karma teori gereği, sulhün maddî hukuk yanında usul hukuku yönü de bulunmaktadır. Yukarıda açıklandığı üzere, sulhün maddî hukuk yönü bakımından kanun yoluna başvuru mümkün olmamakla birlikte usul hukuku yönünden bu mümkün kabul edilmektedir (Atalı, 2017: s.2036). Çünkü mahkeme sulh halinde bir yargılama yapmamakla birlikte, sözleşmenin geçerli bir şekilde kurulması için bazı işlemler yapmakta ve sulhe ilişkin usuli koşulların yerine getirilip getirilmediğini denetlemektedir. Mahkemenin söz konusu işlemleri yaparken hataya düşmesi mümkündür. Bu nedenle, tarafların mahkeme önünde sulh olması halinde taraflar usul hukukuna dayanan nedenlerle istinaf ve temyiz kanun yoluna başvurabilirler. Örneğin, taraflardan birinin ayırt etme gücü yoksa bu durum o tarafın taraf ve dava ehliyetini etkileyeceği için bu hususa dayanılarak kanun yoluna başvurulması mümkündür. Yine hakim taraflara beyanlarını sesli olarak okumaksızın imzalatmışsa bu nedenle kanun yoluna başvurulabilir. Tarafların mahkemeden sulhe göre karar verilmesini talep ettiği hallerde, mahkeme sulh sözleşmesinden farklı bir karar vermişse yahut sulh sözleşmesi yapıldığı halde hakim bu sözleşmeyi başka türlü yorumlamış ve buna dayanarak yanlış karar vermişse, tarafların bu kararı istinaf yahut temyiz etmesi mümkündür¹⁰⁶.

---

¹⁰⁶ “Taraflar arasındaki uyumsuzluk, mahkeme dışında yapılan 08.08.2014 tarihli protokolün niteliği noktasında toplanmaktadır. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 313. maddesine göre, sulh, görülmekte olan bir davada, tarafların aralarındaki uyumsuzluğu kısmen veya tamamen sona erdirmek amacıyla, mahkeme huzurunda yapmış oldukları bir sözleşmedir. Sulh, ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri uyumsuzlukları konu alan davalarda yapılabilir. Davanın dışında kalan hususlar da sulhun kapsamına dâhil edilebilir. Sulh, şarta bağlı olarak da yapılabilir. Aynı Kanun'un 314. maddesinde ise, sulhün, hüküm kesinleşinceye kadar her zaman yapılabileceği hükme bağlanmıştır. Yine anılan

Doktrinde tarafların mahkemeden sulhe göre karar verilmesini talep ettiği hallerde, bu kararın diğer kararlar gibi kanun yolu denetimine açık olacağı ifade edilmiştir (Atalı, 2017: s.2036; Kuru, 2001: s.3782-3783). Kanaatimizce bu durumda da söz konusu karara karşı yalnızca usul hukukuna dayanan nedenlerle kanun yoluna başvurulabilmelidir. Böyle bir durumda, mahkemenin verdiği bir karar bulunmakla birlikte yaptığı bir yargılama yoktur. Taraflar, aralarındaki uyuşmazlığa karşılıklı anlaşarak son vermişlerdir. Mahkeme kararlarının kanun yolu denetimine açık olmasının nedeni, mahkemelerin gerçekleştirdiği yargılama faaliyetinin ve bu faaliyete dayanılarak verilen hükmün sıhhatini kontrol etmektir. Sulhe göre karar verilmesi halinde ise bir yargılama faaliyeti ve bu faaliyete dayanan bir karar yoktur. Tarafların karşılıklı anlaşması ise –yukarıda ifade edildiği gibi- üst mahkeme denetimine açık bir husus değildir.

Sulhün ilk derece mahkemesi önünde yapılmış olması halinde, başvurulacak kanun yolu istinaftır. Bununla birlikte sulhün, aynı zamanda bir derece mahkemesi olan bölge adliye mahkemesi önünde yapılması da mümkündür. Bu durumda sulhe karşı başvurulacak kanun yolu ise temyizdir. İstisnai olarak, doğrudan temyize başvurulabilen hallerde sulhe karşı istinafa değil temyize başvurulur.

Sulhe karşı, istinaf ve temyiz dışında olağanüstü bir kanun yolu olan yargılamanın iadesi davası açılması kural olarak mümkün değildir (Kuru, 2001: s.3786-3787). Çünkü yargılamanın iadesi, yargılama sırasında yapılan

---

Kanun'un 315. maddesi gereğince, sulh, ilgili bulunduğu davayı sona erdirir ve kesin hüküm gibi hukukî sonuç doğurur. Mahkeme, taraflar sulhe göre karar verilmesini isterlerse, sulh sözleşmesine göre, sulhe göre karar verilmesini istemezlerse, karar verilmesine yer olmadığına karar verir. İrade bozukluğu ya da aşırı yararlanma hâllerinde sulhun iptali istenebilir. Dosya içinde davalı tarafça ibraz edilen 08.08.2014 tarihli protokole göre davacı ve diğer davası olan işçiler bakımından mahkeme dosya numaraları tek tek belirtilerek bu dava dosyalarının karşılığında davalı tarafın bakiye 775.000,00 TL bedeli ödeme planına göre taksitler halinde ödeneceği belirtilerek sulh yapılmıştır. Yargılama sırasında taraflar arasında düzenlenen protokol niteliği itibarıyla sulh sözleşmesidir. Her ne kadar mahkemece tarafların sulh olamadıkları, mahsup def'inde süresinden sonra yapıldığı ve davacı tarafın muvafakatinin bulunmadığı gerekçesi ile davanın kısmen kabulüne karar verilmiş ise de; taraflar arasında imzalanan protokol başlıklı sözleşmenin mahkeme dışı sulh sözleşmesi olduğu anlaşılmaktadır. Hal böyle olunca mahkemece taraflar arasındaki protokol sulh sözleşmesi kabul edilerek, bunun sonuçlarına göre davanın hükme bağlanması gereklidir. SONUÇ: Hükmün yukarıda açıklanan sebeplerle BOZULMASINA, peşin alınan temyiz harcının istek olması halinde ilgiye iadesine, 29.04.2015 tarihinde oybirliği ile karar verildi.", Y. 22. HD, E. 2015/11051, K. 2015/15693, T. 29.4.2015, Lexpera.

ağır hata veya hile sonucu yanlış karar verilen hallerde bu durumu düzeltmek ve doğru kararın verilmesini sağlamak için öngörölmüştür. Yani –adından anlaşıldığı üzere- bu kanun yolu, hatalı yargılamanın tekrar edilmesini ve dava hakkında doğru kararın verilmesini amaçlamaktadır. Sulh ise sözleşme olması itibariyle bu amaca uygun bir kurum değildir. Taraflar mahkeme önünde sulh olduğu takdirde bir yargılama yapılmamaktadır. Dolayısıyla temelde bir borçlar hukuku sözleşmesi olan sulhe karşı yargılamanın iadesine başvurmak makul görünmemektedir (Muşul, 2012: s.445-446). Fakat istisnai hallerde, taraflar sulh olmuş olsa dahi, yargılamanın iadesine başvurulabileceğini kabul etmek gerekir. Örneğin, gerçekte taraflardan birinin vekili olmayan kişinin diğer tarafla sulh olması ve mahkemece bu sulhe göre karar verilmesi halinde yargılanmanın yenilenmesine başvurulabilmelidir (Soy, 2017: s.161-162). Bunun dışında yukarıda açıkladığımız gerekçelerle sulhe karşı yargılamanın iadesi yoluna başvurulamaz. Fakat irade fesadı ve aşırı yararlanma hallerinde sulhün iptali istenebilir ki bu halleri bir sonraki başlık altında inceleyeceğiz.

4.8. SULHÜN HÜKÜMSÜZLÜĞÜ

4.8.1. Genel Olarak

Geçerli bir şekilde kurulabilmesi ve davayı gerçekten sonlandırabilmesi için sulhün usul hukuku ve maddî hukuk bakımından gerekli olan tüm koşulları sağlaması gerekir. Söz konusu şartlardan bir veya birkaçı eksik olduğu takdirde sulhün hükümsüzlüğü gündeme gelecektir. Bu hükümsüzlük, eksik olan koşulun niteliğine göre yokluk, kesin hükümsüzlük, iptal edilebilme vs. olabilir (Önen, 1972: s.173). Sulhün hükümsüzlüğünün ne şekilde ileri sürüleceği ve hükümsüzlük hallerinin sulhe konu oluşturan dava ve uyuşmazlığı ne şekilde etkileyeceği hususunda HMK'da açık düzenleme yoktur. Her ne kadar HMK m. 315/2'de sulhün irade fesadı ve aşırı yararlanma nedeniyle iptal edilebileceği ifade edilmişse de, bu hüküm iptalin nasıl ileri sürüleceği ve sulh iptal edilirse bunun davaya etkisinin ne olacağını açıklamamaktadır. Esasen bu hususlar, sulhün karma karakteri nedeniyle karmaşık bir mahiyet arz ettikleri ve tartışmalı oldukları için Kanun'da yer almamaları isabetli olmuştur. Bununla birlikte, yargılama hukuku ve maddî hukuk açısından taşıdıkları önem nedeniyle söz konusu hususların üzerinde

durulmalıdır. Bu nedenle, bu kısımda mahkeme içi sulhün hükümsüzlüğü üzerinde durulacaktır. Bu yapılırken maddî hukuka ve usul hukukuna dair hükümsüzlük halleri ayrı ayrı ele alınacaktır. Maddî hukuka dair hükümsüzlük halleri açıklanırken ise irade fesadı ve aşırı yararlanma hali HMK'da açıkça yer verildikleri ve taşıdıkları önem sebebiyle ayrıca değerlendirilecektir.

4.8.2. Genel Olarak Maddî Hukuka Dayanan Nedenlerle Hükümsüzlük

Daha önce ilgili bölümde açıklandığı üzere, mahkeme içi sulh, temelde bir borçlar hukuku sözleşmesi olduğu için maddî hukuk bakımından aranan geçerlilik koşullarına sahip olmalıdır. Bu çerçevede örneğin, sulhe taraf olan kişilerin hak ve fiil ehliyetinin bulunması, sulhün konusunun imkansız, kanunun emredici hükümlerine, ahlaka ve kişi haklarına aykırı olmaması gerekir. Maddî hukuka ait geçerlilik şartları sağlanmadığı takdirde sulhün hükümsüzlüğü söz konusu olacaktır. Örneğin, taraflardan birinin ayırt etme gücü bulunmadığı takdirde sözleşmenin kesin hükümsüzlüğü gündeme gelecektir. Yine sözleşme konusunun imkansız veya kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kişi haklarına aykırı olması sulhün kesin hükümsüz olması sonucunu doğuracaktır. Mahkeme önünde yapılmakla sulhün, diğer sözleşmeler bakımından aranan şekil şartını yerine getirdiği kabul edildiği için sulhün şekil sebebiyle hükümsüzlüğü kural olarak söz konusu değildir.

Sulh maddî hukuka dayanan bir nedenle hükümsüz olduğu takdirde bu durum iki şekilde ileri sürülebilir (Önen, 1972: s.178). İlk olarak sulhün yapıldığı dava henüz son bulmamışsa, sulhün hükümsüzlüğü bu dava içerisinde ileri sürülebilir. Bu noktada akla, sulhün ilgili bulunduğu davayı sonlandıracağına ilişkin HMK m. 315/1 hükmü karşısında, sulhe rağmen davanın nasıl son bulmamış olacağı gelebilir. Davanın son bulmamasından kasıt, sulhe ilişkin işlemlerin tamamlanmamış olmasıdır (Soy, 2017: s.168). Bilindiği gibi mahkeme içi sulhün geçerli olarak kurulabilmesi ve için tarafların beyanlarının kendilerine sesli olarak okunması, bu işlemin yapıldığının ve taraf beyanlarının tutanağa eksiksiz olarak geçirilmesi, son olarak da bu tutanağın hakim ve zabıt katibi tarafından onaylanması gerekir. İşte bu işlemler tamamlanıncaya kadar, sulhün hükümsüzlüğü o dava içinde

ileri sürülebilir. Meseleyi daha farklı bir şekilde ifade etmek gerekirse, HMK m. 315/1'de kullanılan sulh ifadesi, usuli geçerlilik şartlarını haiz sulhtür. Usuli geçerlilik koşullarını haiz bir sulhün varlığı halinde gerçekten bu işlem davayı sona erdirir ve artık bu hususun davada ileri sürülmesi mümkün olmaz. Fakat söz konusu usuli işlemler tamamlanıncaya kadar mahkeme içi sulhün temelini oluşturan borçlar hukuku sözleşmesinin hükümsüzlüğü ileri sürülebilir.

Bazı durumlarda sulh hükümsüz olmasına rağmen dava sırasında bu durum fark edilmemiş veya ileri sürülmemiş olabilir. Bu halde, dava şeklen son bulmasına rağmen davayı sona erdiren sulh sözleşmesi hükümsüzdür. Bu nedenle gerçekte, dava konusu uyuşmazlığın son bulunduğu bahsetmek doğru olmayacaktır. Fakat bu davanın tekrar görülebilmesi için söz konusu hükümsüzlüğün ispatlanması gerekir. Bu ise sulhün hükümsüzlüğüne yönelik ayrı bir dava açılmasını gerektirir (Önen, 1972: s.187-189). Doktrinde sulhün hükümsüzlüğünün ne şekilde ileri sürüleceğine yönelik farklı görüşler de bulunmaktadır¹⁰⁷. Bir görüşe göre sulhün hükümsüzlüğünü ispatlamak için ayrı bir dava açılması gerekmez. Sulh hükümsüz olduğu takdirde sulhe konu oluşturan dava aslında sona ermemiştir. Bu nedenle, sulhün yapıldığı mahkemeye bir dilekçe verilmeli ve bu sona ermemiş davaya devam edilmesi talep edilmelidir. Bu durumda mahkeme öncelikle sulhün hükümsüzlüğü iddiasını bir ön sorun olarak inceleyecek, sulh hükümsüz ise bu konuda bir ara kararı verecek ve asıl yargılamaya devam edecektir. Diğer bir görüşe göre ise sulh hükümsüz ise bu durumun yargılamanın iadesi yoluyla ileri sürülmesi gerekir. Çünkü sulh, bir sözleşme olmasına rağmen hüküm gibi sonuç doğurur. Konuyla ilgili üçüncü bir görüşe göre ise, sulhün hükümsüzlüğü hükümsüzlük sebebinin mahiyetine göre eski davaya devam yoluyla veya yeni bir davayla ileri sürülmelidir. Bizce –yukarıda ifade ettiğimiz gibi- sulhün hükümsüzlüğünün ayrı bir dava açmak suretiyle ileri sürülmesi daha doğru olur (Önen, 1972: s.188; Soy, 2017: 168; Akil, 2012 (a): s.9). Çünkü sulh hükümsüz olsa dahi dava şeklen geçerli bir biçimde son bulmuştur. Bu nedenle, davanın son bulmadığını ve bu davaya devam edilmesi gerektiğini kabul etmek mümkün değildir. Üstelik sulhün hükümsüzlüğünün henüz bir

---

¹⁰⁷ Bu görüşler için bkz: Önen, 1972: s.177-189.

iddiadan ibaret olması dolayısıyla da davanın sona ermediğini kabul etmek doğru olmaz (Önen, 1972: s.188). Yargılamanın iadesi ise yalnızca mahkeme kararlarına karşı ve HMK m. 375’de belirtilen sınırlı sebeplere dayanılarak başvurulabilecek olağanüstü bir kanun yoludur (Yılmaz, 2017: s.3059; Muşul, 2012: s.445-446). Nihayet sulhün hükümsüzlüğünün, hükümsüzlük sebebinin mahiyetine göre farklı şekillerde ileri sürülebileceğine yönelik görüş ise keyfi yorumlara açık olduğu ve karışıklıklara yol açabileceği için doktrinde kabul görmemiştir (Önen, 1972: s.184). Buna göre sulhün hükümsüz olduğunu iddia eden taraf, sulhün yapıldığı mahkemede veya bir başka yetkili mahkemede ayrı bir dava açmak yoluyla bu hükümsüzlüğü ileri sürebilecektir.

Sulhün hükümsüzlüğüne yönelik açılacak davanın hukukî mahiyeti duruma göre değişiklik arzeder. Fakat bu dava çoğunlukla bir menfi tespit davası olacaktır (Soy, 2017: s.168). Örneğin sulhün kesin hükümsüz veya yok hükmünde olduğuna yönelik bir dava menfi tespit davası mahiyetindedir. Bu durumda, bir hukukî işlemin yani sulhün aslında hiç kurulmamış olduğu yahut geçersiz olduğu tespit edilmeye çalışılmaktadır. Bazı hallerde, sulhün hükümsüzlüğüne yönelik dava bir eda davası şeklinde ortaya çıkar. Taraflardan biri kesin hükümsüz durumdaki sulh sözleşmesine göre edimini ifa eder, daha sonra diğer tarafa karşı sebepsiz zenginleşme davası açarsa durum böyledir. Biraz aşağıda ele alacağımız irade fesadı hallerinde ise kanaatimizce bir inşai davanın varlığı söz konusudur¹⁰⁸. Çünkü bu hallerde, bir bozucu yenilik doğuran hak niteliğinde olan sözleşmenin iptali hakkı dava yoluyla kullanılmaktadır (HMK m. 108).

4.8.2.1. İrade Fesadı ve Aşırı Yararlanma Sebebiyle İptal

HMK m. 315/2’de mahkeme içi sulhün irade fesadı ve aşırı yararlanma nedeniyle iptal edilebileceği açıklanmıştır. İrade fesadı hallerinden kasıt TBK’da düzenlenen yanıltma, aldatma ve korkutmadır. Bu hallerde, dava hala sürüyorsa dava içinde, dava sona ermişse ayrı bir dava açarak sulhün iptali istenebilir. Davaya son veren bir taraf işlemi olarak sulh, mahkeme önünde yapıldığı için sulhün iptali diğer sözleşmeler gibi alelade bir şekilde

---

¹⁰⁸ Aksi yönde bkz: Soy, 2017: s. 167-168.

sağlanamaz. İptal için dava açılması gerekir (Soy, 2017: s.168). Bu davada, sulhün iptali talebi kabul edilir ve iptali talep eden taraf talep ederse sulhe konu oluşturan uyuşmazlık yeniden görülür (Önen, 1972: s.189).

Sulhün irade fesadı kapsamında iptal edilebileceği ilk hal yanılmadır. TBK m. 30'a göre sözleşme kurulurken esaslı yanılmaya düşen taraf sözleşme ile bağlı olmaz. TBK m. 31'de esaslı yanılmaya örnek oluşturabilecek bazı haller sayılmış olmakla birlikte yanılma halleri bu maddede yer alan durumlarla sınırlı değildir. TBK m. 31'de göre yanılan, kurulmasını istediği sözleşmeden başka bir sözleşme veya konu yahut gerçekte sözleşme yapmak istediği kişiden başkası için iradesini açıklamışsa esaslı yanılma vardır. Ayrıca yanılan, sözleşmeyi yaparken belirli niteliklere sahip bir kişiyi dikkate almasına rağmen başka bir kişi veya gerçekte üstlenmek istediği edimden önemli ölçüde fazla ya da talep etmek istediği karşı edimden önemli ölçüde az bir karşı edim için irade açıklamasında bulunmuşsa sözleşme yanılma sebebiyle iptal edilebilir. Saikte yanılma ise kural olarak esaslı yanılma sayılmaz (TBK m. 32). Daha önce ifade edildiği gibi TBK'da yer verilen bu esaslı yanılma halleri örnekleyici bir biçimde sayılmıştır. Bu nedenle benzer başka hallerde de sözleşmenin yanılma sebebiyle iptali mümkündür.

TBK'da örnekleyici olarak yer verilen yanılma hallerinin önemli bir kısmının görülmekte olan bir dava sırasında gerçekleşme ihtimali azdır. Çünkü mahkeme içi sulh halinde, davanın taraflarının kişi, konu veya sözleşme türü bakımından yanılmaya düşmesi hayatın olağan akışı gereğince pek olası değildir. Aralarında mahkeme huzurunda görülmekte olan bir uyuşmazlık bulunan ve bu uyuşmazlığa sulh yoluyla son vermek isteyen tarafların bu aşamaya gelene kadar söz konusu hususlarda gerekli bilgiye sahip olacakları varsayılabilir. Fakat hayat olaylarının öngörülemez çeşitliliği karşısında, bu hallerin mahkeme içi sulh bakımından kesinlikle mümkün olamayacağını genel bir kural olarak ileri sürmek mümkün değildir. Özellikle tarafların gerçekte üstlenmeyi veya karşı taraftan talep etmeyi düşündükleri edimden önemli ölçüde fazla veya az bir bir edim için irade açıklamasında bulunmuş olmaları halinin gerçekleşmesi, mahkeme içi sulh bakımından diğer hallerin gerçekleşmesine nazaran daha olasıdır. Fakat bu hususta değerlendirme

yapılırken de, sulhün karakteri dikkate alınmalıdır. Mahkeme içi sulh ile taraflar, aralarındaki bir uyuşmazlığı veya tereddüdü ortadan kaldırmayı amaçladığından dolayı söz konusu halin kötüye kullanılması mümkündür. Sulhün yukarıda değinilen özelliği gereği, tarafların yanılı iddiasının mahkeme içi sulhe konu oluşturan tereddüde ilişkin olmaması gerekir (Sevig, 1949: s.152). Çünkü sulhün yapılma gerekçesi bizatihi bu tereddüdü ortadan kaldırmaktır. Aksinin kabulü halinde, sulhün dürüstlük kurallarına aykırı olarak ortadan kaldırılmaya çalışılması söz konusu olacaktır. Özellikle belirsiz alacak davası açılan hallerde, söz konusu yanılma halinin uygulanması katı koşullara bağlanmalıdır. Çünkü belirsiz alacak davasında, dava açıldığı sırada zaten talep edilen alacak miktarı tam olarak belirli değildir. Bu miktar yargılama sırasında ortaya çıkacaktır. Alacağın miktarı tam olarak belirlenmeden sulh olmak isteyen tarafların, sulh olduktan sonra aslında düşündüklerinden önemli ölçüde fazla veya az bir edim yahut karşı edim için irade açıklamasında bulunmuş olduklarını ileri sürmeleri çoğunlukla bu davanın mahiyeti ile çatışan bir iddia olacaktır. Dolayısıyla belirsiz alacak davası başta olmak üzere genel bir ilke olarak, mahkeme içi sulh halinde yanılma koşullarının gerçekleşip gerçekleşmediği değerlendirilirken sulhün yapılma amacının dikkate alınması gerektiğini söylemek mümkündür.

TBK m. 33, m. 31'de yer verilenlerden farklı olarak ayrı bir yanılma halini düzenlemektedir. Daha doğru bir deyişle, bu halde yanılma bulunmamakla birlikte söz konusu durumların yanılmaya benzemesi nedeniyle o hallerde yanılma hükümlerinin uygulanması söz konusudur. Buna göre sözleşmenin kurulmasına yönelik iradenin haberci, çevirmen gibi bir aracı veya bir araç tarafından yanlış, hatalı yahut eksik iletilmiş olması halinde yanılma hükümleri uygulanacaktır. TBK m. 33 hükmünün, vekilin müvekkil adına sulh olduğu veya Türkçe bilmeyen birisinin sulh olması halinde uygulanıp uygulanmayacağı tartışılabilir. Kanaatimizce vekilin sulh olduğu hallerde bu hükme dayanılıp dayanılmayacağı ayrıca ele alınmalıdır. Fakat Türkçe bilmeyen birinin mahkeme içi sulhe taraf olması halinde bu madde kapsamına gireceği açıktır. Örneğin, davanın taraflarından biri Türkçe bilmediği için sulh müzakereleri ve sulh bir çevirmen aracılığı ile yapılmış olduğu takdirde bu

hükme dayanılabilir. Vekilin müvekkili adına mahkeme önünde sulh olması halinde ise bu durumun TBK m. 33 kapsamına girmeyeceği kanaatindeyiz. Bu noktada söz konusu maddeyi amacına göre yorumlamak gerekir. Sınırlayıcı bir sayım yapılmamış olsa da maddede, irade açıklamasının haberci, çevirmen vs. gibi asılı temsil yetkisi olmayan, yalnızca aracı konumundaki bir kişinin iletmesinden bahsedilmektedir. Örneklerden anlaşıldığı üzere, vekil (temsilci) aracılığıyla yapılan bir işlemin TBK m. 33'ün uygulama alanına girmesi mümkün değildir. Vekil müvekkilin irade açıklamalarını davanın diğer tarafına taşıyan bir ulak değil, TBK gereği vekil adına ve hesabına sulhe taraf olan bir temsilcidir (Cihan, 2016: s.172-173).

Sulhün irade fesadı gerekçesiyle iptal edilebileceği bir diğer hal aldatmadır. Aldatma, taraflardan birinin diğer tarafın veya üçüncü kişinin hilesi sonucu yanıltılmasıdır. Yanılmadan farklı olarak aldatma halinde, yanıltma esaslı olmasa dahi aldatılan sözleşmeyle bağlı olmaz (TBK m. 36/1). Çünkü bu durumda sözleşme ilişkilerinin temelinde yer alan karşılıklı güven zedelenmektedir.

Aldatmaya ilişkin hükümlere göre, taraflardan biri sulh sözleşmesini, karşı tarafın veya üçüncü bir kişinin aldatması sonucu yapmış olduğu takdirde sulh sözleşmesiyle bağlı olmayacaktır (TBK m. 36/1). Fakat üçüncü kişinin aldatması halinde, aldatılan kişinin sözleşmeyle bağlı olmaması için sözleşmenin karşı tarafının bu aldatmayı bilmesi yahut bilebilecek durumda olması lazımdır (TBK m. 36/2). Karşı taraf, aldatmayı bilmiyor veya dürüstlük kuralı gereği bilebilecek durumda değilse aldatılan taraf sulh sözleşmesiyle bağlı olacak ve sözleşmenin iptalini isteyemeyecektir.

Tarafların mahkeme önünde sulh olması, taraflardan birinin aldatılması sonucu gerçekleşmişse aldatılan taraf sözleşmenin iptalini talep edebilir. Sulh sözleşmesi yapılırken taraflardan birinin aldatılması, karşı tarafın bizzat kendisi tarafından yapılabileceği gibi o kişinin vekili tarafından da gerçekleştirilmiş olabilir. Vekilin karşı tarafı aldatması ve tarafların bu şekilde sulh olması halinde vekilin hilesini üçüncü kişinin hilesi olarak kabul etmek mümkün değildir (Cihan, 2016: s.175). Vekil temsilci olarak, üçüncü kişi ad ve hesabına işlem yaptığı için sözleşme ilişkisinin dışında değildir. Dolayısıyla

aldatılan tarafın sözleşmenin iptalini talep edebilmesi için karşı tarafın, vekilinin hilesinden haberdar olması gerekmez (Reisoğlu, 2014: s.126; Ayan, 2016: s.223).

Sulhün iptal edilebileceği üçüncü durum korkutma halidir. TBK m. 37'e göre korkutma nedeniyle sözleşmenin iptali için taraflardan birinin, karşı taraf veya üçüncü bir kişi tarafından korkutulmuş olması ve sözleşmenin bu korkutma sonucunda kurulmuş olması gerekir. Taraflardan birinin veya üçüncü kişinin herhangi bir korkutma teşebbüsü sözleşmenin iptali için yeterli değildir. Korkutmaya dayanılarak sözleşmenin iptali için, korkutma girişiminin bazı özellikler taşıması gerekir. Buna göre korkutulan, somut olayın koşulları değerlendirildiğinde kendisinin veya yakınlarından birinin kişilik yahut malvarlığı haklarına yönelik ağır ve yakın bir zarar tehlikesinin doğduğuna inanmakta haklı ise korkutmanın koşulları gerçekleşmiştir (TBK m. 38/1). TBK m. 37/2'ye göre korkutmanın üçüncü kişi olduğu durumlarda, sözleşmenin diğer tarafı bunu bilmiyor veya bilebilecek durumda değilse hakkaniyet gerektirdiği takdirde korkutulan, sözleşmenin iptali için karşı tarafa tazminat ödemekle yükümlüdür. Aldatmaya benzer şekilde, korkutma vekil tarafından yapılmışsa vekil, üçüncü kişi olarak değerlendirilemeyeceği için hakkaniyet tazminatı ödenmesi gerekmez.

Kendisine özel yetki verilmiş vekilin davada, müvekkili adına sulh olması irade fesadı hallerinin uygulanması bakımından ele alınması gereken bir husustur. Avukatın davada müvekkili adına sulh olması halinde irade fesadı hükümlerinin ne şekilde uygulanacağı HMK'da düzenlenmemiştir. Benzer şekilde, temsilcinin asıl adına ve hesabına sözleşme yaptığı hallerde irade fesadı hükümlerinin kim esas alınarak uygulanacağına yönelik bir düzenleme TBK'da yer almamaktadır. Kanaatimizce bu halde, temsilcinin iradesine bakılmalıdır (Ayan, 2016: s.231; Hatemi ve Gökyayla, 2015: s.111; Cihan, 2016: s.172). Çünkü temsilci, temsil olunanın kendisine verdiği yetki kapsamında kendi iradesiyle bir sözleşme yapma hususunda görevlendirilmektedir (Cihan, 2016: s.172). Temsilcinin ulaktan farkı, yalnızca basit bir aracı olması değil açıkladığı irade beyanı ile sözleşmeyi asıl ad ve hesabına kuran kişi olmasıdır. Bu nedenle vekil adına yalnızca avukatın sulh

olması halinde irade fesadının gerçekleşip gerçekleşmediği avukatın iradesi esas alınarak belirlenir. Temsil ilişkilerinde geçerli olan bilgide temsil ilkesi gereği, temsilcinin bildiği veya bilmesi gereken hususların temsil olunan tarafından da bilindiği varsayılır (Cihan, 2016: s.171-172). Buna göre, irade ile beyan arasındaki uyum da varlığı farazi olarak kabul edilen bu bilgi üzerinden değerlendirilmelidir. Dolayısıyla vekilin sulh olduğu davalarda, müvekkil vekilin irade fesadına dayanarak sözleşmenin iptalini talep edebilir (Kılıçoğlu, 2016: s.254; Ayan, 2016: s.219). Bu halde, avukatın irade fesadına dayanarak mahkeme içi sulhün iptalini talep etmesi ise mümkün olmamalıdır. Çünkü davanın tarafı, müvekkildir. Ayrıca müvekkilin, vekilin kendi yetki kapsamı dışına çıktığı şeklinde bir iddiası varsa bu iç ilişkiyle ilgili olduğu için sulhün geçerliliğini etkilemez. Fakat bu durumda tarafların, vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümlere göre avukatının sorumluluğuna başvurması mümkündür¹⁰⁹.

Aldatma, yanılma ve korkutma halinde taraf, yanılma ve aldatmayı öğrendiği ya da korkutmanın etkisinin kalktığı tarihten itibaren bir yıl içinde sözleşme ile bağlı olmadığını sözleşmenin diğer tarafına bildirmeli veya sözleşme gereği verdiği şeyin iadesini talep etmelidir (TBK m. 39/1). Aksi takdirde sözleşme yanılan, aldatılan veya korkutulan taraf bakımından onanmış sayılacaktır. Yukarıda değinildiği gibi sözleşmenin bir yıllık süre içinde geriye dönük iptali dava yoluyla talep edilmelidir. Mahkemenin vereceği hüküm ile sözleşme geçmişe etkili olarak ortadan kalkacaktır. Dolayısıyla irade fesadı hallerinde sulhün iptaline yönelik açılacak dava, bir inşai dava olacaktır (HMK m. 108). Bu dava, sulhün yapıldığı mahkemede veya başka bir yetkili mahkemede açılabilir. Görevli mahkeme ise sulhün yapıldığı mahkemedir.

Sulhün irade fesadı nedeni ile iptali yoluna hangi süre içinde başvurulabileceği ile ilgili HMK'da ayrı bir düzenleme yoktur. Bu yüzden taraflar TBK m. 39/1'de yer alan bir yıllık süre içinde bu yola başvurulabilirler. Dolayısıyla taraflar, yanılma ve aldatmayı öğrendikleri yahut korkutmanın etkisinin ortadan kalktığı andan itibaren bir yıl içinde dava açabilirler. İrade fesadı halleri, sözleşmenin içeriğine dair oldukları için bu hallere dayanılarak

---

¹⁰⁹ Bu konuda bkz: Başpınar, 2004: s. 201-205.

kanun yoluna başvurulamaz. Fakat sulhün yapıldığı dava devam ediyorsa bu haller o dava içinde ileri sürülebilir yahut açıklandığı şekilde bir yıl içinde ayrı bir dava açılmalıdır. Bir yıllık süre hak düşürücü mahiyette olduğundan dolayı mahkemenin bu süreyi re'sen dikkate alması gereklidir. Belirtmek gerekir ki, mahkeme içi sulh halinde iptal için öngörülen bir yıllık süre her halükarda en erken sulhün şeklen geçerli olarak doğduğu andan itibaren başlar. Mahkeme içi sulh ise maddî ve usuli tüm koşulların yerine getirildiği anda geçerli olarak doğmuş sayılmaktadır. Buna göre taraflar mahkeme dışında sulh olmuş ve bu sulhü daha sonra mahkeme içi sulhe dönüştürmüşlerse, aldatma ve yanılma daha önce öğrenilmiş olsa bile bir yıllık süreyi sulhün mahkemede tevsik ve tespit edildiği andan itibaren başlatmak gerekir. Çünkü HMK m.315/2'de irade fesadı nedeni ile iptal edilebileceği ifade edilen işlem, mahkeme içi sulhtür. Dolayısıyla bir yıllık sürenin hesaplanmasında bu işlem dikkate alınmalıdır.

İrade fesadı hallerinde sulhün iptali için açılacak davanın hukukî mahiyeti, bu durumda ne tür bir hükümsüzlüğün söz konusu olduğuna bağlıdır. İrade fesadı durumunda, sözleşmenin hukukî durumu ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre sözleşme başlangıçtan itibaren geçersizdir, iradesi sakatlanan kişinin iptal hakkını bir yıl içinde kullanmaması sonucu sözleşme geçerli hale gelir (Arıkan ve Deniz, 2013: s.154). Bir yıl içinde iptal hakkının kullanılmamasıyla sözleşme geçerli hale geldiği için bu görüş, “düzelebilir hükümsüzlük” olarak adlandırılır (Arıkan ve Deniz, 2013: s.154). Diğer bir görüşe göre ise sözleşme geçerli olarak kurulmuştur, iptal hakkının kullanılması ile birlikte geçmişe etkili olarak ortadan kalkar (Arıkan ve Deniz, 2013: s.155-156). Bir başka görüşe göre ise sözleşme yalnızca iradesi sakatlanan tarafı bağlamaz, diğer taraf bakımından geçerli bir sözleşme vardır. Bu görüş, “tek taraflı bağlamazlık” olarak adlandırılır¹¹⁰ (Reisoğlu, 2014: s. 129-130). Sözleşmenin başlangıçtan itibaren geçersiz olduğuna yönelik teori kabul edilecek olursa, iptal için açılacak dava bir menfi tespit davası olacaktır (HMK m. 106). Buna karşılık, sözleşmenin geçerli olduğu, iptal hakkının kullanılmasıyla birlikte geçmişe etkili olarak ortadan kalkacağına yönelik teori

---

¹¹⁰ Hatemi ve Gökyayla ise yalnızca iradesi sakatlanan tarafın sözleşme ile bağlı olmayacağını fakat sözleşmenin her iki taraf için de borç doğurmadığını ifade etmektedir. Bkz: Hatemi ve Gökyayla, 2015: s.103; Askıda geçersizlik görüşü için bkz: Ayan, 2016: s. 129-130.

kabul edilirse açılacak dava bir inşai dava olacaktır (HMK m. 108). Bu durumda, yenilik doğuran bir hak olan iptal hakkının dava yoluyla kullanılması söz konusudur. Kanaatimizce sözleşmenin kural olarak, başlangıçtan itibaren geçerli olduğunu kabul etmek daha doğru olur. Aksinin kabulü halinde, tarafların geçersiz bir sözleşmeye dayalı olarak edimlerin ifasını talep etmeleri mümkün değildir. Eğer edimler ifa edilmişse, bunların iadesine yönelik talebin zamanaşımı süresi, baştan itibaren geçersiz bir sözleşme söz konusu olduğu için irade fesadının öğrenildiği tarihten başlar (TBK m. 82/1). Sözleşme geçerli olarak kabul edilirse, bu süre sözleşmenin iptal edildiği andan itibaren başlar (TBK m. 125/3, TBK m. 149/1). Bu ise iradesi sakatlanan taraf bakımından daha avantajlıdır. Ayrıca ilk halde sebepsiz zenginleşme söz konusu olur ve iki yıllık zamanaşımı süresi uygulanır (TBK m. 82). İkinci halde ise zamanaşımı süresi on yıl olacaktır (TBK m. 146). Bu ise iki tarafın da yararına. Sonuç olarak, irade fesadı halinde sözleşme baştan itibaren geçerli olduğu için bu sözleşmenin iptal hakkı kullanılarak geçmişe dönük şekilde sonlandırılması gerekir. Mahkeme içi sulh bakımından ise bu iptal hakkının dava açılarak kullanılması gerekecektir. Açılacak dava, talep edilen korumanın hukukî mahiyetine göre bir inşai davadır (HMK m. 108). Bununla birlikte, dava ile aynı zamanda edimlerin iadesi talep ediliyorsa bir eda davasının varlığından bahsedebiliriz. Fakat bu halde, bu dava sonunda verilecek hükmün, yenilik doğuran bir etkisi de söz konusu olacaktır.

İrade fesadı hallerine benzer şekilde aşırı yararlanma durumunda da sulhün iptali istenebilmektedir (HMK m. 315/2). Aşırı yararlanma, bir sözleşme ilişkisinde taraflardan birinin diğer tarafın düşüncesizlik, deneyimsizlik veya zor durumda olmasından yararlanması ve bu yolla o tarafı ekonomik açıdan sömürmesi olarak tanımlanabilir (TBK m. 28/1). Aşırı yararlanmanın gerçekleşebilmesi için sözleşmeye taraf olan kişilerin edimleri arasında açık bir orantısızlık olması gerekir. Aşırı yararlanma halinde, sömürülen tarafın diğer tarafa karşı iki seçimlik hakkı bulunmaktadır (TBK m. 28/1). Düşünce, deneyimsizlik veya zor durumda olmasından yararlanan taraf dilerse sözleşmeden dönüp ifa ettiği edimin iadesini talep edebilmekte dilerse edimler arasındaki orantısızlığın giderilmesini talep edebilmektedir (TBK m.

28/1). Söz konusu hakların kullanılması, sömürülen tarafın düşüncesizlik ve deneyimsizliğinden yararlandığı nı öğrendiği yahut içinde bulunduğu zor durumun ortadan kalktığı tarihten itibaren bir yıllık süreye bağlanmıştır. Her halükarda bu haklar, sözleşmenin kurulmasından itibaren beş yıl içinde kullanılabilir (TBK m. 28/2).

Mahkeme içi sulh, hakimin nezaretinde yapıldığı ve sulh yapılırken hakimin bu sürece aktif olarak katılması gerektiği için ideal bir durumda tarafların birbirlerinden aşırı şekilde yararlanmaları mümkün olmamalıdır. Fakat buna rağmen taraflardan birinin diğer tarafı sömürmesi söz konusu olabilir. Bu durumda, tarafların mahkeme içi sulhü iptal ettirmesi mümkündür. TBK m. 28/1’de açıkça ifade edildiği üzere bu durumda taraflar, sözleşmenin ortadan kaldırılmasını veya edimler arasındaki dengesizliğin giderilmesini sağlayabilir. Buna göre HMK m. 315/2’ye göre açılacak dava ile sulhün iptali ve edimin iadesi talep edilebileceği gibi edimler arasındaki oransızlığın giderilmesi de sağlanabilir. TBK m. 28’de edimlerin iadesinden bahsedilmiş olmakla birlikte henüz edimler ifa edilmemiş olsa dahi tarafların aşırı yararlanmaya dayanarak sözleşmeyi ortadan kaldırmaları mümkündür (Reisoğlu, 2014: s.144). Bu halde açılacak dava bir inşai dava olacak iken, diğer hallerde bir eda davasının varlığı söz konusu olacaktır (HMK m. 108, HMK m. 105).

TBK m. 28/2’de öngörülen bir ve beş yıllık sürelerin başlangıcı bakımından irade fesadına benzer şekilde sulhün geçerli olarak doğduğu anı dikkate almak gerekir. Buna göre taraflar ilk olarak mahkeme dışında sulh olmuş olsalar bile bir yıllık süre en erken sulhün mahkeme önünde tespit ve tevsik edildiği andan başlar (HMK m. 315/2). Beş yıllık sürenin başlangıcı bakımından da aynı tarih dikkate alınmalıdır. TBK m. 28/2’de açıkça “*sözleşmenin kurulduğu tarihten itibaren beş yıl içinde*” ibaresine yer verilmiştir. Mahkeme içi sulh, hakim ve zabıt katibi tarafından onaylandığı anda kurulmuş olmaktadır.

Belirtmek gerekir ki, sulhün irade fesadı nedeniyle hükümsüzlüğü, sulhe göre karar verilen hallerde dahi mümkündür. Daha önce değinildiği gibi

bu hallerde, mahkeme bir yargılama yapmamakta yalnızca sulhü kararına geçirmektedir.

4.8.3. Usul Hukuka Dayanan Nedenlerle Hükümsüzlük

Maddî hukuka dayanan hükümsüzlük hallerinde sulhün iptali veya bu hükümsüzlüğün tespiti için, bu hususun görülmekte olan dava içinde ileri sürülmesi veya bu konuda ayrı bir dava açılması gerekir. Usul hukukuna dayanan hükümsüzlük hallerinde ise dava açılması değil kanun yoluna başvurulması söz konusudur. Daha önce açıkladığımız gibi sulhün içeriğini oluşturan maddî hukuk işlemine karşı kanun yoluna başvurulmamakla birlikte usuli nedenlerle kanun yoluna başvuru mümkündür. Buna göre mahkeme içi sulh halinde, sulh usul hukuku bakımından bazı eksiklikler taşıyorsa bu durum kanun yolunda ileri sürülebilecektir (Kuru, 2016: s.559). Örneğin, sulh olan vekile özel yetki verilmemişse, taraflardan birisinin dava veya taraf ehliyeti bulunmuyorsa yahut hakim talep edildiği halde sulhe göre karar vermemişse ya da sulhü kararına yanlış bir şekilde geçirmişse bu hususlara dayanılarak istinaf kanun yoluna başvurulabilir¹¹¹.

---

¹¹¹ Örneğin, “Dava, satım sebebiyle akdin feshi ve tahliye istemine ilişkindir. Mahkemece sulh akdi uyarınca istemin kabulüne karar verilmiş, hükmü davalı vekili temyiz etmiştir.

Davacı vekili, kiralananın müvekkili tarafından 4.2.2011 tarihinde satın alındığını, taşınmazın gayrimusakkaf nitelikte olduğunu, satın alma ve sözleşmenin feshi olgusunun davalı kiracıya süresinde ihtar edildiğini, ancak davalının taşınmazı tahliye etmediğini belirterek kiralananın tahliyesine karar verilmesini istemiştir. Davalı davanın reddini savunmuş, taraflar 28.3.2012 tarihli oturumda sulh olduklarını bildirmişlerdir. Davacı vekili duruşma tutanağındaki imzalı beyanında; bilirkişi raporunda belirlenen tutarı davalıya Ödeyeceklerini, sulh olduklarını bildirmiş, söz alan davalı vekili de davacı ile sulh olduklarını sulh anlaşması doğrultusunda tahliye karar verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Mahkemece sulh anlaşması doğrultusunda davanın kabulüyle kiralananın tahliyesine şeklinde hüküm verilmiştir.

Davaya son veren taraf işlemi olarak sulh 1.10.2011 tarihinde yürürlüğe giren 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 313 vd. maddelerinde düzenlenmiştir. Buna göre sulh; görülmekte olan bir davada tarafların aralarındaki uyuşmazlığı kısmen veya tamamen sona erdirmek amacıyla mahkeme huzurunda yapmış oldukları bir sözleşmedir. Dava konusu dışında kalan hususlar da sulhun kapsamına dahil edilebilir. Sulh bulunduğu davayı sona erdirir ve kesin hüküm gibi hukukî sonuç doğurur. Mahkeme, taraflar sulhe göre karar verilmesini isterlerse, sulh sözleşmesine göre, sulhe göre karar verilmesini istemezlerse, karar verilmesine yer olmadığına karar verir. Bu yasal düzenleme karşısında taraflar davaya konu dışında kalan hususları da sulhun kapsamına dahil edebilecekleri gibi mahkemece tarafların talepleri doğrultusunda sulhe göre bir karar verilmesi zorunludur.

Somut olayda taraflar bilirkişi raporunda belirtilen faydalı masraf bedelinin davalı kiracıya ödenmek şartıyla kiralananın tahliyesi konusunda sulh olmuşlar ve varılan sulh anlaşması doğrultusunda karar verilmesini talep etmişlerdir. Yukarıda açıklanan ilke ve esaslar

Sulh karma karakterli bir işlem olduğu için sulhün geçerli olması için varlığı aranan bazı şartlar da karma karakterli olabilmektedir. Örneğin, sulhe taraf olan kişilerin dava ehliyetine sahip olması gerekliliği bu şekildedir (HMK m. 51, m. 114). Dava ehliyeti fiil ehliyetine göre belirlenir (HMK m. 51, TMK m. 10). Fiil ehliyeti ise kişinin kendi fiilleriyle hak kazanma ve borç altına girebilme yeteneğini ifade eder (TMK m. 9). Buna göre mahkeme önünde sulh olan taraflardan birinin fiil ehliyeti bulunmadığı takdirde bu durum hem bir dava şartı eksikliği oluşturmakta hem de sözleşmenin hükümsüzlüğü gündeme gelmektedir (HMK m. 114, m. 115). Benzer bir durum, özel yetkisi olmayan vekilin sulh olması halinde görülebilir. Vekilin sulh için özel yetkiye sahip olması gerekliliği hem HMK m. 74’de hem de TBK m. 504’de düzenlenmiştir. Vekil özel yetkisi olmadığı halde sulh olur ve müvekkil tarafından icazet verilmezse bu sulh hem HMK m. 74 gereği hem de yetkisiz temsil dolayısıyla kesin hükümsüzdür (TBK m. 46). Böyle bir durum gerçekleştiği takdirde, tarafların aynı anda kanun yolu denetimine başvuru ve sözleşmenin hükümsüzlüğünü ileri sürme hakkı olacak mıdır? Örneğin, bu durumda kanun yoluna başvurmeyen taraflar daha sonra sözleşmenin hükümsüzlüğünü ileri sürebilecek midir? Kanaatimizce bu durumda iki farklı görüş savunulabilir. Sulh temelde bir sözleşme olduğu için bu konuda daha sonra bir dava açılması mümkün görülebilir. Aynı zamanda, sulhe bağlanan kesin hüküm etkisinin gereği olarak bu hususun dava içinde ileri sürülmesi gerektiğini, daha sonra bu konuda dava açılmayacağını ileri sürmek de mümkündür. Bu görüşlerden hak arama özgürlüğüne daha uygun olanı ilki olduğu için kanaatimizce taraflar her iki yola başvurma imkanına sahip olmalıdır. Aksinin kabulü, anayasal bir ilke olan hak arama özgürlüğüne aykırı olacaktır (Bkz: AY m. 36).

---

doğrultusunda mahkemece tarafların sulh anlaşması ile belirledikleri karşılıklı edimler hüküm altına alınarak sulh anlaşması doğrultusunda karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm verilmesi usul ve yasaya aykırıdır. Hüküm bu sebeple bozulmalıdır.

SONUÇ : Yukarıda açıklanan sebeplerle temyiz itirazlarının kabulüyle 6100 Sayılı HMK’ya 6217 Sayılı Kanunla eklenen geçici 3. madde hükmü gözetilerek HUMK’nun 428. maddesi uyarınca hükmün BOZULMASINA, istenmesi halinde peşin alınan temyiz harcının temyiz edene iadesine, 25.9.2012 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.”, Y. 6. HD, E. 2012 / 8160, K. 2012 / 12202, T. 25.09.2012, hukuktürk.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.SULHÜN BENZER MÜESSESELERLE KARŞILAŞTIRILMASI

5.1. GENEL OLARAK

Bilindiği gibi HMK’da, sulh haricinde iki tane daha davaya son veren taraf işlemi düzenlenmiştir. Bu işlemler; feragat ve kabuldür. Feragat ve kabul de birer taraf işlemi oldukları için sulh ile bazı benzerlikler taşırlar. Bununla birlikte, söz konusu işlemler bazı yönlerden sulhten ayrılırlar. Ayrıca diğer bazı diğer kanunlarda da sulh ile benzerlik taşıyan düzenlemeler yer almaktadır. Sulhün mahiyeti hakkında daha net bir görüş elde etmek için bu kurumlar ile sulh arasındaki benzerlik ve farklılıkların üzerinde durulması faydalı olabilir. Aşağıda buna ilişkin açıklamalarda bulunulacaktır. Sulh ile feragat ve kabul arasındaki ilişki ilk bölümde ele alındığı için bu konuya tekrar girilmeyecektir.

5.2. AVUKATLIK KANUNU M.35/A ÇERÇEVESİNDE UZLAŞMA

2001 yılında getirilen Avukatlık Kanunu m. 35/A hükmü ile hukukumuzda kişilere, avukatları ile birlikte karşı tarafa uzlaşma teklifinde bulunma yetkisi tanınmıştır¹¹². Türk hukukunda geçerli olan irade özerkliği

---

¹¹² Madde şu şekildedir:

ilkesi gereği, aralarında uyuşmazlık bulunan kişilerin, kural olarak her zaman ve istedikleri şekilde uzlaşması mümkündür. Fakat Av. Kan. m. 35/A'da öngörülen koşullara uyulduğu takdirde taraflar arasındaki uzlaşma ilamlar gibi bağlayıcılık taşımaktadır (İİK m. 38). Bu nedenle tarafların, avukatları aracılığı ile Av. Kan. m. 35/A anlamında geçerli bir şekilde uzlaşabilmelerinin koşul ve sonuçları üzerinde durulmalıdır.

Av. Kan. m. 35/A'da yer alan düzenleme, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine küresel çapta gösterilen rağbetin Türk hukukundaki bir yansımasıdır (Özbek, 2009: s.734; Kekeç, 2010: s.1; Özbay, ty s.388; Sarısözen, 2010: s.68; Tuğsavul, 2009: s.4; Dür, 2017: s.78-79) . Bu hükme göre, dava açılmadan veya dava açılmışsa ilk duruşmadan önce gelen işlerde, avukatların müvekkilleri ile birlikte karşı tarafı uzlaşmaya davet etmesi mümkündür. Karşı taraf, uzlaşma teklifini kabul ettiği takdirde taraflar ve taraf vekillerinin uyuşmazlık konusu hakkında anlaşmaya varmaları ve bu anlaşma metninin imzalanması ile birlikte uyuşmazlık son bulur. Taraf ve taraf vekilleri tarafından imzalanan bu tutanak, İİK m. 38 anlamında, ilam mahiyetinde bir belgedir. Av. Kan. m. 35/A'ye göre söz konusu tutanağın ilam mahiyetinde bir belge olarak kabul edilebilmesi için uzlaşma konusunu, tarihini, yerini ve tarafların karşılıklı olarak yerine getirmeleri gereken edimleri içermesi gerekir. TBB Uzlaşma Sağlama Yönetmeliği m. 15 ise bu konuda daha detaylı bir düzenlemeye yer vermiş, uzlaşma tutanağında yer alması gereken unsurlara Avukatlık Kanunu'nda yer almayan bazı hususları ilave etmiştir¹¹³. Buna göre,

---

“Uzlaşma sağlama

Madde 35/A – (Ek : 2/5/2001 - 4667/23 md.)

Avukatlar dava açılmadan veya dava açılmış olup da henüz duruşma başlamadan önce kendilerine intikal eden iş ve davalarda, tarafların kendi iradeleriyle istem sonucu elde edebilecekleri konulara inhisar etmek kaydıyla, müvekkilleriyle birlikte karşı tarafı uzlaşmaya davet edebilirler. Karşı taraf bu davete icabet eder ve uzlaşma sağlanırsa, uzlaşma konusunu, yerini, tarihini, karşılıklı yerine getirmeleri gereken hususları içeren tutanak, avukatlar ile müvekkilleri tarafından birlikte imza altına alınır. Bu tutanaklar 9/6/1932 tarihli ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 38 inci maddesi anlamında ilâm niteliğindedir.”

¹¹³ TBB Uzlaşma Sağlama Yönetmeliği Prof. Dr. Mustafa Serdar Özbek tarafından, kanunla düzenlenmesi gereken hususları düzenlediği, kanuni dayanağının olmadığı, Av. Kan. m. 35/A ve Av. Kan. m. 182'nin TBB'ye uzlaşma ile ilgili yönetmelik çıkarma yetkisi vermediği gibi gerekçelerle eleştirilmiştir. Ayrıca USY m. 15, 1/g'de yer alan, “Uzlaşma tutanağının, 1136 sayılı Kanunun 35/A maddesi uyarınca, 2004 sayılı Kanunun 38 ve 68/A maddelerine göre ilam niteliğinde olduğunun belirtilmesi” ifadesinin, İİK m. 68/A ilam niteliğindeki belgeleri düzenlemediği için hatalı olduğu ifade edilmiştir. İlaveten mevzuat yapma tekniği bakımından,

uzlaşma tutanağında; tutanağın 1136 sayılı Kanun'un 35/A maddesine göre düzenlendiği, bu tutanağın ilam mahiyetinde olduğuna yönelik bir açıklama, uzlaşma giderleri ve dava açılmışsa yargılama giderlerinin kime yükleneceği hususları da yer almalıdır.

Avukatlık Kanunu m. 35/A'da düzenlenen usulün, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden birisi olan müzakere yöntemine benzediğini ileri sürmek mümkündür (Özbek, 2009: s.734). Müzakere yönteminde taraflar, üçüncü bir kişinin müdahalesi olmaksızın, doğrudan karşı karşıya gelerek aralarındaki uyuşmazlığı çözüme kavuşturmayı denerler (Sarisözen, 2010: s.45). Av. Kan. m. 35/A ve Uzlaşma Sağlama Yönetmeliği'nde düzenlenen sistemde tarafların, avukatlarının yardımı ve karşılıklı müzakere yoluyla aralarındaki uyuşmazlığa son vermeleri amaçlanmıştır. Taraf vekilleri bağımsız üçüncü kişi olarak düşünülmemeyeceği için teknik olarak bu sisteme, arabuluculuk veya uzlaştırma adı verilmesi mümkün gözükmemektedir. Arabuluculuk ve uzlaştırmada, tarafsız bir üçüncü kişi uyuşmazlığın çözümünde belirli ölçüde rol oynamaktayken burada, taraflara avukatlık sözleşmesi ile bağlı olan vekillerin varlığı söz konusudur (Dür, 2017: s.12). Bununla birlikte, tarafların vekilleri aracılığı ile uzlaşmasında avukatların yer yer bir arabulucu veya uzlaştırıcı gibi işlev görmesi önünde engel yoktur. Avukatlığın bir kamu hizmeti ve yargının kurucu unsurlarından birisi olduğu, avukatların resmi ve özel kişi ve kurumlar önünde uyuşmazlıkların hukuka uygun bir şekilde çözülmesini sağlamakla yükümlü oldukları düşünüldüğü takdirde bu husus daha çok anlam kazanır (Av. Kan. m. 1 ve m. 2). Ayrıca konuyla ilgili Uzlaşma Sağlama Yönetmeliği'nde bu yönde bir hüküm yer almaktadır. Bu maddeye göre, uzlaşma görüşmeleri sırasında vekilin müvekkiline hukukî durumu hakkında bilgi vermesi, ona çözüm önerileri sunması ve onu uzlaşmaya özendirilmesi gerekir (USY m. 10/1). Dolayısıyla uzlaşma görüşmeleri sırasında avukatın konumu, devlet yargılamasına nazaran farklılık arz etmektedir. Devlet yargılaması sırasında daha ziyade müvekkilinin

---

konunun Avukatlık Kanunu Yönetmeliği'nin mülga16 ve 17. maddelerinde düzenlenmiş olmasının daha isabetli olduğu belirtilmiştir.

Açıklama metnine şu adresten erişilebilir: <http://ankaratahkim.com/duyurular-devam35.html> (E.T. 02.04.2018).

çıkarlarını korumakla yükümlü olan avukatlar uzlaşma bakımından yine müvekkillerinin çıkarlarını gözetecek olmakla birlikte, onları makul çözüm önerileri üzerinde uzlaşmaya teşvik edeceklerdir.

Tarafların uzlaşma sonucu düzenledikleri tutanağın, ilam mahiyetinde bir belge sayılabilmesi için taraflar arasında bir uyuşmazlığın bulunması gerekir. Çünkü Av. Kan. m. 35/A'da avukatların, henüz dava açılmadan veya dava açılmış olup da duruşma yapılmadan önce kendilerine gelen iş ve davalarda karşı tarafa uzlaşma teklifinde bulunabileceği ifade edilmiştir. Ayrıca USY m. 1'de yönetmeliğin amacının, *“taraflar arasında ortaya çıkacak uyuşmazlıkları 19/3/1969 tarihli ve 1136 sayılı Avukatlık Kanununun 35/A maddesi hükmüne göre uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden olan uzlaşma yöntemiyle kısa sürede ve en az masrafla çözmek için uygulanacak usul ve esasları belirlemek”* olduğu açıklanmaktadır. İlâveten Yönetmelik'in tanımlara ilişkin 4. maddesinde uzlaşma tutanağı; uyuşmazlık konusu hakkında düzenlenen, tarafların üzerinde anlaştıkları ilam mahiyetindeki belge olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla taraflar arasındaki uzlaşmanın, bir davaya konu olabilecek nitelikte somut bir uyuşmazlığa ilişkin olması zorunludur. Aksi takdirde uzlaşma tutanağı ilam mahiyetinde bir belge olarak kabul edilemez (İİK m. 38). Bununla birlikte uzlaşma bakımından uyuşmazlık kavramını yalnızca eda davalarındaki anlamıyla düşünmek doğru olmaz (Ulukapı, 2003: s.459). Yani tarafların Av. Kan. m. 35/A'ya göre uzlaşabilmeleri için birbirlerinden bir edimin ifasını istemeleri gerekmez. Bir tespit veya inşai dava açılacak hallerde de tarafların düzenledikleri belge, ilam mahiyetinde bir belgedir. Örneğin, bir sözleşmede taraflardan birine yüklenen edimin ne olduğu hususunda tereddüt ve uyuşmazlığa düşen tarafların bu hususu uzlaşma tutanağı ile açıklığa kavuşturmaları önünde engel yoktur. Bu durumda yalnızca, içerik bakımından elverişli olmayacakları için söz konusu tutanaklar icraya konulamayacaktır. Taraflar arasında bir uyuşmazlık bulunmamakla birlikte, uzlaşma tutanağı düzenlenmişse bu belge ilam mahiyetinde olmayacaksa da, söz konusu belge, HMK m. 204 anlamında resmi bir senet olarak kabul edilmelidir. Nasıl bir mahkeme uyuşmazlık bulunmayan bir hususta yanlışlıkla karar verse, bu karara ilişkin belge ilam olarak kabul

edilmese dahi bu durum o belgenin ispat hukuku bakımından önemine zarar vermezse aynısını Av. Kan. m. 35/A bakımından da düşünebiliriz.

Av. Kan. m.35/A gereği geçerli bir uzlaşmanın yapılabilmesi için uyuşmazlığın, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği bir konuya ilişkin olması gerekir. Bu husus maddede, “*tarafların kendi iradeleriyle istem sonucu elde edebilecekleri konulara ...*” şeklinde ifade edilmiştir. Buna göre boşanma, babalık, hizmet tespiti vs. gibi tarafların üzerinde serbestçe tasarruf etmesinin mümkün olmadığı davalara konu olabilecek nitelikteki uyuşmazlıklar hakkında uzlaşma yapılması mümkün değildir (Sarısözen, 2010: s.167). Yine HMK m. 71 gereği savcının taraf olarak yer alması öngörülen dava konusu uyuşmazlıklar hakkında uzlaşma yapılamaz. Re’sen araştırma ilkesinin uygulandığı çekişmesiz yargı işleri bakımından da uzlaşmanın mümkün olmadığı belirtilmelidir. Bu noktada Av. Kan. m. 35/A’da yer alan “*dava ve işler*” ibaresi üzerinde durulmalıdır. Söz konusu ibare karışıklığa yol açabilecek niteliktedir. Maddede davanın yanında, “*işler*” ibaresine yer verilmiş olması, çekişmesiz yargı işleri bakımından uzlaşmanın mümkün olabileceğini akla getirmektedir¹¹⁴. Oysa re’sen araştırma ilkesinin hakim olduğu çekişmesiz yargı işlerinin büyük çoğunluğunda, tarafların tasarruf yetkisi oldukça kısıtlı durumdadır. Bu nedenle söz konusu ifadenin kanun metninden çıkarılması isabetli olur.

Zamansal açıdan uzlaşma, bir dava açılmışsa ilk duruşma yapılana kadar gerçekleştirilebilir (Av. Kan. m. 35/A). HMK bakımından ilk duruşma ön inceleme duruşması olacağı için tarafların ön inceleme duruşması yapılana kadar uzlaşmaları mümkündür (HMK m. 137 vd.). Dava açıldıktan sonra, ön inceleme duruşmasına kadar taraflar uzlaştığı takdirde bu uzlaşma ile derdest dava arasındaki ilişkinin ne olacağı hususunda bir düzenleme yapılmamıştır. Bu halde kanaatimizce uzlaşma tutanağı mahkemeye ibraz edilmeli, tarafların uzlaştığını gören mahkeme, konusuz kaldığı için dava hakkında karar verilmesine yer olmadığı yönünde hüküm kurmalıdır (Demir, 2011: s.82). Çünkü uzlaşma ile taraflar görülmekte olan dava konusu uyuşmazlığı ortadan

---

¹¹⁴ Arabuluculuk bakımından benzer bir eleştiri için bkz: Önen, 1972: s.804.

kaldırmışlardır. Dava konusu uyuşmazlık hakkında, karar verilmesine yer olmadığı yönünde karar verilecek olmakla birlikte, bu durumda yargılama giderleri hakkında ne şekilde hüküm kurulacağı daha çetrefilli bir mesele arzeder. Bunun nedeni yargılama giderleri hakkında mahkemenin re'sen hüküm kuracak olmasıdır (HMK m. 332/1). Davanın konusuz kaldığı hallerde bu hüküm, HMK m. 331/1 gereği tarafların davanın açıldığı sıradaki haklılık durumları dikkate alınarak verilecektir. Bu noktada taraflar uzlaşma tutanağında yargılama giderlerine yer vermemişse, mahkeme açıklanan çerçevede hüküm kurmalıdır. Fakat taraflar yargılama giderleri hakkında bir uzlaşmaya varmışsa mahkemenin yargılama giderleri bakımından da, karar verilmesine yer olmadığı yönünde hüküm kurması gerektiği kanaatindeyiz. Aksinin kabulü, aynı hususta icrası kabil iki farklı belgenin ortaya çıkması sonucunu doğurur ki, bu sonucun hukukî belirlilik ve güvenlik ilkeleri bakımından kabul edilemeyeceği açıktır.

Uzlaşma görüşmelerinin gizliliği esastır (USY m. 6). Uzlaşma girişiminin başarısız olması halinde, bu görüşmeler sırasında taraflar ve vekilleri tarafından yapılan ikrarlar, beyanlar ve tutulan tutanaklar geçerli olmaz (USY m. 6/2). USY m. 6/2'de söz konusu ikrar, beyan ve tutanakların geçerli olmayacağı açıklanmış ayrıca bunların uzlaşma konusuyla ilgili daha sonra açılacak davalarda taraflar aleyhinde delil olarak kullanılamayacağı ifade edilmiştir¹¹⁵. Maddede; beyan, ikrar ve tutanakların uzlaşma konusuna ilişkin davalarda delil olarak kullanılamayacağını ifade edilmesi, bu tutanakların başka davalarda delil olarak kullanılabileceğini akla getirmektedir. Fakat kanaatimizce söz konusu ifadeyi bu şekilde yorumlamak doğru olmaz. Çünkü USY m. 6/2'de önce uzlaşma görüşmeleri sırasında yapılan ikrar ve beyanların geçersiz olacağı ifade edilmiş daha sonra bu hususu pekiştirmek için bunların daha sonraki davalarda delil olarak kullanılamayacağı ayrıca belirtilmiştir. Maddenin baş kısmındaki geçersizlik ifadesi mutlak bir nitelik taşımakta, sonra

---

¹¹⁵ USY m. 6/2 şu şekildedir:

“Uzlaşma görüşmeleri sırasında taraflarca veya avukatlarınca yapılan beyan ve ikrarlar, tutulan tutanaklar uzlaşmanın sağlanamaması halinde geçerli olmayıp, uzlaşma konusuyla ilgili olarak açılmış ve/veya daha sonra açılacak davalarda taraflar aleyhine delil olarak kullanılamaz. Uzlaşma görüşmeleri sırasında anlaşmazlık konusunda beyan edilen hususlar taraflarca ve avukatlarınca hiçbir şekilde açıklanamaz.”

gelen ifade bu hususu yalnızca uzlaşma konusu uyuşmazlık bakımından somutlaştırmaktadır. Ayrıca bu şekilde bir yorumun kabul edilmesi, uzlaşma görüşmelerinin başarıya ulaşmasını neredeyse imkansız kılacak niteliktedir. Böyle bir durumda tarafların uzlaşma müzakerelerini özgürce yürütmeleri düşünülemez.

Uzlaşma hakkında yapılan bu genel açıklamalardan sonra bu kurumun HMK'da yer alan sulh müessesesi ile benzerlik ve farklılıkları üzerinde durulması yerinde olur. Sulh ile uzlaşma arasındaki en temel ve açık benzerlik, her iki yöntemin de barışçıl bir uyuşmazlık çözüm yöntemi olmasıdır. Her iki durumda da yargılama yapılmamakta, taraflar belirli bir çözüm üzerinde uzlaşarak uyuşmazlığa son vermektedir. Ayrıca gerek geçerli bir sulh gerekse geçerli bir uzlaşma yapılabilmesi için tarafların, sulhe veya uzlaşmaya konu uyuşmazlık hakkında serbestçe tasarruf edebiliyor olmaları gerekir. Mahkeme içi sulh bakımından hakimin tarafları sulhe teşvik etmesi gerekirken, uzlaşma bakımından bu görev avukatlara yüklenmiştir. Mahkeme önünde sulh olunması veya tarafların avukatları aracılığı ile uzlaşmaları halinde, mahkeme içi sulh ve uzlaşma tutanağı İİK m. 38 anlamında ilam mahiyetinde belge olarak kabul edilmekte ve ilamlı icraya konulabilmektedir. Sulh veya uzlaşma girişiminin başarısızlığa uğraması halinde, tarafların müzakere sırasında gerçekleştirdikleri ikrar ve beyanlar aleyhlerine delil olarak kullanılamamaktadır. Bunlar dışında, temelde bir sözleşme oluşturmaları nedeniyle sulh ve uzlaşma maddî hukukun sözleşmelere ilişkin kurallarına tabi olacaktır.

Sulh ve uzlaşma arasındaki benzerlikler genel hatlarıyla yukarıda açıklandığı gibi olmakla birlikte, iki kurum arasında bazı temel farklılıklar bulunmaktadır. Her şeyden önce geçerli bir mahkeme içi sulhün yapılabilmesi için mahkeme huzurunda görülen bir davanın varlığı gerekir. Uzlaşma bakımından ise bu şekilde bir zorunluluk yoktur. Dava açıldığı takdirde, taraflar ön inceleme duruşması yapılana dek uzlaşabilmekle birlikte, uzlaşmanın geçerli olması için davanın açılmış olması zorunlu değildir. Ayrıca dava açılmışsa uzlaşma imkanı ilk duruşma tarihi ile sınırlandırılmışken sulh davanın her aşamasında yapılabilir. Yine sulh bakımından tarafların karşılıklı fedakarlığı aranırken uzlaşma bakımından bu şekilde bir zorunluluk yoktur.

Taraflardan yalnızca birinin aleyhine edim içeren bir uzlaşma tutanağı düzenlenmesi mümkünken, dava sırasında düzenlenecek bu şekilde bir belge sulh olarak adlandırılmaz. Fakat tarafların karşılıklı fedakârlığını içeren bir uzlaşma tutanağı aynı zamanda bir mahkeme dışı sulh niteliğindedir¹¹⁶ (Özbek, 2009: s.741-742). Son olarak, mahkeme içi sulh bakımından hakim ve zabıt katibinin onayı gerekirken uzlaşmada buna gerek yoktur. Tarafların ve taraf vekillerinin imzasını taşıyan bir belge geçerli bir uzlaşma olarak kabul edilecektir. Sulh ve uzlaşma arasındaki bir diğer farklılık, sulh için avukatın özel yetkiye sahip olması gerekliliğidir. Uzlaşma bakımından bu şekilde bir zorunluluk aranmamakla birlikte, uzlaşma teklifinin karşı tarafa müvekkil ile birlikte yapılması gerektiği ve tutanak üzerinde müvekkilin imzası olacağı için pratik açıdan aslında böyle bir farklılık bulunmamaktadır (Özbay, ty : s.405-406).

HMK'da mahkeme huzurunda yapılan sulhün, kesin hüküm gibi etki doğurduğu, ilgili bulunduğu davayı sona erdirdiği, irade fesadı hallerinde iptal edilebileceği açıklanmıştır¹¹⁷. Sulhe birçok yönden benzeyen uzlaşma bakımından ise söz konusu hususlara ilişkin bir düzenleme yapılmamıştır. Bu noktada, sulhe ilişkin bazı düzenlemelerin niteliğine uygun düştüğü ölçüde uzlaşma yönünden kıyasen uygulanması mümkündür. Çünkü, daha önce açıkladığımız gibi sulh ve uzlaşma arasında birçok temel husus yönünden benzerlik bulunmaktadır. İlk olarak, sulhün kesin hüküm gibi etki doğuracağına ilişkin HMK m. 315/2 hükmünün uzlaşma açısından geçerli olması gerekir. Taraflardan biri uzlaşma tutanağı düzenlendikten sonra diğer tarafa karşı bir dava açmak isterse bu husus bir dava şartı eksikliği oluşturacağı için davanın usulden reddedilmesi yerinde olur (HMK m. 114, HMK m. 115). Taraflar arasındaki uyuşmazlık, uzlaşma tutanağı düzenlenmesi ile sona ermiştir. Ayrıca bu tutanağın icra kabiliyeti bulunmaktadır. Tutanak düzenlenmiş olmasına rağmen taraflardan birinin diğer tarafa karşı, uzlaşma

---

¹¹⁶ Fakat bu durumda, Av. Kan. m. 35/A gereği bu mahkeme dışı sulh, mahkeme içi sulh gibi ilam mahiyetinde bir belgedir. Bu nedenle söz konusu belgenin mahkeme içi sulhe dönüştürülmesi mümkün değildir. Böyle bir talep bakımından tarafların hukukî yararı bulunmamaktadır.

¹¹⁷ Bkz: HMK m. 315/1, HMK m. 315/1, HMK m. 315/2.

konusu ile ilgili dava açma hakkının bulunduğu kabul edildiği takdirde aynı hususta icra kabiliyetini haiz iki farklı belgenin varlığı söz konusu olabilecektir. İkinci olarak, sulhte olduğu gibi irade fesadı hallerine dayanılarak uzlaşmanın iptali mümkün olmalıdır. Bu durumda, sulhte olduğu gibi iptal için ayrı bir dava açılması gerekir. Uzlaşmanın iptaline ilişkin davaya, uzlaşma konusu uyuşmazlık hakkında görevli olan mahkemenin bakması doğru olur. Çünkü uzlaşma iptal edildiği ve talep olduğu takdirde, bu uyuşmazlığı çözüme kavuşturacak olan mahkeme aynı mahkemedir. Mahkeme huzurunda yapılan sulhlere benzer şekilde uzlaşma tutanağı HMK m. 204 anlamında bir resmi senettir. Bununla birlikte yine sulhte olduğu gibi uzlaşma tutanağı, maddî anlamda kesin hüküm oluşturmaz ve kesin delil etkisine sahip olmaz. Yalnızca bir konuda uzlaşma tutanağının bulunmaması, olumsuz bir dava şartı oluşturur. Uzlaşma taraflar arasında yapıldığı için bu durumda sulhte olduğu gibi, usul hukukuna dayanan nedenlerle kanun yoluna başvurulması mümkün değildir. Fakat icraya koyulan uzlaşma tutanağına karşı, diğer taraf tutanağın gerekli unsurları taşımadığı için ilam mahiyetinde olmadığı gerekçesiyle şikayet yoluna başvurulabilir (İİK m. 16).

5.3. 659 SAYILI KHK KAPSAMINDAKİ İDARELERİN TARAF OLDUĞU ADLİ UYUŞMAZLIKLARIN SULH YOLUYLA ÇÖZÜLMESİ

659 sayılı Genel Bütçe Kapsamındaki Kamu İdareleri Ve Özel Bütçeli İdarelerde Hukuk Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Kanun Hükmünde Kararname'nin 9, 10 ve 11. maddelerinde idarenin taraf olduğu adli uyuşmazlıkların sulh yoluyla çözümlenmesine ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir. Söz konusu KHK'nın 9. maddesine göre, idarenin bir dava açmadan veya takip başlatmadan önce karşı tarafı sulhe davet etmesi gerekir. Gecikmesinde sakınca bulunan veya sulh teklifinin fayda sağlamayacağına anlaşıldığı hallerde idare, doğrudan dava veya takip yoluna başvurabilir (KHK m. 9/2). Buna göre idarenin adli yargıda açacağı dava veya başlatacağı takip öncesinde uyuşmazlığın karşı tarafını sulhe davet etmesi bir zorunluluktur. Bu yönüyle düzenleme, medeni yargıya hakim olan tasarruf ilkesine bir istisna getirmektedir. Tasarruf ilkesi gereği bir uyuşmazlığın tarafları sulh olup olmamakta ve dava açıp açmakta özgürken, idarenin taraf olduğu

uyuşmazlıklar bakımından durum yukarıda açıklandığı şekildedir (HMK m. 24). İdari yargı alanına giren uyuşmazlıklar bakımından ise idareye bu şekilde bir görev yüklenmemiş, uyuşmazlığın diğer tarafının dava açma süresi içerisinde idareye başvurarak sulh isteğinde bulunabileceği ifade edilmiştir (KHK m. 12/1). İdarenin sulhe davet yükümlülüğünü yerine getirmeden diğer tarafa dava açmış olması halinde hakim, bu durumu bir dava şartı eksikliği olarak re'sen dikkate almalıdır (HMK m. 115) (Karaaslan, 2017: s.149). Fakat bu durumda tamamlanabilir bir dava şartı eksikliği söz konusu olduğu için idareye kesin süre verilmeli, sulh daveti yerine getirilmediği takdirde dava, dava şartı yokluğu nedeniyle reddedilmelidir (HMK m. 115/2)¹¹⁸. Sulh daveti sonucunda taraflar anlaşırsa, görülmekte olan bir dava bulunduğu için sulhün HMK hükümlerine göre yapılması yerinde olur.

İdarenin kendisine karşı açılacak dava veya başlatılacak takipten haberdar olması üzerine de uyuşmazlığın diğer tarafını sulhe davet etmesi mümkündür (KHK m. 9/1). Fakat bu durumda, idarenin sulhe davet zorunluluğu söz konusu olmaz. Bununla birlikte sağlayacağı faydalar nedeniyle idarenin bu halde de diğer tarafı sulhe davet etmesi yerinde olur. Çünkü idarenin taraf olduğu uyuşmazlıklar bakımından, tarafların sulh yoluyla çözüme ulaşması sıradan uyuşmazlıklara nazaran daha önemlidir. Kamu gücü ayrıcalığını kullanarak temel hizmetleri yürüten idarenin, toplumsal düzen ve

---

¹¹⁸ Sulhe davet zorunluluğunun bir dava şartı olduğuna yönelik açık bir düzenleme 659 sayılı KHK'ya ilişkin değişiklik taslağında öngörülmektedir. Fakat taslağa göre bu eksikliğin giderilmesi için davacıya süre verilmesi mümkün değildir. Davanın doğrudan reddi gerekir. Ayrıca bu düzenlemeye göre dava öncesinde sulhe davet zorunluluğu; hem idare hem de idare ile arasında uyuşmazlık bulunan kişi bakımından geçerlidir. Değişiklik ile 659 sayılı KHK'nın 9. maddesine eklenmesi öngörülen konumuzla doğrudan ilgili fıkralar şu şekildedir: "(1) İdarenin, gerçek ve tüzel kişiler aleyhine; gerçek ve tüzel kişilerin ise idare aleyhine, adli yargıda alacak veya tazminata ilişkin dava açmadan veya bu hususta icra takibi başlatmadan önce sulh yoluna başvurmaları zorunludur. Ancak bu hüküm, mahkeme ilamlarına dayanan icra takipleri bakımından uygulanmaz."

"(3) İdareler arasında çıkan her türlü adli uyuşmazlıkta, idarelerin birbirleri aleyhine adli yargıda dava açmadan veya icra takibine başlamadan önce karşı tarafı sulhe davet etmeleri zorunludur..."

"(4) Dava dilekçesine ve icra takip talebine, sulhün gerçekleşmediği veya gerçekleşmemiş sayıldığına ilişkin belgelerin eklenmesi gereklidir. Sulh yolu işletilmeden açılan dava, 6100 sayılı Kanunun 115 inci maddesinin birinci fıkrası ile ikinci fıkrasının birinci cümlesi hükmü uyarınca dava şartı noksanlığı nedeniyle usulden reddedilir. Bu yol işletilmeden başlatılan icra takipleri de reddedilir." Taslak hakkındaki karşılaştırmalı tabloya şu adresten erişilebilir: <http://www.kgm.adalet.gov.tr/DUYURULAR/659%20say%C4%B1%C4%B1%20KHK%20Tasla%C4%9F%C4%B1%202%20li%20Tablo%20Gerek%C3%A7eli.pdf>.

barışın sağlanması için itibarını koruması bir zorunluluktur (Cidecigiller, 2015: s.41; Şaşmaz, 2016: s.213). Bu açıdan taraf olduğu uyuşmazlıklara sulh yoluyla son vermesi idare açısından, dava veya takip yoluna kıyasen daha uygundur. İdarenin taraf olduğu adli uyuşmazlıklarda, idare gibi uyuşmazlığın tarafı olan gerçek veya tüzel kişinin de sulh davetinde bulunması mümkündür (KHK m. 9/1).

659 sayılı KHK hükümlerine göre gerçek veya tüzel kişiler tarafından sulhe davet edilebilecek ve sulhe davet zorunluluğu bulunan idareler, genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri ve özel bütçeli idarelerdir. Bu idarelerin listesi, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'na ekli I ve II sayılı cetvelde yer almaktadır (KHK m. 2/1.ç) Bu kapsamda; Türkiye Büyük Millet Meclisi, Cumhurbaşkanlığı, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Hâkimler ve Savcılar Kurulu ile listede yer alan diğer idareler KHK kapsamına girmektedir. Bununla birlikte, düzenleyici ve denetleyici kurumlar ile belediyeler listede yer almadıkları için bu kurumların, KHK hükümlerine göre sulh olmaları mümkün değildir.

659 sayılı KHK'nın 9. maddesinde düzenlenen sulh kural olarak, tarafların dava öncesinde anlaşmasını düzenler. Bu nedenle söz konusu düzenleme dava sırasında yapılacak sulhe ilişkin doğrudan bir hükme yer vermemiştir. Fakat aynı maddenin üçüncü fıkrasında, dava konusu edilmiş yahut icra aşamasındaki uyuşmazlıklarda da sulh teklifinde bulunulabileceği ifade edilmiştir. Dolayısıyla idare ile uyuşmazlığın tarafı olan kişi, dava sırasında da sulh olabilir. Fakat bu durumda kural olarak, sulhe ilişkin HMK hükümleri uygulama alanı bulacaktır (Cidecigiller, 2015: s.239).

659 sayılı KHK'da, sulh davetinin şekline ilişkin doğrudan bir düzenleme bulunmamasıyla birlikte, KHK m. 10/5'de sulhe davet yazısının diğer tarafa tebliği ile birlikte uyuşmazlık konusu hak veya alacağın tabi olduğu kanuni sürelerin duracağı belirtilmiştir. Buna göre, gerek idare tarafından karşı tarafa gerekse diğer taraftan idareye karşı yapılacak sulh tekliflerinin yazılı şekilde yapılması gerektiğini söylemek mümkündür. Sulhe davetin yazılı şekilde yapılması ispat kolaylığı sağlayacak olması bakımından da önem taşımaktadır. İlgili mevzuatta daha uzun bir süre öngörülmediği takdirde sulh

davetinde, karşı tarafa ifa, itiraz veya sulh teklifi için 30 günlük süre verilir (KHK m. 9/1). Bu süre içinde davete cevap verilmediği takdirde, sulh talebi reddedilmiş sayılacaktır. 30 günlük süre bakımından sulh davetinde bulunanın, idare veya diğer taraf olması arasında fark yoktur (KHK m. 9/1). 30 günlük süre içinde sulh daveti kabul edildiği takdirde tarafların nihai olarak 60 gün içinde bir anlaşmaya varmaları gerekir (KHK m. 9/5). Aksi takdirde sulh daveti yine reddedilmiş sayılacaktır. Buna göre sulh daveti, 30 günlük sürenin bitiminde kabul edilirse taraflara anlaşmak için 30 gün kalmaktadır. Davet, 30 gün içinde kabul edilmişse kalan süre bu tarihe göre hesaplanmalıdır.

Kural olarak idarenin diğer tarafla uyuşmazlığın tamamı üzerinde sulh olması esastır (KHK m 10/1). İdarenin kısmen sulh olabilmesi için bu hususta kamu yararının varlığı aranır (KHK m. 10/1). Aksi takdirde idarenin uyuşmazlığın bir kısmı üzerinde sulh olması mümkün değildir. Bu menfaatin maddî veya hukukî nitelikte bir menfaat olması mümkündür (KHK m. 10/2). Tam veya kısmi şekilde yapılan sulhün; idare tarafından karşı tarafa sulh tutanağında belirtilen tutar kadar bir hakkın tanınmasını, bir menfaatin terk edilmesini, bir şeyin yapılması veya yapılmaması yükümlülüğünü yahut idare ile uyuşmazlığın diğer tarafı arasındaki mevcut sözleşmeye ilişkin bazı değişiklikleri içermesi mümkündür (KHK m. 10/1). Kanaatimizce idarenin sulh kapsamında üstlenebileceği edimleri maddede sayılan bu hususlarla sınırlamak doğru olmaz. Yasaklayıcı bir hüküm olmadığı takdirde idarenin, sulh olmak için başka edimler üstlenmesi de mümkün olmalıdır. Aksi takdirde uyuşmazlıkların barışçıl şekilde son bulması engellenmiş olur. Üstelik söz konusu madde, sulh kapsamındaki edimlerin yalnızca sayılanlarla sınırlı olduğu yönünde açık bir ifadeye de yer vermemiştir. Bu yönüyle açıkça ifade edilmese dahi maddede yer verilen hususların, örnekseyici mahiyette olduğu anlaşılmaktadır. Fakat KHK'da idarenin asıl alacak ve bu alacağın fer'ilerinden kısmen ya da tamamen vazgeçebilmesinin, bu hususta maddî veya hukukî menfaat görülmesine bağlı olduğu ayrıca belirtilmiştir (KHK m. 10/2). Bu yönüyle, idarenin alacak hakkı veya bu hakka bağlı fer'i haklarından vazgeçerken daha titiz bir değerlendirme yapması gerektiği anlaşılmaktadır.

Yukarıda açıklandığı gibi, tarafların birbirlerine sulhe davet yazısını tebliğ etmesiyle birlikte uyuşmazlık konusunun tabi olduğu kanuni süreler durur (KHK m. 10/5). Bu düzenlemeyle tarafların sulh olması kolaylaştırılmaya çalışılmaktadır. Sulh daveti üzerine ve sulh görüşmeleri sırasında süreler işlemeye devam etmiş olsaydı, tarafların sulh olması zorlaşır. Özellikle kanuni sürelerin dolmak üzere olduğu durumlarda, gerçek veya tüzel kişilerin idareye sulh davetinde bulunması mümkün olmazdı. Böyle bir durum, sulhe davet zorunluluğunun mevcut olduğu bir sistemde idare açısından ise ayrıca haksızlık oluştururdu. İdareye hem sulhe davet zorunluluğu getirip hem de bu süre içerisinde kanuni sürelerin işlemesine izin verilmesi, idare ve dolayısıyla kamu açısından hak kayıplarıyla sonuçlanabilirdi. Sulhe davet yazısının tebliğinin kanuni sürelere etkisi bakımından dikkat edilmesi gereken husus, bu halde sürelerin kesilmemiş olduğu yalnızca durduğudur. Dolayısıyla tebliğ ile birlikte yeni bir süre işlemeye başlamaz. Sulh girişimi başarısızlıkla sonuçlandığı takdirde, bu hususa ilişkin tutanak tarihinden itibaren süreler kaldığı yerden işlemeye devam eder (KHK m. 10/5). Sulh görüşmeleri 60 gün içinde sonuçlandırılmadığı veya cevaplandırılmadığı takdirde, süreler 60 günün dolmasından itibaren işlemeye başlar.

KHK'nın 11.maddesinde idarenin iç işleyişine dair bir düzenlemeye yer verilmiş, uyuşmazlığın niteliği ve miktarına göre sulhe karar verecek merciler ve bunun usulü düzenlenmiştir. Taraflar arasında yapılan sulhün geçerli olarak doğması ve kendisinden beklenen sonuçları yerine getirmesi için söz konusu düzenlemenin dikkate alınması gerekir¹¹⁹.

---

¹¹⁹ KHK'nın 11. maddesi şu şekildedir:

“Adli uyuşmazlıkların sulh yoluyla halli, uzlaşma ve vazgeçme yetkileri

MADDE 11 – (1) İdarelerin;

a) Kendi aralarında ortaya çıkan her türlü hukukî uyuşmazlığın sulh yoluyla hallinde, dava açılmasında, bunlardan yargı veya icra mercilerine intikal etmiş olanların takiplerinden veya davalarda verilen kararlara karşı kanun yollarına gidilmesinden vazgeçilmesinde, sözleşmelerin değiştirilmesinde veya sona erdirilmesinde,

b) Gerçek veya tüzel kişilerle aralarındaki sözleşmelerde belirtilen sebeplerle yapılan her türlü sözleşme değişikliklerinin yapılmasında, bu hususlarla ilgili olarak çıkabilecek uyuşmazlıkların sözleşme hükümleri çerçevesinde sulh yoluyla hallinde, hukuk birimlerinin uyuşmazlığın bu şekilde sonlandırılmasında maddî ve hukukî sebeplerle kamu menfaati

Sulh görüşmeleri sonucunda idare ve uyuşmazlığın diğer tarafı bir anlaşmaya varırsa, bu hususun idare tarafından bir tutanakla tespit edilmesi gerekir. İdare tarafından düzenlenecek olan tutanak ilam mahiyetinde bir belge olup, ilamların icrasına ilişkin hükümlere göre takibe konulacaktır (KHK m. 10/3). Sulhe ilişkin tutanak, ilamlar gibi icra edilecek olmakla birlikte KHK bu hususta bazı farklı kurallara yer vermiştir. Vadeye bağlanmamış alacaklar bakımından sulh tutanağı, tutanak tarihinden itibaren iki aylık sürenin dolmasıyla birlikte takibe konulabilir (KHK m. 10/3). Vadeye bağlanmış alacaklar bakımından ise tutanağın icraya koyulabilmesi için vadenin gelmiş

---

bulunduğu yönündeki görüşü üzerine, buna dair onay ve anlaşmaları imzalamaya bakanlıklarda bakan, diğer idarelerde üst yönetici yetkilidir. Bakan ya da üst yönetici bu yetkisini sınırlarını açıkça belirlemek suretiyle alt kademelere devredebilir.

(2) Birinci fıkrada belirtilenler dışında, idarelerin, herhangi bir sözleşmeye dayanıp dayanmadığına, yargıya intikal edip etmediğine bakılmaksızın gerçek veya tüzel kişilerle aralarında çıkan her türlü hukukî uyuşmazlığın sulh yoluyla halline, her türlü dava açılmasından veya icra takibine başlanılmasından, bunlardan yargı veya icra mercilerine intikal etmiş olanların takiplerinden veya verilen kararlara karşı karar düzeltme yoluna gidilmesi dışındaki kanun yollarına gidilmesinden vazgeçmeye, davaları kabule, ceza uyuşmazlıklarında şikayetten vazgeçmeye veya uzlaşmaya, davadan feragat etmeye, sözleşmede belirtilmeyen sebeplerle sözleşmelerin değiştirilmesinde veya sona erdirilmesinde maddî ve hukukî sebeplerle kamu menfaati görülmesi halinde, buna dair onay veya anlaşmaları imzalamaya, vazgeçilen veya tanınan ya da terkin edilen hak ve menfaatin değeri dikkate alınmak suretiyle;

a) Tutara ilişkin olmayanlar ile 1.000.000 Türk Lirasına kadar olanlarda (1.000.000 Türk Lirası dahil) hukuk biriminin görüşü alınarak, ilgili harcama yetkilisinin teklifi üzerine üst yönetici,

b) 1.000.000 Türk Lirasından fazla olanlardan 10.000.000 Türk Lirasına kadar olanlarda (10.000.000 Türk Lirası dahil), hukukî uyuşmazlık değerlendirme komisyonunun görüşü alınarak, üst yöneticinin teklifi üzerine ilgili bakan, Milli Savunma Bakanlığında Müsteşarın teklifi üzerine Bakan,

c) 10.000.000 Türk Lirasından fazla olanlarda, ilgili bakanlık hukukî uyuşmazlık değerlendirme komisyonunun ve Maliye Bakanlığının görüşü alınarak, ilgili bakanlığın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu,

yetkilidir. Bakan ya da üst yönetici bu yetkisini sınırlarını açıkça belirlemek suretiyle alt kademelere, münhasıran taşra birimlerinin iş ve işlemleriyle ilgili olup illerde valilik, ilçelerde kaymakamlık onayına bağlanan iş ve işlemlerden kaynaklanan uyuşmazlıklarda vali ve kaymakamlara devredebilir.

(3) Açılmasında ve takibinde Hazine veya idareye ait herhangi bir hak ve menfaat bulunmayan, yanlışlıkla açılan veya konusu kalmayan dava ve icra takipleri ile her türlü davada karar düzeltme yoluna başvurulmasından vazgeçmeye, davayı takip eden hukuk müşaviri veya avukatın gerekçeli teklifi üzerine hukuk birimi amiri yetkilidir. Hukuk birimi amiri bu yetkisini alt kademelere devredebilir.

(4) 7 nci maddeye göre başka idare tarafından takip edilen davalar ile Maliye Bakanlığı tarafından takip edilen diğer idarelere ait dava ve icra işlerindeki vazgeçme, feragat ve kabul işlemleri ile yargıya intikal etmiş uyuşmazlıkların sulhen çözümlenmesine ilişkin işlemler, dava veya icra dosyasını takip eden idarenin tabi olduğu usulde yapılır.”

olması gerekir. Ayrıca sulh hükümleri yerine getirilmezse, sulhe konu edilen alacak muaccel hale gelir ve bu hak veya alacak, 6183 sayılı Kanunun 51 inci maddesine göre belirlenen gecikme zammı oranında hesaplanan faizi ile birlikte, alacağın muaccel olduğu tarih dikkate alınarak tahsil edilir (KHK m. 10/3). Bu düzenlemenin pek isabetli olmadığını söylemek mümkündür. Çünkü tarafların sulh aşamasına geldiği uyuşmazlıklarda, büyük çoğunlukla alacağın sulh anına kadar muaccel hale gelmiş olacağı varsayılabilir (Durman, 2016: s.64). Son olarak, tutanakla tespit edilen ve icra kabiliyeti bulunan anlaşma konusu uyuşmazlık hakkında tarafların daha sonra bir dava açmasının mümkün olmadığını belirtmek gerekir (KHK m. 10/4).

659 sayılı KHK ve HMK'nın sulhe ilişkin hükümlerini kıyaslamak gerekirse öncelikle, KHK'nın mahkeme dışı sulhü düzenlediğini belirtmek gerekir. KHK dava açmadan veya takibe başlamadan önce idareye sulhe davet zorunluluğu getirmiştir. Fakat taraflar bu davet sonucunda bir uzlaşmaya varırlarsa uyuşmazlık ortadan kalmakta ve buna ilişkin tutanak icra edilebilmektedir. Ayrıca aynı konuda daha sonra dava açılması mümkün olmamaktadır. Bu yönüyle, HMK bakımından mahkeme dışı sulh olarak nitelendirilecek bir anlaşma mahkeme içi sulh ile benzer sonuçlar doğurmaktadır. KHK'da tarafların dava veya takip sırasında da sulh olabilecekleri ifade edilmekle birlikte, dava bakımından bu hükmü HMK hükümlerine yapılan bir atıf olarak düşünmek daha doğru olur. Bu yorumun kabulü, usul ekonomisi ilkesi bakımından ve görülmekte olan davada karışıklığa yol açılmaması için daha uygundur. Bu nedenle, dava açıldıktan sonra sulh olmaya karar veren idare ve karşı taraf, bu işlemi HMK hükümlerine göre, mahkeme huzurunda yapmalıdır (Durman, 2016: s. 65).

KHK'da HMK'da olduğu gibi, sulhün yalnızca tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği uyuşmazlıklarda mümkün olacağına yönelik bir hüküm yer almamaktadır. Fakat bir sözleşme olarak sulhün mahiyeti gereği bu husus idarenin taraf olduğu adli uyuşmazlıklar bakımından da aranacaktır. Aksi bir durumda, tarafların geçerli olarak sulh olması mümkün değildir. Bu hususu idarenin iç işleyişi bakımından sulh olmaya yetkili olan görevliler ve sulh

hakkında görüş beyan etmesi gereken hukuk birimleri dikkate alınmalıdır (KHK m. 11).

Taraflar mahkeme huzurunda tamamen veya kısmen sulh olabilirken, idarenin taraf olduğu adli uyuşmazlıklar bakımından asıl olan tam sulhtür. İdare ancak kamu yararının bulunması halinde kısmi sulh yapabilir. Bu nedenle idarenin mahkeme huzurunda sulh olduğu hallerde, sulh kural olarak yalnızca uyuşmazlığı değil yargılama giderlerini de kapsamak zorundadır. İdare görülmekte olan bir davada kısmen sulh olmak isterse, mahkeme hukuku re'sen uygulayacağı için bu hususta idareye uyarıda bulunmalıdır (HMK m. 33). Fakat idarenin kısmi sulhte kamu yararı gördüğü hallerde, idarenin bu yöndeki takdirinin hukuken ve yerindelik açısından denetlenmesi kanaatimizce yerinde olmaz. Çünkü idareye takdir yetkisi tanınan hallerde, bu yetkinin hukuka uygun kullanılıp kullanılmadığını denetleme yetkisi idari yargının görev alanına girer (Erdem, 2013: s.76). Ayrıca söz konusu yetki hukuka uygun kullanılmışsa, idari yargı organları bile bu yetkinin kullanılış şeklinin isabetli olup olmadığı hususunda denetleme yapamaz ki buna yerindelik denetimi yasağı adı verilir (Erdem, 2013: s.103). Bu nedenle idarenin kısmen sulh olmakta kamu yararı bulunup bulunmadığına ilişkin görüşü, davanın görüldüğü mahkeme tarafından incelenemez. Yalnızca bu hususta mahkeme tarafından idareye uyarıda bulunulur ve kamu yararı ile ilgili idarenin görüşüne dair belgelerin yargılamada ibraz edilmesi gerekir.

KHK'da sulhün kesin hüküm gibi etki doğuracağına yönelik bir hüküm yoktur. Fakat sulhe konu uyuşmazlık hakkında tekrar dava açılmayacağı ifade edilmektedir. Dolayısıyla idarenin davadan önce sulh olması halinde, sulh konusu hakkında açılmak istenen bir dava, dava şartı yokluğu nedeniyle reddedilecektir (HMK m. 114/1.i; HMK m. 115). Dava sırasında sulh yapılması halinde ise HMK hükümleri çerçevesinde aynı sonuç geçerlidir. KHK'da sulhün kesin hüküm gibi etki doğuracağına yönelik bir hükmün yer almaması isabetli olmuştur. Dava öncesinde yapılacak bir sulh, mahkeme huzurunda yapılmadığı için bu sulhün şekli anlamda kesinleşmesinden veya bu sulhe karşı kanun yoluna başvurulmasından bahsetmek gereksiz olacaktır. Esasen HMK'da da, sulhün kesin hüküm gibi

etki doğuracağına ilişkin hüküm yerine KHK'dakine benzer bir hükmün yer alması daha doğru olabilirdi. Çünkü mahkeme huzurunda yapılmış olsa dahi sulh temelde bir sözleşme olduğu için bu işlemin içeriğine karşı kanun yoluna başvurulamayacağı açıktır. Dolayısıyla sulhün şekli anlamda kesin hüküm etkisine sahip olduğuna yönelik bir hükmün kanunda yer alması zaruri değildir. Sulhe bağlanan maddî anlamda kesin hüküm etkisi ile kastedilmek istenen ise sulhe konu oluşturan dava konusu uyuşmazlık hakkında tekrar dava açılmamasıdır ki KHK'da ifade edilen de budur. Yoksa sulhün, mahkeme kararlarına tanınan adli gerçeklik anlamında maddî kesin hüküm etkisi göstermesi mümkün değildir. HMK'da yer alan düzenleme ise “*kesin hüküm gibi etki doğurur*” ibaresine yer verdiği için yanlış anlaşılmaya müsaittir¹²⁰.

HMK m. 188/3'e göre sulh görüşmeleri sırasında yapılan ikrarlar tarafları bağlamaz. HMK m. 188/3 ile tarafların sulh görüşmeleri sırasında çekinmeden müzakerede bulunmaları ve uzlaşma ihtimalinin artırılmaya çalışılması sağlanmak istenmiştir. Benzer bir hüküm, tespit edebildiğimiz kadarıyla 659 sayılı KHK'da yer almamaktadır. Dolayısıyla sulhe ilişkin genel düzenleme olması itibariyle HMK hükümlerini KHK bakımından kıyasen uygulamak mümkündür. Buna göre, idare ile karşı tarafın dava öncesi sulh olmak için yaptığı görüşmelerde gerçekleşen ikrarlar ve tutulan tutanaklar vs.nin taraflar aleyhine kullanılması mümkün olmamalıdır.

KHK ve HMK hükümleri arasında fiilî olarak ortaya çıkan önemli bir fark, dava öncesinde KHK hükümlerine göre sulh olmak istenmesi halinde, sulh olmak isteyen idarenin, 5018 sayılı Kanun'a ekli I ve II sayılı cetvelden birinde yer almak zorunda olmasıdır. Aksi takdirde düzenlenen tutanak ilam mahiyetinde bir belge olarak kabul edilemez. Buna karşılık adli yargıda bir davaya taraf olan idarelerin hepsi, kural olarak HMK hükümlerine göre sulh olabilir. Söz konusu idareler, mezkur cetvelde yer almak zorunda değildir.

---

¹²⁰ Erdoğan ve Erzurumlu ise arabuluculuk bakımından, HUAK m. 18/5'te yer alan; “*Arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşmaya varılması hâlinde, üzerinde anlaşılan hususlar hakkında taraflarca dava açılmaz.*” şeklindeki düzenlemeyi isabetli bulmamakta, bunun yerine HMK'da olduğu gibi arabuluculuk sonunda varılan anlaşmanın kesin hüküm gibi etki doğuracağına ve irade fesadı nedeni ile iptal edilebileceğine yönelik bir düzenlemenin yapılması gerektiğini kabul etmektedir. Söz konusu hükmün bu haliyle, irade fesadı nedeniyle dava açılmasını engelleyebileceği düşünülmektedir. Bkz: Erdoğan ve Erzurumlu, 2016: s. 52-53.

Sulh görüşmeleri sırasında yapılan ikrar meselesinde olduğu gibi, sulhün irade fesadı ve aşırı yararlanma nedeniyle iptal edilebileceğine ilişkin HMK hükmünü KHK'ya göre yapılan sulhler bakımından kıyasen uygulamak mümkündür. Buna göre hem idare hem de diğer tarafın yapılan sulhü hata, hile ve korkutma hükümlerine göre iptal etmesi önünde engel yoktur. Fakat aşırı yararlanma bakımından ikili bir ayırım yapmak doğru olur. Sulhe taraf olan kamu idaresinin, sözleşmeyi aşırı yararlanmaya dayanarak iptal etmesi mümkün olmamalıdır. Çünkü doğası gereği idarenin; düşüncesizliği, deneyimsizliği ve zor durumda kalmasından bahsetmek doğru olmaz (TBK m. 28). Buna karşılık sözleşmenin diğer tarafı, aşırı yararlanma nedeniyle sözleşmenin iptalini talep edebilir. İrade fesadı ve aşırı yararlanma hali; dava dışında yapılan sulh sözleşmesi sırasında meydana gelmişse iptale ilişkin dava, adli yargıda ve sulh konusu uyuşmazlığa bakmaya görevli mahkemede açılmalıdır. Mahkeme huzurunda sulh yapılması sırasında benzer bir durum meydana gelmişse, bu hususta daha önce yapılan açıklamalar geçerlidir.

Daha önce ifade ettiğimiz gibi dava dışında yapılacak olması nedeniyle, 659 sayılı KHK hükümlerine göre yapılmış sulhlere karşı usul hukukuna dayanan nedenlerle kanun yoluna başvurulması gibi bir olanağın varlığı söz konusu değildir. Fakat KHK hükümlerine göre düzenlenmiş bir tutanak aleyhine icraya koyulan taraf, icra mahkemesine başvurarak bu hususu ileri sürebilir.

İki düzenleme arasındaki son ve önemli bir fark ise şudur: Mahkeme huzurunda yapılan sulhler bakımından, vekilin bu hususta özel yetkiye sahip olması gerekmektedir (HMK m. 74). İdarenin mahkeme içinde veya dışında sulh olması halinde ise özel yetki aranmasına gerek yoktur. KHK m. 11 gereği sulhe karar vermeye yetkili mercilerin bu hususta düzenleyecekleri belgelerin mahkemeye ibraz edilmesi yeterli olacaktır. Söz konusu belge, bir anlamda HMK m. 74 anlamında özel yetkinin varlığını gösterecektir.

5.4. TARAFLARIN 6325 SAYILI HUKUK UYUŞMAZLIKLARINDA ARABULUCULUK KANUNU ÇERÇEVESİNDE ANLAŞMASI

Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden birisi olan arabuluculuk, 2012 yılında yayımlanıp 2013 yılında yürürlüğe giren 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu ile medeni usul hukukumuzda dahil olmuştur¹²¹. Bu Kanun'a dayanılarak yine 2013 yılında Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Yönetmeliği çıkarılmıştır¹²². Söz konusu düzenlemeler, kişilere devlet yargısına bir alternatif olarak arabulucuya başvurma ve aralarındaki uyuşmazlıkları bu yolla çözümü olanağı tanımaktadır. Daha önce Av. Kan. m. 35/A'ya ilişkin yaptığımız açıklamada belirtildiği gibi, arabuluculuk kurumunun hukukumuzda dahil oluşu küresel çapta alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine gösterilen rağbetin bir sonucudur (Dür, 2017: s.13; Ildır, 2003: s.21). Bu rağbetin birden fazla nedeni vardır. Öncelikle uyuşmazlıkların dostane yollarla çözümü devlet yargısına nazaran daha basit, kısa ve kazançlıdır (Ildır, 2003: s.24-26; Özkan, 2012: s.355-356). Aralarındaki uyuşmazlığa mahkeme yoluyla son veren tarafların sosyal ilişkileri çoğunlukla bu yargısal süreçten zarar görmektedir¹²³. Bu ise toplumsal barış ve düzen açısından sakıncalı bir durumdur. Ayrıca bu rağbet yargının iş yükü ve bu iş yükünün kamuya yüklediği maliyet ile de yakından ilgilidir (Erdoğan ve Erzurumlu, 2016: s.27-28). Bu son durum Türk yargı sistemi açısından bilhassa geçerlidir (Erdoğan ve Erzurumlu, 2016: s.27-28). Bütün bu nedenlerle mukayeseli hukukta ve Türk hukukunda uyuşmazlıkların devlet yargısı dışında yöntemlerle çözümlenmesine yönelik düzenlemeler yapılmakta ve bu çözümler teşvik edilmektedir. Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu da işte bu trendin bir parçasıdır.

HUAK m. 2/1.b'e göre arabuluculuk; *“sistematik teknikler uygulayarak, görüşmek ve müzakerelerde bulunmak amacıyla tarafları bir*

---

¹²¹ 22.06.2012 tarihli ve 28331 sayılı RG.

¹²² 26.01.2013 tarihli ve 28540 sayılı RG.

¹²³ Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinde ise sosyal ilişkilerin korunması bir yana, bu yöntemler barındırdıkları esneklik ve müzakere imkanları nedeniyle yeni sosyal, ticari vs. ilişkilerin kurulmasını sağlayabilmektedir. Bu yönde bkz: Mackie, 2015: s. 25-26.

araya getiren, onların birbirlerini anlamalarını ve bu suretle çözümlerini kendilerinin üretmesini sağlamak için aralarında iletişim sürecinin kurulmasını gerçekleştiren, tarafların çözüm üretmediklerinin ortaya çıkması hâlinde çözüm önerisi de getirebilen, uzmanlık eğitimi almış olan tarafsız ve bağımsız bir üçüncü kişinin katılımıyla ve ihtiyarî olarak yürütülen uyuşmazlık çözüm yöntemini” ifade etmektedir. Tanımdan anlaşılacağı üzere, bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olarak arabuluculuktan bahsedebilmemiz için aralarında uyuşmazlık bulunan taraflar dışında, bağımsız ve tarafsız bir üçüncü kişinin varlığı gerekir. Bu kişi arabulucu olarak adlandırılır. Kişilerin arabulucu olarak faaliyet gösterebilmesi için bu hususta uzmanlık eğitimi almış olması ve arabuluculuk sınavını başarmış olması gerekir (HUAK m. 20/2.e). Arabuluculuk sisteminin iç işleyişine ve arabulucuların taşınması gereken niteliklere ilişkin bu hususlar HUAK m. 19 ve devamında açıklanmıştır.

Arabulucu hakim gibi uyuşmazlığı çözümleyecek birisi değildir. Arabulucunun görevi yalnızca tarafları bir araya getirerek onların uzlaşmalarını sağlamaya çalışmakla sınırlıdır. Bu uzlaşmanın hak temelli olması zorunluluğu bulunmamaktadır (Dür, 2017: s.25-27). Yani taraflar, aralarındaki uyuşmazlığa dair maddî hukukça öngörülen çözüm doğrultusunda bir anlaşma yapmak zorunda değildirler. Bu husus doktrinde, arabuluculuğun devlet yargısına karşı bir avantajı olarak belirtilmektedir (Dür, 2017: s.25-27). Çünkü bu şekilde taraflara geniş bir hareket ve müzakere imkanı sağlanmakta ve taraflar uyuşmazlık konusu haricindeki karşılıklı menfaatlerini de dikkate alma imkanına sahip olmaktadır. Dolayısıyla uyuşmazlığın çözüme kavuşma süreci kısaltmakta ve kolaylaşmaktadır. Devlet yargılamasında ise yalnızca uyuşmazlık konusuyla ilgili hukuk kuralları dikkate alınmakta, bu kurallara dayanmayan ve tarafların diğer menfaatlerini göz önüne alan çözümlere kural olarak olanak tanınmamaktadır¹²⁴ (Dür, 2017: s.25-26). Görüldüğü gibi arabulucu kural olarak uyuşmazlık hakkında bir çözüm üretmez. Yalnızca çeşitli teknikler uygulayarak tarafları bir araya getirir ve taraflar arasında sağlıklı bir müzakere ortamının oluşmasını sağlamaya çalışır. Bu kapsamda arabulucu, tarafları bir araya getirmeden önce onlarla ayrı ayrı ön görüşmeler

---

¹²⁴ Hakimin tarafları sulh ve arabuluculuğa teşvik etmesi ise bu durumun istisnasıdır.

de yapabilir (HUAK m. 8). Arabulucunun, uyuşmazlığı çözümlmek ve bu konuda öneride bulunmak gibi bir görevi ve yetkisi bulunmamakla birlikte tarafların anlaşma sağlayamadığı hallerde onlara çözüm önerilerinde bulunması mümkündür (HUAK m. 15/7). Fakat arabulucunun tarafları, önerdiği çözümü kabul etmeye zorlaması mümkün değildir. Ayrıca mevcut duruma göre arabulucu, tarafların uzlaşmasını olası görmüyorsa herhangi bir çözüm önerisinde bulunmamayı da tercih edebilir. HUAK m. 15/7 bu hususta arabulucuya bir zorunluluk getirmemiş yalnızca ona çözüm önerisinde bulunma yetkisi tanımıştır. Bununla birlikte taraflara karşı bulunan özen yükümlülüğünden dolayı arabulucunun, tarafların kabul etme ihtimali yüksek olan fakat farkına varamadıkları veya düşünemedikleri çözümleri onlara teklif etmesi uygun olur (HUAK m. 9/1).

Yukarıda yer verilen tanımda görüldüğü üzere kural olarak arabuluculuk ihtiyari bir yoldur¹²⁵. Dolayısıyla taraflar dava öncesinde veya dava sırasında arabuluculuğa başvurmak veya başvurmamak hususunda serbesttirler (HUAK m. 3/1). Bu serbestiyet, alternatif çözüm yollarına hakim temel ilkelerden birisi olan gönüllülük ilkesinin bir gereğidir (Özbek, 2009: s.225). Bu nedenle aralarında bir uyuşmazlık bulunan taraflar, arabulucuya başvurmak ve mahkemede dava açmak arasında seçimlik bir hakka sahiptirler. Bununla birlikte HMK m. 140/2’de hakimin ön inceleme duruşmasında, uyuşmazlık konularını tespit ettikten sonra tarafları sulhe veya arabuluculuğa teşvik etmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca bu hükme göre hakim, sulh veya arabuluculuk yolundan sonuç alınabileceği kanaatine varırsa bir defaya mahsus olmak üzere yeni bir duruşma günü tayin edebilir. Hakimin, tarafların arabulucuya başvurmasını sağlamak için yeni bir duruşma günü tayin etmesi, bu konuda tarafların talepte bulunmasına veya hakimin bu yöndeki kararına rıza göstermelerine bağlı değildir. Hakim, tarafların arabuluculuk faaliyetinden olumlu sonuç alabileceği kanaatine vardığı takdirde bu yönde karar verebilir. Hakimin taraflara, arabulucuya başvuru zorunluluğu getirmesi mümkün

---

¹²⁵ Bununla birlikte hukukumuzda, işçi ile işveren arasındaki bazı uyuşmazlıklar bakımından dava açmadan önce arabuluculuk yoluna başvuru, 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu m. 3 ile zorunlu hale getirilmiştir. Söz konusu uyuşmazlıklara ilişkin davalar bakımından bu zorunluğun yerine getirilmesi bir dava şartı olarak kabul edilmiştir. Bu düzenleme, ihtiyarilik ilkesinin bir istisnasını oluşturmaktadır.

değildir. Fakat tarafları bu konuda düşünmek için zorlayabilir. HMK m. 140/2'nin hakime tanıdığı yetki bununla sınırlıdır. Dolayısıyla bu düzenleme, yukarıda değindiğimiz gönüllülük ilkesi ile çatışmamaktadır. Hakimin tarafları arabuluculuğa teşvik etmesi ve onlara bu konuda düşünceleri için süre vermesi sonucu taraflar, arabulucuya başvurmaya karar verirlerse bu hususu mahkemeye bildirmelidirler. Bu bildirim için tarafların mahkeme tarafından verilmiş duruşma gününü beklemeleri gerekmez. Bu durumda mahkemenin yargılamayı üç ayı geçmemek üzere ertelemesi gerekir (HUAK m. 15/5). Bu süre tarafların başvuruda bulunması üzerine üç aya kadar daha uzatılabilir (HUAK m. 15/5). Arabuluculuk yoluna başvuru bakımından geçerli olan bu özgürlük, arabuluculuk sürecine devam edilmesi ve bu sürecin sonuçlandırılması bakımından da aynen geçerlidir. Buna göre tarafların, süreci devam ettirmek veya arabuluculuktan vazgeçmek hususunda mutlak bir tasarruf yetkileri vardır (HUAK m. 3/1).

Arabuluculuk sürecinin gizliliği esastır (HUAK m. 4). Arabuluculuk sürecinde kullanılan belgelerin, yapılan beyanların ve bu süreçte tutulan tutanakların daha sonraki bir yargılamada kullanılması mümkün değildir (HUAK m. 5). Bunlar her nasılsa mahkemeye sunulmuş olsalar dahi yasak delil oldukları için mahkeme tarafından dikkate alınamazlar (HMK m. 189/2)¹²⁶. Fakat sırf arabuluculuk sürecinde kullanıldığı için bir delilin yasak delil olarak kabulü mümkün değildir. Yani arabuluculuk sürecinden bağımsız olarak temin edilebilen deliller, bu süreçte kullanıldıklarından dolayı geçersiz hale gelmezler (HUAK m. 5/5). Örneğin tarafların arabuluculuk süreci dışında da, bir devlet kurumundan talep ederek erişebildikleri bir belgenin bu süreçte kullanıldığından dolayı mahkemede ileri sürülemeyeceğini söylemek mümkün değildir. Bununla birlikte taraflardan birinin, karşı tarafa gönderdiği uzlaşma teklifinde yer alan ikrarın mahkeme önünde kullanılması mümkün olmaz.

---

¹²⁶ HMK m. 189/2'ye göre hakim hukuka aykırı bir yolla elde edilen delile dayanarak hüküm veremez. HMK m. 189/4'e göre bir delilin caiz olup olmadığı hakkında hakim karar verir. Görüldüğü gibi bu maddede, yasak delillerin yargılamada kullanılmayacağı ifade edilmiş olmakla birlikte kavramın tanımı yapılmamıştır. Genel bir ifadeyle yasak delil kavramının; kişilerin özel yaşamın gizliliği, mülkiyet vs. gibi haklarının ihlali yoluyla elde edilen delilleri ifade ettiğini söyleyebiliriz. Bu konuda daha detaylı bilgi için bkz: Akil, 2012 (b): s. 1223-1270; Çetinkaya, 2013: s.175-187; Tanrıver, 2006: s.368-377; Yaylak, 2017: s.43-57.

Gizliliğin ihlaline yönelik davranışlar Kanun'da şikayete bağlı bir suç olarak düzenlenmiştir (HUAK m. 33).

Arabuluculuk görüşmelerine tarafların bizzat veya avukatları aracılığı ile katılması mümkündür (HUAK m. 15/6). Buna göre taraflar, görüşmelere vekillerini göndermekle yetinebilir veya vekilleri ile birlikte kendileri de katılabilirler. Ayrıca uyuşmazlığın çözümüne katkı sağlayabilecek uzman kişiler de tarafların bu hususta anlaşması halinde görüşmelerde bulunabilir. Yine tarafların anlaşması şartıyla; uyuşmazlık konusu olay veya duruma şahit olmuş, bu konuda bilgi sahibi olan kişilerin görüşmelerde bulunması ve bunların dinlenmesi mümkündür. Her ne kadar HUAK m. 15/4'e göre; niteliği gereği yargısal bir yetkinin kullanımı anlamını taşıyan ve yalnızca hakim tarafından başvurulabilecek keşif, bilirkişi, tanık gibi delillere arabulucu tarafından başvurulmasa dahi burada yargılamada olduğu gibi bir tanık dinleme işleminin varlığı değil, bu kişinin tarafların anlaşmasıyla uyuşmazlık konusunun aydınlatılması için sürece dahil edilmesi söz konusudur. Üstelik tanık beyanına dayanılarak uyuşmazlık hakkında bir karar verilmesi söz konusu olmayacağı için bu katılımın bir yargılama işlemi olarak kabul edilmesi mümkün değildir (İldır, 2003: s.90).

Tarafların arabuluculuk süreci sonunda bir anlaşmaya varmaları ve bu yönde istekleri bulunmaları halinde, bu anlaşma bir tutanakla tespit edilir (HUAK m. 18/1; HUAK m. 17/2,3). Tutanakta tarafların ve arabulucunun imzaları bulunmalıdır (HUAK m. 18/1). Arabuluculuk görüşmelerine vekiller girmişse tutanağı kural olarak bu kişiler imzalayacaktır (HUAK m. 15/6). Fakat görüşmelere vekiller katılmış olsa dahi tutanağı tarafın imzalaması önünde bir engel yoktur. Fakat eğer istenirse tutanağın; taraflar, taraf vekilleri ve arabulucu tarafından imzalanması mümkündür. Esasen tutanağın hem taraflar hem de taraf vekillerinin imzasını taşıması daha avantajlıdır. Çünkü bu durumda; biraz sonra inceleyeceğimiz icra edilebilirlik şerhine başvuru gereksiz hale gelecektir. Tarafların, taraf vekillerinin ve arabulucunun imzasını taşıyan bir tutanak, ilam mahiyetinde bir belge olarak doğrudan icra takibine konulabilir (HUAK m. 18/4). Bu düzenleme, Av. Kan. m. 35/A'daki

düzenlemeden esinlenerek 6325 sayılı Kanun'a daha sonra eklenmiştir¹²⁷ (Erdoğan ve Erzurumlu, 2016: s.53). Söz konusu değişiklik ile birlikte Av. Kan. m. 35/A gereğince, yalnızca taraflar ve taraf vekillerinin imzasını taşıyan bir tutanak ilam mahiyetinde bir belge olarak kabul edilirken, bu tür bir belgenin arabuluculuk bakımından aynı etkiye sahip olmaması, bu etkinin sağlanabilmesi için icra edilebilirlik şerhine başvuru yapılması gerekliliğinin oluşturduğu tutarsızlık ortadan kaldırılmıştır. Bu eleştirinin haklı olduğu çok açıktır ve bu nedenle yeni düzenleme isabetli olmuştur¹²⁸.

Yalnızca taraflar ile arabulucunun veya taraf vekilleri ile arabulucunun imzasını taşıyan bir belge ile arabuluculuk faaliyeti sona erer (HUAK m. 17/1.a). Fakat bu belge doğrudan icraya konulamaz. Söz konusu belgenin ilamlı icra takibine konulabilmesi için mahkemeden icra edilebilirlik şerhi alınması gerekir (HUAK m. 18/2). Bu şerh alındığı takdirde anlaşma, ilam mahiyetinde bir belge olarak kabul edilir (HUAK m 18/2). Bununla birlikte söz konusu şerhin alınması bir zorunluluk değildir. Taraflar arabuluculuk sonunda varılan anlaşmaya kendi rızalarıyla uydukları takdirde bu hususta bir sorun çıkmaz. Fakat taraflardan biri anlaşmadaki edimini yerine getirmezse, bu edimin ilamlı icra¹²⁹ yoluyla takip ve tahsili için şerh alınması zorunludur. Dolayısıyla icra edilebilirlik şerhi, arabuluculuk kurumu bakımından büyük önem taşımaktadır.

---

¹²⁷ Ayrıca bu husus, söz konusu değişikliğe ilişkin 7036 sayılı Kanun m. 24'ün gerekçesinde şu şekilde belirtilmiştir:

"6325 sayılı Kanunun 18 inci maddesine eklenen dördüncü fıkra ile, taraflar ve avukatları ile arabulucunun birlikte imzaladıkları anlaşma belgesinin, icra edilebilirlik şerhi aranmaksızın ilam niteliğinde belge sayılacağı hükme bağlanmaktadır. Bu düzenleme yapılırken 19/3/1969 tarihli ve 1136 sayılı Avukatlık Kanununun "Uzlaşma sağlama" başlıklı 35/A maddesi dikkate alınmaktadır. Zira bu maddede "Avukatlar dava açılmadan veya dava açılmış olup da henüz duruşma başlamadan önce kendilerine intikal eden iş ve davalarda, tarafların kendi iradeleriyle istem sonucu elde edebilecekleri konulara inhisar etmek kaydıyla, müvekkilleriyle birlikte karşı tarafı uzlaşmaya davet edebilirler. Karşı taraf bu davete icabet eder ve uzlaşma sağlarsa, uzlaşma konusunu, yerini, tarihini, karşılıklı yerine getirmeleri gereken hususları içeren tutanak, avukatlar ile müvekkilleri tarafından birlikte imza altına alınır. Bu tutanaklar 9/6/1932 tarihli ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 38 inci maddesi anlamında ilâm niteliğindedir." hükmü yer almaktadır."

¹²⁸ Öte yandan bu değişiklik yapılmadan önce de doktrinde, arabuluculuk sonunda anlaşılmış olsa dahi Av. Kan. m. 35/A'daki şartların yerine getirilmesiyle birlikte tarafların bu belgeyi ilamlı icra takibine koyabileceği ifade edilmiştir. Bkz: Özbek, 2009: s. 819.

¹²⁹ Belirtmek gerekir ki, bu belge ile ilamsız icra yoluna başvurmak mümkündür.

Dava açılmadan önce arabuluculuk faaliyetine başvurulmuş olması halinde, icra edilebilirlik şerhi arabulucunun görev yaptığı yer sulh hukuk mahkemesinden istenir (HUAK m. 18/2)¹³⁰. Arabuluculuk faaliyetine görülmekte olan bir dava sırasında başvurulmuş olması halinde ise talep, davanın görüldüğü mahkemeye yapılır (HUAK m. 18/2). İcra edilebilirlik şerhinin verilmesi bir çekişmesiz yargı işidir ve bu konuda inceleme kural olarak dosya üzerinden yapılmalıdır (HUAK m. 18/3)¹³¹. Fakat aile hukukundan kaynaklanan uyuşmazlıklarda talebin mutlaka duruşmalı olarak incelenmesi gerekir. Bilindiği gibi çekişmesiz yargı işlerinde aksine bir düzenleme olmadıkça re'sen araştırma ilkesi uygulanır (HMK m. 385/2). İcra edilebilirlik şerhine ilişkin talep bakımından bu ilke Kanun tarafından sınırlanmış, incelemenin yalnızca anlaşma konusu uyuşmazlığın arabuluculuğa ve anlaşmanın cebri icraya elverişli olup olmadığı ile sınırlı olacağı vurgulanmıştır (HUAK m. 18/3). Dolayısıyla mahkeme, yalnızca bu iki hususla sınırlı olarak inceleme yapacaktır. Bunlar dışında mahkeme; anlaşmada taraflar ve arabulucunun imzasının bulunup bulunmadığı, arabulucunun sicile kayıtlı olup olmadığı gibi hususları re'sen denetlemelidir (Tuğsavul, 2009: 160). Kanun'da açıkça ifade edilmese dahi bu hususlar işin doğası gereği hakim tarafından denetlenmek zorundadır. Çünkü tutanakta taraflardan biri veya arabulucunun imzası bulunmadığı yahut arabulucunun aslında sicile kayıtlı olmadığı takdirde ortada geçerli bir arabuluculuk anlaşmasının varlığından bahsedilemez. Dolayısıyla böyle bir anlaşmaya icra edilebilirlik şerhi verilmesi de düşünülemez.

---

¹³⁰ HUAK Yönetmeliği m. 22/2 ise bu konuda şu düzenlemeyi içermektedir: “*Dava açılmadan önce arabuluculuğa başvurulmuşsa, anlaşmanın icra edilebilirliğine ilişkin şerh verilmesi, asıl uyuşmazlık hakkındaki görev ve yetki kurallarına göre belirlenecek olan mahkemeden talep edilebilir.*” Bu düzenleme, Kanun’a aykırıdır. 12.10.2017 tarihli ve 7036 sayılı Kanun’un 24. maddesinden önce Kanun’da da aynı ifade yer alıyordu. 7036 sayılı Kanun’un 24. maddesi ile birlikte bu durum değişmiş fakat HUAK Yönetmeliği’ndeki hüküm aynı şekilde kalmıştır. Söz konusu uyumsuzluğun giderilmesi gerekir.

¹³¹ HUAK Yönetmeliği m. 22/3 ise şu şekildedir: “*İcra edilebilirlik şerhinin verilmesi, çekişmesiz yargı işidir ve buna ilişkin inceleme dosya üzerinden de yapılabilir.*” Bu haliyle düzenleme HUAK m. 18/3 ile uyumlu değildir. HUAK m. 18/3’de incelemenin kural olarak dosya üzerinden yapılacağı ifade edilirken, Yönetmelik’te incelemenin dosya üzerinden de yapılabileceği belirtilmektedir. 12.10.2017 tarihli ve 7036 sayılı Kanun’un 24. maddesinden önce Kanun’da da aynı ifade yer alıyordu. 7036 sayılı Kanun’un 24. maddesi ile birlikte bu durum değişmiş fakat HUAK Yönetmeliği’ndeki hüküm aynı şekilde kalmıştır. Söz konusu uyumsuzluğun giderilmesi gerekir.

Mahkemenin icra edilebilirlik şerhi hakkında verdiği karara karşı istinaf kanun yoluna başvurulabilir. Bu başvuru bakımından, anlaşmanın dava öncesinde veya dava sırasında yapılması arasında bir fark yoktur. Çünkü HUAK m. 18/3'de, "*Anlaşma belgesine icra edilebilirlik şerhi verilmesi için mahkemeye yapılacak olan başvuru ile bunun üzerine verilecek kararlara karşı ilgili taraftan istinaf yoluna gidilmesi hâlinde, maktu harç alınır.*" cümlesi yer almaktadır. Yani şerh başvurusu, görülmekte olan dava içinde yapılırsa dahi bu talebin reddine ilişkin karara karşı istinaf kanun yoluna başvurulması için mahkemenin nihai kararını beklemek gerekmez. Aksinin kabulü HUAK m. 18/3'e aykırı olacaktır. Çünkü madde, bir ayırım yapmadan mahkemeye yapılacak başvuru ve bu başvuru üzerine kanun yoluna başvurulmasından bahsetmektedir. Ayrıca bu yorumun kabulü usul ekonomisi ilkesi, hak arama özgürlüğü ve bazı muhtemel karışıklıkların önüne geçilmesi bakımından daha uygun olur. Çünkü bölge adliye mahkemesi, ilk derece mahkemesinin icra edilebilirlik şerhinin reddine ilişkin kararını haksız bulduğu takdirde mahkemenin yapmış olduğu yargılama ve verdiği kararın bir anlamı- cebri icraya elverişsizlik hali dışında- kalmayacaktır. Çünkü şerh talebinin cebri icraya elverişli olmadığı gerekçesiyle reddi halinde, bu karar yargılamaya devam edilmesi sonucunu doğurmaz. Cebri icraya elverişli olmasa dahi arabuluculuk sonucunda üzerinde anlaşılan hususlarla ilgili daha sonra dava açılması mümkün değildir (HUAK m. 18/5). Bu husus anlaşmanın geçerliliğini etkilemez. Buna göre görülmekte olan bir dava sırasında arabuluculuk anlaşmasının yapılması ise davayı konusuz bırakır. Fakat tarafların arabuluculuğa elverişli olmayan bir uyuşmazlık hakkında anlaşmış olmaları veya vekilin özel yetkisinin bulunmaması gibi diğer hallerde, kanuna aykırılıktan dolayı bu sözleşme kesin hükümsüz veya yokluk hükmünde olur ve davanın konusuz kalması söz konusu olmaz (HUAK m. 1/2; TBK m. 27). Bu nedenle mahkeme örneğin; uyuşmazlığın arabuluculuğa elverişli olmadığı nedeniyle şerh talebinin reddine karar verir ve bu durumda istinaf kanun yoluna başvuru için nihai kararı beklemek gerektiği kabul edilirse yukarıda açıkladığımız gibi gereksiz zaman ve emek harcanmasının yanında aynı uyuşmazlık hakkında bir mahkeme hükmü bir de ilam mahiyetinde belgenin varlığı söz konusu olabilir. Çünkü bölge adliye mahkemesinin, ilk derece

mahkemesinin kararını haksız bulma ihtimali bulunmaktadır. Bu nedenle HUAK m. 18/3 hükmü de dikkate alınarak, görülmekte olan bir dava içinde yapılan şerh başvurularının reddi halinde bu karara karşı doğrudan bölge adliye mahkemesine başvurulmasına izin verilmelidir. Dava dışında yapılan arabuluculuk anlaşmasına ilişkin talepler bakımından ise bu şekilde bir sorun yoktur. Bu durumda mahkemenin vereceği karar, her zaman nihai bir karar olacaktır. Ayrıca görülmekte olan bir dava sırasında şerh talebinin kabulü halinde de aynı durum geçerlidir. Çünkü tarafların arabulucuda anlaşmış olması zaten davayı konusuz bırakacaktır (Tuğsavul, 2009: s.158).

7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu ile birlikte, iş hukukundan kaynaklanan uyuşmazlıkların büyük çoğunluğu bakımından dava öncesinde, HUAK'ta düzenlenen arabuluculuğa başvuru zorunlu getirilmiştir. Söz konusu düzenlemeye göre, bireysel ya da toplu iş sözleşmesinden kaynaklanan işçi - işveren alacakları ve tazminatlar ile işe iade davalarında önce arabulucuya başvurulması gerekir (İMK m. 3/1). Bu zorunluluk yerine getirilmeden mahkemeye başvurulduğu takdirde dava, dava şartı yokluğundan dolayı usulden reddedilir (İMK m. 3/2).

İMK'nın zorunlu arabuluculuğa ilişkin hükümleri kural olarak, iş mahkemelerinin görev alanına giren uyuşmazlıklar bakımından uygulanır (İMK m. 5). Buna göre gazetecilerin tabi olduğu 5953 sayılı Kanun, gemiadamlarının tabi olduğu 854 sayılı Kanun ve 4857 sayılı İş Kanunu veya Türk Borçlar Kanunu'nda düzenlenen hizmet sözleşmesinden kaynaklanan uyuşmazlıklar hakkında önce arabulucuya başvurulması gerekir (İMK m. 5/1). Dolayısıyla kıdem ve ihbar tazminatı, fazla çalışma ücreti, sendikal tazminat, ayrımcılık tazminatı, işe iade talebi gibi hususlar hakkında açılacak davalardan önce arabulucuya başvurulması gerekmektedir. Bununla birlikte, İMK m. 3/3 arabuluculuğa zorunlu başvuru bakımından önemli bir istisna getirmiş ve iş kazası ile meslek hastalığından kaynaklanan tazminat talepleri hakkında arabulucuya başvurulmadan dava açılabileceğini düzenlemiştir. Ayrıca söz konusu düzenlemeye göre, bu tazminat talepleri ile ilgili açılacak tespit, itiraz ve rücu davaları bakımından da arabuluculuğa başvuru zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu düzenleme ile iş kazası veya meslek hastalığından

kaynaklanan maddi ve manevi tazminat talepleri bakımından arabuluculuğa başvuru yasaklanmamakta yalnızca bunun bir zorunluluk olmadığı belirtilmektedir. Bu nedenle arabulucuya başvurulmadan açılan bu tür davalarda, davanın dava şartı yokluğu nedeniyle reddi mümkün değildir (İMK m. 3/2). Fakat taraflar isterse, dava açmadan önce veya dava sırasında arabulucuya başvurabilir. Bu noktada belirtmek gerekir ki, zorunlu arabuluculuğa tabi uyuşmazlıklar bakımından tarafların arabulucuda anlaşma mecburiyeti bulunmamaktadır (İMK m. 3/11 ve m. 3/16). Yani zorunlu arabuluculuk taraflara, yalnızca arabulucuya başvuru bakımından bir mecburiyet getirmektedir. Taraflar arabuluculuk sürecini sonlandırarak mahkemeye başvurabilir.

İş hukukundan kaynaklanan uyuşmazlıklar bakımından arabulucuya başvurunun zorunlu hale getirilmiş olması, bu düzenlemenin hak arama özgürlüğü ile olan ilişkisi bakımından ele alınmalıdır. Hak arama özgürlüğünün önemli unsurlarından birisi mahkemelere erişim hakkıdır¹³². Bu çerçevede tarafların, mahkemeye başvurması önünde yer alan fiziki, ekonomik ve hukuki engellerin mümkün olduğunca az olması gerekir. Arabuluculuğa başvuru zorunluluğu, tarafların doğrudan mahkemeye başvurma hakkını ortadan kaldırdığı için bu düzenlemenin hak arama özgürlüğüne aykırı olduğu ileri sürülebilmektedir¹³³. Fakat kanaatimizce, tarafların arabulucu önünde anlaşma zorunluluğu bulunmadığı için İMK m. 3 hak arama özgürlüğüne aykırılık oluşturmamaktadır (Çiçek, 2018: s. 51-63; Erdemir, 2017: s. 78-79). Ayrıca biraz sonra göreceğimiz gibi, arabulucu başvuruyu zorunlu hallerde vereceği uzatma kararı ile birlikte en fazla bir ay içinde sonuçlandırmak zorundadır (İMK m. 3/10). Yine –aşağıda açıklanacağı gibi- arabulucuya başvuracak tarafın adli yardım hükümlerinden yararlanması mümkündür ve arabuluculuk süreci boyunca zamanaşımı ve hak düşürücü süreler işlemez. Bahsedilen bu düzenlemeler ile zorunlu arabuluculuğun hak arama özgürlüğü

---

¹³² Mahkemeye erişim hakkı ve adil yargılanma hakkı ile ilişkisi hakkında şuraya bkz: Mole ve Harby, 2001: s. 70-76.

¹³³ Örneğin İzmir Barosu'nun 03.04.2017 tarihli kamuoyu açıklamasına bkz: <http://www.izmirbarosu.org.tr/HaberDetay/1028/is-yargisinda-zorunlu-arabuluculuk-hak-arama-ozgurlugu-ne-aykiridir.aspx>.

bakımından ortaya çıkarabileceği sıkıntılar ortadan kaldırılmıştır. Zorunlu arabuluculuk düzenlemesi ile ilgili akla gelebilecek bir diğer problem, işçi ve işveren arasındaki güç dengesizliği nedeni ile arabuluculuk görüşmelerinin işçi aleyhine sonuçlar doğuracağıdır (Erdemir, 2017: s. 73). Bu haklı bir kaygı olmakla birlikte, taraflar arasındaki güç dengesizliğinin görüşmelere yansımaması konusunda arabulucuya önemli bir görev düşmektedir (Erdemir, 2017: s. 73). Arabulucu görevini hakkıyla yerine getirdiği takdirde bu tür bir sorunun ortaya çıkma ihtimali azalacaktır.

Zorunlu arabuluculuğa başvuru, karşı tarafın yerleşim yerindeki veya işin icra edildiği yerdeki arabuluculuk bürosuna başvurularak gerçekleştirilir (İMK m. 3/5). Karşı taraf birden fazla ise başvuru, bunlardan birinin yerleşim yerindeki büroya yapılabilir (İMK m. 3/5). Arabuluculuk bürosu bulunmayan yerlerde ise görevli yazı işleri müdürlüğüne başvurulur (İMK m. 3/5). Başvuru üzerine arabulucu, kural olarak büro tarafından belirlenir (İMK m. 3/6). Fakat taraflar listede yer alan bir arabulucu üzerinde anlaşılırsa büro, üzerinde anlaşılan arabulucuyu görevlendirmelidir.

Büro tarafından görevlendirilen arabulucu, büronun yetkili olup olmadığını inceleyemez. Fakat karşı taraf en geç ilk toplantıda arabulucuyu görevlendiren büronun yetkisine itiraz edebilir (İMK m. 3/7). Bu durumda arabulucu, dosyayı ilgili sulh hukuk mahkemesine teslim eder ve sulh hukuk mahkemesi büronun yetkisi hakkında kesin olarak karar verir (İMK m. 3/7).

İMK m. 3/10 ile arabulucunun görevlendirildiği tarihten itibaren en fazla üç hafta içinde başvuruyu sonuçlandıracağı, zorunlu durumlarda bu sürenin arabulucu tarafından bir hafta daha uzatılabileceği açıklanmıştır. Bu düzenleme ile arabuluculuk sürecinin hızlı bir şekilde yürütülmesi ve sona erdirilmesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Böylelikle taraflara getirilen arabuluculuğa başvuru zorunluluğu hafifletilmeye çalışılmıştır. Dava açmadan önce arabuluculuğa başvuru zorunluluğu getirilerek, mahkemeye başvuru yoluyla hak arama özgürlüğü bir süre için ertelenen taraflar, söz konusu düzenleme sayesinde uzun bir erteleme sürecinden ve dolayısıyla hak arama özgürlüklerinin orantısız şekilde kısıtlanmasından kurtulmuş olmaktadır (Erdemir, 2017: s. 77; AY m. 36).

İşe iade talebiyle arabuluculuğa başvuru hallerinde, asıl işveren ve alt işveren ilişkisi bulunuyorsa, işverenlerin görüşmelere birlikte katılması ve iradelerinin birbirine uygun olması gerekir (İMK m. 3/15). Aksi takdirde tarafların hukuken geçerli bir çözüme ulaştığından bahsedilemez. Fakat bu düzenleme, asıl ve alt işverenin görüşmelere bizzat katılması gerektiği anlamına gelmemektedir. Çünkü görüşmelere tarafların kanuni temsilcileri ve avukatları katılabilmektedir (İMK m. 3/18). Ayrıca asıl ve alt işveren, yazılı bir belge ile görevlendirdiği çalışanını da görüşmeye yollayabilir ve bu çalışan son tutanağı imzalayabilir (İMK m. 3/18). Dikkat edilirse İMK m. 3/15’de yer alan düzenleme işe iade talebiyle arabuluculuğa başvurulmasını düzenlemektedir. Bu nedenle örneğin, bir tazminat talebine ilişkin başvuruda asıl işveren ve alt işverenin iradelerinin uyuşması gerekmez. İşverenlerden biri, talebi hakkında işçi ile anlaşabilir. Bu anlaşmanın, asıl ve alt işveren arasında doğuracağı hukuki sonuçlar işçiyi etkilemez.

Arabuluculuk bürosuna başvurulmasından, son tutanağın düzenlediği tarihe kadar olan zaman içerisinde talebin tabi olduğu hak düşürücü süreler ve zamanaşımı süreleri işlemez (İMK m. 3/17). Sürelerin durması için, büro tarafından bir arabulucu görevlendirilmiş olması gerekmemektedir. Büroya başvuru tarihinden itibaren süreler durur. Son tutanağın düzenlendiği tarihten itibaren ise süreler kaldığı yerden işlemeye başlar. Eğer taraflar arabuluculuk sürecinde anlaşamamışlarsa, kalan süre içinde mahkemeye başvurabilirler. Arabuluculuk süreci boyunca kanuni sürelerin duracağına ilişkin bu düzenleme ile arabuluculuk sürecine konulan zaman sınırlamasında olduğu gibi, tarafların hak arama özgürlüğü garanti altına alınmaya çalışılmıştır. Bu şekilde bir düzenleme olmasaydı, taraflara çeşitli düzenlemelerle tanınan kanuni sürelerin fiilen kısılması söz konusu olurdu.

Arabuluculuk süreci; tarafların anlaşması veya anlaşamaması ya da toplantıya katılmamaları yahut arabulucunun taraflara ulaşamaması halinde sona erer (İMK m. 3/11). Bu hallerde arabulucu son tutanağı düzenleyerek durumu arabuluculuk bürosuna bildirir (İMK m. 3/11). Eğer arabuluculuk süreci, taraflardan birinin geçerli bir mazereti olmaksızın ilk toplantıya katılmaması nedeniyle sona ermişse bu durumun son tutanakta gösterilmesi

gerekir (İMİK m. 3/12). Tutanakta gösterilen taraf, davada haklı çıksa dahi yargılama giderleri kendisine yükletilir. Ayrıca bu taraf lehine vekalet ücretine hükmedilmesi mümkün değildir (İMİK m. 3/12). Her iki tarafın ilk toplantıya katılmaması halinde ise açılacak davanın yargılama giderleri tarafların kendi üzerlerinde bırakılacaktır (İMİK m. 3/12).

Arabuluculuk süresi, tarafların arabuluculuk görüşmelerine katılmaması veya arabulucunun taraflara ulaşamaması ya da iki saatten az süren bir görüşme sonucu uzlaşmanın sağlanamaması sonucu sona ermişse iki saatlik arabuluculuk ücreti Adalet Bakanlığı tarafından karşılanır (İMİK m. 3/14). Tarafların iki saati aşan görüşmeler sonucunda anlaşamaması halinde ise iki saati aşan kısım bakımından, aksi kararlaştırılmadıkça taraflar eşit şekilde sorumlu olurlar (İMİK m. 3/14). Taraflarca ödenen ve Adalet Bakanlığı tarafından ödenmiş olan ücret yargılama gideri sayılmaktadır.

Arabuluculuk süreci boyunca, arabulucu tarafından yapılması gereken zaruri giderler Adalet Bakanlığı bütçesinden karşılanır. Taraflar süreç sonunda anlaşmaya varırsa, bu giderler varılan anlaşma çerçevesinde ödenir (İMİK m. 3/16). Eğer anlaşmaya varılmamışsa zaruri giderler ileride haksız çıkacak taraftan tahsil olunur (İMİK m. 3/16). İMİK’da, arabuluculuk sürecinde anlaşamayan tarafların, daha sonra dava açmamış olması halinde Adalet Bakanlığı bütçesinden karşılanan zaruri giderlere kimin katlanacağı açıklanmamıştır. İMİK m. 3/16’de zaruri giderlerin “*ileride haksız çıkacak taraftan tahsil olunmak üzere*” Adalet Bakanlığı tarafından karşılanacağı ifade edilmiştir. Dolayısıyla, bir dava açılmayan ve bu yüzden kimin haksız olduğu bilinmeyen hallerde ne yapılacağı belirsizdir. Bu durumun uygulamada karışıklığa yol açması mümkündür.

İMİK m. 3/21’e göre, zorunlu arabuluculuk ile ilgili İMİK’da hüküm bulunmayan hallerde niteliğine uygun düştüğü sürece 6325 sayılı HUAK uygulanır. Bu kapsamda örneğin, İMİK m. 3 kapsamında arabulucuya başvuracak olan tarafın adli yardım hükümlerinden yararlanması mümkündür (HUAK m. 13/3). Yine arabuluculuk süreci sonunda uzlaşan tarafların, anlaştikları hususlar hakkında dava açması mümkün değildir (HUAK m. 18/5). Ayrıca işçi, işveren ve bunların avukatları ile arabulucunun imzaladığı anlaşma

ilam mahiyetinde bir belgedir ve doğrudan icra takibine konulabilir (HUAK m. 18/4).

Sulh ile arabuluculuk arasında çeşitli yönlerden bağ kurmak mümkündür. Kural olarak, taraflarca arabulucu önünde varılan anlaşmanın özünde borçlar hukuku anlamında bir sulh sözleşmesi yattığını söylemek mümkündür¹³⁴ (Dür, 2017: s.365). Tarafların arabulucuya başvurması ancak aralarında hukukî bir ilişkiden kaynaklanan uyuşmazlık bulunması halinde gündeme gelecektir¹³⁵. Bu nedenle sulh sözleşmesi bakımından aranan; hukukî ilişki ile tereddüt veya şüphenin varlığı şeklindeki şartlar gerçekleşmiş olacaktır. Bununla birlikte tarafların arabuluculuk süreci sonunda vardıkları uzlaşma tek taraflı olabilir. Yani anlaşmada taraflardan yalnızca biri edim üstlenmiş, uyuşmazlık bu şekilde sonlandırılmış olabilir. Bu durumda, bir sulhün varlığından bahsedilemeyeceği açıktır. Çünkü karşılıklı fedakârlık şartı da, sulhün kurucu bir unsurudur. Fakat tarafların üzerinde uzlaştıkları anlaşmanın, karşılıklı fedakârlık içermesi halinde bu bir mahkeme dışı sulh sözleşmesi olarak kabul edilecektir. Bu durum arabuluculuğa elverişli uyuşmazlıklara ilişkin HUAK m. 1/2 hükmünde ve bu hükmün gerekçesinde de gözlemlenebilir. Söz konusu hükme göre, bir uyuşmazlık hakkında arabuluculuğa başvurulabilmesi için o uyuşmazlığın tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği iş ve işlemlerden kaynaklanmış olması gerekir. HUAK m. 1/2'nin gerekçesinde arabuluculuğa elverişlilik şu şekilde açıklanmıştır

(<http://www.kgm.adalet.gov.tr/Tasariasamaları/Kanunlasan/2012Yili/Kanmetni/6325ss.pdf>): “Madde ile, arabuluculuk kurumunun hangi tür uyuşmazlıklarda ve hangi kayıtle uygulanma alanı bulacağı hüküm altına alınmıştır. Her şeyden

---

¹³⁴ Sulh benzeri bir sözleşme görüşü için bkz: Tuğsavul, 2009: s.151 vd.; Anlaşma belgesinin kendine özgü bir hukukî niteliği bulunduğuna dair bkz: Kıyak, 2015: s.545.

¹³⁵ Bu husus HUAK m. 1'den açıkça anlaşılacaktır:

“(1) Bu Kanunun amacı, hukuk **uyuşmazlıklarının** arabuluculuk yoluyla çözümlenmesinde uygulanacak usul ve esasları düzenlemektir.

(2) Bu Kanun, yabancılık unsuru taşıyanlar da dâhil olmak üzere, ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri iş veya işlemlerden doğan özel hukuk **uyuşmazlıklarının** çözümlenmesinde uygulanır. Şu kadar ki, aile içi şiddet iddiasını içeren uyuşmazlıklar arabuluculuğa elverişli değildir.”

önce arabuluculuk kurumunun işlerlik kazanacağı alan, yabancılık unsuru taşıyanlar da dahil olmak üzere, özel hukuk uyuşmazlıklarıdır. Öte yandan, anılan kurum, her tür hukuk uyuşmazlıklarında değil; ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri, yani “sulh olmak suretiyle sona erdirebilecekleri hukuk uyuşmazlıkları” bağlamında uygulanma alanı bulacaktır. Bu durum karşısında, kamu düzenine ilişkin olan ve dolayısıyla tarafların üzerinde serbestçe tasarrufta bulunmalarına olanak vermeyen hukukî ilişkilerden kaynaklanan uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulmasında, arabuluculuk kurumuna müracaat edilemeyecektir.” Görüldüğü gibi HMK m. 313/1 kapsamında, sulhe konu olabilecek uyuşmazlıklar arabuluculuğa da elverişli kabul edilir. HUAK’ın bu düzenlemesi aynı zamanda arabuluculuk ile sulh kurumu arasındaki yakın ilişkiyi de ortaya koymaktadır.

Daha önce değindiğimiz üzere hakimin, ön inceleme duruşmasında tarafları arabuluculuğa veya sulhe teşvik etmesi gerekir (HMK m. 142). Bu kapsamda, HMK’da açık bir düzenleme olmasa dahi, yasaklayıcı bir hüküm de bulunmadığı için hakimin yalnızca ön inceleme aşamasında değil, sonuç alabileceğini düşündüğü her aşamada tarafları sulhe davet etmesinin faydalı olacağını ifade etmiştik. Arabuluculuk bakımından ise HUAK m. 13 bu hususu açık şekilde düzenlemiş, zamansal bir sınır koymadan, genel olarak hakimin tarafları arabuluculuğa teşvik edebileceğini açıklamıştır. Aynı maddede, hakimin tarafları bu konuda aydınlatacağı ifade edilmiştir. Dolayısıyla tarafları arabuluculuğa teşvik ederken mahkemenin; sulhte olduğu gibi arabuluculuğun ne olduğu, dava üzerindeki etkileri ve uyuşmazlığın dava yoluyla sonuçlanmasına nazaran ne gibi avantajlara sahip olduğunu taraflara açıklaması gerekir. Bu noktada üzerinde durulması gereken bir husus; hakimin tarafları önce sulhe mi yoksa arabuluculuğa mı teşvik etmesi gerektiğidir. HMK m. 142 bu konuda bir açıklama yapmamış, genel olarak mahkemenin tarafları sulhe veya arabuluculuğa teşvik edeceğini ifade etmiştir. Kanaatimizce bu durumda, genel bir ilke olarak sulhe öncelik tanımak gerekir. Çünkü uyuşmazlığın mahkeme içi sulh ile sonuçlanması arabuluculuk yoluyla sonuçlanmasına nazaran bazı avantajlar taşır (Erdoğan ve Cömert, 2018: s.36). Şöyle ki, tarafların uyuşmazlığı sulh ile sonuçlandırmaları halinde,

mahkemeden bu sulhe göre karar verilmesini talep etmeleri mümkündür (HMK m. 315/1). Arabuluculuk süreci sonunda üzerinde uzlaşılan anlaşma bakımından ise böyle bir imkan yoktur. Taraflar davayı şarta bağlı bir sulh sözleşmesi ile de sonuçlandırabilirken, arabuluculuk bakımından bu şekilde bir hükme yer verilmemiştir. Bu nedenle arabuluculukta böyle bir imkanın en azından tartışmalı olacağını söyleyebiliriz (Erdoğan ve Cömert, 2018: s.36; Tuğsavul, 2009: s.157). Sulhün arabuluculuğa kıyasla bir başka avantajı, mahkeme içi sulhün ilam mahiyetinde bir belge olmasıdır (İİK m. 38). Arabulucu önünde yapılan anlaşma ise kural olarak doğrudan bu şekilde bir etkiye sahip olmaz. Söz konusu anlaşma, icra edilebilir şerhi verilirse ilam mahiyetinde bir belge olarak kabul edilir (HUAK m. 18). Ayrıca mahkeme içi sulh yapılması halinde, bu sulhe karşı usul hukukuna dayanan nedenlerle kanun yoluna başvurmak mümkündür. Bu ise davaya taraf olan kişilerin hak arama özgürlüğünü korumak bakımından daha etkin bir yoldur. Arabuluculuk süreci sonunda varılan anlaşma bakımından ise kanun yoluna başvuru mümkün değildir. Tüm bu avantajlar nedeniyle mahkemenin öncelikle tarafları sulhe teşvik etmesinin daha faydalı olabileceği kanaatindeyiz. Fakat hakimin bu konuda değerlendirme yaparken her somut olayın özelliğini ayrıca değerlendirmesi ve buna göre bir karar vermesi gerekir. Özellikle tarafların üçüncü bir kişinin müdahalesi ve katılımı olmaksızın müzakerede bulunması zorsa arabuluculuğa öncelik tanımak daha faydalı olabilir. Her ne kadar sulh görüşmeleri sırasında hakimin aktif şekilde davranması gerektiği ifade edilse de bu konuda uzmanlık eğitimleri bulunmayan ve çoğu zaman ağır iş yükü altında çalışan hakimlerin, söz konusu işlevi yerine getirmesi olası gözükmemektedir (Soy, 2017: s.51; Ermenek, 2011: s.174-175). Son olarak hakimin; taraflara hem arabuluculuk hem de sulh hakkında mukayeseli şekilde bilgi vermesi ve seçimi taraflara bırakması da mümkündür. Aynı şekilde tarafların, hakim kendilerini sulhe teşvik ettiği halde arabuluculuğa veya arabuluculuğa teşvik ettiği halde sulh yoluna başvurmaları önünde bir engel yoktur.

Tarafların arabuluculuk sonunda yaptıkları anlaşmanın çeşitli nedenlerle hükümsüzlüğü gündeme gelebilir. Mesela bu anlaşma genel işlem

şartları taşıyabilir ya da irade fesadı nedeni ile iptale tabi olabilir. HUAK bu hükümsüzlük hallerinin ne şekilde ileri sürüleceğine dair bir düzenleme içermemektedir. Bu noktada hükümsüzlük hallerinin, icra edilebilirlik şerhine ilişkin inceleme sırasında ileri sürülebileceği akla gelebilir. Fakat daha önce ifade ettiğimiz gibi bu, kural olarak mümkün değildir. Söz konusu incelemenin kapsamı, uyuşmazlığın arabuluculuğa ve anlaşmanın cebri icraya elverişli olup olmadığı ile sınırlıdır. Fakat bazı ihtimallerde böyle bir durumun gerçekleşmesi mümkündür. Örneğin arabulucunun sicile kayıtlı olmadığı, anlaşma üzerinde tarafların imzasının bulunmadığı, anlaşmayı imzalayan vekilin bu konuda özel yetkiye sahip olmadığı gibi işin doğası gereği incelenmesi gereken hususların bu incelemede ileri sürülebileceği açıklanmıştır. Bu hallerde; mahkemenin açıklanan gerekçelerden birine dayanarak vereceği, şerh talebinin reddine ilişkin karar aynı zamanda ileri sürülen gerekçenin tespitine ilişkin bir hüküm içerecektir. Fakat çekişmesiz yargı işlerinde verilen kararlar maddî anlamda kesin hüküm oluşturmayacağı için kararda belirtilen eksikliğin tamamlanması (eğer tamamlanabiliyorsa) ve mahkemeye yeniden başvuru yapılması mümkündür. Mahkeme tarafından verilen karar maddî anlamda kesin hüküm oluşturmayacağı için, bu karar arabuluculuk sonunda üzerinde anlaşılan hususlar hakkında tekrar dava açılmayacağına ilişkin HUAK hükmünü bertaraf edemezse de yeni bir dava açılması halinde, davanın açıldığı mahkeme bu duruma yönelik iddiayı incelemelidir. Nasıl ki bir davada, kesin hüküm itirazında bulunulması halinde, aynı konuda daha önce alınmış geçerli bir mahkeme ilamı gösterilemezse, davanın açıldığı mahkemenin bu itirazı reddetmesi gerekiyorsa aynı durum uyuşmazlığın arabuluculukta çözümlendiği iddiası bakımından da geçerlidir. Açıklanan hususlara ek olarak, mahkemenin şerh talebini uyuşmazlığın arabuluculuğa elverişli olmaması nedeniyle reddetmesi halini de bu kapsamda düşünmek gerekir. Fakat bu haller dışında; irade fesadı, aşırı yararlanma, genel işlem şartları, 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a dayanan haksız şart iddiaları şerh başvurusunda incelenemez¹³⁶. Bu nedenle söz konusu hallerde kanaatimizce, sulhe ilişkin

---

¹³⁶ Bu hususta, T.C. Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Arabuluculuk Daire Başkanlığı tarafından Bölge Adliye Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılıklarına gönderilen genelge şu şekildedir:

hükümlerin kıyasen uygulanması gerekir. Buna göre irade fesadı ve aşırı yararlanma hallerine dayanılarak arabulucu önünde yapılan anlaşmanın iptaline ilişkin taraflarca dava açılması mümkündür. Aynı şekilde, genel işlem şartı

“6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanununda düzenlenen icra edilebilirlik şerhine ilişkin uygulamada bazı aksaklıkların yaşandığı, Bakanlığımıza intikal eden bilgilerden anlaşılmaktadır. Bilindiği üzere; arabuluculuk ile uyuşmazlıklar, daha az gider ile daha seri ve çok kısa sürede çözülebilmektedir. Arabuluculuk sürecinin tüm safhalarına tarafların egemen olmasından dolayı iki tarafın da kazanacağı, tartışmaların ve gerginliklerin en aza ineceği, kişilerin birbirlerini daha iyi anlayabilecekleri ve bu sayede husumete mahal verilmeden, ilişki ve iletişimin tahrip edilmeden korunmasını ve devamını sağlayan, esnek-ılımlı bir alternatif uyuşmazlık çözüm yoludur. Arabuluculuğun yaygınlaşması ile birlikte, toplumumuzdaki sosyal iletişimin artacağı, uzlaşma kültürünün yerleşeceği ve ilerleyen süreçte sadece hukukî uyuşmazlıklarda değil sosyal hayatın tüm alanlarında uzlaşma kültürünün yaygınlaşabileceği, kitle iletişim araçlarının desteği ile de bu uzlaşma kültürünün devamının sağlanabileceği düşünülmektedir. Bunun sonucu olarak da binlerce davanın yargıya getirdiği aşırı yük azalacak, adaletin tesisindeki gecikmelerin önüne geçilecek, kaynaklar daha etkin ve verimli kullanılacaktır. 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanununun 1 inci maddesi gereğince; arabuluculuk, yabancılık unsuru taşıyanlar da dahil olmak üzere, ancak tarafların serbestçe tasarruf edebilecekleri iş veya eylemlerden doğan özel hukuk uyuşmazlıklarının çözümlenmesinde uygulanır. Tarafların uyuşmazlık üzerinde sulh, kabul veya feragat yapabilecekleri ve hâkim kararı gerekmeksizin hukuken sonuç elde edebilecekleri uyuşmazlıklar; tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri iş veya eylemler olup arabuluculuğa elverişlidir. Aynı Kanunun, "Tarafların anlaşması" başlıklı 18 inci maddesinin üçüncü fıkrasında ise icra edilebilirlik şerhi düzenlenmiş bulunmaktadır. Buna göre; “(3) İcra edilebilirlik şerhinin verilmesi, çekişmesiz yargı işidir ve buna ilişkin inceleme dosya üzerinden de yapılabilir. Ancak arabuluculuğa elverişli olan aile hukukuna ilişkin uyuşmazlıklarda inceleme duruşmalı olarak yapılır. Bu incelemenin kapsamı anlaşmanın içeriğinin arabuluculuğa ve cebri icraya elverişli olup olmadığı hususlarıyla sınırlıdır. Anlaşma belgesine icra edilebilirlik şerhi verilmesi için mahkemeye yapılacak olan başvuru ile bunun üzerine verilecek kararlara karşı ilgili tarafından istinaf yoluna gidilmesi hâlinde, maktu harç alınır. Taraflar anlaşma belgesini icra edilebilirlik şerhi verdirmeden başka bir resmî işlemde kullanmak isterlerse, damga vergisi de maktu olarak alınır.”. Maddede belirtildiği üzere, icra edilebilirlik şerhinin verilmesi, çekişmesiz yargı işidir ve buna ilişkin inceleme aile hukukuna ilişkin uyuşmazlıklar hariç dosya üzerinden de yapılabilir. İncelemenin kapsamı anlaşmanın içeriğinin arabuluculuğa ve cebri icraya elverişli olup olmadığı hususlarıyla sınırlı tutulmuştur. Uyuşmazlığın arabuluculuğa uygun olup olmadığı konusunda ise sadece tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edip edemeyecekleri hususu dikkate alınacaktır.

Buna rağmen uygulamada, icra edilebilirlik şerhi talebi ile ilgili yapılan başvurularda, çekişmesiz yargılama işinin niteliğine uygun düşmeyecek şekilde; anlaşma tutanağının sıhhati konusunda araştırmalar yapıldığı, uzun duruşma günlerinin verildiği, anlaşma tutanağı ve içeriği hakkında tarafların ve diğer ilgililerin beyanlarının alındığı, bu ve benzeri şekilde uzun süreli yargılamalar yapıldığı, bu yöndeki yargılama faaliyetlerinin işin niteliğine aykırı olduğu gibi, usul ekonomisi ilkesinin de ihlal edildiği yönünde yakınmalara sebebiyet verildiği anlaşılmıştır. Arabuluculuk faaliyeti sonunda, taraflardan en az birinin icra edilebilirlik şerhi talebi üzerine; talebin esasa ilişkin bir dava olmayıp, çekişmesiz yargı işi olduğu dikkate alınarak, maddî hukukun emredici hükümleri dikkate alınmayıp inceleme 6325 sayılı Kanunun 18 inci maddesi kapsamında sınırlı olarak yapılacaktır. Bu itibarla, icra edilebilirlik şerhinin verilmesi işinin çekişmesiz yargı işi olduğu da gözetilerek, incelemenin en kısa sürede ve mümkünse dosya üzerinden yapılması, belirtilen iki şartın dışında başka hususların inceleme konusu yapılmaması gerektiği değerlendirilmektedir. Bilgi edinilmesini ve konunun yargı çevrenizdeki hukuk mahkemelerine bildirilmesini rica ederim.”, 17.07.2017 tarih ve 59155416-045.02-E.156/13418 sayılı yazı. Belirtmek gerekir ki, Bakanlık tarafından Bölge Adliye Mahkemeleri’ne böyle bir genelgenin gönderilmesi kuvvetler ayrılığı ilkesine ve yargı organlarının bağımsızlığına aykırıdır.

veya haksız şart içeren ya da başka bir nedenle kesin hükümsüz yahut yok hükmünde olan arabulucu önünde yapılmış anlaşmalara karşı, hükümsüzlüğün tespitine yönelik bir dava açılması önünde bir engel yoktur. Bu hususta, sulhün hükümsüzlüğüne yönelik daha önce yaptığımız açıklamalar burası için de geçerlidir.

Doktrindeki bir görüşe göre, şerh başvurusu sırasında mahkemenin inceleme kapsamı dışında kalan bir iddia ileri sürülürse, bu konuda dava açılması için iddiada bulunan ilgiliye süre verilerek, açılan dava şerh başvurusu bakımından bekletici sorun yapılabilir (HMK m. 165) (Erdoğan ve Cömert, 2018: s.42). Kanaatimizce bu görüşe katılmak mümkün değildir. Çünkü bekletici meseleye ilişkin HMK m. 165 hükmü bir mahkemenin, önüne gelen uyuşmazlığı çözümlemesi için görev alanına girmeyen bir meseleyle karşılaşması halinde uygulanır. Bunu bekletici meseleden hemen önce ön soruna ilişkin kurallara yer verilmiş olmasından da anlayabiliriz (HMK m. 163; HMK m. 164). Ayrıca bu husus HMK m. 165'in gerekçesinde de ifade edilmiştir¹³⁷. Buna göre bir davayı görmekte olan mahkeme, dava konusu uyuşmazlığın çözümlenmesi için kendi görev alanına giren bir ön uyuşmazlık ile karşılaşarsa önce bunu inceleyecek ve daha sonra asıl uyuşmazlığa geçecektir. Fakat kendi görev alanı dışında bir mesele ile karşılaşan mahkeme, bunu ön sorun olarak inceleyemez ancak bekletici mesele yapabilir. Şerh başvurusu üzerine yapılacak incelemenin kapsamına ilişkin hüküm ise göreve

---

¹³⁷ Gerekçede bu husus şu şekilde açıklanmıştır:

*“Bir davanın görülmesi sırasında ortaya çıkan ve bu davanın incelenebilmesi veya sonuçlandırılabilmesi için, **mahkemenin görevi dışında kalması sebebiyle**, görevli yargılama makamınca çözümlenmesine kadar beklenilmesi gereken sorunlara, bekletici sorun denir. 1086 sayılı Kanunda bekletici soruna ilişkin bir hüküm yer almamakta iken, bu maddede iki tür bekletici sorun düzenlenmiştir. Birinci hâl, bir davada hüküm verilebilmesi, başka bir davaya veya idarî makamın tespitine yahut dava konusuyla ilgili bir hukukî ilişkinin mevcut olup olmadığına kısmen veya tamamen bağlı ise mahkeme görülmekte olan davanın sonuçlanmasına ya da idarî makamın kararına kadar yargılamayı bekletir. Burada beklenen sorun, bir mahkemede açılmış ve görülmekte olan bir dava ya da idarî makamın kararıdır. İkinci hâl ise yine bir davanın incelenmesi ve sonuçlandırılması başka bir davanın veya makamın çözümüne bağlı, fakat o dava henüz açılmamış ya da idarî makama başvurulmamış ise hâkim ilgili tarafa, dava açması ya da idarî makama başvurması için süre verecektir. Bu süre içinde başvurulmazsa, tarafın bu husustaki iddiasından vazgeçtiği varsayılarak esas hakkında bir karar verilecektir. Buna karşılık süresi içinde dava açılır ya da idarî makama başvurulursa, bu davanın sonuçlanmasına ya da idarî makamın kararına kadar asıl dava ertelenecektir.”* http://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?_adf.ctrl-state=hosdlpya1_14&pkanunlarno=64272&pkanunnumarasi=6100.

ilişkin bir kural değildir. Şerh başvurusunu inceleyen sulh hukuk mahkemesinin veya anlaşma dava sırasında yapılmışsa davayı gören mahkemenin, arabuluculuk sonunda varılan anlaşmanın hükümsüzlüğüne yönelik açılacak bir davayı görmesi önünde kural olarak engel yoktur. HUAK m. 18/3 hükmü, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin devlet yargısından farklı olarak önemli bir özelliği olan, uyuşmazlıkların hızlı şekilde çözümlenmesi ilkesi ile uyum içindedir (Özbek, 2009: s.207-208). Bundan dolayı şerh incelemesinin kapsamı bilinçli olarak sınırlı tutulmuş, inceleme belirli hususların denetimine hasredilmiştir (Erdoğan ve Cömert, 2018: s.39). Bu yüzden; söz konusu inceleme sırasında taraflar arasındaki anlaşmanın hükümsüzlüğüne yönelik açılacak bir davayı bekletici mesele yapmak arabuluculuk kurumuna hakim olan temel ilkelerle bağdaşmamaktadır. Ayrıca bu durum, yukarıda değinildiği üzere bekletici mesele kurumunun mantığı ile de uyuşmaz¹³⁸. Bu nedenler dolayısıyla, şerh başvurusu üzerine mahkemede anlaşmanın hükümsüzlüğü ileri sürülürse bu iddianın bekletici mesele yapılmaması gerekir. Buna göre incelemeyi yapan mahkeme, HUAK m. 18/3'de belirtilen hususlar bakımından sorun yoksa anlaşmaya icra edilebilirlik şerhi vermelidir. Bu durumda, taraflar veya anlaşma kendisine karşı icra edilecek taraf, yukarıda değindiğimiz anlaşmanın hükümsüzlüğüne yönelik bir davayı takip öncesinde veya takip sırasında açıp belirli şartları sağlayarak takibin durdurulmasını sağlayabilir (İİK m. 72). Tüm bu nedenlerle, arabulucu önünde anlaşma yapılırken tarafların normal bir sözleşme görüşmesine nazaran daha fazla özen ve dikkat göstermesi büyük önem taşımaktadır. Arabulucunun da bu hususta taraflara yardımcı olması gerekir.

HUAK'ta arabuluculuk sürecine müvekkili adına katılan avukatın özel yetkiye sahip olup olmaması gerektiği hakkında bir düzenleme yoktur. Fakat HUAK Yönetmeliği m. 19/7 vekilin özel yetkiye sahip olması gerektiğini hükme bağlamıştır. Buna göre vekilin, gerek arabuluculuk yoluna başvurarak müvekkili adına arabuluculuk müzakerelerine katılabilmesi gerekse arabuluculuk anlaşmasını imzalayabilmesi için özel yetkisi bulunmalıdır

---

¹³⁸ Bekletici sorun hakkında geniş bilgi için bkz: Aşık, 2012; Pekcanitez, 1980: s. 249-275; Aydın, 2012.

(HMK m. 74; HUAK m. 19/7). Arabulucunun vekilin özel yetkiye sahip olup olmadığını kontrol etmesi gerekir. Mahkeme içi sulh bakımından ise vekilin, sulh müzakerelerine katılabilmek için özel yetkisi bulunması gerekmez¹³⁹. Yalnızca sulh anlaşmasının yapılması sırasında vekile bu hususta özel yetki verilmiş olması yeterli olacaktır (HMK m. 74). Belirtmek gerekir ki taraf, vekiliyle birlikte kendisi de müzakerelere katılıyor ve anlaşma belgesi tarafın da imzasını taşıyorsa vekile bu aşamalarda özel yetki verilmiş olması aranmaz¹⁴⁰. Çünkü müvekkil, fiilî davranışlarıyla müvekkiline bu konuda yetki vermiş olduğunu göstermektedir.

Son olarak; tarafların derdest bir dava sırasında, arabulucu önünde anlaşmaları halinde mahkemenin nasıl bir karar vermesi gerektiğine dair mevzuatta herhangi bir düzenleme bulunmadığı ifade edilmelidir. Kanaatimizce bu durumda mahkeme, dava konusu uyuşmazlık ortadan kalktığı için, konusuz kaldığından dolayı davanın esası hakkında karar verilmesine yer olmadığı kararı vermelidir (HMK m. 315/1)¹⁴¹ (Tuğsavul, 2009: s.158; Erdoğan ve Cömert, 2018: s.35-36). Tarafların bu halde, dava dışında yaptıkları anlaşmaya dayanarak mahkemeden, HMK m. 315/1 gereği bu anlaşmaya göre karar verilmesini istemeleri mümkün değildir. Bu hak taraflara, yalnızca mahkeme içi sulh bakımından tanınmıştır. Fakat tarafların, arabulucu önünde yaptıkları ve icra edilebilirlik şerhi verilmemiş anlaşmayı mahkemeye ibraz ederek mahkeme içi sulhe dönüştürmeleri mümkündür. Bu takdirde mahkemeden, söz konusu anlaşmaya göre bir hüküm verilmesi talep edilebilir (HMK m. 315/1). Bununla birlikte, arabuluculuk süreci sonunda üzerinde uzlaşılan anlaşma icra edilebilirlik şerhi almışsa, bu anlaşmanın mahkeme içi sulhe dönüştürülmesi mümkün değildir. Çünkü bu durumda anlaşma belgesi

---

¹³⁹ Bununla birlikte vekilin, karşı tarafa sulh teklifinde bulunabilmesi için özel yetkisi bulunmalıdır. Çünkü bu teklif diğer tarafça kabul edildiği takdirde taraflar sulh olmuş olacaktır. Bu durumun ise HMK m. 74'ün kapsamına gireceği çok açıktır. Fakat nihai anlamda bağlayıcı bir beyanda bulunmadığı sürece karşı tarafça yapılmış sulh teklifini görüşmek için vekilin özel yetkisi bulunması zorunlu değildir.

¹⁴⁰ Nitekim daha önce Avukatlık Kanunu m. 35/A bakımından da benzer bir durumun geçerli olduğunu açıklamıştık.

¹⁴¹ Erdoğan ve Cömert bu durumda, davanın görülmesinde hukukî yararın kalmadığı veya mahkeme dışında yapılan arabuluculuk anlaşmasının davayı etkilemeyeceği görüşlerinin de tartışılabileceğini fakat en makul çözümün konusuz kaldığı için davanın esası hakkında karar verilmesine yer olmadığı yönünde hüküm kurulması olduğunu ifade etmektedirler.

zaten ilam mahiyetinde bir belgedir ve bu belgenin mahkeme içi sulhe dönüştürülmesini talep etmekte hukukî yarar yoktur¹⁴². Yine mahkeme içi sulhe dönüştürülmüş anlaşma belgesi bakımından, icra edilebilirlik şerhi için mahkemeye başvurulmasında hukukî yarar bulunmamaktadır. Taraflar arabulucuda anlaşmış olsa dahi, bu anlaşmanın mahkeme içi sulhe dönüştürülmesi halinde, şerh başvurusundan farklı olarak anlaşmanın cebri icraya elverişli olup olmadığı incelenmez.

5.5. CEZA MUHAKEMESİ KANUNU'NA GÖRE UZLAŞTIRMA

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu m. 253-255 hükümlerinde, bazı suçlar bakımından başvurulması zorunlu olan uzlaştırma kurumu düzenlenmiştir. Bu kurum ile toplumsal düzene ve mağdurun kişi haklarına verdiği zarar belirli bir eşiğin altında olan suçlar bakımından, tarafların öncelikle uzlaşma yolunu denemesi öngörülmüştür. Böylelikle hem zaman, emek ve paradan tasarruf edilecek hem de toplumsal düzende meydana gelen sarsılma kısa sürede eski haline dönecektir. En önemlisi, uzlaşmayı kabul eden mağdur uzun bir yargılama sürecinin kendisi üzerinde yol açabileceği olumsuz psikolojik vs. etkilerden korunmuş olacaktır.

CMK m. 253'e göre şu suçlar uzlaşmaya tabidir:

“a) Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlar.

b) Şikâyete bağlı olup olmadığına bakılmaksızın, Türk Ceza Kanununda yer alan;

1. Kasten yaralama (üçüncü fıkra hariç, madde 86; madde 88),

2. Taksirle yaralama (madde 89),

3. Tehdit (madde 106, birinci fıkra),

4. Konut dokunulmazlığının ihlali (madde 116), 5. Hırsızlık (madde 141),

---

¹⁴² Taraflar, taraf vekilleri ve arabulucu tarafından imzalanan anlaşma belgesi bakımından aynı görüş için bkz: Erdoğan ve Cömert, 2018: s. 35.

6. Dolandırıcılık (madde 157),

7. Çocuğun kaçıırılması ve alıkonulması (madde 234),

8. Ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması (dördüncü fıkra hariç, madde 239), suçları.

c) Mağdurun veya suçtan zarar görenin gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olması koşuluyla, suça sürüklenen çocuklar bakımından ayrıca, üst sınırı üç yılı geçmeyen hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlar”.

Yukarıda sayılanlar dışında bir suçun uzlaşmaya tabi olması için, o suçun yer aldığı kanunda buna ilişkin açık düzenleme olması gerekir (CMK m. 253/2). Fakat CMK m. 253/1.a’da belirtilmiş olan, diğer kanunlarda yer verilen soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı suçlar saklıdır. Yani başka bir kanunda düzenlenen suç, soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı ise kanunda açık hüküm bulunmasa dahi uzlaşmaya tabidir. Bunlar dışındaki suçlarda ise uzlaşma yoluna gidilemez. Ayrıca soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı kılınmış olsa dahi cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar uzlaştırma kapsamında değildir (CMK m. 253/3). Bunun yanı sıra, uzlaşma kapsamına giren bir suçun uzlaşmaya tabi olmayan bir başka suçla birlikte işlenmesi halinde de uzlaşma yoluna gidilmesi mümkün değildir (CMK m. 253/3).

Soruşturma konusu suç uzlaşmaya tabi ve kamu davası açılması için yeterli şüphe bulunuyorsa dosyanın uzlaştırma bürosuna teslim edilmesi gerekir (CMK m. 253/4). Dosya kendisine teslim edilen büro, bir uzlaşmacı görevlendirir (CMK m. 253/4). Bundan sonra tarafların sürece dahil edilmesi ve müzakere vs. gibi sürece ilişkin hususlar uzlaşmacının yönlendirmesi ve denetimi altında gerçekleşir. Taraflar uzlaşmacı aracılığı ile bir anlaşma üzerinde uzlaşmaya çalışır.

Büro tarafından görevlendirilecek uzlaşmacının tarafsız olması gerekir. Bu kapsamda, CMK uyarınca hakimin davaya bakamayacağı haller ile ret sebepleri uzlaşmacı görevlendirilmesi sırasında da dikkate alınır (CMK m. 253/10). Uzlaşma teklifinde bulunan uzlaşmacı taraflara, uzlaşmanın

özellikleri ve teklifin kabul ya da reddi halinde ortaya çıkacak sonuçlar bakımından bilgi verir (CMK m. 253/5). Uzlaştırmacı, uzlaştırma müzakerelerini savcının gözetimi altında, gizli olarak yürütür ve süreci ek süre ile birlikte en fazla elli gün içerisinde sonuçlandırır (CMK m. 253/12,13,14). Müzakereler sırasında yapılan açıklamalar daha sonra delil olarak kullanılamaz (CMK m. 253/20). Eğer uzlaştırma başarısızlıkla sonuçlanmış ise tekrar uzlaşma yoluna gidilemez (CMK m. 253/18). Fakat uzlaşma teklifini reddetmiş olmalarına rağmen şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören, iddianamenin düzenlendiği tarihe kadar Cumhuriyet savcısına başvurarak uzlaştıklarını bildirebilirler (CMK m. 253/16). Cumhuriyet savcısı, tarafların özgür iradesine dayandığını ve edimin hukuka uygun olduğunu görürse uzlaşma raporunu onaylar (CMK m. 253/17). Ayrıca, birden çok kişinin zarar gördüğü yahut mağdur olduğu suçlarda uzlaşmanın gerçekleşmesi için mağdur ve suçtan zarar gören herkesin uzlaşma teklifini kabul etmiş olması aranır (CMK m. 253/19). Birden çok kişinin işlediği suçlarda ise uzlaşan kişi dışındakiler uzlaşmadan yararlanamaz (CMK m. 255).

Uzlaşmanın başarılı olması halinde, uzlaştırmacı tarafında düzenlenecek raporda hangi koşullarda anlaşıldığı detaylı olarak açıklanmalıdır. Uzlaşma gerçekleşsin veya gerçekleşmesin, uzlaştırmacı düzenlediği raporu büroya teslim eder. Rapor büro tarafından, Cumhuriyet savcısına verilir (CMK m. 253/15). Uzlaşmanın başarı ile sonuçlanması ve şüphelinin edimini defaten ifa etmesi halinde kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir (CMK m. 253/19). Eğer şüpheli süreklilik taşıyan bir edim üstlenmiş, edim taksitlere bağlanmış veya ifası vadeye bağlanmış ise kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmez. Bu durumda, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilir (CMK m. 253/19). Erteleme süresince zamanaşımı süresi durur. Edim ifa edilmezse, kamu davası açılır (CMK m. 253/19).

Tarafların CMK m. 253 vd. uyarınca uzlaşmaları yalnızca ceza hukuku bakımından değil medeni hukuk bakımından da bazı sonuçlar doğurur. Buna göre, bir suçtan dolayı uzlaşma gerçekleşmişse artık suça vücut veren fiilden dolayı hukuk mahkemelerinde tazminat davası açılmaz (CMK m.

253/19). Eğer görülmekte olan bir dava varsa, bu davadan feragat edilmiş sayılır (CMK m. 253/19). Uzlaşma sonucu, mağdur veya suçtan zarar görenin uzlaşma sonucu suç nedeniyle açılmış tazminat davasından feragat etmiş sayılacağına yönelik hüküm yargılama giderleri bakımından karışıklık yaratabilecek mahiyettedir. Çünkü HMK m. 312/1'e göre davasından feragat eden davacı, aleyhine karar verilmiş gibi yargılama giderlerine mahkum edilir. Oysa tarafların CMK uyarınca uzlaşması halinde, hakkında yürütülecek cezai tahkikattan kurtulmak için şüpheli bir edim üstlenmektedir. şüphelinin uzlaşma teklifini kabul ederek suçu kabul ettiği ileri s r lemezse de, bu durumda hukuk davasının yargılama giderlerini mağdur veya suçtan zarar görene yüklemenin hakkaniyete aykırı olduğu açıktır. Bu nedenle kanaatimizce mağdur veya suçtan zarar gören, uzlaşma raporu düzenlenirken hukuk davasının yargılama giderlerinden şüphelinin sorumlu olacağını ayrı bir edim olarak anlaşmaya yazdırmalıdır. Bu yapılmadığı takdirde ise hukuk davasının yargılama giderlerinin yine davalı konumunda olan şüpheli üzerinde bırakılması ya da durumun gereğine göre paylaştırılması isabetli olabilir. Çünkü tarafların CMK uyarınca uzlaşması halinde, hukuk davasının davacısı olan mağdur veya suçtan zarar gören, adeta her iki dava kapsamındaki taleplerini aynı şekilde ya da değişikliğe uğratarak uzlaşma raporunda birleştirmekte ve şüpheli bu taleplerin hepsini kabul etmiş gibi olmaktadır. Bu nedenle böyle bir durumda, kabul halinde yargılama giderlerinin davalı aleyhine hükmedileceği yönündeki kuralın uygulanması yahut somut olayın özelliklerine göre başka bir çözüm yolu bulunması uygun olur (HMK m. 312/1).

şüphelinin uzlaşma raporunda düzenlenen edimini yerine getirmemesi halinde, rapor ilam mahiyetinde bir belge olarak kabul edilir ve ilamlı icraya konulabilir (CMK m. 253/19). Ayrıca şüpheliye karşı kovuşturma açılır. Fakat edimin yerine getirilmemiş olması tekrar tazminat davası aılabileceği anlamına gelmez. Çünkü uzlaşmanın yerine getirilmesi değil sağlanmış olması tazminat davası hakkını ortadan kaldırmak için yeterlidir (CMK m. 253/19). Ayrıca bu durumda elinde ilam mahiyetinde bir belge olduğu için mağdur veya suçtan zarar görenin mahkemeye başvurmakta hukuki yararı yoktur. CMK m. 253/19'da edimin yerine getirilip getirilmemesi ihtimallerinden bahsedilmekle

birlikte, bu sürecin nasıl takip edileceği ve ifanın ispat şekli hakkında bir düzenleme yoktur. Fakat 05.08.2017 tarih ve 30145 sayılı Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği m. 20/2'ye göre soruşturma aşaması bakımından, edimin ifa edilip edilmediğini uzlaştırma bürosu takip eder. Bu düzenleme de yukarıda değindiğimiz hususlar bakımından yeterince açık değildir. Bu konuda ortaya çıkabilecek sorunları örneklerle somutlaştırmak gerekirse, şüphelinin mağdura olan edimini büroya başvurmadan, doğrudan ifa etmesi halinde edimin ifa edilip edilmediği nasıl ispatlanacaktır? Bu konuda ayrı bir tespit davası açılabilir mi yoksa ifanın mutlaka büro aracılığıyla mı yapılması gerekir? Mesela şüphelinin mağdurdan aldığı bir makbuzu büroya sunması ve mağdurun bu makbuzdaki imzayı inkar etmesi gibi durumlarda ne şekilde işlem yapılacaktır? Kanaatimizce bu ve bunun gibi diğer sonuçların önüne geçmek için şüphelinin edimini uzlaştırma bürosunun ve uzlaştırmacının nezaretinde ifa etmesi daha uygun olur.

CMK m. 253 soruşturma aşamasında uzlaştırmayı düzenlemektedir ve asıl olan uzlaştırma girişiminin bu aşamada yapılmasıdır. Bununla birlikte, şüpheli hakkında kamu davası açıldıktan sonra suçun uzlaştırmaya tabi olduğu anlaşılırsa kovuşturma aşamasında da uzlaştırma yoluna gidilir (CMK m. 254).

Sulh gibi CMK'da düzenlenen uzlaştırma kurumu da tarafların karşılıklı anlaşması ile ortaya çıkan bir sözleşmedir. Sulhten farklı olarak uzlaştırmada yalnızca şüpheli edim üstlenmektedir. Davacının tazminat davası açamaması veya açılmış olan davadan feragat etmiş sayılması ise kanun gereği kendiliğinden ortaya çıkan bir sonuçtur (CMK m. 253/19). Sulh halinde ise tarafların her ikisinin de karşılıklı fedakarlığı gerekir. Yine sulhe benzer bir şekilde, taraflar arasında düzenlenen uzlaşma raporu edimin yerine getirilmemesi halinde ilam mahiyetinde bir belge olarak kabul edilmektedir. Yani mahkeme içi sulh gibi uzlaştırma raporu da, raporda belirtilen edimin yerine getirilmemesi halinde ilamlı icra takibine konu olabilir (İİK m. 38, CMK m. 253/19). Fakat mahkeme içi sulh doğrudan ilam mahiyetinde bir belge olarak kabul edilirken, uzlaştırma raporu bakımından bu nitelik şüphelinin edimini yerine getirmemesi halinde kabul edilmiştir.

Bir sözleşme olduğu için kanaatimizce, uzlaştırma raporunun sulhte olduğu gibi irade sakatlığı ve aşırı yararlanma nedeni ile iptali mümkün olmalıdır (HMK m. 315/2). Sulhün iptali hakkında daha önce yaptığımız açıklamaların bu kısım bakımından da kıyasen uygulanabileceği kanaatindeyiz¹⁴³.

---

¹⁴³ Bir Yargıtay kararına karşı yazılmış karşı oy yazısında bu husus şu şekilde açıklanmıştır: “Dava, iş kazası nedeniyle davalılar aleyhine açılmış maddi ve manevi tazminat davasıdır.

İlk derece mahkemesince, CMK 253. maddesi gereğince ceza kovuşturması sırasında uzlaşma sağlandığından davanın reddine karar verilmiştir.

Karar, davacı vekilince temyiz edilmiştir.

Yüksek Özel Daire ilk derece Mahkemesi kararını oy çokluğuyla onamıştır.

Aşağıda anlatılacak gerekçelerle Yüksek Özel Daire sayın çoğunluğunun görüşüne katılmıyorum.

.....

Sağlık bakanlığı, Hastanesinin 7.3.2014 tarihli raporunda; davacının sağ tibia-fibula kırık sekeli ve bilateral işitme kaybı nedeniyle maluliyet oranının %57 olarak belirlendiği anlaşılmıştır.

Olay tarihi 29.8.2013 tarihi olup, davacı ve davalılar 25.000 TL maddi ve manevi tazminat karşılığında uzlaşmışlar ve bu uzlaşma 7.11.2013 tarihinde, yani olaydan yaklaşık iki ay bir süre sonra onaylanmıştır. Davacı aşırı yararlanma, müzayaka (darda kalma) iddiasıyla davasını TBK 28/2. maddesinde belirtilen bir yıllık hak düşürücü süre içerisinde açmıştır.

Yine somut olayın incelenmesinde; davacının davalıları ibra vaadinde bulunmuş, daha sonrada uzlaşma tutanağıyla da ibra etmiştir. İbra kurumu 818 Sayılı BK'da düzenlenmemesine rağmen yargısal kararlarda edimler arasında açık oransızlık varsa mahkemece tartışılması gerektiği hususu istikrar kazanmıştır. Nitekim 1.7.2012 tarihinde yürürlüğe giren TBK'nın 132. maddesinde ibra kurumu yerini almış, genel hizmet sözleşmesi bölümününün 420. maddesinde de ibranın şartları ve hükümsüzlüğü anlatılmıştır.

Öğretide ve yargısal kararlardaki hakim görüş nazara alınarak aldatma, yanılma ve korkutma gibi iradenin fesada uğratıldığı hallerde olduğu gibi, aşırı yararlanma (sömürme, gabin) halini de iradenin hükümsüzlüğü gibi değerlendirmek gerekmektedir. .... TBK 28'e göre aşırı yararlanma (sömürme) hukuksal nedenine bağlı olarak iradenin fesada uğratıldığı kanıtlandığı takdirde bu durumda dairemizin yerleşmiş ve istikrar kazanmış içtihatları doğrultusunda, ödemenin yapıldığı tarih göz önünde tutularak davacının karşılanmayan zararının uzman bilirkişiler aracılığı ile saptanması, böylece hesaplanacak miktar ile bunu karşılık alınan meblağ arasında açık oransızlığın bulunup bulunmadığının denetlenmesi, açık oransızlığın bulunması durumunda maddi tazminata ilişkin ödemenin "kısmi ifayı içeren makbuz" niteliğinde kabul edilmesi ve yapılan ödemenin ödeme tarihindeki gerçek zararı hangi oranda karşıladığının saptanması, son verilere göre hesaplanan tazminat miktarından, yasal indirimler yapılmak suretiyle belirlenecek karşılanmayan zarardan davalı tarafın ödeme yapılan tarihe göre zararı karşılandığı oranda indirim yapılması, daha sonra kalan miktara hükmedilmesi gerekmektedir.

Tüm yukarıda açıklanan nedenlerden dolayı ilk derece mahkemesi kararının bozulması gerekirken, yüksek Özel Daire sayın çoğunluğunun ilk derece mahkemesinin "davanın reddine" dair kararını onamasına dair görüşüne ve kararına katılmıyorum.”, Y. 21. HD, E. 2015/13528, K. 2016/6953, <https://emsal.yargitay.gov.tr>.

SONUÇ

Bir davanın tarafı konumunda olan kişilerin, bu davaya sulh yoluyla son vermesi, davanın bir mahkeme kararı ile son bulmasına nazaran bazı avantajlar taşır. Taraflar sulh yoluyla aralarındaki uyuşmazlığa hızlı ve ucuz bir biçimde son verebilirler. Ayrıca bu durumda, tarafların sosyal ilişkilerini muhafaza etmesi, uyuşmazlığın mahkemenin vereceği bir kararla çözümlenmesi ihtimaline kıyasla daha olasıdır. Bunların yanı sıra sulh olan taraflar, aralarındaki uyuşmazlığa ilişkin maddi hukuk kuralları ile bağlı olmaksızın istedikleri şekilde anlaşabilirler. Yani taraflar sulh ile yalnızca hak temelli değil, menfaat temelli çözümler üzerinde de uzlaşabilirler. Bu ise tarafların hareket ve etki alanını artırarak, uyuşmazlığın çözümü bakımından onlara kolaylık sağlar. Bunlara ilaveten; sulhe davanın tarafı olmayan üçüncü bir kişi katılımı, dava konusu olmayan hususların sulh kapsamına alınması ve şartta bağlı sulh yapılması mümkündür (HMK m. 313).

Yukarıda sayılan faydaları nedeni ile davaların sulh yoluyla sonuçlandırılması teşvik edilmelidir. Ne yazık ki, ülkemizde sulh ile sonuçlanan davaların sayısı oldukça azdır. Bu durumun; toplumdaki uzlaşma kültürü eksikliğinden mahkemelerde sulhe teşvikin gereğince yapılmamasına, tarafların sulh ile ilgili yeterince bilinçli olmamasından mevzuattaki sorunlara kadar bir dizi nedeni vardır. Yine yargının içinde bulunduğu iş yükü yoğunluğu bu durumun bir diğer nedenidir. Çünkü tarafların sulhe teşviki için hakimin aktif bir tutum takınması gerekir. Yoğun iş yükü altında çalışan mahkemelerin ise bu görevi gereğince ifa etmesi mümkün görünmemektedir. Kuşkusuz meselenin bu yönü de önemli olmakla birlikte, biz tezimizin kapsamı gereği burada, öncelikle sulhün işlevsel hale getirilmesi için yapılabilecek yasal değişiklikler üzerinde duracağız. Sonrasında ise sulhe ilişkin bazı hususlardaki

faydalı olabileceğini düşündüğümüz diğer değerlendirme ve önerilerimizi açıklayacağız.

Bilindiği gibi HMK m. 137/1’de, hakimin ön inceleme aşamasında tarafları sulhe teşvik edeceği açıklanmış fakat sulhe teşvikin ne şekilde yapılacağı ile ilgili bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Uygulamada sulhe teşvik çoğunlukla gerçek bir teşvik seviyesine ulaşmamakta daha çok yüzeysel bir tavsiye ile sınırlı kalmaktadır. Bu durumun önemli bir nedeni sulhe teşvik görevini yerine getirecek hakimlerin, tarafsızlığını yitirme ve reddedilme kaygısı taşımasıdır. Her ne kadar hakimin dava hakkında, sulhe teşvik gereği yaptığı açıklamalar ret sebebi teşkil etmese de bu hususun kanun metninde açıkça ifade edilmesi söz konusu çekimsizliği ortadan kaldıracaktır. Bu çerçevede, hakimin taraflara dosya kapsamında açıklamalar yapması, onları hukuki durumları ve davanın muhtemel sonuçları hakkında bilgilendirmesi mümkün olmalıdır.

Tarafların dava konusu uyuşmazlık ile birlikte yargılama giderlerini de sulh kapsamına almaları mümkündür. Bu durumda mahkemenin yargılama giderleri hakkında karar vermesi gerekmeyecektir. Fakat yalnızca uyuşmazlık hakkında sulh olan taraflara, hakimin yargılama giderleri hakkında da sulh olabileceklerini hatırlatmasına rağmen taraflar sulh olmazsa HMK m. 331 uygulanmalıdır. Buna göre mahkeme, tarafların davanın açıldığı sıradaki haklılık durumunu araştırarak, yargılama giderlerine bu çerçevede hükmedecektir. Bu ise sulhün mahiyeti ile çatışan bir düzenlemedir. Sulh ile aralarındaki uyuşmazlığa son vermiş olan tarafların, yargılama giderlerinin kime yükleneceğinin belirlenmesi için yapılacak tahkikata katılmaları ve bu yolla yargılamanın uzaması makul bir durum değildir. Bu nedenle sulh halinde yargılama giderlerinin ne şekilde paylaşılacağına ilişkin bir yeni bir düzenleme yapılması uygun olur. Bu noktada, tarafların maddi nitelikte edimler üstlenmeleri halinde bu edimlerin dikkate alınması, diğer hallerde ise yargılama giderlerine yarı yarıya hükmedilmesi yahut duruma göre giderlerin hakimin takdirine bırakılması uygun olabilir.

Av. Kan. m. 165, “*İş sahibinin birden çok olması halinde bunlardan her biri, sulh veya her ne suretle olursa olsun taraflar arasında anlaşmayla*

sonuçlanan ve takipsiz bırakılan işlerde her iki taraf avukat ücretinin ödenmesi hususunda müteselsil borçlu sayılırlar.” hükmünü içermektedir. Bu hüküm uygulamada, sulh halinde davanın her iki tarafının akdi ve kanuni vekalet ücretinden müteselsilen sorumlu olacağı şeklinde anlaşılmaktadır. Buradaki kanuni vekalet ücretinden kasıt ise, tarafın sulh kapsamında elde ettiği yarar göz önünde alınarak hesaplanan miktardır. Buna göre, bir davanın sulh ile sona ermesi halinde taraflardan her biri, diğer tarafın kendi avukatı ile arasında akdettiği ve kendisiyle herhangi bir ilgisi olmayan akdi vekalet ücretinden sorumlu tutulmaktadır. Ayrıca buna tarafların sulh ile elde ettiği yarar dikkate alınarak hesaplanacak olan kanuni vekalet ücreti de eklenmektedir. Kanaatimizce, bu hükmün akdi vekalet ücretini kapsamı mümkün değildir. Sözleşmelerin nispiyeti ilkesi gereği, taraf ve avukat arasındaki sözleşme yalnızca onları bağlar. Bu genel kurala bir istisna getirilecekse bunun kanunda açıkça ifade edilmesi gerekir. Av. Kan. m. 165’de ise bu şekilde bir açıklık yoktur. Bu nedenle Av. Kan. m. 165 çoğunlukla anlaşıldığı gibi yorumlansa dahi bu düzenleme yalnızca karşı vekalet ücreti bakımından uygulanabilir. Aksinin kabulü, sulh olmak isteyen tarafların karşı tarafın avukatı ile arasındaki sözleşmeyi dikkate alarak sulhe karar vermesi anlamına gelir ki bu sulhün gerçekleşme ihtimalini oldukça azaltır. Bu nedenle Av. Kan. m. 165 hükmünde de değişikliğe gidilmelidir. Ayrıca AAÜT m. 6’ya göre, uyuşmazlık ön inceleme tutanağı düzenleninceye kadar sulh ile ortadan kaldırılırsa Tarife’ye göre hükmedilecek vekalet ücretinin yarısına hükmolunur. Bu ise vekil ile müvekkil arasında çıkar çatışması doğurabilecek bir düzenlemedir. Bu nedenle sulh ön inceleme aşamasında yapılırsa dahi tam vekalet ücretine hükmedilmesi, sulhün gerçekleşme ihtimalini artırabilir. Böylece HMK’nın ön inceleme aşamasında tarafların sulhe teşvik edilmesi yönündeki hükümleriyle de uyum sağlanmış olacaktır.

Buraya kadar yapılan açıklamalar daha çok yasal bir olanak olarak sulhün mümkün olduğu kadar işlevsel kılınmasına yöneliktir. Bunların yanı sıra, sulhe ilişkin diğer bazı düzenlemeler üzerinde, taşıdıkları önem nedeniyle ayrıca durulması gerekir. Bunlardan ilki HMK m. 315/1’de yer alan, sulhün kesin hüküm gibi etki doğuracağına yönelik düzenlemedir. Kanaatimizce bu

düzenlemenin kanun metninden çıkarılması uygun olur. Çünkü sulh şekli anlamda kesin hüküm etkisi göstermemektedir. Maddi anlamda kesin hüküm bakımından ise yalnızca sulh üzerine aynı konuda yeni bir dava açılmaması şeklinde bir sonuç ortaya çıkmaktadır.

Sulhün şekli anlamda kesin hüküm etkisi göstermesi mümkün değildir çünkü sulhe karşı usul hukukuna dayanan nedenlerle kanun yoluna başvurulabilmektedir. Sulhün şekli anlamda kesin hüküm oluşturmasından kastedilen, sulhün içeriğine karşı kanun yoluna başvurulamaması ise bu durum için usul hukukuna ait bir kurum olan “*kesin hüküm*” kavramını kullanmak yerinde olmaz. Sulh bir sözleşme olduğu ve bu halde bir yargılama yapılmadığı için sulh sözleşmesinin içeriğine karşı kanun yoluna başvurulamaması tabii bir durumdur. Diğer yandan sulhe karşı usul hukukuna dayanan nedenlerle kanun yoluna başvurulsa dahi, bu nedenlerden bazıları sözleşmenin geçerliliğini dolayısıyla onun içeriğini de etkileyebilecek niteliktedir. Örneğin taraflardan birinin dava ehliyeti yoksa, bu durum doğrudan sözleşmenin geçerliliğini etkiler. Tüm bu nedenlerle sulhün şekli anlamda kesin hüküm teşkil ettiği görüşüne katılamıyoruz.

Sulhün kesin hükmün kesin delil etkisini taşıması da mümkün değildir. Sulh halinde bir yargılama yapılmadığı için bu durumda mahkemenin tespit ettiği bir adli hakikatin varlığından bahsedilemez. Dolayısıyla daha sonra açılacak bir davada, sulh ile sona eren davadaki vakıalar tekrar tartışma konusu yapılacaktır.

Sonuç olarak davanın sulh ile sona ermesi halinde, bu sulh yalnızca aynı konuda tekrar dava açılmamasını sağlar. Bu ise alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine ilişkin çeşitli kanunlarda yer alan, üzerinde anlaşılan hususlar hakkında tekrar dava açılmayacağına ilişkin kurala tekabül etmektedir. Örneğin HUAK m. 18/5 hükmü, “*Arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşmaya varılması hâlinde, üzerinde anlaşılan hususlar hakkında taraflarca dava açılmaz.*” şeklindedir. Yine 659 sayılı KHK m. 10/4, “*Sulh halinde üzerinde anlaşılan hususlar hakkında taraflarca dava açılmaz.*” cümlesine yer vermiştir. Buna benzer bir düzenlemenin HMK’ya alınması yukarıda açıkladığımız sebeplerle uygun olacaktır. Bu noktada, söz konusu

düzenlemeler “*dava açılmaz*” ibaresini içerdiği için yapılacak değişikliğin sulhün irade fesadı ve aşırı yararlanma nedeni ile iptalini engelleyebileceği akla gelebilir. Fakat sulhün irade sakatlığı ve aşırı yararlanma halinde iptalinin mümkün olduğuna dair HMK m. 315/2 hükmü korunduğu takdirde böyle bir sorun ortaya çıkmayacaktır. Ayrıca açıklandığı şekilde bir düzenleme yapıldığı takdirde bu değişiklik, HMK m. 313/3 ile de daha uyumlu olur. HMK m. 313/3’e göre dava konusunun dışında kalan hususların sulhe dahil edilmesi mümkündür. Kanunda sulh ile üzerinde anlaşılan hususlar hakkında dava açılmayacağı ifade edilirse, dava konusu dışında kalan hususlar da bu kapsam içinde kalacağı için o hususlar hakkında da tekrar dava açılmayacağı açıklık kazanmış olur.

Sulhe ilişkin ele alınması gereken bir diğer mesele, şarta bağlı sulh yapılmasıdır. HMK m. 313/4’ün açık ifadesi gereği şarta bağlı olarak sulh yapılabilir. Fakat bu halde ağırlıklı olarak, şarta bağlı hüküm yasağı gereği sulhe göre karar verilemeyeceği kabul edilmektedir. Fakat HMK m. 315/1’de herhangi bir ayırım yapılmadan, taraflar talep ederse sulhe göre karar verileceği açıklanmaktadır. Şarta bağlı hüküm vermenin mümkün olduğu yönündeki görüşler de dikkate alındığında HMK m. 315/1’in ne şekilde anlaşılması gerektiği de tartışmaya açılabilir. Bu nedenle eğer arzu edilen, şarta bağlı sulh halinde bu sulhe göre karar verilememesi ise HMK m. 315/1’de buna göre bir değişiklik yapılmalıdır.

Sulh görülmekte olan bir dava sırasında, uyuşmazlığın karşılıklı anlaşma yoluyla ortadan kaldırılmasını sağlar. Diğer bazı kanunlarda ise dava öncesi başvuru barışçıl uyuşmazlık çözüm yöntemleri düzenlenmiştir. 6325 sayılı HUAK, idarenin taraf olduğu adli uyuşmazlıkların sulh yoluyla çözümlenmesine ilişkin hükümler içeren 659 sayılı KHK, CMK m. 253 vd. hükümlerine göre yapılan uzlaştırma, iş hukukundan kaynaklanan uyuşmazlıklarda zorunlu arabuluculuğu öngören İMK m. 3 hükmü bu konudaki önemli örneklerdir. Söz konusu düzenlemeler, çeşitli farklılıklar taşımakla birlikte mahkeme içi sulh ile barışçıl bir uyuşmazlık çözüm yöntemi olmaları, hızlı, ucuz çözümler sunmaları bakımından birleşmektedirler. Ayrıca sulhte olduğu gibi bu yöntemlerde de tarafların, hareket ve çözüm üretme

imkanı gelişmekte bu da uyuşmazlığın ortadan kalkmasını kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle, sulh gibi dava 6ncesinde başvurulan alternatif uyuşmazlık 6özüm yöntemlerinin de yaygınlaştırılması gerekir. Ayrıca bu yöntemlere ilişkin kanunlarda hüküm bulunmayan hallerde, niteliğine uygun düştüğu ölçüde HMK'nın sulhe ilişkin hükümleri kıyasen uygulanmalıdır.

KAYNAKÇA

1.Kitaplar

- **AKCAN**, Recep, Hukuk Mahkemelerinde Hukukî Yardım (İstinabe) ve Naip Tayini (Atanması), Ergun Önen'e Armağan, Alkım Yayınevi, İstanbul 2003
- **AKİPEK**, Jale G./ **AKINTÜRK**, Turgut/ **ATEŐ**, Derya, Türk Medeni Hukuku, C.1, Beta Yayınları, 13. Baskı

- **AKKAYA**, Tolga, Medeni Usul Hukuku Bakımından Boşanma Davası, Yetkin Yayınevi, Ankara 2017.
- **ALANGOYA**, Yavuz/ **YILDIRIM**, Kamil/ **DEREN-YILDIRIM**, Nevhis, Medeni Usul Hukuku Esasları, Beta Yayınevi, 8. Baskı, İstanbul 2011
- **ANSAY**, Sabri Şakir, Hukuk Yargılama Usulleri (Usul), 7. Baskı, Ankara 1960
- **ANTALYA**, O. Gökhan, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Legal Yayınevi, C. 1, 2. Baskı
- **ARAS**, Aslı, Çekişmesiz Yargıda Yargılama Usulü, Yetkin Yayınları, 2017 Ankara
- **ARSLAN**, Ramazan/ **YILMAZ**, Ejder/ **AYVAZ**, Sema Taşpınar, Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınevi, 3. Baskı, Ankara 2017
- **AŞIK**, İbrahim, Medeni Usul Hukukunda Bekletici Sorun, Seçkin Yayınevi, 2012
- **ATALI**, Murat, Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku (Pekcanitez Usul), C. III, On İki Levha Yayıncılık, 15. Baskı, 2017 İstanbul
- **AYAN**, Mehmet, Borçlar Hukuku Genel Hükümler (Borçlar Hukuku), Seçkin Yayınevi, 11. Baskı, Ankara 2016
- **AYAN**, Mehmet, Miras Hukuku, Seçkin Yayınları, 9. Baskı, Ankara 2016
- **AYBAY**, Aydın/ **HATEMİ**, Hüseyin, Eşya Hukuku, Vedat Kitapçılık, 4. Bası, İstanbul 2014
- **AYDIN**, Murat, Avukatlık Ücreti, Seçkin Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2004
- **BAHTİYAR**, Mehmet, Ortaklıklar Hukuku, Beta Yayınları, 12. Baskı, İstanbul 2017
- **BAŞPINAR**, Veysel, Vekilin Özen Borcundan Doğan Sorumluluğu, Yetkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2004
- **BERKİN**, M. Necmeddin, Medeni Usul Hukuku Esasları, İstanbul 1969

- **BİLGE**, Necip/ **ÖNEN**, Ergun, Medeni Yargılama Hukuku Dersleri, 3. Baskı, Ankara 1978
- **BUDAK**, Ali Cem/ **KARAASLAN**, Varol, Medeni Usul Hukuku (Medeni Usul), Adalet Yayınevi, Ankara 2017
- **BULUT**, Uğur, Medeni Usul Hukukunda Davaların Yığılması (Davaların Yığılması), Adalet Yayınevi, 2017 Ankara
- **CİDECİGİLLER**, Aynur, İdarenin Taraf Olduğu Uyuşmazlıkların Sulh Yoluyla Çözülmesi, Adalet Yayınevi, 2015 Ankara
- **ÇİFTÇİ**, Murat Özgür, Medeni Yargılama Hukukunda İstinaf, Adalet Yayınevi, Ankara 2016
- **DURAL**, Mustafa/ **ÖĞÜZ**, Tufan, Türk Özel Hukuku Kişiler Hukuku, C. 2, Filiz Kitabevi, 18. Baskı, İstanbul 2017
- **DÜR**, Orhan, Arabuluculuk Faaliyeti Ve Arabulucuların Hak ve Yükümlülükleri, Adalet Yayınevi, Ankara 2017
- **EREN**, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Yetkin Yayınları, 16. Baskı, Ankara 2014
- **EREN**, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Yetkin Yayınları, 22. Baskı, Ankara 2017
- **EREN**, Fikret, Borçlar Hukuku Özel Hükümler (Özel Hükümler), Yetkin Yayınları, 4. Baskı, 2017 Ankara
- **ERDÖNMEZ**, Güray, **ATALI**, Murat, Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku (Pekcanitez Usul), C. III, On İki Levha Yayıncılık, 15. Baskı, 2017 İstanbul
- **ERİŞİR**, Evrim, Tüketici Hakem Heyetleri Ve Tüketici Mahkemelerinde Gider Ve Vekâlet Ücreti, 4. Tüketici Hukuku Kongresi, Makale Bildiri Ve Ses Çözümleri: Sektörel Bazda Tüketici Hukuku Ve Uygulamaları, Bilge Yayınevi, Ankara 2015

- **ERMENEK**, İbrahim, Medeni Usul Hukukunda Davayı Kabul, Adalet Yayınevi, Ankara 2009
- **GENÇCAN**, Ömer Uğur, Boşanma Usul Hukuku, Yetkin Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2018.
- **GÖRGÜN**, L. Şanal, Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, 5. Baskı, 2016 Ankara
- **GÖRGÜN**, L. Şanal/ **BÖRÜ**, Levent/ **TORAMAN**, Barış/ **KODAKOĞLU**, Mehmet, Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınevi, 6. Baskı, Ankara 2017
- **GÜNEYSU**, Nilüfer Boran, Medeni Usul Hukukunda Karar, Adalet Yayınevi, Ankara 2014
- **GÜNER**, Semih, Avukatlık Hukuku, Yetkin Yayınevi, 6. Baskı, Ankara 2015
- **HATEMİ**, Hüseyin, Miras Hukuku, On İki Levha Yayınları, 6. Baskı, İstanbul 2017
- **HATEMİ/GÖKYAYLA**, Borçlar Hukuku Genel Bölüm, Vedat Kitapçılık, 3. Baskı, İstanbul 2015
- **ILDIR**, Gülgün, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Seçkin Yayınevi, Ankara 2003
- **İLHAN**, Cengiz, Günümüz Türkçesiyle Mecelle, Yetkin Yayınları, 2. Bası, 2014 Ankara
- **İYİLİKLİ**, Ahmet Cahit, Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınevi, 2016 Ocak, Ankara, 1.Baskı,
- **KANİTİ**, Salamon, Akdin İfa Edilmediği Def'i, İstanbul 1962
- **KARAASLAN**, Varol, Medeni Usul Hukukunda Hakimin Davayı Aydınlatma Ödevi, Seçkin Yayınları, Ankara 2013
- **KARSLI**, Abdürrahim, Medeni Muhakeme Hukuku, Alternatif Yayıncılık, 4. Baskı, İstanbul, 2014

- **KILIÇOĞLU**, Ahmet M., Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Turhan Kitabevi, 21. Bası, Ankara 2017
- **KILIÇOĞLU**, Ahmet, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Turhan Kitabevi, 20. Bası, Ankara 2016
- **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU**, Necip, Borçlar Hukuku Genel Bölüm, 5. Bası, İstanbul 2010
- **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU/ HATEMİ/ SEROZAN/ ARPACI**, Borçlar Hukuku Genel Bölüm, C. 1, Filiz Kitabevi, 7. Bası, İstanbul 2017
- **KURU**, Baki, Hukuk Muhakemeleri Usulü (Muhakeme Usulü), Demir Yayınevi, İstanbul 2001, 6. Baskı, C. 4
- **KURU**, Baki, İcra ve İflas Hukuku El Kitabı (El Kitabı), Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2013
- **KURU**, Baki, İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku (Medeni Usul Hukuku), Legal Yayınları, 2016 İstanbul
- **KURU**, Baki, Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı (Ders Kitabı), Legal Yayınevi, İstanbul Kasım 2015
- **MACKIE**, Karl, Developments in International Mediation (Türkiye’de Arabuluculuk Nasıl Etkin Ve Başarılı Hale Gelir Adlı Sempozyum Kitabı), Seçkin Yayınevi, 2015
- **MERİÇ**, Nedim, Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi, Yetkin Yayınları, Ankara 2011
- **MOLE**, Nuala/ **HARBY**, Catharina, Adil Yargılanma Hakkı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 6. Maddesinin Uygulanmasına Dair Kılavuz, 2001, http://www.inhak.adalet.gov.tr/inhak_bilgi_bankasi/el_kitaplari/adil_yargilanma.pdf.
- **MUŞUL**, Timuçin, Medeni Usul Hukuku, Adalet Yayınevi, 3. Baskı, Ankara 2012

- **NOMER**, Haluk N., Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Beta Yayınları, 15. Baskı
- **OĞUZMAN**, M. Kemal/ **SELİÇİ**, Özer/ **ÖZDEMİR**, Saibe Oktay, Eşya Hukuku, Filiz Kitabevi, 20. Baskı, İstanbul 2017
- **ÖNEN**, Ergun, Medeni Yargılama Hukukunda Sulh, Ankara 1972
- **ÖZBAY**, İbrahim, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Neler Getirdi?, Seçkin Yayınları, 2. Baskı, 2013 Ankara
- **ÖZBAY**, İbrahim/ **KORUCU**, Yavuz, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Tahkim, Adalet Yayınevi, Ankara 2016
- **ÖZBEK**, Mustafa Serdar, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Yetkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2009
- **ÖZKAN**, Meral Sungurtekin, Avukatlık Mesleği Avukatın Hak ve Yükümlülükleri (Avukatlık Mesleği), Barış Yayınları, 3. Baskı, İzmir Mart 2013.
- **ÖZTAN**, Bilge, Medeni Hukukun Temel Kavramları, Turhan Kitabevi, 42. Bası, Ankara 2017
- **ÖZTAN**, Bilge, Miras Hukuku, Turhan Kitabevi, 8. Bası, Ankara 2017
- **PEKCANITEZ**, Hakan/ **ATALAY**, Oğuz/ **ÖZEKES**, Muhammet, Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı (Usul), Vedat Kitapçılık, 5. Baskı, İstanbul 2017
- **PEKCANITEZ**, Hakan/ **ATALAY**, Oğuz/ **ÖZEKES**, Muhammet, Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, Yetkin Yayınları, 4. Bası, 2016 Ankara
- **POSTACIOĞLU**, İlhan, Medeni Usul Hukuku Dersleri (Dersler), 6. Bası, İstanbul 1975
- **POSTACIOĞLU**, İlhan, Şarta Muallak Hükümler (Hüküm) Makaleler ve Karar İncelemeleri, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2011
- **PULAŞLI**, Hasan, Şirketler Hukuku Genel Esaslar, Adalet Yayınevi, 5. Baskı, Ankara 2017

- **RADO**, Türkan, Roma Hukuku Dersleri Borçlar Hukuku, Filiz Kitabevi, 13. Baskı, 2016 İstanbul
- **REİSOĞLU**, Safa, Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Beta Yayınevi, İstanbul 2014
- **SİRMEN**, Lale, Eşya Hukuku, Yetkin Yayınları, 5. Baskı, Ankara 2017
- **SONER**, Lütfü Fikri, Feragat, Kabul Ve Sulhe Dair Bazı Sorunlar, ABD 1977/3
- **SOY**, Ayşe, Türk Medeni Yargılama Hukukunda Sulh, Adalet Yayınevi, 2017 Ankara
- **ŞENER**, Oruç Hami, Teorik ve Uygulamalı Ortaklıklar Hukuku Ders Kitabı, Seçkin Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2017
- **TAHİROĞLU**, Bülent, Roma Borçlar Hukuku, Der Yayınları, 2016 İstanbul
- **TANDOĞAN**, Haluk, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, Vedat Kitapçılık, C. I/1, 2008 İstanbul
- **TANRIVER**, Süha, İlamlı İcra Takibinin Dayanakları Ve İcranın İadesi (İade), Yetkin Yayınevi, Ankara 1996
- **TANRIVER**, Süha, Medeni Usul Hukuku (Usul), C. I, Yetkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2018
- **TUTUMLU**, Mehmet Akif, Tüketici Yargılaması Hukuku (Yargılama), Seçkin Yayınevi, Ankara 2015
- **TUTUMLU**, Mehmet Akif, Türk Hukuk Sisteminde Tüketici Hakem Heyetleri (Hakem), Seçkin Yayınevi, 2. Baskı, 2016
- **ULUÇ**, Didem, Rekabet Hukukunda Tahkim Uygulamaları, Rekabet Kurumu, Ankara 2012
- **ULUKAPI**, Ömer, Avukatlık Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair 4667 Sayılı Kanunla Getirilen “İlam Niteliğindeki Belge” Üzerine İnceleme (İnceleme), Ergun Önen’e Armağan, Alkım Yayınevi, İstanbul 2003

- **UMAR**, Bilge, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Yetkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2014
- **UYAR**, Talih/ **UYAR**, Alper/ **UYAR**, Cüneyt, İcra ve İflas Kanunu Şerhi, C. 1, Bilge Yayınevi, 3. Baskı, Ankara 2014
- **ÜSTÜNDAĞ**, Saim, Medeni Yargılama Hukuku, 7. Baskı, İstanbul 2000.
- **YARAYAN**, Ali, Türk Medeni Hukuku Temel Bilgiler, Yetkin Yayınları, Ankara 2013
- **YAVUZ**, Cevdet, Borçlar Hukuku Dersleri Özel Hükümler (Dersler), Beta Yayınları, 14. Baskı, 2016 İstanbul
- **YAVUZ**, Cevdet, Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Beta Yayınları, 10. Bası, İstanbul 2014
- **YILDIRIM**, M. Kamil, İlkeler Işığı Altında Medeni Yargılama Hukuku, Alkım Yayınevi, 5. Bası, İstanbul 2006
- **YILMAZ**, Ejder, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi (Şerh), C. 3, Yetkin Yayınları, 3. Baskı, 2017 Ankara
- **YILMAZ**, Ejder, İcra ve İflas Kanunu Şerhi (İcra Şerhi), Yetkin Yayınları, Ankara 2016
- **YILMAZ**, Ejder, Yargılama Giderlerinin İşlevi Ve Sosyal Hukuk Devleti, ABD, 1984/2
- **ZEVKLİLER**, Aydın/ **GÖKYAYLA**, K. Emre, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, Turhan Kitabevi, 16. Bası, 2016 Ankara
- **ZEVKLİLER**, Aydın/ **ÖZEL**, Çağlar, Tüketicinin Korunması Hukuku, Seçkin Yayınevi, Ankara 2016

2. Makaleler, Tezler, Bildiriler ve Diğer Basılı Yayınlar

- **AKİL**, Cenk, (a) “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda Sulh Ve Sulh Yoluyla Şarta Bağlı Hüküm Verilip Verilemeyeceği Meselesi”, GÜHFD, 2012, C. 16, S. 4: s.3-6 ve s.9-15
- **AKİL**, Cenk, (b) “Yargıtay Kararları Işığında Medeni Yargılama Hukukunda Hukuka Aykırı Biçimde Elde Edilmiş Delillerin Değerlendirilip Değerlendirilemeyeceği Meselesi (Delil)”, AÜHFD, 61 (4), 2012: s.1223-1270
- **AKKAYA**, Tolga, “Medeni Usul Hukukunda İstinafa Başvuru, İstinaf İncelemesi ve İstinaf Mahkemesinin Verebileceği Kararlar”, Anadolu Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, Eskişehir 2008
- **AKSOY**, Elif, “Objektif Dava Birleşmesi”, TBB Dergisi, 2015 (117)
- **AKYOL ASLAN**, Leyla, “Medeni Usul Hukukunda Davadan Feragat”, T.C. Ankara Üniversitesi SBE Doktora Tezi, Ankara 2010
- **ANSAY**, Sabri Şakir, “Sulh”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 2, 1943
- **ARAS**, Aslı, “Tüketici Uyuşmazlıkları Ve Çözüm Yolları (Çözüm Yolları)”, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2009
- **ARIK**, K. Fikret, “Mahkeme Önünde Sulh”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, S. 1, C. 9, 1954
- **ARIKAN**, Mustafa/ **DENİZ**, Mehmet, “6098 Sayılı TBK’da Sözleşme İle Bağlı Olmama Kavramı Ve Üst Süre Sınırlandırılması Sorunu”, TAAD, Y. 4, S. 12, Ocak 2013
- **ARSLAN**, Aziz Serkan, “Medeni Usul Hukukunda Doğrudanlık İlkesi”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya 2011
- **AYAN**, Müberra, “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na Göre Tahkim”, Kemerburgaz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2017
- **AYDIN**, Buket Sevinç, “Bekletici Sorun”, T.C. Selçuk Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2012

- **BOŞÇA**, Süleyman, “Medeni Usul Hukukunda İstinabe”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008
- **BÖRÜ**, Levent, “Dava Konusunun Devri”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2012
- **BUDAK**, Ali Cem, “6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’a Göre Tüketici Hakem Heyetleri (Hakem)”, DEÜHFD, C. 16, Özel Sayı 2014 (Basım Yılı: 2015), Prof. Dr. Hakan PEKCANİTEZ’e Armağan:
- **BULUT**, Nil Karabağ, “Medeni Kanununun 23. Maddesinin Sözleşme Özgürlüğüne Getirdiği Sınırlamalar”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2012
- **BURAN**, Armağan, T.C. Ankara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2005: s.112-116
- **CANBOLAT**, Ferhat, “Müteselsil Borcun Sona Erme Sebepleri”, Ankara Barosu Dergisi, S. 3, 2008
- **CİHAN**, A. Hulki, “Temsilci Bakımından İrade Sakatlıklarının Özellikleri”, Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 6, S. 2, 2016
- **ÇELENK**, Sami, “Müşterek Mülkiyet, İştirak Halinde Mülkiyet ve Farkları”, Ankara Barosu Dergisi, C. 7, S. 90-91, Ekim-Kasım 1951
- **ÇETİNKAYA**, Esra, “Medeni Usul Hukukunda Hukuka Aykırı Yollardan Elde Edilen Delillerin İspat Hukukundaki Değeri”, Genç Hukukçular Hukuk Okumaları Dergisi Birikimler 4, İstanbul 2013
- **ÇİÇEK**, Mustafa, İş Hukukunda Zorunlu Arabuluculuk, *Terazi Hukuk Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 139, Mart 2018, s. 51-63.
- **DEMİR**, Şamil, “Avukatın Uzlaşma Sağlama Yetkisi”, T.C. Başkent Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2011
- **DURMAN**, Okay, “659 Sayılı KHK Uyarınca İdarenin Taraf Olduğu Adli Uyuşmazlıklarda Sulh”, KÜHFD, C. 7, S. 13, Ocak 2016

- **DÜZGÜN**, Metin, “Medeni Usul Hukukunda Keşif”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1992
- **EGE**, Önder, “Medeni Usul Hukukunda Keşif”, Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Mersin 2013
- **ERCAN**, İbrahim, “Boşanma Davalarında Geçerli Olan Yargılama İlkeleri”, S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi MİHBİR Özel Sayısı, C. 4, S. 2, 2014
- **ERCAN**, Meltem, “Medeni Usul Hukukunda Maddî Hukuka İlişkin Savunma Vasıtaları”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2011
- **ERDEM**, Jülide Gül, “Danıştay Kararları Işığında İdarenin Takdir Yetkisi Kavramı”, T.C. Ankara Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, 2013
- **ERDEMİR**, M. Aymelek, Uyuşmazlık Çözüm Yöntemi Olarak Arabuluculuk ve İş Mahkemeleri Kanunu Tasarısı, Terazi Hukuk Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 132, Ağustos 2017, Sayfa: 70-81
- **ERDOĞAN**, Ersin/ **CÖMERT**, Büşra, “Arabuluculuk Sonunda Hazırlanan Anlaşma Belgesinin Hukukî Niteliği Ve Anlaşma Belgesine Karşı Başvurulabilecek Hukukî Çareler”, Terazi Hukuk Dergisi, C. 13, S. 138, Şubat 2018
- **ERDOĞAN**, Ersin/ **ERZURUMLU**, Nurbanu, “Hukuk Uyuşmazlıklarında Türkiye’nin Arabuluculuk Tecrübesi Ve Zorunlu Arabuluculuk Taslağı”, Seta Raporu, 2016
- **ERMENEK**, İbrahim, “Hukuk Muhakemeleri Kanununa Göre Ön İnceleme”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 2 S. 1, 2011
- **ERMENEK**, İbrahim, “Yargı Sorunları Işığında Tüketici Sorunları Hakem Heyetleri Ve Bu Alanda Ortaya Çıkan Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri (Öneriler)”, GÜHFD, C. 17, S. 1-2, 2013

- **GÖKSU**, Mustafa, “Tarafların Sulhe Teşvik Edilmesinde Etkili Bir Örnek: İngiliz Hukuk Yargılamasında Resmi Sulh Önerileri”, TBB Dergisi, S. 115, 2014
- **GÖZLER**, Kemal, “Yorum İlkeleri”, Kamu Hukukçuları Platformu Toplantısı, Ankara, 29.9.2012, <http://www.anayasa.gen.tr/yorum-ilkeleri.pdf>
- **İŞİK**, Serpil, “Davada İhbar ve Rücu Davalarına Etkisi”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2014
- **KARAKURUMER**, Altunser, “Medeni Usul Hukukunda Hüküm”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- **KARAUZ**, Agah Kürşat, “Sulh Sözleşmesi”, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- **KAZANCI**, İdil Tuncer, Anlaşmalı Boşanma Kararlarının Medeni Usul Hukuku Bakımından Niteliği, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 145, Eylül 2016, Sayfa: 755-776
- **KEKEÇ**, Elif Kısmet, “Arbuluculuk Yoluyla Uyuşmazlık Çözümünde Temel Aşamalar Ve Taktikler”, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, 2010
- **KIYAK**, Emre, “Arbuluculuk Sonucunda Ulaşılan Anlaşma Belgesinin Hukukî Niteliği”, TAAD, Y. 6, S. 21 (Nisan 2015)
- **KONURALP**, Cengiz Serhat, “Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları: Tahkim”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 201
- **KUTOĞLU**, Tuba, “Türk Mevzuatında Ve İçtihatlarında Babalık Hükümü”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 12, 2010 (Özel Sayı, Basım Yılı 2012)
- **KURTOĞLU**, Serda, “Keşif Mahallinde Yapılan Sulhten Vazgeçilebilir mi?”, Ankara Barosu Dergisi, S. 5, 1958
- **MUŞUL**, Timuçin, “Medeni Usul Hukukunda Ara Kararları (Ara Karar)”, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 4, 1988

- **NARİN**, Resul, “Adi Şirketin Sona Ermesi”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010
- **ÖNEN**, Ergun, “Feragat ve Kabul Kesin Hüküm Teşkil Etmez (Feragat ve Kabul)”, Ankara Barosu Dergisi, S. 1, 1976
- **ÖRS**, Mehmet Nuri, “Sözleşme Özgürlüğünün Sınırı Olarak Emredici Hükümlere Ayrılık”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2004
- **ÖZBAY**, İbrahim, “Avukatlık Hukukunda Uzlaştırma Ve Uzlaştırma Tutanağının Hukukî Niteliği (Uzlaştırma)”, EÜHFD, C. 8, S. 3-4
- **ÖZKAN**, Meral Sungurtekin, “Avukatlık Kanunu’nun 35/A Maddesi Çerçevesinde Avukatın Uzlaşma Sağlama Yetkisi”, MİHDER, Y. 2005, C. 1, S. 2
- **ÖZMUMCU**, Seda, “Türk Hukukunda Yargıtay Kararları Işığında Re’sen Araştırma İlkesi”, S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi MİHBİR Özel Sayısı, C. 4, S. 2, 2014
- **PEKCANITEZ**, Hakan, “Bekletici Sorun”, EÜHFD 1980/1: s. 249-275
- **PEKCANITEZ**, Hakan, “Medeni Usul Hukukunda Fer’i Müdahale”, DEÜ Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1992
- **SARI**, Mehmet, “Tahkime Elverişlilik”, Terazi Hukuk Dergisi, C. 4, S. 32, Nisan 2009
- **SARISÖZEN**, Serhat, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na Göre Hakem Yargılaması”, Terazi Hukuk Dergisi, C. 12, S. 132, Ağustos 2017
- **SARISÖZEN**, Murat Serhat, “Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları Işığında Avukatlık Hukukunda Uzlaştırma (Uzlaştırma)”, T.C. Selçuk Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, Konya 2010
- **SEVİG**, Vasfi Raşit, “Mukavelelerin Tasnifi Ve Borçlar Kanunu Dışında Kalan Mukaveleler Ve Bilhassa Sulh Mukavelesi”, AHFD 1949/2-4

- **SOMUNCUOĞLU**, Ünal, “Mahkemelerce Takdir Olunan Vekâlet Ücreti”, Hukuk Köprüsü, C. 5, S. 8, Haziran 2015
- **SUNAR**, Gülsüm, “Medeni Usul Hukukunda Basit Yargılama Usulü”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2002
- **ŞAHİN**, İrfan, “Sözleşme Özgürlüğü ve Sözleşme Özgürlüğünün Sınırları”, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008
- **ŞAŞMAZ**, Aysema Pelin, “İdarenin Sorumluluğu Ve Danıştay Kararlarındaki Görünümüne Genel Bakış”, Ekonomi, İşletme, Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi, 2016
- **ŞENOL**, Kübra Ercoşkun, “Sözleşmenin İçeriğini Belirleme Özgürlüğü ve Bunun Genel Sınırı”: TBK m. 27, İÜHFM, S. 2, 2016
- **ŞİMŞEK**, Mehmet, “Yargı Organlarıncâ Hükmedilen Vekâlet Ücretinin Aidiyeti Sorunu”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 0(6): s. 535-561
- **TANGAL**, Abdülaziz, “Medeni Usul Hukukunda Ön İnceleme”, Kültür Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2016
- **TANRIVER**, Süha, “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Revizyonu Üzerine Bazı Düşünceler (Düşünceler)”, TBB Dergisi, 2012 (99)
- **TANRIVER**, Süha, “Mahkeme Huzurunda Yapılan Kabuller (Kabul)”, ABD, 1996/1
- **TANRIVER**, Süha, “Mahkeme Huzurunda Yapılan Sulhler (Sulh)”, AÜSBFD 1994, C. 49, S. 1
- **TANRIVER**, Süha, “Şarta Bağlı Hüküm Kavramı Ve Verilip Verilemeyeceği Sorunu (Sorun)”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, 19 (4), 1998
- **TANRIVER**, Süha, “Türk Medeni Usul Hukuku Bağlamında Hukuka Aykırı Yollardan Elde Edilen Delillerin Durumunun İrdelenmesi (İrdeleme)”, TBB Dergisi, S. 65, 2006

- **TANRIVER**, Süha, “Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu (İkrar)”, TBB Dergisi, 1993/2
- **TOPUZ**, Gökçen/ **TOPUZ**, Seçkin, “Miras Ortaklığında Mirasçıların Dava Arkadaşlığı”, Ankara Barosu Dergisi, S. 3, 2008
- **TUĞSAVUL**, Melis Taşpolat, “Arabuluculuk Kanun Tasarısı Çerçevesinde Türk Hukukunda Arabuluculuk”, T.C. Bahçeşehir Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009
- **TÜRK**, Ender, “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Işığında İdari Yargılama Hukukunda üçüncü kişilerin Davaya Müdahalesi”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Hukuk Fakültesi 20. Yıl Özel Sayısı, 2013
- **TÜRKMEN**, Coşkun, “Vekâlet Ücretinin Aidiyeti”, ABD, Y.67, S. 2, 2009
- **ULUKAPI**, Ömer, “Medeni Usul Hukukunda Dava Arkadaşlığı”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 1990
- **ULUSAN**, İlhan, “Maddî Hukuk Ve Usul Hukuku Bakımından Sulh Sözleşmesi”, MHAD 1971/7
- **UYAR**, Talih, “İstihkak Davalarında Yargılama Usulü”, TBB Dergisi, S. 63, 2006
- **ÜLKÜ**, Nazlı Gören, “Medeni Yargılama Hukukunda Hakimin Reddi”, Marmara Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, İstanbul 2013
- **YAYLAK**, Cihan, “İdari Yargılama Usulünde Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi”, T.C. İstanbul Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2017
- **YILDIZ**, Osman Nesuh, “Medeni Usul Hukukunda Ön İnceleme Kurumu”, Kocaeli Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2013
- **YILMAZ**, Güneş, “İzale-i Şuyu Davası İle Miras Ortaklığının Sona Ermesi Halinde Karşılaşılan KDV Yüğü”, TBB Dergisi, S. 98, Ocak-Şubat 2012

3. Elektronik Kaynaklar

- **ÇELİKOĞLU**, Cengiz Topel, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yargılama Modelinde Ön İnceleme Safhası, E- Akademi, S. 125, Temmuz 2012, <http://e-akademi.org/makaleler/ctcelikoglu-1.pdf>
- <http://ankaratahkim.com/duyurular-devam35.html> (E.T. 02.04.2018).
- http://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?_adf.ctrlstate=hosdlp_ya1_14&pkanunlarno=64272&pkanunnumarasi=6100
- <http://www.adalet.gov.tr/Tasarilar/HMK-TASARI-İKİLİ-TABLO.pdf>.
- <http://www.hukukturk.com>
- <http://www.kgm.adalet.gov.tr/Tasariasamalari/Kanunlasan/2011Yili/kanmetni/6100ss.pdf>
- <http://www.kgm.adalet.gov.tr/Tasariasamalari/Kanunlasan/2012Yili/Kanmetni/6325ss.pdf>
- <http://www.tdk.gov.tr/>.
- **TEKİN**, Ayhan, Tüketici Sorunları Hakem Heyetleri, Uluslararası Tüketici Hukuku Sempozyumu, 24-25 Kasım 2011, <http://www.turkiyehukuk.org/tuketici-sorunlari-hakem-heyetleri/>.

ÖZGEÇMİŞ

Barış Mıdık 08.04.1993 tarihinde Uşak'ta doğmuştur. İlkokul, ortaokul ve lise öğrenimini burada tamamlayıp 2015 yılında İzmir'de hukuk fakültesinden mezun olmuştur. Akabinde 25.01.2016 tarihi itibariyle Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne araştırma görevlisi olarak atanmış ve İzmir'de başladığı yüksek lisans eğitimini burada devam ettirmiştir. Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ndeki görevine halen devam etmektedir.

